

บทที่ 5

บทบาทในความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการของนักข่าว อ.ส.ม.ท.กับแหล่งข่าว กับผลประโยชน์ที่มีต่อกัน

จากการนำทฤษฎีแบบจำลองการสื่อสารของ Westley & Maclean และแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการในเชิงอุปถัมภ์ ตามที่แสดงไว้ในบทที่ 2 มาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ข้อพิจารณาต่างๆที่ว่า บทบาทของนักข่าว อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าวในบริบทของความสัมพันธ์นั้น มีลักษณะอย่างไร เป็นไปแบบที่มีสูตรสำเร็จตายตัวหรือไม่ คงที่หรือแปรเปลี่ยนไปตามสภาวะการณ์แวดล้อม ทั้งสองฝ่ายพึ่งพาอาศัยกันอย่างไร ผลประโยชน์ที่เสนอและสนองกันคืออะไรในระดับใด และมีผลกระทบอย่างไรบ้าง คำตอบที่ได้ ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดไว้ในบทนี้

จากภาพรวมลักษณะการทำงานและการสร้างความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวของนักข่าว อ.ส.ม.ท. ในบทที่ 4 ได้ข้อสรุปประการหนึ่งว่า นักข่าว อ.ส.ม.ท.ในแต่ละสายงานมีความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวทั้งในลักษณะทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ในความสัมพันธ์นั้น ทั้งสองฝ่ายจะเล่นบทบาท (Roles) ของการเป็น “นักข่าว” กับ “แหล่งข่าว” ตามหน้าที่โดยพื้นฐาน ขณะเดียวกันในระดับความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ ที่ไม่ได้อยู่ในเชิงของความขัดแย้งนั้น ในบางกรณีบทบาทของทั้งสองฝ่ายไม่ได้จำกัดอยู่ที่การให้ข่าวหรือเขียนข่าวเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะของการเป็นเพื่อน เป็นที่ปรึกษา เป็นที่ปรึกษา เป็นที่ปรึกษา ญาติผู้ใหญ่กับลูกหลาน และนักข่าวบางคนบางสายก็เล่นบทบาทคล้ายๆ “องค์กร” ให้กับแหล่งข่าวก็มี แม้ว่านักข่าว อ.ส.ม.ท. ทุกคนที่ให้สัมภาษณ์ครั้งนี้จะยืนยันว่าพยายามจำกัดบทบาทของตัวเองในความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวอยู่เฉพาะบทบาทในหน้าที่หลักคือการเป็นนักข่าว-แหล่งข่าวเท่านั้นก็ตาม แต่ในบางบริบทของความสัมพันธ์ พบว่าทั้งสองฝ่ายได้เล่นบทบาทอื่นๆที่กล่าวมาข้างต้นนอกเหนือจากบทบาทหลักอยู่พอสมควร ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้พบว่ามีเครื่องบ่งชี้ (Indicators) หลายประการที่แสดงให้เห็นถึงระดับความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการของทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้ การพึ่งพาอาศัยหรือเอื้อประโยชน์ต่อกันเป็นเครื่องบ่งชี้ที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขเฉพาะของแต่ละคู่ความสัมพันธ์ และตามลักษณะงานข่าวในแต่ละสาย ซึ่งอธิบายได้ด้วยข้อสังเกตดังต่อไปนี้

1. ข่าวราชสำนัก

1.1 เครื่องบ่งชี้ระดับความสัมพันธ์

ดังที่ได้ขอสรุปในบทที่ 4 ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าว อ.สม.ท. กับแหล่งข่าวราชสำนักส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่เป็นทางการ และมีความไม่เป็นทางการอยู่บ้างในระดับหนึ่งนั้น เครื่องบ่งชี้ความสัมพันธ์ในระดับที่เป็นทางการ สังเกตได้จากลักษณะดังต่อไปนี้

1.1.1 ลักษณะการปฏิบัติงานที่มีต่อกัน โดยแหล่งข่าวทำหน้าที่แจ้งหมายข่าวหรือกำหนดการต่างๆให้ทราบ แล้วนักข่าวพร้อมช่างภาพก็เดินทางไปทำข่าวตามที่ได้รับแจ้ง แล้วนำข่าวไปออกอากาศตามหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ

1.1.2 ในการเข้าไปทำข่าวแต่ละครั้ง นักข่าวต้องยึดถือระเบียบปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ตั้งแต่เรื่องการแต่งกายของนักข่าว กริยามารยาท ในการตามเสด็จ โอกาสที่นักข่าวจะเกาะติดประชิดตัวแหล่งข่าว ยืนไมค์สัมภาษณ์อย่างที่นักข่าวสายอื่นทำนั้น โดยเฉพาะกับแหล่งข่าวระดับสูงแล้วแทบจะเป็นไปไม่ได้

1.1.3 การนำเสนอข่าวมักจะเป็นการเล่าเรื่องตามภาพที่ปรากฏว่าแต่ละพระองค์ทรงปฏิบัติภารกิจใดในแต่ละครั้งแต่ละวัน มิได้เป็นการสัมภาษณ์ขอความคิดเห็น หรือข้อวิพากษ์วิจารณ์จากใครแต่อย่างใด

1.1.4 การวางตัวเวลาเข้าเฝ้าฯหรือตามเสด็จ ที่ต้องระมัดระวังกริยามารยาท แม้แต่กับแหล่งข่าวในระดับข้าราชการบริพารก็ตาม

สำหรับความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการที่มีอยู่ในระดับหนึ่งนั้น มีเครื่องบ่งชี้ที่ผู้วิจัยเองสังเกตเห็นคือการที่นักข่าวราชสำนักของ อ.สม.ท. บางคน พุดคุยกับแหล่งข่าวราชสำนักทางโทรศัพท์หรือกล่าวถึงแหล่งข่าวเหล่านั้นด้วยท่าทีและน้ำเสียงที่สนิทสนม บางกรณีก็ใช้สรรพนามที่บ่งบอกถึงความคุ้นเคย ในลักษณะ “พี่ ป้า น้า อา”หรือเรียกชื่อเล่น การมีของฝากให้กันในช่วงโอกาสที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเดินทางกลับจากต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ เป็นต้น

ขณะเดียวกันจากคำบอกเล่าของนางพัชรินทร์ เศวตสุทธิพันธ์ (อั้งแล้ว) ที่กล่าวถึง ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา แหล่งข่าวคนสำคัญท่านหนึ่งว่า “มีเรื่องอะไรต้องเรียนปรึกษา พี่โทรศัพท์ได้เลย มีเบอร์ตรง เบอร์มือถือ มีหมดเลย ทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน ซึ่งทุกเรื่องที่โทร.ไปก็เรื่องงาน” แสดงให้เห็นถึงความเป็นกันเอง หรือความไม่เป็นทางการในระดับหนึ่ง

และเครื่องบ่งชี้ที่ทำให้เห็นภาพของความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการได้อย่างชัดเจนที่สุดประการหนึ่ง คือ การที่แหล่งข่าวให้ความเมตตาด้วยการให้ความร่วมมือด้วยดี เมื่อได้รับการร้องขอจากนักข่าว อ.ส.ม.ท.

1.2 บทบาทในความสัมพันธ์และประโยชน์ที่ได้รับ

จากการศึกษาพบว่า แม้จะมีความใกล้ชิดหรือสนิทกับแหล่งข่าวเพียงใด แต่นักข่าวราชสำนัก อ.ส.ม.ท. ยืนยันในบทบาทของการเป็นนักข่าวอย่างเหนียวแน่น และผลที่ได้รับจากความสัมพันธ์จะเกี่ยวข้อกับเรื่องงานข่าวเป็นสำคัญ โดยประโยชน์ต่องานข่าวดังกล่าว จำแนกเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

ก. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร : ไม่ตกข่าว

ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการระหว่างนักข่าวราชสำนัก อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าวที่พอมืออยู่ในระดับหนึ่งนั้น ยังผลต่องานข่าวของ อ.ส.ม.ท. เป็นประการสำคัญและชัดเจนที่สุด กล่าวคือ การที่ อ.ส.ม.ท. ได้ข้อมูลที่สามารถนำมารายงานข่าว ซึ่งข้อมูลนั้นอาจเป็นไปได้ว่า นักข่าวในสังกัดองค์กรสื่ออื่นๆ ยังไม่ทราบ ซึ่งอาจจะทราบได้ที่หลัง หรือไม่มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลข่าวเหล่านั้นเลยก็เป็นได้เพราะไม่มีความใกล้ชิดกับแหล่งข่าว โดยเฉพาะแหล่งข่าวระดับสูงเท่ากับนักข่าว อ.ส.ม.ท.

“เราไม่ตกข่าว จะเป็นท่านไหนก็ตามที่ตามเสด็จฯ ทั้งในกองข่าวราชสำนัก สำนักพระราชวัง อะไรพวกนี้เราจะเข้าได้หมด เราจะสามารถเช็ค(ตรวจสอบ)ข้อมูลได้แม้จะมีอะไรก็รู้ได้ อย่างตอนที่พระเจ้าอยู่หัวฯ ประชวร เรารู้ล่วงหน้าตั้งแต่ว่ายังมีข่าวอะไรออกมาเลย เราสามารถสั่งทีมข่าวเราไปดักกรที่โรงพยาบาลศิริราชได้เลย และยังไปก่อนนั้น ที่โรงพยาบาลศิริราช เราก็มีแหล่งข่าวของเราเหมือนกัน เขาก็จะโทรศัพท์มาจากโรงพยาบาลกระซิบบอก.. แต่ทั้งนี้ทางโรงพยาบาลก็คงรู้ว่าเราจะทำข่าวให้เขา โดยที่ว่าเป็นผลดีต่อทุกฝ่าย” (พัชรินทร์, อั้งแล้ว)

“ปกติหมายกำหนดการเสด็จต่างๆ ทางกองข่าวในพระราชสำนักจะแจ้งให้เราทราบ แต่ก็ไม่ทุกงาน มีหลายงานที่กองข่าวไม่แจ้งเรา เช่นหมายงานส่วนพระองค์ แต่เราทราบจากกองงานภาพยนตร์ส่วนพระองค์ ซึ่งรู้จักกันเป็นการส่วนตัวกับเรา มีงานอะไรที่ไม่เป็นทางการ เขาก็ส่งแฟกซ์มาทุกครั้ง หรือมีเรื่องอะไรเกิดขึ้นก็ตามที่เขาคิดว่าเราสามารถที่จะทำข่าวได้ โดยไม่เป็นการเสียหายกับใคร ซึ่งแม้ไม่ใช่หน้าที่ของเขาก็ตาม” (วีระชัย พงศ์พรรณภานุ, อ้างแล้ว)

จากคำบอกเล่าข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ประโยชน์ในแง่ของการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนั้น ประเด็นสำคัญคือ ไม่ตกข่าว นั่นเอง

นอกจากการได้รับแจ้งและรับทราบข้อมูลข่าวสารจากแหล่งข่าวแล้ว การ“เข้าถึง” ตัวแหล่งข่าวซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในยามที่อ.ส.ม.ท.ต้องการ ก็เป็นประโยชน์ต่องานข่าวของ อ.ส.ม.ท. อีกทางหนึ่ง ซึ่งกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการได้รับการตอบสนองและเกิดผลต่องานขององค์กรชัดเจนที่สุด คือ กรณีที่นางพัชรินทร์ เศวตสุทธิพันธ์ ได้รับความเมตตาจากแหล่งข่าวระดับสูงในสายราชสำนักอยู่เป็นประจำ จากการดำเนินบทบาทแบบ “ผู้น้อยเข้าหาผู้ใหญ่” ที่ทำให้เรื่องยากกลับกลายเป็นเรื่องง่ายได้แทบทุกครั้ง

“อย่างเช่นตอนที่ดร.สุเมธ (ตันติเวชกุล) ท่านมารับหน้าที่เป็นประธานบอร์ดองค์การโทรศัพท์ฯ ตอนนั้นปัญหาเรื่อง DSH กำลังเป็นประเด็นทางการเมือง มีข่าวว่า ดร.สุเมธจะลาออก ฝ่ายข่าวเราอยากจะได้สัมภาษณ์ท่านออกทีวี แต่ใครก็ติดต่อท่านไม่ได้เลย บก.ข่าววันนั้นก็โทรศัพท์ไปที่บ้านพี่ ขอให้จัดการให้ พี่ก็ติดต่อท่านจนได้สัมภาษณ์ออกอากาศ ซึ่งช่อง 9 ได้สัมภาษณ์เป็นคนแรกหลังจากที่มีข่าว...บางที่ท่านไม่เปิดมือถือ เราก็โทร.ไปบอกเลขฯให้ช่วยเรียนท่านที่ว่าให้เปิดมือถือด้วย เราจะได้โทร.เข้าไป หรือบางทีก็โทร.ไปที่บ้าน บังเอิญได้รับความเมตตาจากครอบครัวคือ ภรรยาของท่าน เวลาโทร.ไป ถ้าบอกว่าเป็นอ้อย(ชื่อเล่นของ พัชรินทร์) ทุกอย่างก็จะผ่าน เพราะได้รับอนุญาตว่าโทร.ได้ตลอด ...หรืออย่างคราวที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปเปิดสะพานไทย-ลาว เราตามเสด็จไปทำข่าวด้วย และขณะที่อยู่ในลาว ซึ่งวันนั้นเป็นวันอาทิตย์ ได้รับติดต่อจากทางอ.ส.ม.ท.ว่า รายการตรงประเด็นเย็นวันจันทร์จะสนทนาเรื่องสะพานไทย-ลาว อยากจะเชิญ ดร.สุเมธ พร้อมทูตไทยในลาว และผู้ที่เกี่ยวข้องมาออกรายการ ซึ่งวันนั้นทุกคนอยู่ในลาวหมด ทำงานดึกตื่นดูทุกคนโทรมมาก เราก็ขอร้องท่านว่ากลับกรุงเทพฯวันจันทร์ขอไปออกรายการด้วย ท่านก็บอกว่าไม่ไหวแล้ว ฟิวส์ขาด เราก็บอกว่าต่อฟิวส์อีกนิดเถอะคะ ของงานนี้อีกนิดหนึ่งค่อยฟิวส์ขาด เราชักแม่น้ำสิบสายให้เห็นประโยชน์ของรายการ ท่านก็โอเค รวมถึงท่านทูตด้วย ทุกคนต่อฟิวส์ มาคุยกับรายการของเราสดๆ นี่คือประโยชน์ที่องค์กรเราได้รับ” (พัชรินทร์, อ้างแล้ว)

ข. การอาศัยแหล่งข่าวตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลข่าวสาร

จากการศึกษาพบว่า สำหรับข้าราชการสำนักแล้ว อ.ส.ม.ท. มีนโยบายให้ความสำคัญกับความถูกต้องแม่นยำเป็นอันดับแรก ถัดมาคือความสมบูรณ์ครบถ้วนของข่าว ส่วนความไวเป็นรองๆ ขณะที่ความลึกของข้อมูลนั้น จะมีในบางกรณีเช่นการทำข่าวสารคดีเกี่ยวกับโครงการพระราชดำริต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ถึงความเป็นมาและความคืบหน้าของโครงการต่างๆ ซึ่งความถูกต้องแม่นยำของข้อมูลข่าวสารอันนำมาซึ่งความน่าเชื่อถือของข่าว ความน่าเชื่อถือขององค์กรนั้น จะต้องผ่านการตรวจสอบยืนยันจากแหล่งข่าวเป็นสำคัญ

“ข้าราชการสำนัก ความถูกต้อง สำคัญที่สุด เพราะพลาดไม่ได้ ถ้าเราสงสัยในประเด็นใด ต้องตรวจสอบกับแหล่งข่าวให้มั่นใจก่อนจะออกอากาศ” (ยุพดี, อ้างแล้ว)

ประโยชน์ที่นักข่าวราชสำนัก อ.ส.ม.ท. ได้รับจากแหล่งข่าวข้างต้น ทำให้มองเห็นการพึ่งพาทางภูมิปัญญาความรู้จากแหล่งข่าวในลักษณะหนึ่ง ซึ่งหากนำแนวความคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ตามความหมายของ James C. Scott (1977) มาอธิบายความสัมพันธ์ในลักษณะเช่นนี้ แหล่งข่าวก็เปรียบได้กับผู้อุปถัมภ์ และนักข่าวก็มีบทบาทเป็นผู้รับอุปถัมภ์ ซึ่งฐานทรัพยากรสำคัญของแหล่งข่าวที่มีไว้ให้แก่นักข่าวนั้นคือ ความรู้ความชำนาญซึ่งอยู่ในรูปของข้อมูลข่าวสารนั่นเอง ขณะที่ฐานทรัพยากรของนักข่าวคือพื้นที่และเวลาของสื่อที่คอยบริการสนับสนุนในรูปของการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ได้มาออกสู่สาธารณชน

“มีแหล่งข่าวหลายท่านที่พีได้รับความเมตตา อย่างกรณี ดร.สุเมธ ซึ่งท่านดูแลโครงการตามพระราชดำริอยู่ เวลาเขียนข่าวเกี่ยวกับโครงการไหน ก็มักจะขอข้อมูลจากท่าน เพราะการเขียนข่าวไม่ใช่สักแต่มาให้ผ่านไปวันวัน ทุกข่าวที่เขียนจะต้องมีที่มาที่ไปที่ถูกต้อง ซึ่งความรู้ตรงนั้นท่านช่วยเหลือเรา ซึ่งจะให้ข้อมูลแก่เรามากที่สุดเท่าที่จะให้ได้ ถ้าให้ไม่ได้ ก็จะไม่แนะนำให้เราไปหาคนอื่น หรือไม่ก็ assign (มอบหมาย) คนอื่นให้ข้อมูลกับเรา” (พัชรินทร์, อ้างแล้ว)

ในบางกรณี ทรัพยากรด้านภูมิปัญญาหรือข้อมูลข่าวสารที่ได้รับการเอื้อเฟื้อจากแหล่งข่าวนั้น นักข่าว อ.ส.ม.ท. ยังถือโอกาสแจกจ่ายถ่ายเทให้กับนักข่าวสถานีอื่นอีกทอดหนึ่ง โดยอยู่บนพื้นฐานที่ได้ระบุไว้ข้างต้นแล้วว่าการทำข่าวราชสำนักมักไม่มีลักษณะของการแข่งขัน

ระหว่างสถานี ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นปฏิเสธไม่ได้ว่า การแบ่งปันประโยชน์ที่ได้รับให้กับผู้รับอุปถัมภ์รายอื่นๆอีกทอดหนึ่งนั้น สำหรับนักข่าวช่อง9 แล้ว ถือว่าช่วยสร้าง“หน้าตา”ให้กับองค์กรอยู่พอสมควร

ซึ่งในประเด็นนี้ นางพัชรินทร์ (อ้างแล้ว) ตั้งข้อสังเกตว่า “องค์กรเราไม่ได้เหนือชั้นกว่าคนอื่น แต่เราจะเป็นที่เช็ค(check) ข่าวของสถานีอื่นด้วยซ้ำ เพราะเราได้รับความไว้วางใจเช็คเข้าไป (ในวัง) เราจะได้รับคำชี้แจงข้อมูลที่ถูกต้อง ขณะที่สถานีอื่น เขาไม่รู้ว่าจะเช็คที่ไหน เพราะเขาไม่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว เขาจะเช็คผ่านเราอีกที”

ข้อสรุปที่ได้ตรงจุดนี้ คือ ประโยชน์สูงสุดในระดับองค์กรที่เกิดแก่ อ.ส.ม.ท. อันเกิดจาก “ความไว้วางพระราชหฤทัย” และความไว้วางใจของแหล่งข่าวราชสำนักที่ “ทรงมี” และ “มี” ต่อนักข่าว อ.ส.ม.ท. นั่นคือ ความน่าเชื่อถือ หรือ “เครดิต”นั่นเอง และความน่าเชื่อถือขององค์กรยังส่งผลย้อนกลับไปที่เกื้อหนุนการทำงานของนักข่าวอีกที เป็นวงจรเช่นนี้เรื่อยมา

1.3 ผลตอบแทนที่ต่างฝ่ายต่างได้รับจากความสัมพันธ์

หากพิจารณาตามหลักความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์ในลักษณะที่ “ต่างฝ่ายต่างตอบแทน”แล้ว จากการศึกษาพบว่า ในการสนองผลประโยชน์ในเชิงตอบแทนให้กับแหล่งข่าว ในฐานะผู้อุปถัมภ์นั้น สิ่งที่นักข่าวราชสำนัก อ.ส.ม.ท. ในฐานะเสมือนหนึ่งผู้รับอุปถัมภ์ทำได้ดีที่สุดในนามขององค์กร คือ การทำงานข่าวโดยพยายามสืบสารงานในพระราชกรณียกิจต่างๆให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างดีมีประสิทธิภาพที่สุดเต็มกำลังความสามารถสมกับความไว้วางใจที่ได้รับ

“ เราต้องพิสูจน์ตัวเองได้ตลอดเวลาว่า สิ่งที่เราได้รับมาจากแหล่งข่าว ไม่ว่าจะ เป็นข้อมูล ความรู้อะไรก็แล้วแต่ เรานำมาเพื่อประโยชน์เรื่องงาน ถ้าเราทำให้เขารู้สึกว่าเขาจะได้รับประโยชน์จากการที่เขาให้ข้อมูลแก่เรา สิ่งนั้นคือสิ่งที่ถูกต้องที่สุด” (พัชรินทร์,อ้างแล้ว)

เมื่อมองให้แคบลงมาที่คำถามที่ว่าในระดับส่วนตัวของนักข่าวแล้ว ได้รับผลประโยชน์ใดบ้างจากการมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวราชสำนัก คำตอบที่ได้จะย้อนกลับไปยืนยันรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ของนักข่าวกับแหล่งข่าวสายราชสำนักที่ระบุไว้ในบทที่ 4 ว่า เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ส่วนตัว หากแต่มุ่งไปที่ประโยชน์อันจะเกิดแก่งานที่ต่างก็ทำถวายด้วยใจที่จงรักภักดี

“ถ้าถามว่านักข่าวราชสำนักมีผลประโยชน์เชื่อมต่อกันอย่างไรบ้าง ไม่ถือว่าเป็นผลประโยชน์ ถือว่าเป็นความสัมพันธ์อย่างเดียว ความสัมพันธ์ที่ดี เพราะเรามีเจ้านายร่วมกันทำงานถวายอย่างเดียว ไม่คิดเป็นอย่างอื่น ...ถามว่าแหล่งข่าวที่เป็นเหล่าข้าราชการบริพารใช้ประโยชน์จากงานเราไหม ตอบได้ว่าไม่มี เพราะต่างก็ตระหนักดีว่า เรา(แหล่งข่าวและนักข่าว) ต้องทำงานถวายเป็นสำคัญ” (สมภพ, อ้างแล้ว)

คำยืนยันดังกล่าวตอบย้ำสำคัญได้ด้วยคำกล่าวของนางพัชรินทร์(อ้างแล้ว)ที่ว่า “พระราชวังไม่มีธุรกิจ ไม่มีผลประโยชน์ สิ่งที่เราได้รับคือประโยชน์ทางใจ อย่างปีใหม่ นักข่าวสายอื่น แหล่งข่าวมักจะมีของขวัญมาให้ แต่เราไม่มีอย่างนั้น จะมีก็แต่ส.ค.ส.หรือ ไดอารี่ ปฏิทินพระราชทาน การที่ได้มีโอกาสรับใช้ไปทำงานถวายนี้มันก็เป็นความสุขแล้ว แค่นี้จริงๆ”

อย่างไรก็ตาม มีบ้างสำหรับกรณีที่แหล่งข่าวในราชสำนักเสนอผลประโยชน์ให้กับนักข่าวเป็นการส่วนตัว ซึ่งประโยชน์ที่เสนอให้อาจหมายถึงทรัพย์สินสมบัติที่แหล่งข่าวในฐานะผู้อุปถัมภ์มิได้เป็นเจ้าของโดยตรง แต่ข้อเสนอเหล่านั้น มักจะไม่ได้รับการสนองจากนักข่าว แม้จะด้วยความปรารถนาดี และไม่เกินวิสัยที่จะสนองได้ก็ตาม อย่างในกรณีของนางพัชรินทร์ (อ้างแล้ว) ที่เปิดเผยว่า “เราได้รับการชักชวนให้ไปทำงานกับเขาบ้าง ฝากลูกฝากหลานเข้าทำงาน ถ้าทำก็คงจะได้ แต่เราไม่เคย เราเองได้รับการชักชวนให้ไปทำงานกับเขา โดยไม่มีข้อแม้เลย จะทำอะไรก็แล้วแต่ เขาอยากได้เราทำงานทั้งนั้น แต่เราบอกเขาว่า เราอยู่จุดนี้เราช่วยงานเขาได้มากกว่า”

คำบอกเล่าข้างต้น แม้จะสะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ที่นักข่าวราชสำนัก อ.ส.ม.ท. มีต่อแหล่งข่าว ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ส่วนตัว ในลักษณะของสินจ้างรางวัลหรือตำแหน่งหน้าที่การงานก็ตาม แต่พระราชดำรัสตรัสชม และหนังสือชื่นชมจากสำนักพระราชวัง ที่ยังความภูมิใจให้กับนักข่าวเหลือล้นพันประมาณ แม้จะไม่มีผลต่อการพิจารณาความดีความชอบในการปฏิบัติก็ตาม แต่อย่างน้อยสิ่งที่ได้รับก็หมายถึง เกียรติยศ ชื่อเสียง ของนักข่าวเอง และสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจมากกว่าไปนั้นคือ การได้ทำงานถวายอย่างใกล้ชิด

“ ทราบว่า พระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งผ่าน ผอ.อ.ส.ม.ท. มาว่า เขาทำงานดีมาก เข้าใจงานที่ท่านทำ ...เคยมีหนังสือจากสำนักพระราชวังออกมาชื่นชม แต่ก็ไม่มีผลอะไรต่อความดีความชอบนะ และหนังสือฉบับนั้นไปไหนแล้วก็ไม่รู้ เขาแจ้งให้เราทราบ เห็นติดประกาศชมเชยอยู่เหมือนกัน ” (พัชรินทร์,อ้างแล้ว)

จากข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการสร้างความสัมพันธ์ในบทที่ 4 และบทบาทของนักข่าวและแหล่งข่าวที่กล่าวมาข้างต้น ได้ข้อสรุปว่าความสัมพันธ์ของนักข่าวราชสำนักกับแหล่งข่าวมักจะเริ่มจากความเป็นทางการก่อน แล้วจึงพัฒนาไปสู่ความไม่เป็นทางการ และไม่ว่าจะมีความสัมพันธ์ในระดับใด บทบาทของการเป็นนักข่าวกับแหล่งข่าวก็ไม่ได้สลายไป อีกทั้งจากการสัมภาษณ์นักข่าวราชสำนัก อ.ส.ม.ท. ก็ไม่พบว่า มีปัจจัยพิเศษอื่นใดที่ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายสิ้นสุดโดยสิ้นเชิง นอกจากการพ้นวาระในงานที่ทำให้สองฝ่ายต้องห่างกันไป แต่ตราบไต่ที่นักข่าวยังต้องการความช่วยเหลือจากแหล่งข่าว ก็สามารถติดต่อสาร และมักจะได้รับการตอบรับอยู่อย่างเดิม อย่างกรณีนางพัชรินทร์ (อ้างแล้ว) ที่แม้จะไม่ค่อยได้ออกไปปฏิบัติงานข่าวนอกสถานที่เพราะอยู่ในตำแหน่งผู้บริหารแล้วก็ตาม แต่ก็ยังสามารถติดต่อขอความร่วมมือหรือช่วยเหลือจากแหล่งข่าวให้กับงานขององค์กรได้อย่างเคย และต่อคำถามที่ว่า การที่นักข่าวราชสำนัก อ.ส.ม.ท. ได้รับความเมตตาจากแหล่งข่าวและยังประโยชน์ให้กับองค์กรดังที่กล่าวมานั้นเป็นเพราะตัวนักข่าวเอง หรือแหล่งข่าวดูที่หน่วยงานในสังกัดคือ อ.ส.ม.ท. คำตอบที่ได้จากนักข่าวคือ เป็นเพราะตัวนักข่าวมากกว่าที่สามารถสร้างการยอมรับให้แหล่งข่าวได้ ไม่ใช่เพราะแหล่งข่าวเห็นแก่องค์กรและการที่แหล่งข่าวตอบรับความสัมพันธ์กับนักข่าวราชสำนัก อ.ส.ม.ท. นั้นอยู่บนพื้นฐานบริบทของงานที่ต่างฝ่ายต่างทำถวายสถาบันสูงสุดของชาติเป็นประเด็นหลัก

2. ข่าวการเมือง

หากนำแบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวของกีเบอร์และจอห์นสัน (1961) มาอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวสายการเมืองของ อ.ส.ม.ท.กับแหล่งข่าวในปัจจุบันแล้ว จะพบว่า ความสัมพันธ์ส่วนใหญ่จะเทียบเคียงได้กับแบบจำลองที่ 2 กล่าวคือ มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดพอสมควร โดยบทบาทของทั้งสองฝ่ายมีส่วนที่คาบเกี่ยวและเป็นไปในกลมกลืนกันบ้างเป็นบางส่วน แต่ส่วนใหญ่แต่ฝ่ายมักจะเป็นอิสระต่อกัน นั้นหมายความว่า ต่างฝ่ายต่างก็กำหนดและรักษาระยะห่างระหว่างกันไว้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม มีบางกรณี ในบางโอกาสที่นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. เล่นบทบาทที่คาบเกี่ยวซ้อนทับเป็นเนื้อเดียวกันกับแหล่งข่าวตามแบบจำลองที่ 3 แต่ความสัมพันธ์ในรูปแบบนี้มีสัดส่วนน้อยมาก เช่นเดียวกับความสัมพันธ์แบบเห็นทางทางการตามแบบจำลองที่ 1 ซึ่งข้อสังเกตเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวของนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. นั้น มีประเด็นหลักๆ ดังนี้

2.1 ระยะห่างของความสัมพันธ์

จากการศึกษาพบว่า นักข่าวการเมืองของ อ.ส.ม.ท. มีความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวในสายทั้งในลักษณะที่เป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการในลักษณะมีความสนิทสนมเป็นการส่วนตัว ทั้งนี้เงื่อนไขในการจัดวางความสัมพันธ์ไว้ตรงกลางนั้น นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า การมีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการหรือรู้จักมักคุ้นเป็นการส่วนตัวกับแหล่งข่าวมีความจำเป็น เพราะจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำงานข่าว เพราะการสนิทกับแหล่งข่าวหมายถึงความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ขณะเดียวกัน การรักษาระยะห่างเอาไว้บ้างนั้นก็เพื่อประคองตนให้พ้นจากการตกเป็นเครื่องมือของแหล่งข่าว และพ้นจากข้อครหาเรื่องขาดจรรยาบรรณสื่อมวลชน ซึ่งต้องดำรงความเป็นกลางเอาไว้ให้มั่นคงที่สุด ดั่งจุดยืนของนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. บางคนที่ให้ข้อสังเกตไว้ดังนี้

“ทำข่าวต้องอาศัย connection(สายสัมพันธ์) จึงจะได้ข่าวลึก แต่สายสัมพันธ์ จะต้องไม่ใกล้ชิดกับเขาจนกลายเป็นว่าหลงเขา ออกข่าวให้ แก่ข่าวให้ มันไม่ใช่ แต่ก็ต้องไม่ห่างออกมามาก ไกลจนไม่สามารถที่จะเจาะข่าวลึกๆได้ ความสัมพันธ์ต้องมีในระดับที่พอดี คือ ระดับที่เขาไว้วางใจเราได้ เวลาต้องการข่าวลึกๆ เขาคุยกับเราได้” (ยุทธพงศ์ วิชัยดิษฐ์, สัมภาษณ์)

“จริงๆแล้วมันมีส่วนดีถ้าเรามีความสัมพันธ์แบบส่วนตัวอย่างไม่เป็นทางการกับแหล่งข่าว จะว่าจำเป็นไหม ก็ไม่จำเป็นมากมายนัก แต่ถ้ามีมันก็ดี เพราะในบางครั้งเราสามารถสอบถามเรื่องบางเรื่องได้ อาจจะสอบถามเป็นความรู้ ไม่เป็นข่าวหรือไม่เปิดเผยชื่อแหล่งข่าวก็ได้” (มนชนก, อ่างแล้ว)

“โดยส่วนตัวจะสนิทกับแหล่งข่าวในระดับหนึ่ง แต่จะไม่คลุกจนเกินงาม เพราะอาจจะถูกมองว่าเราไปรับใช้เขา เป็นพวกเขา เราต้องรักษาสถานภาพของความเป็นนักข่าว เมื่อไหร่ก็ตามที่เราสนิทกับเขามากไป ความรู้สึกรักชอบพอกันมันจะมี จะทำงานได้ไม่ดีเท่าที่ควร อย่างน้อย ข่าวไม่ดีเกี่ยวกับตัวเขา เราก็อาจจะไม่กล้ารายงานตามข้อเท็จจริง ...ถ้าสนิทมาก อาจจะได้ข่าวเร็วหรือข่าวลึกกว่าคนอื่นก็จริง แต่ขณะเดียวกัน เขาอาจจะขอเราได้ในทางกลับกันว่า ไม่ให้เขียนหรือเขียนข่าวใดข่าวหนึ่ง (อรวรรณ, อ่างแล้ว)

“สนิทกับแหล่งข่าวบางคน แต่มีขีดจำกัดอยู่ตรงที่ว่า แม้เราจะสนิทกับเขาอย่างไร ข่าวก็คือข่าว ถ้ามันผิดจากข้อเท็จจริง เราก็บิดเบือนเพื่อเขาไม่ได้ เราถือว่าข้อเท็จจริงที่จะ

เสนอต่อประชาชนจะต้องเป็นข้อเท็จจริง ไม่ปะปนความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อแหล่งข่าว บางครั้งการเสนอข่าวตามข้อเท็จจริงอาจจะกระทบต่อความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เรามีกับแหล่งข่าว เราก็ต้องยอมแต่ต้องแยกให้ออกว่า โอเค ส่วนตัว ไปเที่ยวไปกินอะไรกันได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องงานแล้ว ความเป็นส่วนตัวต้องไม่เอามาปนกัน” (สมบัติ, อ้างแล้ว)

จากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ความรู้สึกที่เกรงว่าจะถูกมองว่าเป็นผู้รับใช้ของแหล่งข่าว และจิตสำนึกในวิชาชีพสื่อมวลชนที่ต้องเสนอข่าวสารตามความเป็นจริง คือเหตุผลสำคัญที่ทำให้นักข่าวการเมือง อ.สม.ท. จัดวางความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเอาไว้โดยมีระยะห่างอยู่พอสมควร โดยให้จำกัดอยู่ในบทบาทของ “แหล่งข่าว- นักข่าว” เป็นหลัก

ระดับความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวจะเป็นรูปแบบทางการหรือไม่เป็นทางการนั้น ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 4 ว่า สามารถสังเกตได้โดยง่ายโดยอาศัยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ เวลา, สถานที่ และประเด็นที่สองฝ่ายใช้ปฏิสัมพันธ์กันเป็นเครื่องบ่งชี้

จากการสัมภาษณ์นักข่าวการเมือง อ.สม.ท. หลายคน ได้ข้อมูลสอดคล้องกันว่า ความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวมักจะเริ่มจากความเป็นทางการ หลังจากนั้นสักระยะเวลาหนึ่ง เริ่มรู้จักมักคุ้น ความเป็นกันเองก็เกิดขึ้น สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการเริ่มก่อตัวขึ้นมีหลายลักษณะ คือ กล้าที่จะคุยเรื่องส่วนตัว เรื่องสัพเพเหระด้วยกัน หรือในทางตรงกันข้าม ข้อมูลความลับที่แหล่งข่าวพึงปิดเป็นความลับ เมื่อเริ่มสนิทกันก็กล้าที่จะเปิดเผยเมื่อถูกนักข่าวซักถาม ด้วยความที่ไว้ใจว่าจะไม่เปิดเผยแหล่งข่าว ตัวอย่างเช่น การที่แหล่งข่าวให้นักข่าวเปิดดูวาระการประชุมคณะรัฐมนตรีก่อนเข้าประชุมได้ บางรายสนิทมากก็พูดแซวหรือแหย่แหล่งข่าว เข้าหาง่าย ไม่พยายามหลบหน้าหรือบ่ายเบี่ยงที่จะพบกับนักข่าว นักข่าวมีเลขหมายโทรศัพท์ติดต่อกับแหล่งข่าวได้ตลอดเวลา ทั้งโทรศัพท์มือถือ หรือ เพจเจอร์ เรียกไปก็ตอบกลับ พบกันตรงไหน ก็คุยกันได้ ใช้สรรพนามเรียกชื่อเล่นกันได้ หรือบางทีก็ถึงขั้นว่ากล่าวกันได้

“ กับแหล่งข่าวที่สนิท จะสามารถโทรไปได้ตลอดเวลา เข้าหาง่าย จะเข้าพบที่ก็ไม่มีหน้าห้องหรือเลขาคอยดั๊กหน้ากันท่า เจอหน้าก็คุยสารพัดเรื่อง และขอความช่วยเหลืออะไรก็มักจะไม่ขัด” (สุปวีณ์, อ้างแล้ว)

เครื่องบ่งชี้ระดับความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวที่ดีที่สุดประการหนึ่งคือการเสนอสนองประโยชน์ในลักษณะการพึ่งพาอาศัยกันของทั้งสองฝ่าย ซึ่งจากการใช้เครื่องมือ

ดังกล่าวเป็นรางวัล ได้พบลักษณะความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายการเมืองของ อ.ส.ม.ท. อยู่พอสมควร ทั้งใน “บทบาทหลัก” ของการเป็น “นักข่าวกับแหล่งข่าว” และในบทบาทอื่นๆ ที่ผันแปรไปตามเงื่อนไขสองฝ่ายว่าต้องการกันและกันในบทบาทใดบ้าง

“ ความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ หมายความว่า แหล่งข่าวเองอาจจะต้องพึ่งพานักข่าว นักข่าวพึ่งพาแหล่งข่าว ซึ่งแหล่งข่าวคนนั้น อาจจะให้ทั้งเงินหรือสินน้ำใจอะไรที่มีคุณค่า มันจึงกลายเป็นระบบอุปถัมภ์ ซึ่งแต่ละฝ่ายจะต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน คนให้ได้ผลประโยชน์จากคนที่รับ คนที่รับก็ได้ประโยชน์ในการที่จะทำข่าวให้เขา แหล่งข่าวได้ประโยชน์จากเราในแง่ของการเผยแพร่ข่าว ซึ่งข่าวจะออกมาในลักษณะโปรโมต เป็นส่วนใหญ่ จะไม่มีการไปตีติติงการทำงานของเข่า ซึ่งถือว่ามันอันตรายสำหรับคนประกอบวิชาชีพนี้” (สมบัติ, อ้างแล้ว)

แม้คำพูดสุดท้ายในข้อความข้างต้นอาจเป็นเพียงทัศนคติของคนเดียว แต่คำจำกัดความที่ให้ไว้ 4 - 5 บรรทัดแรกนั้น สามารถอธิบายความหมายของระบบอุปถัมภ์ในภาพรวมได้ในระดับหนึ่ง และจะเห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นด้วยข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษาถึงประโยชน์ของความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการระหว่างนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าว ดังรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

2.2 ประโยชน์จากความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ

“ประโยชน์” อันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวเอาไว้ นั่น เมื่ออธิบายด้วยแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ พบว่าในกรณีของนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. มีลักษณะของการพึ่งพาที่น่าสนใจอยู่หลายลักษณะด้วยกัน ทั้งผลประโยชน์ในระดับองค์กร, ผลประโยชน์ระดับบุคคล และผลประโยชน์ที่แยกไม่ออก แต่ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ระดับใดก็ตาม ที่ชัดเจนที่สุดคือ ประโยชน์ในงานข่าว ซึ่งขยายผลไปสู่ประโยชน์ด้านอื่นๆ ทั้งต่อนักข่าวและองค์กร ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

2.2.1. ประโยชน์ด้านงานข่าว

ก. ได้ข่าวเดียว, ข่าวลึก, ข่าวเร็วและข่าวถูกต้อง

ผลตอบแทนพื้นฐานที่สุดที่แหล่งข่าวสายการเมืองซึ่งเปรียบได้กับผู้อุปถัมภ์มีให้แก่นักข่าวซึ่งเปรียบเหมือนผู้รับอุปถัมภ์ในบริบทนี้ คือข้อมูลที่มีลักษณะพิเศษที่นักข่าวต้องการนำมาใช้ประโยชน์ในการรายงานข่าวให้ได้ดีกว่านักข่าวคนอื่นได้ ทั้งข้อมูลเชิงลึก,ลับ,หรือฉับไว แต่ถนัดไป ซึ่งอาจหมายถึงความรวมถึงการได้ข่าวเจาะลึกเป็นพิเศษคนเดียว

“ผมใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวในลักษณะของการสอบถาม... ยังไง มันมีประเด็นนี้ พอรู้ใหม่ว่าเกิดอะไรขึ้น.. สอบถามสิ่งที่เกิดขึ้นในส่วนของเขา เพื่อที่จะนำมาประเมินเพื่อที่จะสืบหาข่าวเพิ่มเติมจากสิ่งนั้น อาจจะเป็นลักษณะการพูดคุยคือ พอรู้ข้อมูลเพื่อที่จะขยายความออกไป เราอาจจะไม่ใช่สิ่งนั้นมาเป็นเนื้อหาของเราก็ได้ แต่เรารู้อะไรลึกๆไว้ เมื่อมีข้อมูลเราก็ได้ข่าวดี ข่าวลึก องค์กรเราก็ได้เครดิต” (สมบัติ, อ่างแล้ว)

“เหมือนกับการเกื้อกูลผลประโยชน์ให้กันและกัน บางทีการทำข่าว ถ้ามีระบบอุปถัมภ์เข้ามา ข้อดีคือ จะทำให้เราโอกาสที่ทำข่าวเดียวมีสูง โอกาสที่การทำข่าวผิดพลาดจะน้อย เพราะเรามีโอกาสเช็คได้ ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ประกันความผิดพลาดของข่าว ทำให้เราสามารถหาข่าวได้ง่ายขึ้น เขาอุปถัมภ์เราในด้านข้อมูล การให้ความร่วมมือ ตอบคำถามในเรื่องที่เราต้องการ คล้ายๆ กับเขามีทรัพยากร หรือข้อมูลดิบ เราก็ขอเขามา” (เสาวณีย์, อ่างแล้ว)

นางสาวเยาวลักษณ์ เชิญขวัญแก้ว (อ่างแล้ว) กล่าวถึงความสัมพันธ์ที่มีกับคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ เมื่อครั้งที่ทำข่าวอยู่ว่า “อย่างพี่แ้ว(ชื่อเล่นของคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์)สนิทส่วนตัว ตอนนั้นทำข่าวพรรคประชาธิปัตย์ รับผิดชอบพรรคนี้มาตลอดตั้งแต่เริ่มทำข่าว ฝ้าประชุมพรรค สนิทกับพวกนี้ เวลาสนิทกับแหล่งข่าว เวลาอะไรก็สามารถโทร.ไปถามได้ เขารู้จักเรา เราโทร.ไปเช็คได้ หรือบางครั้งแหล่งข่าวเขาก็โทร.มาบอกเราเอง เช่นตอนทำข่าวที่กระทรวงมหาดไทย ตอนนั้นมีปัญหากรณีโรงงานแทนทาลัม แหล่งข่าวที่มหาดไทยโทร.มาวันหาพิวันเสาร์ เขาให้ข่าวเราคนเดียวว่า มีคำสั่งย้ายผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว เราก็ลงข่าวไป(ในหนังสือข่าวของสำนักข่าวไทย อสม.ท.)วันรุ่งขึ้นหนังสือพิมพ์ทุกฉบับลอกข่าวเรา เป็นเรื่องที่มีการสอบว่าไปเอาข่าวมาจากไหน เราก็บอกว่าแหล่งข่าว ซึ่งมันก็เป็นความจริง คือย้ายจริง แต่เขาอยากรู้ว่า ทำไมถึงมีข่าวออกไปก่อนได้ ซึ่งก่อนหน้านี้พี่ก็คุยกับคนให้ข่าวแล้วว่ารับรองไม่บอกชื่อ เพราะเกรงเขาจะมีความผิดเหมือนกัน”

นอกจากการได้ข่าวเดียว ข่าวลึก ข่าวฉับไว และข่าวถูกต้อง ซึ่งแสดงถึงความ “เหนือชั้น” ด้านคุณภาพแล้ว บางครั้งก็ส่งผลแบบเนืองไปถึงเรื่อง “จำนวนข่าว” ที่ได้มากกว่านัก

ข่าวคนอื่นจากแหล่งข่าวคนเดียวกัน ซึ่งแสดงความเห็นขึ้นกว่าในด้านปริมาณอีกทางหนึ่ง และ ขณะเดียวกัน ในยามอัปจนข่าว (โดยไม่ต้องพูดถึงคุณภาพหรือปริมาณ) แหล่งข่าวที่สนิทสนมกันก็ ช่วยกู้สถานการณ์ให้อยู่เป็นประจำ

นางสาวอรกมล เทพานนท์ หัวหน้าแผนกข่าววิทยุ (อ้างแล้ว) กล่าวถึงประโยชน์ ของความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวที่มีต่องานข่าววิทยุที่รับผิดชอบอยู่ว่า “ช่วงเช้าไม่ค่อยมีข่าว บางที่ 11 โมงแล้ว จะเอาข่าวเก่ามาเล่นก็ไม่ได้ เราต้องโทรหาแหล่งข่าวที่เราสนิท เพื่อขอสัมภาษณ์ ใน เรื่องที่เขาสามารถให้ความเห็นได้ ซึ่งที่โทรไปแล้วได้แน่นอนอย่างคุณถวิล ไพรสณฑ์ คุณไชยวัฒน์ สิ้นสุวงศ์ ที่เราจะขอสัมภาษณ์ได้ง่าย เพราะรู้จักคุ้นเคยกันตั้งแต่ตอนทำข่าวพรรคพลังธรรม.. การ ทำข่าวต้องมีแหล่งข่าวที่สนิท จำเป็นมาก คนที่สนิทจะมีโอกาสได้ข่าวมากกว่า ตอนที่อยู่ กทม. สนิทกับบรองผู้ว่า ชิดพงษ์ ไชยสุ ผู้ว่าฯ กฤษฎา (อรุณวงษ์ ณ ออยุธยา) มักจะหาโอกาสดักพบใน ช่วงเย็นๆหลังจากเลิกงาน จะเข้าไปขอสัมภาษณ์ และจะใช้เวลาช่วงพดด้วงหรือศุกร์ตอนเย็น สัมภาษณ์เก็บข่าวเอาไว้เพื่อมาใช้วันเสาร์หรืออาทิตย์ซึ่งไม่ค่อยมีข่าว”

จากลักษณะของการพึ่งพาแหล่งข่าวในข้อนี้ ทำให้มองเห็นว่า นักข่าวสายการเมือง อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าว เล่นบทบาท “นักข่าว - แหล่งข่าว” อย่างชัดเจน

ประโยชน์ในด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอีกลักษณะหนึ่งคือ แหล่งข่าวสามารถ ขยายฐานข้อมูลประเภทบุคคลให้กับนักข่าว กล่าวคือ บางครั้งความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ กับแหล่งข่าวคนหนึ่งอาจจะขยายผลไปยังแหล่งข่าวคนอื่นๆ ซึ่งหมายถึงการได้มีโอกาสเข้าถึง แหล่งข้อมูลข่าวสารได้อย่างกว้างขวางออกไปอีก

นายสุวิช สุทธิประภา (อ้างแล้ว) หยิบยกกรณีการมีความสัมพันธ์อันดีกับนาย ชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี มาตั้งแต่อดีตว่า “รู้จักกับคุณชวน ตั้งแต่สมัยที่ผมเป็นนักข่าวเล็กๆ คุณชวน เป็นผู้นำฝ่ายค้าน เป็นผู้นำสภา เป็นรัฐมนตรีกระทรวงนั้นกระทรวงนี้ บางทีลูกน้องท่าน นัดให้ไปกินข้าว ไปคุยด้วยกันหน่อย ผมก็ไป ไม่ได้กินอะไรมากมาย แต่ได้รู้จักแหล่งข่าวเหล่านั้น ไปด้วย เราไม่คิดว่าท่านจะมาเป็นนายกรัฐมนตรีในวันนี้ การรู้จักในอดีตยังฝังใจอยู่ เรารู้จักท่าน ท่านรู้จักเรา คุ่นหน้าคุ่นตา แม้จะจำชื่อไม่ได้ แต่ก็คุ่นหน้าคุ่นตา ปัจจุบันฐานะใหญ่โตขึ้น การจะ เข้าไปพบเพื่อหาข่าวอาจจะลำบาก แต่เพราะความสัมพันธ์ในอดีตยังมีอยู่ การพูดคุยกะไรก็ง่าย การหาข่าวเราไม่จำเป็นต้องออกไปทำเอง อาจจะให้ลูกน้องออกไปทำแทนได้ ทักทายกับท่านนิด หน่อย แล้วมอบให้ลูกน้องสัมภาษณ์แทนได้ทันที ..เรารู้จักกับนายฯ มันสามารถที่จะมีผลไปถึง

คนแวดล้อมนายกฯ เช่น รัฐมนตรีหรือผู้ที่สนิทสนมกับนายกฯ เขาให้ความไว้วางใจเรา เราจะขยายผลออกไปยังผู้อื่นได้”

ข. แหล่งข่าวช่วยไม่ให้ตกข่าว

การพลาดข่าวสำคัญ หรือ “ตกข่าว” ถือเป็นความบกพร่องในหน้าที่ที่นักข่าวทั้งหลายไม่พึงปรารถนาจะให้เกิดขึ้น เพราะไม่เพียงจะเป็นเครื่องบ่งบอกถึงการด้อยความสามารถและประสิทธิภาพในการทำงานแล้ว ยังส่งผลถึงการพิจารณาความดีความชอบด้วย เพราะ อ.ส.ม.ท. ก็เหมือนกับหน่วยงานทั่วไปที่หลักเกณฑ์ให้รางวัลความดีความชอบย่อมพิจารณาจากผลงานเป็นสำคัญ เพราะฉะนั้น โดยปกติแล้ว นักข่าวไม่มีใครอยากตกข่าว ถ้าไม่จำเป็น เว้นเสียแต่วาระงานในวันเวลานั้นมีมาก ไม่สามารถปฏิบัติได้ครบทุกงาน ก็อาจจะพิจารณาเลือกทำบางข่าว และยอมทิ้งบางข่าวไป แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับนักข่าวบางคนที่มีความใกล้ชิดกับแหล่งข่าว แม้ไม่ได้ไปทำข่าวตามเวลาวาระงานที่กำหนดเหมือนนักข่าวคนอื่น ก็สามารถโทรศัพท์ไปสอบถามที่หลัง หรือไม่ก็แหล่งข่าวคนนั้นมอบหมายให้เลขานุการหรือเจ้าหน้าที่ส่งโทรสารข่าวนั้นมาให้ที่สำนักข่าวเองก็มี หรือในบางกรณี นักข่าว อ.ส.ม.ท. ไม่ทราบกำหนดการล่วงหน้า และไม่ได้ไปทำข่าว แหล่งข่าวบางคนก็โทรศัพท์มาแจ้งให้ทราบที่หลัง ทั้งที่โทรศัพท์มาด้วยตนเอง และให้เจ้าหน้าที่โทรศัพท์แจ้งมา

“อย่างต้า(ชื่อเล่น)อยู่สายการเมือง ต้องดูทั้งกระทรวงมหาดไทย และตามพรรคการเมืองด้วย บางทีงานชนกัน นักข่าวคนอื่นก็ไม่ว่าง ไปทำไม่ได้ ก็จะใช้วิธีโทรไปสัมภาษณ์ที่หลัง หรือไม่เขาก็ให้คนของเขาโทรมาบอกเราว่า เขาให้สัมภาษณ์อย่างนี้ๆนะ เราก็ไม่ตกข่าว” (วานีต้า อรรถอนุชิต, อ่างแล้ว)

อย่างไรก็ตาม การที่แหล่งข่าวช่วยนักข่าวในลักษณะดังกล่าวนี้ ส่วนหนึ่งอาจจะ เป็นเพราะเห็นแก่ความสัมพันธ์อันดีที่มีกับนักข่าว หรือแหล่งข่าวอาจจะเห็นแก่ประโยชน์หรือผลที่ได้จากข่าว จึงต้องอาศัยนักข่าวช่วยเผยแพร่ให้เป็นไปอย่างกว้างขวางและมากที่สุด ไม่ต้องการให้นักข่าวพลาดหรือตกข่าวนั้นไปแม้แต่รายเดียว ทั้งนี้ จากการบอกเล่าของนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. ที่ได้รับการปฏิบัติจากแหล่งข่าวในลักษณะนี้ต่างก็เห็นว่า มีความเป็นไปได้ทั้งสองประเด็น คือ แหล่งข่าวเห็นแก่นักข่าว และแหล่งข่าวเห็นแก่ข่าว

“ โดยเฉพาะข่าวสำคัญๆ ที่เขาอยากให้เราช่วยเผยแพร่ เพราะเป็นผลดีต่อเขา เป็นผลงานของเขา เขาก็อยากให้เราช่วยออกมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่อยากให้นักข่าวคนไหนตกข่าวเขาไป แต่ก็ไม่รวมถึงกรณี hint ข่าว ที่เขาให้เราคนเดียวนะ” (วานิด้า, อ่างแล้ว)

ค. แหล่งข่าวช่วยชี้ประเด็นและทิศทางข่าว

เพราะความรู้จักมักคุ้น สนิทสนม อันเกิดจากปัจจัยเงื่อนไขสำคัญๆหลายประการ โดยมีพื้นฐานจากความไว้นื้อเชื่อใจกัน ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 นักข่าวจึงมีโอกาที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นข่าวเดียว ข่าวลึก ข่าวไว และข่าวถูกต้อง (ตามข้อ ก.) จากแหล่งข่าวอยู่เป็นประจำ และแหล่งข่าวช่วยไม่ให้เกิดข่าว (ตามข้อ ข) บางครั้งนอกจากการได้รับข้อมูลอันเป็นวัตถุดิบในการรายงานข่าวแล้ว แหล่งข่าวบางคนยังช่วยชี้ประเด็นและทิศทางข่าวให้อีกด้วย

“ จะสนิทกับเขาในแง่ที่ว่าขอข่าว ถามอะไรเขาก็ตอบ เพราะเขารู้จักและไว้วางใจเรา ว่าเรารู้ว่าเรื่องไหนเขียนข่าวได้หรือไม่ได้ เรื่องไหนเป็นข่าวได้ เรื่องไหนฟังเป็นไว้ข้อมูลเท่านั้น บางอย่างก็บอกมาเป็น hint ให้ตามต่อ อย่างนักการเมืองที่เคยเป็นระดับเลขานายกรัฐมนตรี (ไม่เปิดเผยชื่อ) สนิทกัน เขาเคย hint ข่าวให้ถึงขนาดว่ามีนักการเมืองในรัฐบาลรับเงินเปิดโรงกลั่น 400 ล้านบาท ซึ่งเขาเป็นรัฐบาล เขาน่าจะปิดบังเรา แต่เขาก็บอกเรา เพราะเขาเข้าใจเราว่าเราจะไม่ลงข่าว หรือถ้าลงก็คงไม่อ้างชื่อเขาแน่ หรือบางกรณีแม้แต่วารสารประชุมคณะรัฐมนตรี ซึ่งปกติจะเป็นความลับ เราก็เปิดดูกับเขาได้ ” (สุปวีณ์, อ่างแล้ว)

ด้วยเหตุผลเดียวกันที่ว่าแหล่งข่าวไว้วางใจว่านักข่าวอ.ส.ม.ท. จะไม่หักหลังเอาข้อมูลลับไปเขียนเป็นข่าวนอกจากรู้ไว้เป็นข้อมูลดิบเท่านั้น นางสาวจรียา แสงศรี (อ่างแล้ว) กล่าวถึงการพึ่งพาด้านข้อมูลข่าวสารจากแหล่งข่าวสายทหารว่า “บางทีการพูดคุยกับเขา เราก็จะได้อะไรมากกว่าคนอื่น เพียงแต่ว่าเราอาจจะเอาไปเขียนเป็นข่าวไม่ได้เท่านั้น ได้เป็นความรู้ของเรา รู้เยอะกว่าคนอื่น อย่างมุมมองบางเรื่อง บางทีเรื่องส่วนตัวหรือแนวความคิดของเขา เราเก็บไว้เป็นข้อมูลหรือแนวทางในการตามข่าวต่อๆไปได้ ”

นางสาวเยาวลักษณ์ เจริญขวัญแก้ว (อ่างแล้ว) นักข่าวอาวุโส เล่าถึงประโยชน์ที่ได้รับจากความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวระดับสูงเมื่อกว่า 10 ปีที่แล้วว่า “จากคุณมีชัย (มีชัย ฤชุพันธ์) จะได้ข่าวเดี๋ยวบ่อย เพราะเราสามารถขึ้นไปคุยได้ โทง ขึ้นไป รู้จักเลขานำห้องด้วย ถ้าเป็นเรา ก็จะให้ขึ้น เข้าไปคุย แกเห็นเรามาานาน และประเด็นหนึ่งก็คือ เราไม่เคยเขียนข่าวผิดให้แก่ แกจึงไว้

ใจเรา เพราะฉะนั้น มีอะไรก็ขึ้นไปคุยมีอะไรแกก็จะเล่าเรื่องนั้นเรื่องนี้ให้ฟัง ก็รู้กันว่า โอเคอันไหนที่เราเขียนได้ อันไหนที่เราเขียนไม่ได้ รู้กัน แกก็จะไว้ใจ อีกคนหนึ่งคือ คุณสุธี สิงห์เสนห์ ตอนนั้นเป็นรัฐมนตรีคลัง เป็นคนที่ชอบอธิบายยาว เหมือนอาจารย์ ชอบเรียกเขาไปคุย ให้ข่าวด้วย ซึ่งเราเขียนไม่ผิด จะดีก็ตรงที่ข่าวที่ได้มา ส่วนใหญ่เป็นข่าวที่แกต้องการให้ออก..หรือที่มืองานของพลเอกเปรม (ติณสูลานนท์) เขาก็สนิท เช่น พลตรีจำลอง ศรีเมือง ทล.ที่ติดตามคือ พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ (ผู้บัญชาการทหารบกคนปัจจุบัน) ไปไหนเขาก็ตามไป มีโอกาสก็วิเคราะห์การเมืองกัน ทำให้เราจับกระแสข่าวได้ถูก ซึ่งจากตัวพลเอกเปรม เราไม่ได้อะไรเลย เราจะได้จากสตีฟพวกนี้ เจอเห็นหน้ากันมานาน เขาไว้ใจ เห็นหน้ากัน เขาก็จะไว้ใจ จะเล่าเรื่องนั้นเรื่องนี้ให้ฟัง ส่วนใหญ่เป็นการวิเคราะห์การเมือง ทำให้เรารู้ว่าการเมืองจะไปทางไหน เป็นประโยชน์ในเรื่องการทำข่าว เพราะการทำข่าวการเมือง เราต้องรู้ว่ากระแสไปทางไหน ถ้าเราคุยกับพวกนี้ เราจะได้รู้ว่าได้ประเด็น ได้ความรู้ คือเราจะมองได้ถูกว่าทิศทางข่าวควรจะเล่นไปแนวไหนเรื่องอะไร”

สิ่งที่นักข่าวได้รับจากแหล่งข่าวดังกล่าวข้างต้น หากถือเป็นทรัพยากรตามแนวคิดระบบอุปถัมภ์ของ Scott (อ้างแล้ว) ก็ถือเป็นทรัพยากรทางภูมิปัญญา ข้อมูลความรู้คือฐานทรัพยากรสำคัญที่แหล่งข่าวแบ่งปันให้นักข่าว ซึ่งนอกจากจะนำไปใช้ประโยชน์เป็นวัตถุดิบในการเขียนข่าวแล้ว การเรียนรู้จากแหล่งข่าวยังถือเป็นการพัฒนาตัวเองของนักข่าว อันเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคลขององค์กรด้วย

“ยิ่งแหล่งข่าวบางคนเป็นคนที่มีความรู้ดี มีการศึกษาดี วิสัยทัศน์กว้างขวาง ความรู้ดี เราจะได้ข้อมูลดีๆจากจากคนเหล่านี้ เมื่อเรานั่งคุยกับเขา เขาสามารถที่จะแตกภูมิปัญญา สิ่งที่เราไม่รู้ เราก็รู้ และสามารถนำความคิดนั้นไปขยายผลต่อได้ เพราะฉะนั้น ถือว่าการคบคนที่มีความรู้มากเท่าไร คนดีเท่าไร มันยิ่งเสริมศักยภาพสำหรับเราเองมากขึ้นเท่านั้น ..การมีความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวที่เขาวิสัยทัศน์ดีๆ มันจะสามารถสร้างภูมิให้กับตนเอง มันทำให้เราตื่นตัวทันเหตุการณ์อยู่ตลอดเวลา ...แน่นอนว่า องค์กรเราก็จะได้ประโยชน์ที่เราเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า มันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกัน” (สุวิช, อ้างแล้ว)

“อย่างคุณอภิสิทธิ์ (อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี) เขาก็รู้จักเขาในระดับที่บางครั้งเราสามารถไปขอความรู้ได้ โดยเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ บางที่เราไม่รู้ เราก็สามารถพูดคุยได้ เพราะคุณอภิสิทธิ์ รับผิดชอบหลายเรื่อง เราไปขอความคืบหน้าในแต่ละเรื่องที่เขารับผิดชอบ บางครั้งมีเรื่องสำคัญก็จะเข้าไปถามในห้องทำงาน เราจะได้อะไรดีๆมาเขียนข่าว” (มนชนก, อ้างแล้ว)

ขณะเดียวกันในฐานะแหล่งข่าว นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (อ้างแล้ว) ที่มักจะเป็นที่พึ่งด้านข้อมูลทางวิชาการแก่นักข่าว อ.ส.ม.ท. อยู่เสมอ ให้ความเห็นว่า “ผมคิดว่า ทุกคนมาทำงานการเมือง หรือข้าราชการประจำในส่วนของรัฐ น่าจะมีเวลาในการอธิบายข้อเท็จจริงรายละเอียดต่างๆ ให้มากขึ้น เพราะว่าพื้นฐานความเข้าใจที่ดีจะเป็นปัจจัยให้การเสนอข่าวสารตรงกับข้อเท็จจริง และเป็นประโยชน์สูงสุด เช่น การเสนอข่าวสารทางด้านเศรษฐกิจ ถ้านักข่าวมีความรู้ความเข้าใจ ไม่ต้องถึงระดับเป็นผู้เชี่ยวชาญ แต่พอเข้าใจในระดับความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องมือ นโยบายการเมือง การคลังกับภาวะเศรษฐกิจอย่างนี้ การเสนอข่าวสารจะทำได้ง่ายขึ้น ซึ่งสำหรับนักข่าว จะไปคาดหวังว่าเขาจะรู้ด้วยตนเองเป็นไปไม่ได้ การที่แหล่งข่าวได้ช่วยในเรื่องเหล่านี้คือการช่วยอธิบายในบางเรื่องก็เป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์ ไม่ว่าจะในทางการเมือง กฎหมาย หรืออื่นใดก็เหมือนกัน”

ลักษณะการพึ่งพาทางภูมิปัญญาความรู้จากแหล่งข่าวดังกล่าวข้างต้น ถ้าเปรียบไปแล้ว ลักษณะความสัมพันธ์ของนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าวบางคนในบางครั้งก็อยู่ในบทบาทที่คล้ายกับ “ลูกศิษย์กับอาจารย์”

ง. การได้รับความสะดวกในการทำข่าว

สิ่งที่นักข่าวไม่ว่าจะมาจากสำนักใดมักจะได้รับการดูแลจากแหล่งข่าวก็คือ การอำนวยความสะดวกในการทำงานข่าว อันถือเป็นการอุปถัมภ์นักข่าวในอีกลักษณะหนึ่งโดยแหล่งข่าว ซึ่งหากไม่มีความสัมพันธ์หรือไม่รู้จักกันดี ประโยชน์ข้อนี้อาจจะไม่ถึงนักข่าว อ.ส.ม.ท. ก็ได้ เพราะทรัพยากรที่แหล่งข่าวมีให้บางอย่างก็มีจำกัด อันง่ายต่อการเป็นมูลเหตุสำคัญที่นำไปสู่การเลือกปฏิบัติต่อนักข่าวได้ โดยเกณฑ์ในการเลือกนั้น บางครั้งก็ให้ความสำคัญกับนักข่าว และบางครั้งก็ดูที่องค์กรสื่อของนักข่าวด้วย โดยนักข่าว อ.ส.ม.ท. เอง บางครั้งก็อยู่ในข่ายที่ถูกเลือกและบางครั้งก็ถูกปฏิเสธ

“ บางครั้งเราก็อาศัยห้องทำงานเขา เครื่องอำนวยความสะดวก รถรา โทรศัพท์ สิ่งอำนวยความสะดวกทั้งหลาย ขอใช้น้อย โทรศัพท์ส่งข่าววิทยุ หรือกรณีที่จะออกไปทำข่าวตรวจน้ำท่วมอะไรนี้ แหล่งข่าวเขาก็จะจัดรถตู้ให้เลย แต่บางที ถ้าเดินทางไปต่างจังหวัดไกลๆ เขา (แหล่งข่าว) ไม่สามารถออกค่าเครื่องบินให้ได้หมด เขาก็จะเลือกเอานักข่าวบางคนที่มีชื่อ บางทีก็ดูที่สื่อด้วยว่า จะเล่นข่าวให้เขาได้มากหรือเปล่า ถ้ามากก็โอเค ได้รับความสะดวกตรงนี้ อย่างเราเองก็แล้วแต่งาน แต่ส่วนใหญ่เราก็จะได้รับความสะดวกเหมือนกัน ” (อรกมล, อ้างแล้ว)

จะอย่างไรก็ตาม การได้รับความสะดวกในการทำข่าวนั้น ผลที่ตกแก่องค์กรสื่อมวลชนแม้จะไม่ชัดเจน แต่สิ่งที่มองเห็นได้คือ องค์กรสามารถลดทอนค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติของนักข่าวลงไป เพราะอาศัยทรัพยากรจากแหล่งข่าวแทนการลงทุนด้วยตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำข่าวต่างจังหวัด ค่าโทรศัพท์ โทรสารสำหรับส่งข่าว หรือแม้กระทั่งค่าส่งเทปกลับสถานีกรณีของข่าวโทรทัศน์

“สมัยก่อนเวลาไปทำข่าวต่างจังหวัด การอำนวยความสะดวกเล็กน้อย ปกติแหล่งข่าวเขาจะเอื้อเราอยู่แล้ว สมัยที่จะมีคือ ทหารเขาจะให้เรานั่งเครื่องบินทหารกลับ เราก็ประหยัด ตอนไป ไปรถไฟ ทำข่าวภาคใต้ เรารู้จักทหาร ขากลับ เขามีเครื่องบินกลับจากหาดใหญ่ เรามาด้วย ฮ.มีที่ว่าง เขาเรียกขึ้นไป ปกติ” (เยาวลักษณ์, อ่างแล้ว)

จ. ผู้ปฏิบัติงานข่าวมีโอกาสเดินทางไปต่างประเทศ

ในยุคก่อนที่ประเทศไทยจะประสบกับวิกฤตทางเศรษฐกิจ คณะกรรมการของสภาผู้แทนราษฎร มีกำหนดการเดินทางไปดูงานยังต่างประเทศบ่อยครั้ง และในแต่ละครั้ง นักข่าวการเมืองของช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ซึ่งสนิทสนมกับกรรมการของสภา เป็นพิเศษ มักจะได้รับเชิญให้เดินทางไปทำข่าวด้วย โดยคณะกรรมการฯออกค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมด ซึ่งในความเห็นของนักข่าว อ.ส.ม.ท.เอง มองว่า นอกจากจะได้ข่าวแล้ว นักข่าวในฐานะพนักงานของ อ.ส.ม.ท. ก็ได้ขยับขยายประสบการณ์ของตนเอง ผลดีก็ตกอยู่กับองค์กร ซึ่งนอกจากจะไม่ได้ลงทุนแล้วยังประหยัดงบประมาณ เพราะแทนที่จะอาศัยบงค์กรจัดส่งทีมข่าวไปเอง แต่คณะกรรมการฯเป็นผู้ดูแลให้

“ไม่เคยปฏิเสธข้อเสนอที่จะให้ไปต่างประเทศ เพราะถือว่าเป็นการให้รางวัลชีวิตแก่การทำงานของพนักงาน พุดง่ายๆ ไม่ว่าจะหน่วยงานไหนก็ตาม จะต้องมีการสร้างวิสัยทัศน์แก่ผู้ปฏิบัติงาน มีการกำหนดหลักสูตรออกมา แม้แต่ปริญญาโทยังไปดูงานต่างประเทศที่นั่นที่นี้ นี่ถือเป็นบรรทัดฐานของคนที่ยากเจริญก้าวหน้า มีความคิดความรู้เพิ่มเติม เพราะฉะนั้น การได้รับเชิญไปต่างประเทศจากรัฐมนตรี กรรมการฯ ถือเป็นการให้โบนัสทางหนึ่ง เราเพียงแค่จ่ายเบี้ยเลี้ยง สามารถส่งผู้สื่อข่าวไปหาผลประโยชน์ด้านความคิด ความรู้ ด้านสร้างสรรค์วิสัยทัศน์ออกมา เพราะฉะนั้น อ.ส.ม.ท. พร้อมส่งนักข่าวออกไป เราได้ความรู้กลับมา อีกอย่างหนึ่ง คือ องค์กรประหยัดค่าใช้จ่าย เพราะเรามีสปอนเซอร์ ..เขาเอื้อเรื่องการส่งข่าว ที่พัก ที่หลับที่นอนฟรี ” (สุวิชัย, อ่างแล้ว)

จากการสังเกตพบว่า นักข่าวสายการเมืองของฝ่ายข่าวโทรทัศน์ ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. มักจะได้รับเชิญให้ร่วมคณะกรรมการของสภาเดินทางไปต่างประเทศบ่อยครั้งกว่าสถานีโทรทัศน์ช่องอื่นๆ ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์นักข่าวสายการเมืองช่อง 9 อ.ส.ม.ท. พบว่า เป็นเพราะความสัมพันธ์ของนักข่าวกับแหล่งข่าวด้วยส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเป็นเหตุผลประกอบกันคือ ข่าวช่อง 9 มีเวลานำเสนอข่าวได้มากกว่าช่องอื่นๆ เพราะสามารถติดต่อแบ่งประเด็นนำเสนอได้ในหลายช่วง และที่สำคัญคือ ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. เป็นสื่อในสังกัดองค์กรของรัฐ คณะกรรมการฯ ที่เดินทางก็ใช้งบประมาณแผ่นดิน เพราะฉะนั้น การออกค่าใช้จ่ายให้กับสื่อของรัฐ จึงมีความชอบธรรมมากกว่า การอำนวยความสะดวกนี้ให้กับสื่อในภาคเอกชน

“เหตุผลที่นักข่าว อ.ส.ม.ท. ดูเหมือนจะได้รับสิทธิพิเศษในเรื่องนี้ ส่วนหนึ่งเพราะนักข่าวของเรา รู้จักมักคุ้นกับแหล่งข่าวที่เป็นคณะกรรมการดี แต่เขาก็คงดูที่ศักยภาพของช่อง 9 ด้วย เพราะเราสามารถทำข่าวให้เขาได้มากและหลากหลายประเด็นกว่าช่องอื่น เพราะเวลาเสนอข่าวของเรามีหลายช่วง และความที่เราเป็นสื่อของรัฐด้วย การที่เราเสนอข่าวให้กับคณะกรรมการฯ ที่กินเงินเดือนของรัฐ ปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ของเขา มันก็ไม่เสียหายหรือถือเป็นการโปรโมตแหล่งข่าวจนเกินเลยแต่อย่างใด และการเดินทางไปปฏิบัติภารกิจก็อาศัยงบประมาณแผ่นดิน ไม่ใช้งบประมาณส่วนตัวของเขาเอง มันก็เป็นความชอบธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเขาก็ดูด้วยว่าน่าจะให้ นักข่าว อ.ส.ม.ท. ติดตามไป ซึ่งไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการชุดไหน ไปงานหรือปฏิบัติกิจกรรมใดในต่างประเทศ เขาก็มักจะให้ favour แก่นักข่าว อ.ส.ม.ท. ก่อน ” (สุวิช, อ้างแล้ว)

จากข้อสังเกตข้างต้น กล่าวได้ว่า ในบางกรณีที่นักข่าว อ.ส.ม.ท. ได้รับการเสนอสิ่งที่เรียกว่า “สิทธิพิเศษ” จากแหล่งข่าวนั้น แหล่งข่าวไม่ได้พิจารณาจากความสัมพันธ์ที่มีกับนักข่าวเพียงองค์ประกอบเดียว หากแต่ดูบริบทขององค์กรประกอบด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม ข้อสรุปดังกล่าวก็ไม่ใช่คำตอบของทุกกรณี เพราะสำหรับนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. บางราย ที่ได้รับประโยชน์ด้านงานข่าวจากแหล่งข่าว มองว่า แหล่งข่าวให้ข่าวไปเพราะเห็นแก่นักข่าวที่รู้จักมักคุ้นกันที่ต้องการใช้ข้อมูลไปทำประโยชน์ในการรายงานข่าว ไม่ได้สนใจว่านักข่าวมาจากองค์กรหรือสื่อไหน

“คิดว่าการได้ข่าวลือๆ หรือรู้ความลับอะไรจากแหล่งข่าว เป็นเพราะตัวเรามากกว่า เพราะบางเรื่อง ถึงจะได้ชื่อว่าเป็นนักข่าว อ.ส.ม.ท. เหมือนกัน แต่ถ้าไม่สนิท เขาก็คงไม่กล้าบอก” (สุปวีร์, อ้างแล้ว)

2.2.2 ประโยชน์ด้านอื่นๆ

ประโยชน์ต่อองค์กรอันเป็นผลต่อเนื่องจากประโยชน์ได้กับงานข่าว คือการที่ อ.ส.ม.ท. ได้รับการยอมรับเพราะข่าวมีความน่าเชื่อถือ และบางครั้งความสัมพันธ์ของนักข่าววาร เมือง อ.ส.ม.ท.กับแหล่งข่าว ยังมีผลต่อการลดแรงกดดันจากภายนอกองค์กร โดยเฉพาะแรงกดดัน ทางการเมืองที่มีต่อ อ.ส.ม.ท. ลงได้

ก. องค์กรได้รับการยอมรับ

ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า ผลประโยชน์จากความสัมพันธ์ที่มีต่องานข่าว ตามที่ ได้กล่าวไว้ในข้อ 2.1.1 นั้น ได้ขยายผลไปในลักษณะการสร้างที่น่าเชื่อถือให้กับองค์กร ว่าข่าว การเมืองของ อ.ส.ม.ท. โดยเฉพาะข่าวโทรทัศน์ช่อง 9 เป็นข่าวที่ถูกต้อง เป็นกลาง เจาะลึกและ หลากหลาย ซึ่งข่าวที่นักข่าวได้มานั้น ส่วนสำคัญก็โดยอาศัยความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวนั้นเอง ขณะเดียวกัน การที่นักข่าวอ.ส.ม.ท.มีความสัมพันธ์กับข่าวและสร้างผลงานให้แหล่งข่าวยอมรับนั้น อย่างน้อยก็ทำให้แหล่งข่าวที่รู้จักมักคุ้นกับนักข่าวเกิดการยอมรับในศักยภาพขององค์กรสื่อมวลชน อย่างสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. หลังจากก่อนหน้านี้ อาจจะไม่มีการรู้จักแพร่หลายมากนัก

“มีแหล่งข่าวหลายคนก่อนหน้านี้มองภาพ อ.ส.ม.ท. เป็นแดนสนธยาตามที่มีผู้ ตั้งฉายาให้ แต่เมื่อเราได้พูดคุย สนทนาชม แสดงผลงานให้เขาเห็น สร้างความเชื่อถือให้เขาได้ เขาก็รู้แล้วว่า อ.ส.ม.ท. ไม่ใช่แดนสนธยา แต่เป็นแหล่งกระจายข่าวที่ดี เพียงแค่ขอให้แหล่งข่าวเหล่านั้น รู้จักพูด รู้จักช่องทางที่จะกระจายเผยแพร่ข่าวสาร ซึ่งทุกวันนี้เขารู้แล้วว่าอะไรคือสำนักข่าวไทย เราพยายามสร้างชื่อของหน่วยงานผ่านความสัมพันธ์กับแหล่งข่าว” (สร้างบุญ, อ่างแล้ว)

ข. ลดแรงกดดันจากภายนอกต่อองค์กรและผู้บริหาร

เนื่องจาก อ.ส.ม.ท. เป็นองค์กรสื่อมวลชนที่ดำเนินการในรูปแบบของรัฐวิสาหกิจ อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการ ซึ่งหนีไม่พ้นการควบคุมจากราชการประจำระดับสูง และนักการเมือง (อ่านงานวิจัยเรื่อง “อำนาจของนักการเมืองต่อการเสนอข่าวของ อ.ส.ม.ท. ของ ศราวุฒิ หวังสมุทร ; นิเทศศาสตร์ จุฬาฯ, 2536) โอกาสที่ผู้บริหารระดับสูงของ อ.ส.ม.ท. จะอาศัยนักข่าวสายการเมือง อ.ส.ม.ท. ตรวจสอบข้อมูลความเคลื่อนไหวหรือความคิดเห็นของแหล่งข่าวระดับสูงที่มีผลต่อการทำงานของผู้บริหารเอง หรือขององค์กรนั้นมีอยู่เสมอ ซึ่งมีหลายกรณีที่นักข่าวอาศัยความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับแหล่งข่าวระดับสูง โดยเฉพาะทางนักการเมือง มาช่วยลดกระแสความกดดันที่มีต่อองค์กรและผู้บริหาร

นายสุวิช สุทธิประภา (อ้างแล้ว) ในฐานะหัวหน้าแผนกข่าวการเมือง ฝ่ายข่าวโทรทัศน์ ซึ่งเป็นที่รู้จักกว้างขวางในหมู่แหล่งข่าวสายการเมือง ยกตัวอย่างให้เห็นว่า เคยอาศัยความสัมพันธ์อันดีกับแหล่งข่าวเพื่อประกาศจุดยืนของพนักงาน อ.ส.ม.ท. ต่อการกำหนดทิศทางขององค์กรและเพื่อ “เคลียร์” ปัญหาให้กับผู้บริหารองค์กรอยู่บ้าง

“สมัยเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ พรรคชาติไทยเป็นแกนนำรัฐบาล รัฐมนตรีปลอด (นายปลอด อติเรกสาร ขณะนั้นเป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี กำกับดูแล อ.ส.ม.ท.) จะไม่เอา ผอ.แสงชัย (นายแสงชัย สุนทรวัฒน์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ อ.ส.ม.ท. อยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว) เป็น ผอ. อ.ส.ม.ท. เรา(นักข่าว)ก็รวมตัวเข้าชื้ออกัน เข้าพบและคุยเป็นการส่วนตัวกับคุณปลอด ว่าเราขอให้ผอ.แสงชัยอยู่ต่อไป คุยกันด้วยเหตุผล ด้วยความรู้สึกมักคั่นกัน เขาก็ O.K. ซึ่งถ้าเป็นพนักงาน อ.ส.ม.ท. ทั่วไปเข้าไป อาจจะได้ไม่ได้คุย ถึงคุยอาจจะไม่มีน้ำหนัก แต่เราเป็นนักข่าวรู้จักเป็นการส่วนตัว คู่กันเคยกัน มันก็มีน้ำหนัก ถามว่า องค์กรเราได้อะไร เขาก็ได้ผู้นำที่ดี (ในสายตาของสื่อมวลชนทั่วไปนายแสงชัย มีภาพลักษณ์ที่ดีในการเป็นผู้อำนวยการ อ.ส.ม.ท.) การเมืองไม่สามารถก้าวไปได้ ข่าวว่า พรรคชาติไทยเข้ามา จะปลดแสงชัย ปลดคนนั้นคนนี้ ทำให้ภาพของ อ.ส.ม.ท. ที่ว่าเป็นแดนสนธยาก็ยิ่งตอกย้ำเข้าไปอีก แต่เมื่อเราอาศัยความสัมพันธ์ ความเป็นสื่อปกป้องนายเราได้ ภาพของ อ.ส.ม.ท. มันก็ดีขึ้น องค์กรได้ประโยชน์ตรงนี้ หรืออย่างกรณีความไม่เข้าใจเรื่องงานในอ.ส.ม.ท. ผู้บังคับบัญชาหรือรัฐมนตรี เกิดการปล่อยข่าวกระทบกระเทือนผู้บริหาร อิมคริมไม่รู้ว่าจริงหรือเท็จ บางทีผู้บริหารมาหาข่าวจากเรา รัฐมนตรีก็มาหาข่าวจากเรา เราอยู่ตรงกลางเรามีโอกาสก็เชื่อมให้เขา ทำความเข้าใจกัน ซึ่งก็ทำได้บ้างบางครั้ง แต่ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะที่ว่าเราให้ข้อมูล ให้ความเห็นแก่ผู้บริหารในองค์กร และแก่ผู้บริหารข้างนอก เขาเอาข้อมูลไปคุยกันเอง ..เป็นกาวใจอยู่พอสมควร” (สุวิช, อ้างแล้ว)

จากการบอกเล่าของนักข่าว อ.ส.ม.ท. รุ่นก่อนๆ พบว่า กระแสกดดันจากทางทาง รัฐบาลและทางทหารต่อ อ.ส.ม.ท. สมัยก่อนมีมากกว่าปัจจุบัน บ่อยครั้งที่การเสนอข่าวตามข้อเท็จจริงของ อ.ส.ม.ท. สร้างความไม่พอใจให้กับทหารและรัฐบาล ซึ่งแทบจะทุกครั้งที่นักข่าว อ.ส.ม.ท. ที่มีความสนิทสนมกับแหล่งข่าวระดับสูงในรัฐบาลและทหาร ต้องเล่นบทบาทเป็นตัวกลางสื่อสาร หรือนัดหมายให้ผู้บริหารของ อ.ส.ม.ท. กับ ผู้ใหญ่ในรัฐบาลและทหารเหล่านั้นได้พบปะทำความ เข้าใจกัน ก็สามารถผ่อนคลายนสถานการณ์ที่เขม็งเกลียวให้คลี่คลายไปในทางที่ดีได้ อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ในลักษณะดังกล่าวในปัจจุบันไม่ค่อยมี เพราะแรงกดดันทางการเมืองและทางทหาร ที่มีต่อ อ.ส.ม.ท. ลดลง

“ ในยุคที่ทหารมีอำนาจมากๆ นักข่าวสายทหารที่รู้จักมักคุ้นกับนายทหารชั้นผู้ ใหญ่ จะคอยทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมให้เกิดความเข้าใจกันทุกที่เวลามีปัญหาเรื่องงานหรือเรื่องข่าว อย่างนักข่าวสายทหารสมัยก่อนสนิทกับนายทหารระดับสูง เขาก็ให้ความเกรงใจ มีปัญหาความไม่ เข้าใจอะไรกัน ก็ช่วยประสานให้ได้ แต่สมัยนี้แรงกดดันทางการเมือง การทหารลดลง เป็นไปตาม การเปลี่ยนแปลง กระแสประชาธิปไตยและการตรวจสอบทางสังคมมีมากขึ้น ความกดดันทางการเมืองต่อ อ.ส.ม.ท. จึงน้อยลง บทบาทที่นักข่าวจะทำหน้าที่อย่างนั้นไม่ค่อยมี ” (ศุทธิชัย บุญนาค, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม กระแสกดดันดังกล่าวเชื่อว่าจะหมดไปเสียทีเดียว เมื่อประมาณ กลางปี 2541 มีข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ว่า คณะกรรมการบริหาร(บอร์ด) อ.ส.ม.ท. ซึ่งมี พลเอก มงคล อัมพรพิสิฐรัฐ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด เป็นประธาน ไม่พอใจการบริหารงานของ นางอรสา คุณวัฒน์ ผู้อำนวยการ อ.ส.ม.ท. ซึ่งมีการวิเคราะห์กันต่อไปว่าอาจจะกำลังพิจารณาหาบุคคลอื่น เข้ามาแทน ซึ่งแม้ว่าในสถานการณ์นี้ นักข่าว อ.ส.ม.ท. ไม่ได้ทำหน้าที่เป็น “กาวใจ” แต่อย่างน้อย นางสาว จริยา แสงศรี (อ้างแล้ว) นักข่าวสายทหารของ อ.ส.ม.ท. ก็ทำหน้าที่สืบหาข้อเท็จจริงจาก ปากของนายทหารระดับสูงได้ โดยข้อเท็จจริงที่ได้มาว่า “ ท่านบอกว่าไม่เคยพูด ไม่รู้เหมือนกันว่า ข่าวนี้ออกมาได้อย่างไร” ก็ทำให้ลดกระแส “อิมครีမ်” ต่อ อ.ส.ม.ท. ไปได้ในระดับหนึ่ง

“ บางครั้ง ผู้บริหารก็ให้เราเช็คข้อมูลกับนักการเมืองที่เราสนิทให้ ว่ารัฐบาลคิด อย่อย่างไรกับ อ.ส.ม.ท. ไปดู ไปสืบมาให้ แต่ไม่ถึงกับให้เราไปเป็นสะพานเชื่อมโดยตรงระหว่างนัก การเมืองกับผู้บริหาร อ.ส.ม.ท. เพราะส่วนใหญ่ผู้บังคับบัญชาของอ.ส.ม.ท. ก็เป็นนักข่าวเก่าอยู่แล้ว เขาไม่จำเป็นต้องผ่านเรา เราช่วยกรณีหาข่าวพิเศษให้เท่านั้น” (อรวรรณ, อ้างแล้ว)

อย่างไรก็ตาม การที่นักข่าว อ.ส.ม.ท. สนิทกับแหล่งข่าวมาก จึงถึงขั้นได้รับความเกรงใจจากแหล่งข่าว และยังมีผลทำให้แรงกดดันจากภายนอกที่มีต่อองค์กรผ่อนคลายลงได้ในสถานการณ์อึมครึมนั้น บางครั้งก็ส่งผลเสียต่อองค์กร เพราะในทางกลับกันในบางกรณีก็ทำให้อำนาจจากภายนอกเข้ามาก้าวำยการบริหารงานภายใน อ.ส.ม.ท.ได้เช่นกัน ซึ่งจะได้กล่าวถึงประเด็นนี้ในลำดับต่อไปในหัวข้อเรื่องผลเสียของความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ

2.2.3 ประโยชน์ที่น่าจะได้แต่ อ.ส.ม.ท. ไม่ได้จากความสัมพันธ์

แม้ว่าผู้ปฏิบัติงานข่าวสายการเมืองของ อ.ส.ม.ท. จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าว และยังมีประโยชน์ให้เกิดแก่งานข่าวขององค์กรในระดับหนึ่ง แต่เมื่อเทียบกับสื่ออื่นๆ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์แล้ว ความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวยังไม่ถือว่าใกล้ชิดและสร้างประโยชน์ให้กับองค์กรได้เต็มที่ แม้จะได้ประโยชน์ต่องานข่าวดังที่ได้กล่าวไว้ในข้อ 2.1.1 ก็ตาม แต่ยังไม่เต็มที่ โดยสิ่งที่น่าจะได้มากกว่านี้คือ การอาศัยแหล่งข่าวช่วยวิเคราะห์เจาะลึกและชี้ทิศทางและประเด็นข่าวเพื่อที่จะช่วยทำให้สามารถวางแผนทำข่าวไว้ล่วงหน้าได้

นางสาวเยาวลักษณ์ เข็มขวัญแก้ว (อ้างแล้ว) ตั้งข้อสังเกตว่า“ความแตกต่างกันของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับคือความลึกของข้อมูล ตรงนี้ต้องใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ถ้าเป็นหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ผู้ใหญ่ในระดับ บ.ก.(บรรณาธิการข่าว) เขาจะมีความสัมพันธ์ส่วนตัวลึกซึ้งกับนักการเมือง ทหาร ซึ่งเขาจะไปพบปะ กินข้าว ตีกอล์ฟ กินเหล้า สังสรรค์กับนักการเมือง หรือพวกนายทหาร เรา(อ.ส.ม.ท.) เสียเปรียบตรงนี้ ผู้ใหญ่เราไม่ทำตรงนี้เลย ยุคก่อนก็ไม่มี ยุคนี้ก็ไม่มี เราไม่ได้มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับคนข้างนอกมาเอื้อต่อการทำข่าวของเรา สิ่งที อ.ส.ม.ท.น่าจะทำได้ไม่ได้ ก็คือลักษณะของข้อมูลเชิงลึกหรือกระแสความเคลื่อนไหวจากแหล่งข่าวในระดับสูงที่จะช่วยให้เราสามารถวิเคราะห์ทิศทางของแวดวงต่างๆเพื่อจับกระแสข่าวได้ถูกได้ ไม่เหมือนกับหนังสือพิมพ์หรือสื่ออื่นๆที่ บ.ก.หรือนักข่าวอาวุโสหน่อย เขาจะคอยติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลในแวดวงต่างๆตลอดเวลา เขาจึงมีข้อมูลให้นักข่าวเขาคอยตาม คอยเจาะข่าวอยู่ตลอดเวลา”

ข้อสังเกตดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นของนายศุทธิชัย บุนนาค (อ้างแล้ว) ที่มองว่า “ นักข่าวเรายังไม่ได้ใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเต็มที่เท่าที่ควร โดยเฉพาะการอาศัยข้อมูลแนวลึกจากแหล่งข่าว เรายังขาด ทั้งที่ศักยภาพของนักข่าว และองค์กรเราพร้อม เรามีสื่อครบวงจรทั้งสิ่งพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ พร้อมทั้งจะเอื้ออำนวยให้แหล่งข่าวเข้าหา และมี

แนวโน้มว่าแหล่งข่าวพร้อมที่จะเชื่อถือในตัวองค์กรอยู่แล้ว แต่ปัจจุบัน นักข่าวเราใช้ประโยชน์จากแหล่งข่าวเพียงการทำข่าวเหตุการณ์ทั่วไปธรรมดาๆ ข่าวในแนวลึกมี แต่ยังมีไม่พอ และเรายังขาดการวิเคราะห์ทิศทางของข่าว ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยแหล่งข่าวที่มีข้อมูลเข้ามาช่วยด้วย แต่เราไม่ได้ทำตรงนี้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร”

เมื่อย้อนกลับไปดูระยะห่างความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าว พบว่า สาเหตุที่นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. จัดวางความสัมพันธ์ที่มีกับแหล่งข่าวไว้ห่างพอสมควร ไม่ให้ใกล้ชิดจนเกินไปนั้น เป็นเพราะนักข่าวแต่ละคนเกรงว่า ถ้าสนิทใกล้ชิดกับแหล่งข่าวจนเกินไปจะถูกมองจากเพื่อนนักข่าวภายในองค์กรเดียวกันเอง และจากสายตาของเพื่อนร่วมวิชาชีพในสังกัดองค์กรอื่นๆ ด้วยข้อครหาว่ารับใช้หรือเป็นพวกพ้องแหล่งข่าว และรับผลประโยชน์อามิสสินจ้างในทางที่เสียหายต่อจรรยาบรรณ และนักข่าว อ.ส.ม.ท. บางส่วน มีความรู้สึกว่าคุณเองเป็นนักข่าวในสังกัด อ.ส.ม.ท. เป็นหน่วยงานกึ่งราชการ การมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าว อาจจะถูกเพ่งเล็งมากกว่านักข่าวในสังกัดองค์กรสื่อเอกชน ทั้งที่ความเป็นจริงแล้ว อ.ส.ม.ท. ไม่ได้มีกฎระเบียบกำหนดระยะห่างความสัมพันธ์ของนักข่าว อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าวเลย

“นักข่าวเรากลัวข้อครหาว่าไปทำตัวใกล้ชิดรับใช้นักการเมือง กลัวสังคมในแวดวงเดียวกันจะเพ่งเล็งและรังเกียจ เดียวจะถูกมองเหมือนนักข่าวหนังสือพิมพ์บางคนที่รับอามิสสินจ้าง เลยทำให้นักข่าวเราห่างจากแหล่งข่าว ทั้ๆที่ โดยหลักการแล้ว การสร้างความผูกพันกับแหล่งข่าวเพื่อเจาะข่าวแนวลึกจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรอย่างยิ่ง โดยเฉพาะสำนักข่าวไทย ที่ขายข่าวให้กับสมาชิก เราต้องเล่นข่าวพิเศษ ข่าวเจาะในแนวลึก หาข้อมูลเพื่อกำหนดทิศทางข่าวสามารถที่จะวิเคราะห์วางแผนข่าวไว้ได้ล่วงหน้า ได้ข่าวก่อนใคร อ.ส.ม.ท.ไม่เคยมีระเบียบห้ามนักข่าวใกล้ชิดกับแหล่งข่าว พวกเรากลัวกันไปเอง ” (ศุทธิชัย, อ่างแล้ว)

และจากการสัมภาษณ์นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. หลายคน ก็พบข้อสังเกตเช่นเดียวกันนั้น ทั้งนี้ข้ออ้างความเป็น “องค์กรสื่อของรัฐ” กลายเป็นเงื่อนไขข้อจำกัดในการสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวอยู่พอสมควร ดังที่ นายภุสพงค์ ฉายประเสริฐ (อ่างแล้ว) ตั้งข้อสังเกตว่า “เราจะลึกซึ้งกับแหล่งข่าวมากก็ไม่ได้ เพราะเราเป็นกึ่งราชการ จะได้ข้อมูลลึกแค่ไหน เราก็มีข้อจำกัดในการนำเสนออยู่ดี และดีไม่ดีอาจถูกเพ่งเล็งว่ารับใช้แหล่งข่าว บางทีมันเป็นเรื่องของศักดิ์ศรี และเกียรติด้วย”

ทัศนคติดังกล่าวสอดคล้องกับข้อสังเกตของนักข่าวหนังสือพิมพ์ที่มองว่า ความเป็นสื่อของรัฐ และข้อจำกัดในการเสนอข่าว เป็นเงื่อนไขที่ นักข่าว อ.ส.ม.ท. มีความจำเป็นน้อยกว่า นักข่าวสื่อเอกชนที่จะเข้าไปใกล้ชิดสนิทสนมกับแหล่งข่าว

นางสาวนิภาวรรณ แก้วรากมุกข์ นักข่าวสายรัฐสภา สำนักข่าวเนชั่น (สัมภาษณ์) มีข้อสังเกตว่า “ด้วยเงื่อนไขของ อ.ส.ม.ท. ที่ไม่สามารถเล่นข่าวอะไรที่แรงหรือในลักษณะที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งได้ จึงไม่จำเป็นที่นักข่าวอ.ส.ม.ท. จะต้องสร้างสายสัมพันธ์ลึกซึ้งกับแหล่งข่าว เว้นเสียแต่ว่านักข่าว อ.ส.ม.ท.คนนั้นใฝ่รู้เอง หรือมีที่ทางจะผันตัวเองไปทำข่าวที่อื่นหรือทำงานอื่นในขนาดที่ที่ต้องสร้างความใกล้ชิดกับแหล่งข่าวเอาไว้”

อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกแห่งความเป็นสื่อของรัฐ ไม่ได้เป็นสาเหตุหลักเพียงประการเดียวที่ทำให้นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. ไม่ผูกพันกับนักการเมืองแบบใกล้ชิดแบบแน่นอนเมื่อเทียบกับนักข่าวหนังสือพิมพ์บางฉบับกับแหล่งข่าวคนเดียวกัน แต่ระยะห่างของความสัมพันธ์ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆอีกหลายปัจจัยดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4

2.2.4 ลักษณะการเสนอและสนองประโยชน์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าว

เมื่อนำแนวความคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์มาอธิบายแล้ว พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายการเมืองจะมีลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน โดยต่างฝ่ายต่างตอบแทนผลประโยชน์กัน สลับบทบาทกันไประหว่างการเป็นผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ ทั้งนี้ เมื่อแหล่งข่าวอยู่ในฐานะผู้อุปถัมภ์ และนักข่าวเป็นผู้รับอุปถัมภ์นั้น จากการศึกษาพบว่า ผลประโยชน์อื่นๆที่นักข่าวสายการเมือง อ.ส.ม.ท.ได้รับจากแหล่งข่าว ถ้าไม่นับรวมถึงข้อมูลข่าวสาร หรือความรู้ต่างๆนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นในลักษณะความช่วยเหลือเรื่องส่วนตัวของตัวนักข่าวเองและญาติมิตร ซึ่งนักข่าว อ.ส.ม.ท. ยืนยันว่าไม่เกินวิสัยที่สื่อมวลชนจะรับได้ และไม่อยู่ในข่ายที่ผิดต่อจรรยาบรรณสื่อมวลชนอย่างร้ายแรง ซึ่งรูปแบบของความช่วยเหลือที่นักข่าวสายการเมือง อ.ส.ม.ท. ได้รับจากแหล่งข่าว นั้น มีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันออกไปแล้วแต่กรณี ข้อเท็จจริงที่พบคือ ส่วนใหญ่ยอมรับว่าเคยมีแหล่งข่าวเสนอหยิบยื่นผลประโยชน์ให้ในรูปแบบต่างๆ แต่สิ่งที่เสนอมาเหล่านั้น บางอย่างก็สนองได้ บางอย่างก็ปฏิเสธที่จะรับ ซึ่งถ้าอธิบายด้วยแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ของ Scott (1977,อ้างแล้ว) ฐานทรัพยากรของแหล่งข่าวในฐานะผู้อุปถัมภ์ มีทั้งทรัพย์สินสมบัติที่ผู้อุปถัมภ์เป็นเจ้าของโดยตรง และทรัพย์สินสมบัติที่ผู้อุปถัมภ์ไม่ได้เป็นเจ้าของโดยตรง หากแต่สามารถนำมาอำนวยความสะดวกให้กับผู้รับอุปถัมภ์(นักข่าว)ได้

ในภาพรวมของการทำงานข่าวการเมือง โดยไม่จำกัดว่าแหล่งข่าวเป็นใคร และ นักข่าวจะสังกัดองค์กรสื่อมวลชนองค์กรไหน, ในสายตาของนักข่าวเองแล้ว มองว่า ความสัมพันธ์ ในเชิงอุปถัมภ์ที่แหล่งข่าวกับนักข่าวมีผลประโยชน์ส่วนตัวต่อกันนั้น มีแทบทุกที่ ทุกยุคทุกสมัย มากน้อยแตกต่างกันไป ส่วนนักข่าวการเมือง อ.สม.ท.เอง รับผลประโยชน์หรือไม่ อย่างไร เป็นอีก ประเด็นหนึ่ง

จากประสบการณ์การทำข่าวการเมืองของนักข่าวหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่“ไทยรัฐ” นายคำณ ชูดี (อ้างแล้ว) เล่าว่า “เคยไปนั่งคุยเป็นการส่วนตัวกับนักการเมือง บรรณาธิการ (ศิลา อาษา) ก็ดี บิ๊กจิ๋ว(พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ)ก็ดี ในเซฟเฮ้าส์ของเขา คุณทักษิณ(ชินวัตร), หรือแม้แต่ คุณชวน(หลีกภัย) สมัยที่ยังไม่ได้เป็นนายกรัฐมนตรี คุยอย่างเปิดใจกัน เขาขอมรับว่าภาพของสื่อมวลชนในสายตาของเขามีทั้งดีและไม่ดี เพราะสื่อมวลชนเองขนาดว่าไปเรียกร้องผลประโยชน์จาก เขา บางทีก็เอาโบรชัวร์(brochure)บ้าน โบรชัวร์รถไปแบ่งกับเขา ถ้าเขาไม่ซื้อหาหาให้ วันรุ่งขึ้นก็ เขียนด่าเขา อย่างนั้นก็มี มันเป็นเรื่องของผลประโยชน์”

ขณะที่นักข่าวอ.สม.ท. นายสร้างบุญ กิตติกรณ์ (อ้างแล้ว) เล่าจากประสบการณ์ตรงของตนเองและผู้อื่นว่า“ระบบอุปถัมภ์..มีนักข่าวคนหนึ่งยืนยันกับผมเลยว่า เขาได้เงิน อาจจะ ไม่ได้เป็นเดือน แต่เวลาที่เขาเดือดร้อนเขาไปหาได้ เวลาลูกจะเข้าโรงเรียน เขาไปขอผู้ใหญ่ เวลา แต่งงาน ก็อาจจะขอให้เขาเป็นเจ้าของภาพให้ เขาก็ได้รับการจองโรงแรมให้ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แถม ได้เงินเป็นของขวัญวันแต่งงานก่อนใหญ่ๆก่อนหนึ่ง เขาก็ทำกันอยู่เรื่อยๆ”

“ในสังคมไทยมักจะมองกันมากกว่า นักข่าวมีผลประโยชน์กับแหล่งข่าวอันเกิดจากระบบอุปถัมภ์ ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เกิดจากการอุปการะกันมาในอดีต เช่น เคยมีความสัมพันธ์กันมา ต่อมาเกิดความเอื้ออาทร เหมือนพี่เหมือนน้องกัน นักข่าวบางคนเห็นรัฐมนตรี ต้องเรียกว่าพี่ แหล่งข่าวก็เรียกนักข่าวว่าน้อง ดูแลกัน สนับสนุนกัน หลายครั้งเห็น ส.ส. เห็นรัฐมนตรีไปออกงาน มีคอลัมน์นิสต์ยื่นประกบ คอยเขียนเชียร์อยู่ นี่มันทำให้เกิดระบบอุปถัมภ์ขึ้นมา” (สุวิช,อ้างแล้ว)

ในความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายการเมืองนั้น ถ้าอธิบายด้วยแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ จะพบว่าต่างฝ่ายต่างเล่นทั้งสองบทบาทคือ ผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์ ในเวลาเดียวกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ต่างฝ่ายต่างให้ต่างตอบแทน ซึ่งสิ่งทีให้ไป

และได้รับกลับมามากครั้งก็ยากแก่การวัดว่าสัดส่วนไหนที่มีมากกว่า น้อยกว่า หรือทัดเทียมกัน แต่สาระสำคัญที่พบคือ การอุปถัมภ์กันมีหลายลักษณะ จำแนกตามบทบาทที่มีต่อกันของทั้งสองฝ่ายได้ดังนี้

2.2.4.1 เมื่อแหล่งข่าวเป็นผู้อุปถัมภ์

จากคำบอกเล่าของแหล่งข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ พบว่าการอุปถัมภ์กันระหว่างแหล่งข่าวเมื่ออยู่ในบทบาทของผู้อุปถัมภ์ และนักข่าวในบทบาทผู้รับอุปถัมภ์นั้น มีหลายลักษณะดังนี้

ก. การเลี้ยงอาหาร

“การเลี้ยงข่าว” หรือเลี้ยงอาหารเป็นการอุปถัมภ์ขั้นพื้นฐานที่สุดที่แหล่งข่าวมีให้กับนักข่าว และเป็นการอุปถัมภ์นักข่าวมักจะไม่ลำบากใจที่จะรับ ถ้าเทียบกับเงินทองของมีค่าอื่นๆ เหตุผลที่อ้างความชอบธรรมในการรับเลี้ยงคือ การเลี้ยงอาหารเป็นการแสดงน้ำใจ และโอกาสหรือศักยภาพของนักข่าวที่จะเลี้ยงแหล่งข่าวตอบแทนบ้างก็มี ที่สำคัญคือ การที่ได้มีโอกาสรับประทานอาหารร่วมกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์กันเอาไว้ เพื่อผลประโยชน์ต่องานข่าว จากการศึกษาพบว่า นักข่าวการเมือง อ.สม.ท. เองก็ยอมรับเลี้ยงด้วยเหตุผลเดียวกัน

“ปกติผมจะไม่เข้าไปในแวดวงระบบอุปถัมภ์ แต่กินข้าว กินเหล้ากับเขาบ้าง เวลาไปเป็นกลุ่ม ก็ไปกับเขาด้วย เพราะจะได้สร้างความสนิท จะได้คุยเรื่องข่าวได้ แต่เมื่อก่อนแหล่งข่าวชวนกินข้าว ผมไม่เคยไปนะ ตอนหลังเรารู้สึกว่าเราเข้มงวดเกินไป บางทีนักข่าวคนอื่นที่ไปทำข่าวกับเรา เขาก็ว่าเรา ว่าทำไม คิดอะไรมาก เพราะกินข้าวเป็นเรื่องปกติ ..ผมพยายามสร้างธรรมเนียมปฏิบัติใหม่ ก็คือว่า นักการเมืองเขามีเงินมากกว่าเรา นักข่าว 10 คน เขาเลี้ยงเราครั้งหนึ่ง งวดหน้าเราเลี้ยงเขามั่ง แซร์กัน ไม่ให้เขาเลี้ยงแต่ฝ่ายเดียว” (สร้างบุญ,อ้างแล้ว)

หรือกรณี นายสมบัติ ตรงกมลธรรม (อ้างแล้ว) นักข่าวสายรัฐสภา ซึ่งยึดมั่นในจุดยืนของการปฏิเสธการอุปถัมภ์จากแหล่งข่าว แต่มีข้อยกเว้นไว้สำหรับการเลี้ยงข่าว

“ผมยังไม่เคยอาศัยอำนาจบารมีของนักการเมืองเพื่อประโยชน์ส่วนตัว และโอกาสที่เราจะใช้ความสนิทส่วนตัวโดยอาศัยอำนาจของเขามาทำอะไรค่อนข้างจะมีน้อย เพราะไม่รู้จะทำอะไรเหมือนกัน ..มันเป็นจุดยืนของตัวเองหนึ่ง เราไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะต้อง

อาศัยเขาอย่างนั้น ...อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์อย่างน้อยที่สุดที่สามารถรับได้จากแหล่งข่าวคือการเลี้ยงข่าว เช่น ทานข่าวที่โรงอาหารรัฐสภา นักการเมืองร่วมโต๊ะด้วย เขาออกเงินจ่ายค่าข่าวงานนั้นให้ เรา เราขอบคุณเขา ก็แค่นั้น”

ข. ของขาว

การหยิบยื่นผลประโยชน์ให้แก่นักข่าวที่กลายเป็นสำนวนที่รู้จักกันแพร่หลายว่า นักข่าวรับ “ของขาว” หรือ “ของขาวหนังสือพิมพ์” แม้จะไม่มีใครสามารถนำไปเสริมจรับเงินมายืนยันได้ชัดเจน แต่นักข่าวที่ให้ข้อมูลต่างก็ยืนยันว่ามีปรากฏการณ์นี้ในแวดวงนักข่าวสายการเมือง ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

“พีคิดว่านักข่าวที่หาประโยชน์จากนักการเมือง และนักการเมืองหาประโยชน์จากนักข่าวก็ยังมีอยู่ อดีตก็มี ปัจจุบันก็ยังเห็นเงินสะพัดอยู่ในวงการการเมือง เห็นอยู่เลย บางทีนักข่าวบางคนได้ของขวัญนาฬิกาข้อมือหรือราคาเป็นแสน นักการเมืองให้นักข่าวหนังสือพิมพ์ใหญ่ๆ ไปเที่ยวต่างประเทศ แต่พีไม่เคย และคิดว่า อ.ส.ม.ท. เราไม่มีถึงขนาดนั้น” (เยาวลักษณ์, อ้างแล้ว)

แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. ไม่มีใครปฏิเสธเรื่อง “ของขาว” ในแวดวงนักข่าว และนักข่าว อ.ส.ม.ท.เองก็ได้รับการหยิบยื่นผลประโยชน์ในลักษณะนี้เช่นกัน เพียงแต่วิธีบอกปิดหรือปฏิเสธ ถ้าไม่อยู่ในวิสัยที่จะปฏิเสธหรือคืนเงินนั้นได้ ก็มีวิธีที่จะจัดการกับเงินที่ได้มานั้น ให้เกิดความชอบธรรมมากที่สุด คือ จัดการให้หมดไปกับการเลี้ยงอาหารในหมู่นักข่าวด้วยกันเอง

“ได้ยินเสมอว่ามีการช่วยเหลือนักข่าว ที่เคยเจอด้วยตัวเองคือ นักการเมืองบางคน เวลาไปทำข่าว ทำข่าวเสร็จก็เอาเงินใส่ซองมาให้ผม เป็นเงิน 5000 บาท ระดับ ส.ส. หลายสมัย เป็นรัฐมนตรีช่วย (ไม่ระบุชื่อ) เขาพูดลักษณะว่า เขาให้ทุกครั้งที่ผ่านมา เขาทำเหมือนกับว่า ถ้ามีการสัมภาษณ์เขาพิเศษในเรื่องที่เขาอยากพูด เขาจะให้อยู่แล้ว ผมก็บอกเขาว่า พีเรียกผมได้ตลอดเวลาอะ บอกว่า ถ้าเรื่องนั้น(เรื่องที่ทำให้สัมภาษณ์มันดี) ผมก็ออกข่าว มันก็ได้กันทั้งคู่ ผมยืนยันไม่เอา(เงินที่ยื่นให้) ผมก็หนักใจเหมือนกัน เพราะคนที่ไปกับเรา มันมีหลายคน เราก็ไม่แน่ใจว่า คนอื่นรู้สึกยังไงกับเรา เราลำบากมาก เราต้องพยายามระมัดระวัง คือ พยายามสัมภาษณ์เขาเวลาที่มีคนเยอะๆ เพราะเขาจะทำไม่ได้” (สร้างบุญ, อ้างแล้ว)

“ปัญหานี้ที่นักข่าวที่ทำเนียบรัฐบาลเคยคุยกัน เราไม่ประณามคนที่รับเงิน แต่ไม่สนับสนุน เราคิดว่า เงินจำนวนหนึ่ง สำหรับเราอาจจะไม่มีความหมาย แต่สำหรับอีกคนหนึ่ง เขามีความหมายมาก เพราะฉะนั้น ในการสัมภาษณ์นักข่าวทำเนียบฯ ก็จะยกประเด็นนี้ขึ้นมาพูดกันว่า ไม่บังคับ ซึ่งทุกคนจะประณาม(พฤติกรรมเช่นนี้ของนักข่าว) แต่ส่วนตัวแล้ว จะไม่ประณาม เพราะว่า เข้าใจความจำเป็นของแต่ละคน แต่ถ้าถามว่า สนับสนุนไหม ไม่สนับสนุน .. กับน้องๆ จะพูดเสมอว่าไม่ควรรับ ส่วนน้องๆ จะทำตามหรือไม่ ไม่รู้ แต่ส่วนตัวจะไม่เอา รู้ว่าเป็นของเงิน เรา ก็จะเลี้ยง แต่จะไม่ปฏิเสธแบบที่ทำให้เขาเสียหน้า ...ล่าสุดก็มีเหมือนกัน เดินทางไปทำข่าวกับผู้ใหญ่ (ไม่เปิดเผยชื่อ) กลับมาเขาให้ตั้งค์ เราไม่เอา บอกเขาว่า ไม่ต้องหรอก เราได้เบี่ยเลี้ยงแล้ว ต่อมา เขาให้เลขาฯหน้าห้อง โทร.มาตาม ท้ายสุดเราก็บอกคนที่เอามาให้ว่า เรารับไม่ได้จริงๆ เราไปทำข่าวในนามขององค์กร เรามีเบี่ยเลี้ยงแล้ว เราปฏิเสธไป เราไม่กล้าที่จะบอกกับเขาจริงๆ เราก็เลยวานพี่ที่สนิทกับเขาอีกทีหนึ่ง เคาะพกัน บอกกับเขาว่า เป็นจุดยืนของเราว่าเรารับไม่ได้จริงๆ” (สุปวีณ์, อ้างแล้ว)

“เคยมีเจ้าหน้าที่คนใกล้ชิดนักการเมืองคนหนึ่งนำเงินมาให้ เราก็ปฏิเสธว่าไม่รับ บอกตรงๆว่า ผมไม่ต้องการ ก็แค่นั้น เขาจะมายัดเยียดให้เราไม่ได้เพราะเราไม่ต้องการ มันทำให้เกิดความรู้สึกถูกดูถูก มันเป็นระบบที่สืบทอดกันมาจวบจนบัดนี้ ซึ่งแหล่งข่าวประเภทที่หยิบยื่นผลประโยชน์ให้ในลักษณะนั้นมีทั้งนักการเมือง ข้าราชการประจำก็มี” (สมบัติ, อ้างแล้ว)

“ที่มองว่านักข่าวหนังสือพิมพ์บางฉบับเงินเดือนน้อย โรงพิมพ์ให้ไปหา กินข้างหน้าเองนั่น มีส่วนจริง บางสื่อไม่ห้ามถ้านักข่าวจะทำอย่างนั้น อย่างที่ป้อ(ชื่อเล่นของอรกมล)เคยได้ยิน นักข่าว กทม. เขาจะช่วยเขียนโปรโมตให้เขตบางเขต แล้วเขาได้เงินจากการเขียนข่าว บางทีพวกเราก็กระแหนะกระแหนะบ้างว่าเขาคงรับค่าน้ำร้อนน้ำชา มา และที่เจอ บางคนอย่าง ช่างภาพ ถ่ายเอารูปนี้ไปลงก็จะโทร.ไปบอก(แหล่งข่าว)ว่า เอาไปลงแล้วนะ ดูฉบับนี้วันนี้ มีลงแล้วนะ ส่วนเขาจะรับเงินอย่างไร เราไม่รู้ แต่ที่รู้คือ จะโทร.ไปบอกคนนั้นว่า ลงข่าวให้แล้ว ลงภาพให้แล้ว เราพยายามแอนด์เขา เขาก็พยายามไม่ให้เรารู้ ...กับตัวเองเคยเจอกรณีมีแจกของ แต่เราไม่เอา เป็นการแจกของในระหว่างการแถลงข่าว นักข่าวบางคนเขาไม่รับ ให้คนขับรถไป ...หนูบอกว่าจะไม่เอา ถ้ารับมา เอาให้คนขับรถ ช่วงที่จะให้จะเป็นช่วงที่ใกล้การเลือกตั้ง ไม่ว่าจะระดับก็แล้วแต่ ที่เคยเจอเป็นในระดับท้องถิ่น มีการแจกเงิน แต่ส่วนใหญ่เขามักจะให้ทีวีเป็นหลัก เพราะข่าวทีวีมันได้ภาพ ให้เยอะ ทีวีจะมีผู้สื่อข่าว ช่างภาพ คนรถ เพราะฉะนั้นมันต้องหลายพัน มันจะรวมอยู่ในซอง เขาอาจจะทำซองมาเลย” (อรกมล, อ้างแล้ว)

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ว่านักข่าวหรือช่างภาพข่าวโทรทัศน์มีแนวโน้มว่าจะได้รับการอุปถัมภ์ในลักษณะของ “ซองขาว” จากแหล่งข่าวมากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์นั้น ยังไม่อาจจะเป็นข้อสรุปที่แน่ชัดได้ เพราะกรณีนี้ มีข้อโต้แย้งที่มีน้ำหนักพอสมควรจากนักข่าวฝ่ายข่าวโทรทัศน์

“โดยธรรมชาติของข่าวโทรทัศน์ไม่สามารถสนับสนุนหรือเชียร์ใครได้แบบออกหน้าออกตาหรือใส่สีตีไข่ได้ เพราะโทรทัศน์ต้องใช้ภาพจริง คำพูดจริง การใช้คำพูดสนับสนุนเยินยอคนที่แหล่งข่าวจนเกินเลยทำไม่ได้ แหล่งข่าวที่จะออกโทรทัศน์ได้ก็หมายความว่าต้องเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ต้องรู้เรื่องดี อยู่ๆออกเรื่องข่าว รัฐมนตรีพูดเรื่องดำ มันไม่ได้ แต่สื่อสิ่งพิมพ์ทำได้ ถึงไม่เห็นของจริง แต่เขียนผูกเรื่องโยงเรื่องได้ เพราะฉะนั้น การสนับสนุนการเชียร์กันเป็นได้ง่าย เช่น แหล่งข่าวอาจจะโทรไปบอกนักข่าวที่สนิทด้วย เราจะมีโครงการนั้น โครงการนี้ 3 - 4 คำ นักข่าวคนนั้นก็เขียนเป็นตุเป็นตะเป็นเรื่องเป็นราว แต่ว่าโทรทัศน์ทำไม่ได้ แม้ว่าแหล่งข่าวจะโทรมาบอกก็ทำไม่ได้ เพราะภาพมันฟ้อง ยกตัวอย่าง แหล่งข่าวไปงานเปิดแพรคลุมป้ายอะไรสักอย่าง หนังสือพิมพ์ไปถ่ายภาพ ออกเป็นภาพข่าวได้เยอะเยอะ แต่ขณะเดียวกันโทรทัศน์จะออกยาก เพราะออกไปก็ไม่ได้ อย่างน้อยคนที่ไป บก.ข่าวก็จะพิจารณา ข่าวที่ออกไปมันฝืนความรู้สึก ยกเว้นแหล่งข่าวคนนั้นมีตำแหน่งสำคัญจริงๆ เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการ แต่ ส.ส. อธิปัตย์ เปิดกระทรวงฯ ไม่ได้ ค่าเวลาข่าวโทรทัศน์ช่อง 9 นาทีหนึ่ง 9 หมื่นบาท ถ้าเป็นข่าวที่ไม่มีสาระปรากฏต่อสาธารณชนมันก็ฝืนความรู้สึกของคนดู แต่หนังสือพิมพ์เขามีพื้นที่ เขียนได้ เพราะฉะนั้น วงการหนังสือพิมพ์จะถูกกล่าวหาว่าระบบอุปถัมภ์เข้าไปแทรกแซงมากที่สุด แต่ผู้ที่อธิบายได้คือนักข่าวหนังสือพิมพ์ เราจะไปตอบแทนเขาไม่ได้” (สุวิช, อ้างแล้ว)

นายภูสพงค์ ฉายประเสริฐ (อ้างแล้ว) ซึ่งอดีตเคยทำข่าวให้กับหนังสือข่าว ปัจจุบันทำข่าวโทรทัศน์ ให้ข้อสังเกตสอดคล้องกันว่า “ทำข่าวให้ทีวี จะไม่ได้ไปประจำอยู่ที่กระทรวงเหมือนเมื่อก่อน ความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวจะต่างกันไป แหล่งข่าวบางคนโดยเฉพาะนักการเมืองจะชอบเป็นข่าวโทรทัศน์มากเป็นธรรมดา แต่ว่าความสนิทสนมเป็นส่วนตัว เขายังให้ favour กับนักข่าวประจำกระทรวงมากกว่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหนังสือพิมพ์ ที่วีมีอิทธิพลมากกว่าก็จริง แต่เวลาออกอากาศน้อย โอกาสที่เขาจะได้ออกข่าวอย่างละเอียดเหมือนลงหนังสือพิมพ์ซึ่งมีนักข่าวประจำกระทรวงนั้นมีน้อย เพราะฉะนั้น โอกาสที่จะให้ผลประโยชน์ บางทีโทรทัศน์อาจจะน้อยกว่า และการเสนอข่าวในลักษณะเชียร์นักการเมืองคนใดคนหนึ่งทางโทรทัศน์นั้นทำได้ลำบาก เพราะโทรทัศน์มีข้อจำกัดเรื่องเวลา และที่สำคัญภาพมันฟ้องชัดเจน โทรทัศน์ในปัจจุบันจะระมัดระวังมาก แต่มันก็ขึ้นอยู่กับแต่ละคนและโทรทัศน์แต่ละช่องด้วย แต่ช่อง 9 เท่าที่สังเกต ไม่เห็นชัดเจนว่ามีนักข่าวคนไหนได้รับอุปถัมภ์ แล้วเชียร์นักการเมืองคนใดคนหนึ่งเป็นการส่วนตัว”

กระนั้นก็ตาม นักข่าวโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. บางคนก็ไม่ปฏิเสธว่าเคยมีแหล่งข่าวหยิบยื่นผลประโยชน์ในลักษณะนี้ให้ทีมข่าวเช่นกัน ซึ่งข้อเสนอที่บางครั้งก็ยากที่จะปฏิเสธ อย่างกรณีนายสุวิช สุทธิประภา (อ้างแล้ว) ที่ยอมรับว่า “เคย.. ส่วนใหญ่ไปทานข้าว เงินค่าน้ำมัน แต่ให้ช่างภาพ แต่ไม่มีอะไรเป็นบุญคุณ ไม่ได้ให้อะไรมากมาย ...500 บาท.. เราก็เอามาเป็นกองกลางทานข้าว ก็หมดไป ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ แต่ก็ไม่ได้มีมูลค่ามหาศาล ไม่เหมือนพวกหนังสือพิมพ์ที่เขียนเชียร์ ได้เงินเป็นเดือน โอนเข้าบัญชีเลย”

จากการบอกเล่าของแหล่งข่าวทางการเมืองอย่างน้อย 3 คนที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ พบว่า มีความเห็นตรงกันว่า การหยิบยื่นผลประโยชน์ในรูปแบบของ “ซองขาว” ให้กับนักข่าวนั้นเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในแวดวงสื่อมวลชนไทย

“เรื่องซองขาวผมเชื่อว่ามี เช่นเดียวกับทุกวงการ ก็มีทั้งคนที่ยึดความถูกต้อง และคนที่ทำอะไรผิด แต่จะไปเหมารวมว่าเป็นเรื่องของทุกคนหรือเป็นส่วนหนึ่งของระบบก็คงไม่ได้ แต่ผมเชื่อว่า การแข่งขันในระยะหลังๆ น่าจะเป็นตัวกระตุ้นให้เริ่มหนีจากข้อกล่าวหาเก่าๆ ได้มากที่สุดทีเดียว”(อภิสิตธิ เวชชาชีวะ,อ้างแล้ว)

นางสาวกัญจนา ศิลปอาชา (อ้างแล้ว) จำแนกประเภทของนักข่าวที่พบเห็นว่า “มีทั้งประเภทที่จริงจัง เกรตตรง ประเภทพินดะ เขามีความเป็นตัวของตัวเองสูง ไม่แคร์เจ้านาย ยึดมั่นในคุณธรรมในอาชีพ อันนี้มีกันน้อยมาก ...และอีกประเภทหนึ่งคือประเภทที่ไม่มีหลักการ ไม่มีอะไรเป็นของตัวเองเลย จ่ายเงินก็สามารถพลิกปากกาเขียนอะไรออกไปก็ได้ ว่าคนอื่นตัวเองทำทั้งตัวเลย ไม่เคยมองตัวเอง พวกนี้ไม่คบเลย.. ส่วนใหญ่เป็นพวกระดับเก่าๆ ระดับ(อายุ) 20 กว่า 30 ก็มี”

นางปวีณา หงสกุล (อ้างแล้ว) เล่าถึงประสบการณ์ที่เคยมีนักข่าวเข้ามาพบเพื่อหาผลประโยชน์ว่า “สมัยก่อน เคยมาเชิงสัมภาษณ์ๆ ตอนหลังจะขอสปอนเซอร์ เราไม่ให้ไล่ออกไปเลย เป็นนักข่าวหนังสือพิมพ์ที่โน่นนั่น อะไรก็ไม่รู้ มาแล้วก็ขอสปอนเซอร์ ทำโน่นทำนี่ เราก็บอกว่าจะไรกัน.. ถ้าจะมาลงประวัติดิฉัน.. แล้วมาขอสปอนเซอร์ ไม่เอาหรอก.. ละอายตัวเอง และรู้สึกว่าคุณทำไม่ถูกนะ บอกว่า ถ้าเป็นสื่อมวลชนที่มีคุณภาพ เขาไม่เรียกร้องอะไรหรอก แล้วก็ไม่ต้องมาลงอะไรให้ดิฉัน.. จบแค่นี้ เที่ยงออกไปได้แล้ว เขาก็ไป..เราถือว่าไม่spoil คนที่ไม่ดี”

ค. วัตถุประสงค์ของ

จากการบอกเล่าของนักข่าวการเมือง อ.สม.ท. พบว่า แหล่งข่าวทางการเมืองมีการแจกข่าวของรางวัลแก่นักข่าวในวาระโอกาสต่างๆ โดยสิ่งของรางวัลที่แหล่งข่าวหยิบยื่นให้กับนักข่าวสายการเมือง ซึ่งไม่ระบุว่าสังกัดสื่อแขนงใดนั้น มีในหลายรูปแบบและราคา ตั้งแต่ขนม เลื่อยดี ปากกา ไลน์ราคาแพง จนถึง รถยนต์ ก็มี และสิ่งของที่นักข่าวการเมือง อ.สม.ท. ได้รับแจกจากแหล่งข่าวมากที่สุดคือ สมุดจดข่าว ซึ่งนักข่าวก็เต็มใจรับเพราะเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการใช้ในการทำงาน และเห็นว่าไม่เกินวิสัยที่จะรับได้ และบางกรณีแหล่งข่าวไม่ได้แจกโดยตรงแต่สามารถเอื้อประโยชน์ให้นักข่าวสามารถซื้อของบางอย่างได้ในราคาถูกลงกว่าปกติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากแหล่งข่าวเหล่านั้นมีธุรกิจหรือรู้จักกับบุคคลในแวดวงธุรกิจ

“การอุปถัมภ์กันของแหล่งข่าวกับนักข่าวเท่าที่สังเกตมีบ้าง เยอะแคะไหนไม่รู้ บางคนสนิท มีการให้รถกันใช้ ไม่รู้ว่าซื้อให้ หรืออย่างไร บางทีก็ช่วยเหลือกันในลักษณะช่วยให้ซื้ออะไรได้ถูก หรือมีอะไรก็เอามาแจก”(মনชนক, অঁাংলঁাও)

นายผดุง ลิ้มเจริญรัตน์ (สัมภาษณ์) เลขานุการและผู้ติดตาม พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นแหล่งข่าวคนหนึ่งที่นักข่าวสายการเมืองของ อ.สม.ท. กล่าวถึงว่าเป็นแหล่งข่าวที่มีความสัมพันธ์อันดีกับบรรดานักข่าวสายนี้ เปิดเผยถึงการแจกสิ่งของแก่นักข่าวว่า “ถ้าเขา(นักข่าว)ขอ ผมก็ให้ แต่ขอไม่ใช่ส่วนตัวนะ เช่น เขาจัดงานไปเที่ยวกัน เขาขอ...ป้า(สรรพนามที่นักข่าวเรียกนายผดุง) ขอเหล้าสองขวด ...ไม่เสียหาย ไม่เกินวิสัยที่จะให้กันได้ ไม่ใช่เป็นหีบๆ ลัง ๗ สมุดจดข่าว ของชินวัตร ทำไว้เยอะ ขนมาแจกเลย ไม่หวง เพราะตอนนี้สำคัญมาก เศรษฐกิจไม่ดี นักข่าวเองต้องซื้อ ยิ่งลำบาก ถือว่าช่วยเขาในส่วนหนึ่ง ท่าน(พ.ต.ท. ทักษิณ) ไม่เคยให้นโยบายว่าต้องทำอะไร เพียงแต่บอกว่า ให้ดูแลน้องๆ (นักข่าว) ถ้าเขาเดือดร้อนก็ช่วยๆเขาไป ผมก็ดูเขาไป”

ง. เดินทางไปต่างประเทศ

จากการศึกษาพบว่า การที่นักข่าวสนิทสนมกับนักการเมือง ผลตอบแทนอีกอย่างหนึ่งซึ่งแหล่งข่าวมอบให้กับนักข่าวคือ การออกค่าใช้จ่ายให้นักข่าวได้เดินทางไปต่างประเทศ เป็นหากพิจารณาเทียบเคียงกับแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ของ James C. Scott (อঁาংลঁาও) แล้ว ค่าใช้จ่ายที่แหล่งข่าว(ในฐานะผู้อุปถัมภ์)ออกให้กับนักข่าว(ผู้รับอุปถัมภ์)นั้น มีพื้นฐาน

ทรัพยากรที่เรียกว่าทรัพยากรสมบัติส่วนตัวและเงินของทางราชการ ซึ่งอย่างหลังถือเป็นทรัพยากรประเภททรัพยากรสมบัติที่ผู้อุปถัมภ์(ในที่นี้คือแหล่งข่าว)ไม่ได้เป็นเจ้าของโดยตรง ในด้านนักข่าว การตอบแทนด้วยการทำข่าวให้ ซึ่งมีผลทางด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้กับแหล่งข่าวทั้งทางตรงและทางอ้อม

“ส่วนใหญ่ เขาเอาทรัพยากรส่วนรวมมาใช้ อย่างที่สภา การที่คณะกรรมการมาราชการเดินทางไปดูงานต่างประเทศ จะคัดเลือกนักข่าวที่สนิทตามไปทำข่าวด้วย นักข่าวคนไหนก็ตามที่ไปแล้ว เขาสั่งได้ว่า ไปแล้วทำข่าวออกมาในแง่ไหน เขาเอานักข่าวที่ไว้ใจได้ เพราะเกิดเขาไปเล่นคาสโน ไปเที่ยวผู้หญิง นักข่าวที่เขาไม่ไว้ใจ ก็เกิดปัญหา ผู้เอาคนที่เสนอข่าวในแง่บวกไปดีกว่า ส่วนนักข่าวที่ยิงคำถามให้เขานักใจมักจะไม่ได้ไป” (สร้างบุญ, อ่างแล้ว)

นายประสาน รุ่งสว่าง (อ่างแล้ว) เล่าจากประสบการณ์ที่ได้พบเห็นว่า นักข่าวการเมืองรุ่นเก่าของ อ.ส.ม.ท. บางคน สนิทกับนักการเมืองที่เป็นกรรมการในสภาผู้แทนราษฎรเป็นพิเศษ เวลาคณะกรรมการมีกำหนดการเดินทางไปต่างประเทศ ก็ขอให้นักการเมืองมีหนังสือเชิญมายัง อ.ส.ม.ท. โดยระบุชื่อของตนเอง .. “ขอเชิญนักข่าวคนนี้(ชื่อ) ติดตามคณะกรรมการชุดนี้ไปต่างประเทศ ระบุตัวคนเลย ชำมหัวหน้าแผนก หัวหน้าฝ่ายไปเลย...”

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของนักข่าว อ.ส.ม.ท. ถ้ามองในอีกมุมมองหนึ่ง การได้เดินทางไปต่างประเทศ ไม่ว่าจะติดตามแหล่งข่าวคนไหนหรือคณะใด ถือเป็นกำไรชีวิตของนักข่าว และผลพลอยได้ที่ตกทอดถึงองค์กร คือ อ.ส.ม.ท. ก็ใช้ว่าจะไม่มี

“ การไปกับกรรมการฯ ไม่มีกรรมการชุดไหนเอาเงินส่วนตัว เอาเงินกรรมการฯไปทั้งนั้น เราทำข่าวเราก็ค้ำนั่งอยู่ว่า เป็นการเชียร์ หรือสนับสนุนกรรมการหรือไม่ คนไปทำข่าวต่างประเทศต้องห่วงภาพพจน์ของตัวเอง ไปต่างประเทศต้องปรากฏหน้าตา เพราะฉะนั้น การที่จะไปเขียนข้อความในทำนองเชียร์มันจะส่อออกมาหมดทางภาพข่าว ภาพพจน์ออกมาจะไม่ดี เพราะฉะนั้นจะต้องระวัง ถ้าไปทำอย่างนั้นจริงๆ ผลงานก็จะปรากฏหรือฟ้องออกมาภาพพจน์เสีย เนื้อหา ภาพ คำพูด ออกมาไม่ดี มันฟ้องเราเอง คนไปทำข่าวต้องค้ำนั่งถึงตัวเอง คุณภาพ คิดว่าไม่มีนักข่าวคนไหนที่อยากฆ่าตัวตายด้วยการทำเช่นนั้น ..ไม่เคยปฏิเสธข้อเสนอที่จะให้ไปต่างประเทศ เพราะถือว่าเป็นการให้รางวัลชีวิตแก่การทำงานของพนักงาน”(สุวิษ, อ่างแล้ว)

จ. ฝากลูกหลานเข้าโรงเรียน : ฝากคนไข้เข้าโรงพยาบาล

การพึ่งพาอาศัยบารมีหรืออีกนัยหนึ่ง“การใช้เส้น” แหล่งข่าวเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในการเข้าถึงบริการหรือสวัสดิการต่างๆ นั้น จากการศึกษาของนักข่าว อ.สม.ท. พบว่า เป็นพฤติกรรมที่นักข่าว อ.สม.ท.ส่วนใหญ่ไม่ปฏิเสธว่าเคยกระทำ และแหล่งข่าวก็ยืนยันว่าเป็นปรากฏการณ์ปกติในสังคมไทย และไม่เกินวิสัยที่แหล่งข่าวจะทำได้

“เคยฝากหลานเข้าโรงเรียนแห่งหนึ่ง (โดยผ่านนายสมศักดิ์ ปรีศนานันทกุล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งสนิทสนมกันเมื่อครั้งที่ทำข่าวที่ทำเนียบรัฐบาล โดยสมัยนั้นนายสมศักดิ์ เป็นโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี)” (สุปวีณ์, อ้างแล้ว)

ขณะที่ นางสาวมนชนก พัฒนพงศ์ (อ้างแล้ว) ไม่เคยฝากญาติมิตร หากแต่เป็นการขอความช่วยเหลือแบบหลายทอดกล่าวคือ “พ่อเคยได้รับฝากมาจากใครก็ไม่รู้ให้ช่วยเหลือเขาหน่อย พ่อถูกขอร้องมา เราก็ไปฝากกับพี่สมศักดิ์ (สมศักดิ์ ปรีศนานันทกุล) ฝากได้ ม.1 ที่จังหวัดสมุทรปราการ”

นายสมศักดิ์ ปรีศนานันทกุล (อ้างแล้ว) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ไม่ปฏิเสธเรื่องการรับฝากลูกหลานของนักข่าวเข้าโรงเรียน โดยระบุว่า“นักข่าวที่มาขอความช่วยเหลือเรื่องการฝากลูกหลานเข้าเรียน ยอมรับว่ามี... และผมไม่ถือว่าเสียหาย อะไรก็ตามที่ช่วยกันได้ ก็ช่วย ผมถือว่าถ้าช่วยได้ ไม่เฉพาะนักข่าว ใครก็ได้ ถ้าผมสามารถเกื้อกูลใครได้ โดยที่ไม่ทำให้สังคมเสียหาย ผมยินดี ...แต่ถ้าจะให้วิ่งงานให้ เช่น ช่วยวิ่งประมูล ผมไม่เอา ซึ่งก็มีอยู่เหมือนกันที่นักข่าวมาร้องขออย่างนั้น เช่น พี่ ญาติผมจะไปประกวดราคาที่นี่นี้ ดูแลให้หน่อยนะ เรื่องอย่างนี้เรารับไม่ได้ แต่ถ้าเป็นการหาที่เรียนให้กับเด็ก ผมถือว่าเป็นการสร้างอานิสสงฆ์ ”

“มี...(กรณีนักข่าวฝากลูกหลานเข้าเรียน)คือจริงๆแล้วถ้าพูดไปมันก็ผิดรัฐธรรมนูญอย่างที่ว่า เดียวก็โดนด่า แต่พี่ถือความบริสุทธิ์ใจว่า เขาทุกข์ยากมาก อันไหนมันไม่สาหัสเราช่วยได้เราก็ช่วย ทำได้ก็ทำ มันเป็นโครงสร้างสังคมไทย มันต้องช่วยกัน อย่ามาถือ(กฎระเบียบ)กันเป๊ะๆ” (กัญจนา ศิลปอาชา,อ้างแล้ว)

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ(อ้างแล้ว) กล่าวว่า “ถ้า(จะมีนักข่าว)ขออะไรมานอกเหนือจากเรื่องงานแล้ว ก็ถือว่าในฐานะที่ผมเป็นผู้แทนราษฎร ไม่ใช่เรื่องซึ่งจะต้องเกิดข้อผูกมัดหรือเงื่อนไข สมมุติ. ผมเป็นผู้แทน บ้านเขาน้ำท่วม เขามายกผม หรือว่า เขาคิดว่าผมจะช่วยเขาได้ในกรณีที่เจ็บไข้ได้ป่วย ผ่าฝักราชคุณพ่อ (ศ.น.พ อรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล) ก็ทำให้ได้ แต่ว่า ก็ทำให้โดยชัดเจนว่าผมไม่มีเงื่อนไขว่าแปลว่าจะต้องมาเขียนข่าวถึงผมในทางที่ดี ต้องมาเสนอข่าวสารให้ผมเป็นพิเศษ แล้วก็ไม่ควรจะเป็นอย่างนั้นด้วย”

ส่วนในรายชื่อ นางสาวอรกมล เทพานนท์ (อ้างแล้ว) ไม่เคยฝากลูกหลานเข้าโรงเรียน แต่เป็นการฝากไข้ให้มารดา โดยเล่าว่า “คิดว่าจะสนิทกับแหล่งข่าวไว้สักคนเผื่ออนาคตจะได้ฝากหลาน แต่ตอนนี้ยังไม่มี ที่เคยฝากมาแล้วคือ ฝากไข้ ตอนนั้น ทำข่าวอยู่ที่ กทม. คุณแม่ปวดบวม พาไปโรงพยาบาลตากสิน(ในสังกัด กทม.) ไม่มีห้อง เราอยากให้มีแม่เราอน ตอนนั้นคุณสุนัย เศรษฐบุญสร้าง เป็นเลขาคุณจำลอง ศรีเมือง (ผู้ว่า กทม.ในสมัยนั้น) เราโทรศัพท์ไปขอที่สุนัย พี่ช่วยหน่อย แม่ป่วย ไม่มีห้อง ไม่ถึงครึ่งวัน เราได้ห้องพิเศษเลย แล้วก็หมอมาดูแลเราดีมาก ทางโรงพยาบาลบอกว่า ทางเลขาผู้ว่าโทรมา ทำไมไม่บอก เราก็เขินเหมือนกัน แต่เราพิจารณาแล้วว่าเราไม่เคยรับ ไม่เคยขออะไร เราคิดว่าคงไม่เป็นไร เพราะเรื่องเจ็บป่วย เราอยากให้มีแม่เราได้ห้อง เอาไว้ก่อน เราอาจจะเอาตัวเองเป็นหลัก แต่คิดว่ามันไม่เสียหายและตั้งใจว่าอนาคตถ้าใครเกิดป่วยอีก ก็คงต้องขออีก ต้องดูก่อนว่าสนิทกับใคร หรือว่าลูกหลานเข้าโรงเรียน อาจจะต้องขอ”

กรณีข้างต้นคล้ายกับกรณีของ นางพัชรินทร์ เสวตสุทธิพันธ์ (อ้างแล้ว) หัวหน้าข่าวราชสำนัก อดีตเป็นผู้สื่อข่าวและเรียบเรียงข่าวสังคม ที่กล่าวว่า “ถ้าเป็นไปได้ เราไม่ชัดเจนของโรงพยาบาลเลย โดยเฉพาะโรงพยาบาลของรัฐ หรือสภากาชาดไทย ไม่ว่าจะทำข่าวอะไร ไปลุยน้ำท่วม ออกช่วยเหลือใคร เราทำให้เขา ถึงเวลาที่เพื่อนฝูง พ่อแม่ โดยเฉพาะของเพื่อนฝูงที่ทำงานเจ็บป่วยมาจากต่างจังหวัด เราจะขอความกรุณาให้เขาช่วยรับเข้ารักษา”

จ. ขอตำแหน่งให้คนใกล้ตัวและญาติมิตร

จากการศึกษาพบว่า นักข่าวสายการเมืองบางส่วนโดยทั่วไป ที่สนิทสนมกับแหล่งข่าวในระดับสูง โดยเฉพาะระดับรัฐมนตรี หรือผู้ที่มีอำนาจในแวดวงราชการ บางครั้งก็อาศัยความสัมพันธ์เพื่อขอความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ให้กับสามีหรือภรรยา และญาติมิตร และนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท.บางคนก็ถูกกล่าวถึงว่ามีพฤติกรรมเช่นนี้แต่ไม่เป็นที่ยืนยัน ยกเว้นนักข่าว อ.ส.ม.ท. บางคน ที่ถูกร้องขอจากผู้อื่นให้ช่วยวิ่งเต้นให้ แต่ไม่สำเร็จ

นักข่าวบางคนไม่ปฏิเสธว่าเคยรับฝาก แต่ลำบากใจที่จะฝากให้ ตัวอย่างกรณีนางจรียา แสงศรี (อ้างแล้ว) นักข่าวสายทหาร ที่มีความสัมพันธ์อันดีกับผู้นำทางทหารระดับผู้บัญชาการกองทัพ และมีสามีเป็นนายทหารด้วย เคยได้รับการขอร้องจากเพื่อนนักข่าวอีกสายหนึ่งให้ช่วยเจรจากับผู้บัญชาการทหารบก (สมัยพลเอกเชษฐา ฐานะจาโร) เรื่องการเลื่อนยศทางทหารให้กับญาติของเขา แต่ได้ปฏิเสธไป ด้วยเหตุผลที่เกรงว่าการร้องขอเช่นนั้นจะทำลายความสัมพันธ์อันดีระหว่างตนกับผู้ใหญ่ที่ตนให้ความนับถือ

“ปู่(ชื่อเล่นของจรียา)ก็เคยมีคนมาขอ น้องที่สภา ญาติเขาอยากปรับยศจากชั้นประทวนเป็นชั้นสัญญาบัตร เป็นการร้องขอจากเพื่อนฝูงหรือผู้อื่นที่รู้จักเรา ขอให้เราไปพูดกับเจ้านายให้ แต่ปู่รู้สึกว่าการที่เราคุ้นเคยกับ ผบ.ทบ. หรือ ผบ.ทบ. จะสนิทกับปู่ ปู่อยากให้มันไม่มีเรื่องพวกนี้ ปู่ปฏิเสธไป ปู่บอกว่า ปู่ไม่ทำเรื่องอย่างนี้ เกรงใจผู้ใหญ่ ปู่ไม่อยากให้ท่านมองในทำนองไม่ดี ยิ่งสนิทก็ยิ่งเกรงใจ ไม่กล้า ปู่ก็บอกว่า ไม่เคยคุยกับ ผบ.ทบ. ในเรื่องอย่างนี้เลย ขอโทษเขาไป ทำไม่ได้ ไม่อยากให้ ผบ.ทบ. มารู้สึกอะไรไม่ดีกับเรา ถ้าขอไปมันก็คงได้ แต่ว่าเราไม่รู้จะเอาอะไรไปอ้าง ยังไงก็ไม่รู้ หรืออย่างมีบางคนลูกจะเข้าเรียนโรงเรียนเตรียมทหาร หรือพันเอกทหาร ปู่ก็รู้สึกไม่ดีเหมือนกันว่าช่วยใครไม่ได้จริงๆ”(จรียา, อ้างแล้ว)

จากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมที่นักข่าวสายการเมือง ซึ่งไม่จำกัดว่าเป็นนักข่าวสังกัดองค์กรสื่อใด ที่อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าวเพื่อวิ่งเต้นขอตำแหน่งให้คนใกล้ตัวนั้น มักจะเป็นนักข่าวสายกระทรวงมหาดไทย สายตำรวจ และนักข่าวสายทหาร แต่ทั้งนี้ เป็นเพียงคำบอกเล่าจากนักข่าว อ.ส.ม.ท. ส่วนหนึ่งเท่านั้น และไม่มีหลักฐานยืนยัน แต่ก็ไม่มีผู้ใดปฏิเสธว่าปรากฏการณ์เช่นนั้นจะมีจริง

ข. ช่วยหางานให้ทำ

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่ต้นปี 2540 ส่งผลให้เกิดการเลิกจ้างงาน ไม่มีข้อยกเว้นสำหรับอาชีพนักข่าว หลายคนกลับลำได้ทัน หันไปประกอบอาชีพอื่นได้ ขณะที่หลายคนตกงาน และมีนักข่าวบางส่วนได้รับการอุปถัมภ์จากแหล่งข่าวทางการเมืองที่ใช้อาศัยจังหวะนี้โดดเข้ามาโอบอุ้ม เพียงเพราะว่า ตลอดระยะเวลาที่ทำข่าวมา นักข่าวเหล่านี้รู้จักมักคุ้นกับนักการเมืองเหล่านั้นนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามนักข่าวการเมืองอ.ส.ม.ท. ไม่อยู่ในข่ายที่ได้รับการอุปถัมภ์เช่นนี้ เพราะไม่มีใครถูกให้ออกจากงานเนื่องจากสภาวะการณดังกล่าว

“ การอุปถัมภ์กันระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวคนอื่นมีนะ อย่างเช่น ช่วยเหลือนักข่าวตกงาน อย่างคุณสุदारัตน์ เกยุราพันธ์ คุณทักษิณ ชินวัตร จะรับนักข่าวตกงานบางคนเข้าไปทำงานด้านประชาสัมพันธ์ให้ ” (อรกมล, อ้างแล้ว)

นางสาวเยาวลักษณ์ เชิญขวัญแก้ว (อ้างแล้ว) ยกตัวอย่างให้เห็นเพิ่มเติมว่า “อย่างนักข่าวอาวุโสของหนังสือพิมพ์แนวหน้าคนหนึ่งสนิทกับเสธ.หนั้น (พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย) พอตกลงจากแนวหน้า ก็ไปทำหนังสือพิมพ์ข่าวไทยให้เสธ.หนั้น หรือกรณีที่คุณจรินทร์ (ลักษณะวิศิษฎ์ - รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี) ซึ่งตอนนั้นกำกับดูแลงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.)อยู่ ก็ช่วยเหลือนักข่าวตกงานโดยจัดอบรมเป็นไกด์ให้กับนักข่าวเพื่อจะได้ทำงานเป็นไกด์รับปีอะเมซิงไทยแลนด์นี้ได้”

นายผดุง ลิ้มเจริญรัตน์ (อ้างแล้ว) เปิดเผยว่าพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย มีโครงการช่วยเหลือนักข่าวตกงานอยู่หลายสิบคน เพื่อหางานในพรรคไทยรักไทยให้ทำ โดยกล่าวว่า “นักข่าวทุกคนที่ผมคบทุกวันนี้ ท่านทักษิณพูดตลอดเวลาว่าคนที่ตามมาเรานี้น่ารักมากนะ น้องๆเขามีอะไรก็ช่วยๆเขา อย่างเช่น ตกงานมา ในlist(รายชื่อ)ของผมยาวเพื่อขอยเลย บางคนผมก็ให้ไปนั่งเป็นประชาสัมพันธ์พรรคการเมือง บางคนกำลังรอให้เปิดสาขาพรรค(ไทยรักไทย)ก่อนแล้วจะให้เด็กพวกนี้ไปนั่งประจำ เงินเดือนไม่ต้องสูงนัก ไม่ก็พันบาท น้อยหน่อย แต่พุงชีวิตให้ไปได้ ผมก็ยังโดนตีอยู่ว่าเลี้ยงนักข่าว ซึ่งในโผมีเยอะมาก นักข่าวเขามาเอง ตอนนี้ช่วยได้ร่วมสิบแล้ว แต่ยังไม่ยืนยันว่าจะช่วยได้หมด บางคนก็เอาทั้งลูกทั้งเมียทั้งญาติเข้ามา อย่างบางคน ตกงานก็มาขายของ ผมก็ติดต่อชินวัตรทีสองให้ช่วยเปิดสถานที่ให้นักข่าวขายของบ้าง ผมใช้วิธีนี้ ผมไม่เคยให้เป็นเงินสด น้ำมัน หนึ่งหนึ่งไม่เคย และไม่มีนักข่าวคนไหนมาไถผม”

ขณะเดียวกัน แหล่งข่าวพรรคความหวังใหม่ก็อาศัยจังหวะเข้าไปโอบอุ้ม นักข่าวในลักษณะนี้เช่นกัน ดังที่ นายสุพร ดนัยตั้งตระกูล โฆษกพรรค (อ้างแล้ว) เปิดเผยว่า “ระยะหลังนักข่าวว่างงานเยอะ มีบางคนที่ได้ช่วยหางานทำให้ ซึ่งเป็นเรื่องยากในภาวะเศรษฐกิจ เช่นนี้ ..ให้เขาไปทำงานกับนักรการเมือง ซึ่งก็ช่วยได้บ้างบางราย แต่ไม่เยอะ ไม่กี่ราย ..และเรากำลังคิดกันอยู่ขณะนี้ ก็คือว่า อยากจะเอาคนที่ตกงานมาร่วมกันลงทุนทำธุรกิจเล็กๆน้อยๆ ให้พออยู่ได้ แต่ขณะนี้ให้เขาช่วยทำงานการเมืองก่อน คือ นักข่าว มีประสบการณ์การทำงาน มีจุดยืน แนวความคิดร่วมกัน ถ้าเขามาอยู่ในพรรคการเมือง เขาจะสามารถขยายหรือเผยแพร่แนวความคิดของเขาให้กับนักรการเมืองได้ นักรการเมืองถ้าคิดจะใช้เขาในทางที่ผิด มันก็ใช้ไม่ได้ แต่เขาเองกลับเป็นตัวสะท้อนให้นักรการเมืองเห็นว่าอย่างนี้ถูกหรือไม่ถูก ควรหรือไม่ควร”

แหล่งข่าวในแวดวงการเมืองอีกคนหนึ่ง นางสาวกัญญา ศิลปอาชา (อ้างแล้ว) เปิดเผยว่า “มีนักข่าวที่สนิทกันมาขอความช่วยเหลือในหลายรูปแบบ รวมทั้งเรื่องงาน ซึ่งโดยส่วนตัวแล้วยินดีช่วยเหลือ ทั้งมีปัญหาชีวิต ติดขัดปัญหาปัจจัยทางการเงินก็มี หรือเรื่องการทำงาน ไม่มีงานทำ หรือเรื่องญาติพี่น้องประสบปัญหา ก็มีอะไรช่วยได้ ช่วยหมดเลย ..ไม่เกรงข้อครหา เพราะเราถือความจริงใจ และเราไม่เคยใช้อำนาจไปบีบใครให้ต้องมาช่วยนักข่าวอะไรแบบนี้ แต่อย่างกรณีนักข่าวตกงานที่พยายามจะช่วยเหลือแต่ยังไม่สำเร็จเลย”

ข.เอกสิทธิ์คุ้มครองและความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน

จากการศึกษาพบปรากฏการณ์ที่สอดคล้องกับข้อสังเกตของ J.Fred Springer & Richard W. Gable (1980,อ้างแล้ว) ที่ว่า ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการนำมาซึ่งเอกสิทธิ์คุ้มครองและความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน ซึ่งในกรณีของนักข่าวการเมืองอ.ส.ม.ท.นั้น พบว่า การที่นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. บางคนสนิทชิดเชื้อกับแหล่งข่าวที่มีอำนาจอย่างนักรการเมือง บางคน บางครั้งก็มีการอาศัยอำนาจบารมีของนักรการเมืองเหล่านั้นปกป้องคุ้มครองตัวเองจากการใช้อำนาจสั่งการของผู้บังคับบัญชาภายใน อ.ส.ม.ท. เอง และบางครั้งก็มีนักข่าวบางคนวิ่งเต้นผ่านนักรการเมือง เพื่อที่ตนเองจะได้ดีในตำแหน่งหน้าที่การงาน แต่อย่างไรก็ตาม กรณีเช่นนี้ มีเพียงส่วนน้อย เมื่อเทียบกับจำนวนนักข่าวทั้งหมด

“ผู้ใหญ่ที่นี่ เกรงใจนักข่าวที่สนิทกับนักรการเมือง ยิ่งฝ่ายข่าวโทรทัศน์เห็นได้ชัดเลย เวลามีการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งนักข่าว หัวหน้าข่าว ผู้บริหารที่นี่ไม่กล้าแตะต้อง ส่วนใหญ่สายการเมืองทั้งนั้น นักข่าวบางคนมีนักรการเมืองไว้ก็เหมือนยันต์ หรือไม้กั้นหมาเอาไว้” (สร้างบุญ, อ้างแล้ว)

นายประสาน รุ่งสว่าง (อ้างแล้ว) ซึ่งทำงานที่ อ.ส.ม.ท.มาตั้งแต่ก่อตั้งองค์กรนี้ เปิดเผยถึงกรณีนี้ว่าบางคนอิงอำนาจของนักการเมืองว่า “ นักข่าวบางคน (ไม่เปิดเผยชื่อ) กำลังจะถูกย้าย แต่รู้ก่อนล่วงหน้า ก็ให้รัฐมนตรีที่ตัวเองสนิทโทรศัพท์มาหาผู้ใหญ่ของ อ.ส.ม.ท. ว่า เฮ้ย! ฝาก(นักข่าว) คนนี้ด้วยนะ ผู้ใหญ่ก็ทำอะไรไม่ได้”

2.2.4.1 เมื่อนักข่าวเป็นผู้อุปถัมภ์ แหล่งข่าวเป็นผู้รับ

ในทางกลับกัน เมื่อแหล่งข่าวพลิกบทบาทมาเป็นผู้รับอุปถัมภ์จากนักข่าว ข้างฝ่ายนักข่าวก็ต้องสลับไปสวมบทบาทผู้อุปถัมภ์บ้าง ซึ่งในการเป็นผู้อุปถัมภ์นั้น จากการศึกษ พบลักษณะที่นักข่าวการเมืองเอื้อประโยชน์ในเชิงตอบแทนต่อแหล่งข่าวดังต่อไปนี้

ก. เป็น “กระบอกเสียง” ให้แหล่งข่าว

ประโยชน์โดยตรงที่แหล่งข่าวได้รับการผูกสายสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับนักข่าวคือ ผลทางด้านการประชาสัมพันธ์ผลงานทั้งในระดับส่วนตัว และองค์กรในสังกัด ทั้งนี้หากอธิบายด้วยแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ของ Scott (อ้างแล้ว) ฐานทรัพยากรของผู้รับอุปถัมภ์อย่างนักข่าว ที่ตอบแทนกลับไปยังผู้อุปถัมภ์คือแหล่งข่าวนั้น ก็คือ การบริการสนับสนุนด้วยการเป็นช่องทางสื่อสารให้ อันถือเป็นผลตอบแทนพื้นฐานที่ชัดเจนที่สุด ซึ่งจากการสัมภาษณ์ทั้งนักข่าวและแหล่งข่าว พบว่าทั้งสองฝ่ายต่างยืนยันในความจริงข้อนี้ และพบอีกว่า สิ่งที่สามารถ“วัดใจ”ได้ว่า นักข่าวสามารถตอบสนองความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับแหล่งข่าวได้ดีเพียงใด คือการดูจาก “ข่าวฝาก” ซึ่งแหล่งข่าวฝากให้นักข่าวช่วยไปทำ

นายสุวิช สุทธิประภา (อ้างแล้ว) เปิดเผยว่า การที่สนิทกับแหล่งข่าว มีหลายครั้งที่แหล่งข่าวโทรศัพท์มาขอช่วยส่งทีมข่าวไปทำให้ “ มี.โทร. มาบอกว่า สุวิช รู้สึกว่าข่าวนี้จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนนะ ช่วยพิจารณาดูให้หน่อย ส่งทีมข่าวไปดูให้หน่อย บางทีเราก็ต้องไป เพราะเหตุผลความสนิทสนมก็มีส่วน แต่บางครั้งเราก็ต้องบอกไปตามตรงว่าข่าวอื่นที่ใหญ่กว่ามีจำนวนมาก ไม่สามารถไปทำข่าวออกข่าวนี้ได้ ”

จากการศึกษาพบว่า นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. ไม่สามารถสนองตอบความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าวโดยผ่าน “ข่าวฝาก” นี้ได้เต็มที่นัก นอกจากเงื่อนไขข้อจำกัดด้านพื้นที่และเวลาของสื่อที่จะออกข่าวให้ และเกรงใจสายตาประชาชนและคนในแวดวงเดียวกันที่

อาจตั้งข้อหาว่าทำข่าวประชาสัมพันธ์แหล่งข่าวบางคนแล้ว ระบบการบริหารบุคคลภายในองค์กรข่าวของ อ.ส.ม.ท. ไม่เอื้อต่อการใช้อำนาจสั่งการให้การทำข่าวฝากเป็นผลได้ง่ายนัก กล่าวคือ ถ้าเทียบกับหนังสือพิมพ์แล้ว ในโต๊ะข่าวการเมือง ทั้งหัวหน้าข่าว และนักข่าวที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา มักจะเติบโตมาจากสายงานเดียวกัน บ่มเพาะนิสัย สืบทอดวิธีการทำงาน และส่งต่อสายสัมพันธ์กับแหล่งข่าวจากนักข่าวรุ่นพี่ไปยังรุ่นน้องเรื่อยไป ทำให้การสั่งการของหนังสือพิมพ์เป็นไปได้โดยง่าย กรณีที่แหล่งข่าวไหว้วานบรรณาธิการหรือหัวหน้าข่าวให้ส่งนักข่าวไปทำ“ข่าวฝาก”ให้บรรณาธิการก็สามารถส่งให้นักข่าวรุ่นน้องไปทำข่าวนั้นให้ได้ถ้าเห็นว่าสมควร

แต่กรณีของ อ.ส.ม.ท. นักข่าวการเมืองกับหัวหน้าข่าว หรือบรรณาธิการส่วนใหญ่ไม่ได้เติบโตมาด้วยกัน ด้วยระบบการบริหารงานบุคคลของ อ.ส.ม.ท. ที่ไม่ได้เน้นว่า ผู้ที่จะมาเป็นหัวหน้าข่าวสายการเมืองจะต้องมาจากการเมืองเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติแล้ว อ.ส.ม.ท. แต่งตั้งคนเป็นหัวหน้าโดยดูความอาวุโส หรืออายุงานเป็นหลัก ไม่ได้เน้นว่ามาจากสายไหน เพราะฉะนั้น ลักษณะการสืบทอดแหล่งข่าวจากหัวหน้าข่าวไปยังนักข่าวที่เป็นลูกน้องจึงไม่มี ด้วยเหตุผลดังกล่าว การที่หัวหน้าข่าว หรือนักข่าวคนอื่นที่ไม่ได้อยู่ในสายงานเดียวกันแล้วจะสั่งการหรือขอให้นักข่าวที่อยู่ในสาย แม้จะเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาก็ตามไปทำข่าวฝากให้กับแหล่งข่าวนั้น จึงไม่ค่อยเป็นผลนัก และยิ่งนักข่าวที่ได้รับมอบหมายไม่ได้อยู่ในสายข่าวนั้นก็ยิ่งเป็นไปได้ไม่ได้

ในประเด็นการที่นักข่าวทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับแหล่งข่าวนี้ ในฐานะแหล่งข่าวคนหนึ่ง นางสาวกาญจนา ศิลปอาชา (อ้างแล้ว) เปิดเผยถึงการพึ่งพาอาศัยความสัมพันธ์กับนักข่าวว่า “ ถือว่าเราต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน เขาเองก็ต้องพึ่งข่าวจากเรา เราเองก็ต้องอาศัยพึ่งการประชาสัมพันธ์จากน้องๆเขาทุกคน เพราะฉะนั้น ไม่ถือว่าใครทำเป็นบุญคุณหรือทำงานให้กับใคร แต่ทั้งสองฝ่ายต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน เป็นเพื่อนที่อยู่ในแวดวงที่ต้องอาศัยไหว้วานกัน ... งานที่ต้องอาศัยการพลังสนับสนุนจากสื่อมวลชนมาก ก็คงจะเป็นงานด้านสังคมที่สื่อมวลชนต้องช่วยกระจายเพื่อสร้างกระแสความตื่นตัวขึ้นมาเอาใจใส่ดูแล เป็นหูเป็นตาให้มากขึ้น ไม่ว่าจะปัญหาการถูกรังแกของเด็ก ผู้หญิง มันต้องพึ่งสื่อมวลชนมาก”

แหล่งข่าวทางการเมืองที่เพิ่งได้รับฉายาจากนักข่าวสายรัฐสภาว่า “ดาวเด่น” เพราะผลงานเป็นที่ประจักษ์โดดเด่นเป็นข่าวทางสื่อมวลชนอยู่ตลอดเวลา นางปวีณา หงสกุล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (อ้างแล้ว) ซึ่งยอมรับว่าเป็นผู้ที่ “เปิดตัว” กับนักข่าวเต็มที กล่าวว่า “งานของเราต้องดีแผ่ให้สังคมรับรู้. เราคือตัวแทนประชาชนเมื่อเราทำอะไรไป เราควรชี้แจงให้ประชาชนได้รับทราบ การจะให้ประชาชนได้รับทราบผลงานหรือ

การทำงานของเรา ใครจะเป็นสื่อกลางที่ดีได้ ก็คือผู้สื่อข่าวนั่นเอง...งานที่ต้องอาศัยนักข่าวมากที่สุดคือ ชุดเฉพาะกิจ (รับเรื่องราวและดำเนินการแก้ปัญหาเด็ก สตรี และเยาวชน) บางทีก็มีคนใจมดีเหมือนกันว่า ทำไมถึงต้องออกข่าว เราก็บอกว่า ถ้าไม่ออกข่าวก็คงดีแต่สังคมที่เลวร้ายไม่ได้”

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (อ้างแล้ว) กล่าวว่า “ ทุกวันนี้ เรื่องของข่าวสาร เป็นปัจจัยสำคัญมากสำหรับงานทางการเมือง เป็นเรื่องที่ยากออกจากกันไม่ได้ เราไม่มีทางที่จะสามารถเผยแพร่ความจริงต่างๆ โดยไม่ได้รับความร่วมมือจากสื่อได้ เพราะฉะนั้น สื่อเป็นกลไกสำคัญในการทำงานทางการเมือง ไม่มีเขา ในระบอบประชาธิปไตย เป็นไปไม่ได้เลย”

สำหรับประเด็นที่ว่านักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. สามารถสนองตอบแหล่งข่าวในลักษณะการเป็น “กระบอกเสียง” ให้เป็นกรณีพิเศษได้มากน้อยเพียงใดหรือไม่ จากการศึกษพบว่า นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. ส่วนใหญ่ สามารถสนองตอบความสัมพันธ์ในลักษณะเช่นนั้นได้ ในกรณีที่ไม่เกินวิสัยที่นักข่าวทั่วไปฟังจะกระทำ ซึ่งหมายความว่า สามารถเสนอข่าวให้แหล่งข่าวได้ตามข้อเท็จจริง แต่จะไม่รายงาน หรือแต่งเติมข่าวให้ออกมาในลักษณะการประชาสัมพันธ์ตัวแหล่งข่าวโดยตรง และด้วยข้อจำกัดทางธรรมชาติของสื่อที่ อ.ส.ม.ท. มีอยู่ ประกอบวัฒนธรรมการนำเสนอข่าวการเมืองที่เน้นความตรงไปตรงมามากกว่าสีสัน ให้ความเสมอภาคแก่ทั้งฝ่ายค้านและรัฐบาล จึงไม่เปิดโอกาสให้นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. เสนอข่าว “เชียร์” หรือ “โจมตี” นักการเมืองคนใดคนหนึ่ง พรรคใดพรรคหนึ่งได้อย่างชัดเจน ดังที่นายสุวิข สุทธิประภา (อ้างแล้ว) ได้กล่าวถึงข้อจำกัดของการเสนอข่าวโทรทัศน์ไว้ในข้างต้นแล้วว่า เวลาและพื้นที่ของข่าวมีจำกัด และถ้าข่าวโทรทัศน์จะนำเสนออะไรที่ขัดต่อความรู้สึกของคนดูนั้นทำได้ยาก ขณะที่หนังสือข่าวของสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. เองก็มีลักษณะเป็นเอกสารที่เป็นทางการอยู่ในตัวโดยธรรมชาติ ไม่สามารถ “เล่นข่าว” ได้อย่างเสรี

ข. เป็นเครื่องมือในการ “ปล่อยข่าว” ของแหล่งข่าว

จากการศึกษา พบด้วยว่า บทบาท C หรือบทบาทของการเป็นช่องทางการสื่อสารตามแบบจำลองการสื่อสารของ Westley & Maclean (อ้างแล้ว) ของนักข่าวการเมือง โดยทั่วไป ไม่จำกัดเฉพาะกรณีนักข่าว อ.ส.ม.ท. นั้น บางครั้งก็ถูกแหล่งข่าวอาศัยความสนิทชิดเชื้อใช้เป็นแหล่ง “ปล่อยข่าว” เพื่อผลประโยชน์ทางด้านการเมืองฝ่ายตรงข้ามก็มี โดยเฉพาะแหล่งข่าวประเภทนักการเมืองที่แบ่งเป็นสองฝ่ายคือ ฝ่ายค้านกับรัฐบาล หรือบางครั้งนักการเมืองในพรรคเดียวกันก็ชอบปล่อยข่าวเพื่อหยั่งเชิงท่าทีของสมาชิกพรรคเดียวกันก็มี

“นักการเมืองชอบใช้นักข่าวเป็นที่ปล่อยข่าว การปล่อยข่าวของนักการเมืองมีทั้งเพื่อสร้างกระแส เพื่อหยั่งเชิง เพื่อนักข่าวของผมจำนวนมากถูกนักการเมืองปล่อยข่าวโดยไม่รู้ตัว หรืออาจจะรู้หรือไม่รู้ก็ได้ แต่ผมเชื่อว่าเขาไม่รู้ตัว ชอบไปลงข่าวในเชิงชี้นำหรือหยั่งกระแส เช่น พรรคเราเคลื่อนไหวปลดเลขาธิการพรรค ซึ่งไม่เอาไหน เป็นต้น โดยเฉพาะข่าวความขัดแย้ง เพราะข่าวความขัดแย้งเป็นข่าวที่ขายได้ ” (สร้างบุญ, อ่างแล้ว)

“ข่าวปล่อย” ที่นักข่าวนำเสนอ ไม่ว่าจะเพราะผลอไม่รู้ตัวว่าถูกแหล่งข่าวหลอกใช้เป็นเครื่องมือ หรืออาจจะรู้แต่ก็นำเสนอเพราะเห็นแก่ความสัมพันธ์ก็ตาม เป็นเครื่องมือที่แหล่งข่าวประเภทนักการเมืองใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะเมื่อเกิดความขัดแย้งภายในพรรคการเมืองเดียวกัน อันเกิดจากข้ออำนาจที่มีมากกว่าหนึ่งขั้ว ซึ่งเข้าในลักษณะ “มุ้งเล็กในมุ้งใหญ่” แย่งชิงความเป็นใหญ่เพื่อกุมอำนาจภายในพรรค โดยฝ่ายหนึ่งสนับสนุนบุคคลหนึ่งขึ้นดำรงตำแหน่งสำคัญๆของพรรค เช่น หัวหน้าพรรค เลขาธิการพรรค แต่อีกฝ่ายถือหางอีกคนหนึ่ง การปล่อยข่าวซึ่งอาจจะเป็นข้อมูลที่มีส่วนจริงอยู่บ้างแต่ไม่ทั้งหมดเป็นกลวิธีที่มีเป้าหมายหลักสองประการคือ หวังโจมตีหรือทำลายอีกกลุ่มหนึ่งด้วยข้อมูลที่ทำให้อีกฝ่ายได้รับความเสียหาย และสอง หยั่งเสียงของสมาชิกพรรค หรือผู้ใหญ่ในพรรคต่อท่าทีของกลุ่มตนในการสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนใครคนใดคนหนึ่ง หรือนโยบายใดนโยบายหนึ่งของพรรค

“ไม่ว่านักการเมืองฝ่ายค้านหรือรัฐบาลต้องอาศัยสื่อมวลชนเป็นที่เผยแพร่ข่าว เรานักข่าวต้องพิจารณาหรือคิดหนักอยู่เหมือนกันว่าข่าวไหนควรออกหรือไม่ควรออก นักการเมืองเหมือนกันทุกพรรค อย่างน้อยเวลาไปทานข้าวด้วยกัน(กับนักข่าว) สิ่งที่เขาจะพูดก็คือโจมตีอีกข้างหนึ่ง พูดให้เราฟัง แต่อาจไม่เป็นข่าว การระมัดระวังคือ เวลาเราไปทานข้าวกับนักการเมืองฝ่ายค้าน เรารู้ที่อยู่แล้วว่า สิ่งที่เขาพูดคือ ตำรัฐบาล ไปกินข้าวกับนักการเมืองฝ่ายรัฐบาล สิ่งที่เขาพูดคือตำฝ่ายค้าน เราก็รับสิ่งที่เขาพูดมาเป็นข้อมูล มาประดับความรู้ เราจะได้รู้ว่าคนนี้ไม่ชอบใคร ใครมี power ขนาดไหนภายในพรรค ก็แค่นั้น ”(ภาคภูมิ พันธุ์สถิต, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า แม้ว่านักข่าว อ.ส.ม.ท. จะสนิทกับแหล่งข่าวมากเพียงใด แต่มักจะไม่ถูกแหล่งข่าวอาศัยความสัมพันธ์ใกล้ชิดใช้เป็นเครื่องมือในการปล่อยข่าวเท่าไรนัก เพราะเหตุผลสองประการคือ ประการแรก นักข่าวรู้ทันแหล่งข่าว และประการที่สอง ระบบการรายงานข่าวของ อ.ส.ม.ท. ไม่เอื้อหรือง่ายต่อการเสนอ “ข่าวปล่อย” กล่าวคือข่าว อ.ส.ม.ท.จะระบุชื่อบุคคลที่เป็นแหล่งข่าวชัดเจนในการนำเสนอ โดยเฉพาะข่าวการเมืองที่อยู่

ในบริบทของความขัดแย้ง อ.ส.ม.ท. จะระมัดระวังในการนำเสนอ โดยต้องมีชื่อแหล่งข่าวแน่นอน เท่านั้นจึงจะนำเสนอ เพราะฉะนั้น แหล่งข่าวที่อยากจะเสนอข่าวเพื่อทำลายอีกฝ่ายหนึ่งแต่มักจะ ไม่ยอมให้เปิดเผยชื่อแหล่งข่าว ไม่สามารถใช้นักข่าว อ.ส.ม.ท. เป็นแหล่งปล่อยข่าวในลักษณะดังกล่าวได้ โดยเฉพาะผ่านทางโทรทัศน์ ซึ่งจะต้องมีภาพออกมาปรากฏชัดเจน ข่าววิทยุของ อ.ส.ม.ท. ก็ต้องมีเสียง และหนังสือข่าวของสำนักข่าวไทยก็ไม่ยอมเสนอข่าวโดยไม่ระบุชื่อแหล่งข่าว เพราะสำนักข่าวไทยถือเป็นแหล่งอ้างอิงของสื่ออื่นๆ จะต้องมีความน่าเชื่อถือ และตรวจสอบได้ โดยในกรณีมีเนื้อความที่เข้าข่ายโจมตีอีกฝ่ายหนึ่ง อ.ส.ม.ท. จะเสนอข่าวได้ก็ต่อเมื่อได้สัมภาษณ์หาข้อเท็จจริงจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแล้ว เพราะฉะนั้น ด้วยเหตุผลสองประการที่กล่าวมา จึงกล่าวได้ว่า โอกาสที่นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. จะถูกแหล่งข่าวที่ดีสนิทหลอกใช้ในการปล่อยข่าวนั้นมี น้อยกว่าหนังสือพิมพ์ เพราะหนังสือพิมพ์ไม่ค่อยมีข้อจำกัดเรื่องการเสนอข่าว โดยเฉพาะการไม่ ระบุชื่อแหล่งข่าวนั้นทำได้ง่าย

“สังเกตได้ไม่ยากว่าเป็นข่าวปล่อย ช่วงไหนที่กำลังอยู่ในระหว่างการปรับ เปลี่ยนตำแหน่งภายในพรรค นักการเมืองที่แย่งกันกุมอำนาจจะพยายามปล่อยข่าว อาศัยการดี สนิทกับนักข่าวหนังสือพิมพ์ แอบกระซิบ เป็นข่าวเดี่ยว ข่าว sive นักข่าวก็ชอบอยู่แล้ว ถือว่าดี (สนิทมาก) กับแหล่งข่าว และมีฝีมือในการทำข่าว แต่ข้อสังเกตก็คือว่า ข่าวปล่อยทางหนังสือพิมพ์ มักไม่ลงชื่อแหล่งข่าวที่พูด เพราะนั่นเป็นข้อแลกเปลี่ยน ตกปากรับคำกันว่า ...เฮ้ย...มียังงี้...ยังงี้... แต่อย่า quote ชื่อพี่นะ...ความสัมพันธ์ที่เป็นพี่น้อง เป็นเพื่อนกันนี่แหละ ทำให้นักข่าวตายใจหรือ ชะล่าใจ ไม่ทันเกมเขา แต่อย่าง อ.ส.ม.ท. จะเขียนข่าวลอยๆโดยไม่ quote ชื่อคนไม่ได้” (ศุทธิชัย, อ้างแล้ว)

“ความเป็น อ.ส.ม.ท. มันจะมี limit (ข้อจำกัด) เราปล่อยไม่ได้ทั้งหมด การวิพากษ์วิจารณ์ที่มันจะเสียงๆ เพราะนั่นอาจจะ เป็นข่าวปล่อย แต่ถ้าเป็นหนังสือพิมพ์ คุณ สามารถที่ปล่อยทั้งหมด แต่ของเรา (อ.ส.ม.ท.) ตราบใดที่ยังไม่คอนเฟิร์ม(confirm-ยืนยัน) เราก็ออก ไม่ได้ เราต้องระวัง” (อรวรรณ, อ้างแล้ว)

“นักข่าว อ.ส.ม.ท. ก็มีเหมือนกันที่เราถูกแหล่งข่าวปล่อยข่าว แต่เผอิญว่า เรามันถึงราชการ จะเสนออะไรหือหาว หรือฟังความข้างเดียวแล้วเขียนทันที โดยไม่มีการตรวจสอบข้อมูลก่อนไม่ได้” (สร้างบุญ , อ้างแล้ว)

“ถ้าแหล่งข่าวต้องการความลึกซึ้งที่จะให้นักข่าวเขียนหรือทำอะไรให้ เขา จะเข้าหานักข่าวหนังสือพิมพ์มากกว่า เพราะข่าวของเรา วิทย์ หรือทีวี มันได้แค่ประโยคสอง ประโยค ...อย่างทีบอก ถ้าในเรื่องของผลประโยชน์ ถ้าเทียบในแง่ของงานหนังสือพิมพ์แล้วเขาจะมี powerมากกว่าเรา เรา (อ.ส.ม.ท.) ไม่ได้อยู่ในอันดับแรกที่เขามองหา” (ภาคภูมิ, อ้างแล้ว)

เหตุผลข้างต้น นำมาซึ่งการจัดวางความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวด้วยความ ระแวดระวังของนักข่าวการเมืองของอ.ส.ม.ท. ที่จะไม่ให้ตกเป็นเครื่องมือของแหล่งข่าวที่เป็นนักการ เมือง ซึ่งการจัดวางความสัมพันธ์ดังกล่าว สามารถอธิบายได้ว่า ลักษณะความสัมพันธ์ของนักข่าว สายการเมือง อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าวนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่มีระยะห่างพอสมควร เทียบเคียงได้ กับแบบจำลองความสัมพันธ์แบบที่ 2 ของกีเบอร์ และ จอห์นสัน (อ้างแล้ว) ที่ชี้ถึงการคาบเกี่ยวกัน บางส่วนของบทบาทของแหล่งข่าวและนักข่าว ขณะที่โดยภาพรวมแล้ว ทั้งสองฝ่ายยังเป็นอิสระ ต่อกัน ไม่ได้ซ้อนทับกันเป็นเนื้อเดียวโดยสิ้นเชิง

“ บางทีนักการเมือง เขาก็เอาเราเป็นเครื่องมือเหมือนกัน เราต้องระวัง การให้ข่าว ถ้าเรารู้เท่าไม่ถึงการณ์ เขาก็ใช้เราเป็นเครื่องมือ เหมือนกับที่เราทำข่าวด้านเดียว นัก ข่าวไม่เป็นกลาง มีการหมิ่นประมาทกันขึ้นก็มี แต่บางทีแม้ข่าวบางข่าวมันไม่มีน้ำหนัก แต่อาศัยที่ เราพึ่งเขา เราอาจจะลงให้เขาบ้าง ช่วยเขาบ้าง...แต่ความสนิทสนม เราไม่จำเป็นต้องให้เขาจนเรา ได้ เราต้องมีจุดยืนในตัวเราเอง สนิทได้ เขารู้จักเรา ไม่ถึงกับลึกซึ้งให้เขาช่วยเรื่องเงินเรื่องทอง ” (เสาวณีย์,อ้างแล้ว)

“ ไม่อยากไปสนิทกับใครมากๆ เพราะถ้าสนิทมากๆแล้ว มันจะกลายเป็น นักข่าวประจำพรรค ประจำตัวนักการเมือง รู้สึกว่า น้ำหนักของการเสนอข่าวให้กับพรรคที่สนิทจะ เยอะขึ้น ความรู้สึกปกป้องโดยอัตโนมัติจะเยอะขึ้น ไม่เป็นกลางในการไปถามเขาก็เยอะขึ้น เพราะ เราไปเข้าข้างเขา สนิทกับเขามากเสียแล้ว เราต้องเป็นคนกำหนดตัวเองว่า จะต้องไม่ไปสนิทกับ ใครมากเกินไปจนกว่างาน ไม่ไปสนิทสนม เล่นหัว” (อรวรรณ, อ้างแล้ว)

“ ส่วนตัวแล้ว เวลาที่มีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับแหล่งข่าว ไม่ได้รู้สึกเกร็งว่าเดี๋ยวจะตกเป็นเครื่องมือเขาหรือไป take side เขา เพราะเรามั่นใจว่าเราไม่ถึงจุดนั้น ถึงขอบใคร ก็ไม่เวอร์(ออกหน้าออกตา) เหมือนกับเอาตัวเองเป็นหนึ่งในสมาชิกของเขา ...อย่างนัก ข่าวที่ขึ้นชมพรรคประชาธิปัตย์เป็นพิเศษ เช่น นักข่าวกรมประชาสัมพันธ์ บางกอกโพสต์ กรุงเทพ ธุรกิจบางคน แนวหน้า มีเหมือนกันที่เป็นแบบนี้ แต่เราไม่มี ” (มนชนก, อ้างแล้ว)

“มีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับแหล่งข่าว แต่เรามีขีดจำกัดอยู่ตรงที่ว่า แม้เราจะสนิทกับเขาอย่างไร ข่าวก็คือข่าว ถ้ามันผิดจากข้อเท็จจริง เราก็ทำให้เขาไม่ได้ เราถือว่าข่าวที่เสนอต่อประชาชนนั้นจะต้องเป็นข้อเท็จจริง ไม่ปะปนความรู้สึกส่วนตัวที่เรามีต่อแหล่งข่าว เพราะเราไม่ใช่ผู้ตัดสินว่าถูกหรือผิด ให้ประชาชนตัดสินดีกว่า ซึ่งนั่นอาจจะกระทบต่อความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เรามีกับแหล่งข่าว เราก็ต้องยอม แต่เราก็ต้องแยกให้ออก ไปเที่ยวไปกินอะไรกันได้ แต่ถ้าเป็นลักษณะของงานแล้ว ความเป็นส่วนตัวต้องไม่เอามาปะปนกัน” (สมบัติ, อ้างแล้ว)

อย่างไรก็ตาม ต่อข้อกล่าวหาว่า แหล่งข่าวใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวกับนักข่าวเพื่อ “ปล่อยข่าว” ด้วยหวังผลประโยชน์ส่วนตัว และให้ร้ายกับผู้อื่น โดยไม่อยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงนั้น แหล่งข่าวที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ ยืนยันว่าไม่เคยมีการกระทำเช่นนั้น หากแต่ข้อมูลที่อาศัยความร่วมมือจากนักข่าวให้ช่วยนำเสนอ นั้น เป็นความจริง และการให้นักข่าวแก่นักข่าวก็อยู่บนหลักการ “เพื่อประโยชน์สาธารณะ”

นายสุรพร ดนัยตั้งตระกูล โฆษกพรรคความหวังใหม่ (อ้างแล้ว) กล่าวว่า “ถ้าเป็นกรณีของการจะใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเพื่อที่จะให้ข่าวที่เป็นประโยชน์ฝ่ายเดียวนั้น เราให้ไป เราเองก็ต้องคิดแล้วว่า หนึ่ง.. ประโยชน์ตกแก่ผู้บริโภคนักข่าวหรือไม่ ถ้าเราให้ไปเพื่อที่จะได้ผลจากการอ่านข่าวหรือเสนอข่าว เราจะมีระบบการกลั่นกรอง เริ่มตั้งแต่ตัวผู้สื่อข่าวเองว่า ข่าวอย่างนี้ควรจะส่งหรือไม่อย่างไร สอง.. ผู้บริหารข่าว หัวหน้าข่าว ทีมข่าว จะร่วมกันพิจารณาว่าข่าวอย่างนี้จะลงหรือไม่ เพราะฉะนั้น จะใช้ประโยชน์ส่วนตัวโดยลำพังไม่ได้ แต่ในสังคมไทยความรู้สึกที่เป็นส่วนตัว เคารพกัน รับฟังกัน มันมี แต่เมื่อถึงจุดๆหนึ่งที่เสนอต่อสาธารณะ ขอบเขตของสาธารณะจะเป็นตัวกลั่นกรอง ว่าอันไหนควรจะเป็นข่าวหรือไม่ควรเป็นข่าว ไม่ว่าจะสัมพันธ์กันรูปแบบใด ทางการหรือไม่เป็นทางการก็ตาม ทั้งสองฝ่ายต้องมีประโยชน์สาธารณะเป็นที่ตั้ง”

คำยืนยันของนักข่าวสายการเมือง ส.ม.ท. ที่ว่าไม่เคยถูกใช้เป็น “เครื่องมือ” ของแหล่งข่าวในการ “ปล่อยข่าว” และไม่ได้ตอบสนองความสัมพันธ์อันดีต่อแหล่งข่าวเป็นกรณีพิเศษนั้น สอดคล้องกับคำยืนยันของนักการเมืองที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์เพื่อประกอบการศึกษาคั้งนี้ ที่ต่างก็บอกว่าไม่ได้อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวกับนักข่าว ส.ม.ท. เพื่อประโยชน์ในด้านใด ด้านหนึ่งเป็นพิเศษกว่านักข่าวสังกัดองค์กรสื่อมวลชนอื่นๆเลย

“ อย่างที่บอกก็คือ การทำหน้าที่ วิธีการทำงาน การให้ข่าว ก็จะทำแบบเป็นทางการ ในส่วนที่สอง อย่างที่บอก ถ้านักข่าวสนใจในประเด็นใด ก็จะมีการพูดคุยกันในรายละเอียดเรื่องต่างๆ ให้ได้รับทราบ แต่ว่า ในระดับที่สามถึงขั้นที่ว่า เป็นเนื้อเดียวกันกับนักข่าวเลยนั้น ผมคิดว่าไม่น่าจะเหมาะสมด้วย เพราะการเสนอข่าวสารไม่น่าจะเกิดความเที่ยงธรรมได้ และกรณีนักข่าว อ.ส.ม.ท. ผมไม่เคยใช้อะไรเขาเป็นพิเศษ แม้ว่าตอนเป็นโฆษกรัฐบาลก็ไม่ได้ใช้ เพราะจุดยืนของผมแต่ไหนแต่ไร ผมเชื่อว่า สื่อควรจะมีอิสระ และมีวิจารณ์ญาณของตัวเองว่าจะเสนอข่าวสารในลักษณะใด อย่างไร และโดยสถานะของหน่วยงานอย่าง อ.ส.ม.ท. หรือสำนักข่าวไทย เขาก็ต้องระมัดระวังว่าข่าวสารที่เสนอไปโดยสื่อที่เกี่ยวข้องของรัฐจะถูกนำไปอ้างอิงด้วย ผมสังเกตว่าเขาจะระมัดระวัง ไม่เสนอข่าวสารในลักษณะที่หือหวาจนเกินไป ผมเองหรือไม่คิดว่าเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะเข้าไปบอกหรือชี้แจงว่าอย่างนั้นอย่างนี้ เขาควรจะสามารถใช้วิจารณ์ญาณของตัวเองได้ ถ้าสมมุติว่ารัฐบาลเข้าไปยุ่งในเรื่องนี้มาก โอกาสที่เขาจะพัฒนามันก็น้อย เพราะแม้ว่าเขาจะเป็นสื่อเกี่ยวข้องกับรัฐ แต่เขาก็ต้องแข่งขันกับสื่อเอกชนด้วย” (อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, อ้างแล้ว)

นางสาวกัญญา ศิลปอาชา (อ้างแล้ว) ซึ่งมีความสนิทสนมกับนักข่าวสายการเมืองจำนวนมาก ซึ่งรวมถึงนักข่าว อ.ส.ม.ท. ด้วย กล่าวว่า “ พี่ treat นักข่าวเหมือนกันหมด ไม่เลือกสถาบันสื่อว่าใครมาจากไหน แต่การเลือกคบ จะเลือกตัวบุคคล มองเห็นหน้าจะมองว่าเขาเป็นตัวคนไหน มากกว่าจะมองว่ามาจากฉบับไหน พี่ไม่เลือกฉบับ ส่วนการขอร้องให้นักข่าวช่วยเหลือนั้น ก็จะขอรอมๆ ไม่ได้จำเพราะเจาะจงว่าเป็นใคร ฉบับไหน ชองไหน เพราะฉะนั้น จะบอกว่าสื่อไหนที่เราใช้เขาเป็นพิเศษไม่มี เหมือนกันหมด”

ขณะที่ นายสมศักดิ์ ปริศนานันทกุล (อ้างแล้ว) ซึ่งนักข่าวสายการเมือง อ.ส.ม.ท. คือ นางสาวสุวิณี ปฏิภาณวัฒน์ และ นางสาวมนชนก พัฒนพงศ์ พาดพิงถึงว่า เป็นแหล่งข่าวที่มีความสนิทสนมมากเป็นพิเศษกว่าแหล่งข่าวการเมืองอีกหลายคน ยอมรับว่าเมื่อครั้งที่ เป็นโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เคยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวไว้วานนักข่าวอ.ส.ม.ท. เรื่องการเสนอข่าวอยู่บ้าง แต่ไม่เกินวิสัยที่นักข่าวจะรับได้

“ ถ้ามองว่าเรียกใช้นักข่าว อ.ส.ม.ท. หรือสำนักข่าวไทย บ่อยไหม ..ไม่บ่อย ส่วนใหญ่จะให้หนังสือพิมพ์มากกว่าด้วยซ้ำ แต่เป็นธรรมดาที่จะใช้ประโยชน์จาก อ.ส.ม.ท. อยู่บ้าง ในกรณีที่เป็น หรือต้องการชี้แจงข้อเท็จจริง ก็ต้องอาศัยหน่วยงานสื่อของรัฐช่วย โดยขอร้องกันได้ ซึ่งก็ขอร้องผ่านนักข่าวด้วย แต่โดยสัญชาตญาณของนักข่าวแล้ว เขาจะรู้ว่าสามารถเอื้อให้เรา

ได้มากน้อยแค่ไหน แต่ทั้งหมดต้องขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความถูกต้อง ไม่ทำให้เขาหนักใจ และที่สำคัญต้องไม่บิดเบือนจากความเป็นจริง เพราะเมื่อเราขอร้องเขา ต้องไม่ทำให้เขาอึดอัด ต้องทำให้เขาสามารถสนองความต้องการของเราได้ด้วยความปลอดภัยของเขา ไม่ทำให้เขารู้สึกหนักใจในการดำเนินการสิ่งหนึ่งให้กับเรา ...และโดยส่วนตัวแล้ว ไม่เคยขอความช่วยเหลืออะไรจากน้องนักข่าวนอกจากเรื่องข่าว เช่น ถ้าข่าวไม่ถูกต้อง ก็บอกเขาว่าคลาดเคลื่อนนะ ไม่ตรงกับความเป็นจริงนะ หรืองานหรือกิจกรรมบางอย่างผมอยากให้เป็นข่าว ก็จะขอให้หน่อยๆ ช่วยเขียนนำเสนอเพราะทำไปแล้วเป็นสิ่งที่ดี แต่ไม่มีคนเห็น แต่ต้องไม่ทำให้นักข่าวเขาลำบากใจที่จะเขียน” (สมศักดิ์, อ้างแล้ว)

นายสุรพร ดนัยตั้งตระกูล (อ้างแล้ว) ซึ่งเป็นแหล่งข่าวที่มีความสนิทสนมกับนักข่าว อ.สม.ท. ในระดับหัวหน้าแผนกข่าวการเมือง ฝ่ายข่าวโทรทัศน์ คือ นายสุวิช สุทธิประภา (อ้างแล้ว) เป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะเป็นเพื่อนกันมาก่อนแล้ว ยังเป็น ส.ส. จังหวัดร้อยเอ็ด บ้านเกิดของนายสุวิช ด้วย กล่าวว่ “ ไม่เคยใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ส่วนตัวจากสุวิชเลย ไม่ว่าจะเป็นเวลาถ่ายทอดสดการประชุมสภาที่ สุวิชเขาต้องไปรายงานหรือสัมภาษณ์นักการเมืองก่อนเข้าการประชุม เราก็มีสิทธิ์ที่จะใช้สื่อช่อง 9 เท่าๆกับนักการเมืองคนอื่นๆ ถ้าเทียบค่าเฉลี่ยในการได้พบกับสุวิชออกโทรทัศน์แล้ว ผมรู้สึกว่าจะมีโอกาสน้อยกว่าคนอื่นด้วยซ้ำ ถ้าถามว่าผมได้ประโยชน์จากการออกทีวีมากหรือไม่จากการที่ผมสนิทกับสุวิช เปล่าเลย เราเอง หมายถึงผมกับสุวิช ก็ไม่เคยคิดว่าจะทำสิ่งนี้ แต่ความสัมพันธ์ที่แนบแน่นมีอยู่ เราคุยกันอยู่เสมอว่า มีอะไรก็เพื่อนเรานะ แต่มันมีขอบเขตคือ สื่อเป็นของสาธารณะ คำว่าสาธารณะมันกำหนดให้เราคิดว่าจะทำอะไรแค่ไหน”

ดูจากลักษณะการสร้างความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวนักการเมืองโดยทั่วไป ดูผิวเผินอาจจะมีลักษณะเป็น “พี่กับน้อง” หรือ “เพื่อนกับเพื่อน” ในรายที่สนิทกัน แต่หากพิจารณาลึกลงถึงเฉพาะในเรื่องงานข่าว ประกอบกับคำกล่าวทั้งหมดข้างต้นที่ว่าด้วยเรื่องการใช้นักข่าวเป็นกระบอกเสียงหรือใช้นักข่าวเป็นเครื่องมือปล่อยข่าวแล้ว จะเห็นว่า ระดับความสัมพันธ์ที่แหล่งข่าวมีกับนักข่าวการเมือง อ.สม.ท. ข้างต้น จะมีลักษณะค่อนข้างห่าง เป็นกึ่งทางการและไม่ทางการ เทียบเคียงได้กับแบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวตามทฤษฎีของกิเบอร์และจอห์นสัน (อ้างแล้ว) ระดับที่ 1 และ 2 กล่าวคือ ไม่ถึงระดับที่นักข่าวเข้าไปสัมพันธ์กับแหล่งข่าวจนตกเป็นเครื่องมือของแหล่งข่าวหรือร่วมมือกับแหล่งข่าวในการนำเสนอข่าวตามทิศทางอย่างทีแหล่งข่าวต้องการหรือวางแผนไว้ในลักษณะความสัมพันธ์ตามแบบจำลองที่ 3

ค. เป็นที่ปรึกษาและแหล่งข้อมูลแก่แหล่งข่าว

จากการศึกษาพบว่า ในความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าว บางกรณี บทบาทของนักข่าวไม่ได้จำกัดอยู่ที่บทบาท C หรือบทบาทการเป็นช่องทางการสื่อสารให้กับแหล่งข่าว ตามแบบจำลองการสื่อสารของ Westley & Maclean (อ้างแล้ว) เท่านั้น แต่มีบทบาทที่นอกเหนือไปกว่านั้นคือ การทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับแหล่งข่าว ซึ่งหากอธิบายด้วยแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ของ Scott (อ้างแล้ว) นักข่าวในบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับแหล่งข่าวนั้น อาจถือว่าได้เปลี่ยนสถานภาพมาอยู่ในฐานะผู้อุปถัมภ์(Patron) มากกว่าจะเป็นผู้รับอุปถัมภ์(Client) ทั้งนี้พิจารณาจากฐานทรัพยากรของนักข่าวที่เชื้อให้กับแหล่งข่าวนั้น ในกรณีนี้หมายถึงความรู้และความเชี่ยวชาญ อันเป็นทรัพย์สินสมบัติที่นักข่าว(ในฐานะผู้อุปถัมภ์)เป็นเจ้าของโดยตรง

นายสุรพร ดนัยตั้งตระกูล โฆษกพรรคความหวังใหม่ (อ้างแล้ว) กล่าวถึงนางสาววานิด้า อรรถอนุชิต นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. ที่มีความสนิทสนมกันว่า “ด้า (ชื่อเล่นของวานิด้า) มีความเป็นอาวูโต ประเด็นข่าวเขาดี บางทีเขาช่วยสรุปประเด็นให้ว่าควรจะให้สัมภาษณ์ในเรื่องไหน อย่างไร วันนีปริมาณข่าวแค่นี้ เราควรจะพูดใหม่ในเรื่องนี้ เรื่องนี้เก่าไปแล้ว เรื่องนี้กำลังร้อน เขาจะแนะนำ ช่วยทำให้เราง่ายในการที่จะสื่อสารกับสื่อมวลชนคนอื่นๆ เขาจะช่วยวิเคราะห์ข้อมูล แต่ว่าการคุยกันส่วนตัวก็ส่วนตัว วิเคราะห์ร่วมกันได้ แต่กรณีที่จะออกข่าวสะท้อนออกสู่สาธารณะ เราก็ให้เป็นไปตามเนื้อผ้าทั้งหมด... บางครั้งก็จะโทรศัพท์ถามข้อมูลต่างๆ ..ด้าวันนี้มีหัวข่าวอะไรบ้างสำคัญๆ เขาเป็นนักข่าว ตามประเด็นนั้นอยู่ เขาก็สามารถบอกเราได้ เราสามารถรับข้อมูลที่ทันต่อสถานการณ์ได้ ”

จากข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นเป็นตัวอย่งว่าบทบาทในความสัมพันธ์ของนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. บางคนที่มีกับแหล่งข่าว บางครั้งก็มากกว่าการเป็น “นักข่าว-แหล่งข่าว” หากแต่เป็น “ที่ปรึกษา” โดยในบทบาท “ที่ปรึกษา” นี้ บางครั้งก็มีลักษณะกลมกลืนและซ้อนทับเป็นเนื้อเดียวกับแหล่งข่าว ซึ่งเทียบเคียงได้กับแบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวแบบที่ 3 ของ กีเบอร์ และจอห์นสัน (อ้างแล้ว)

การทำหน้าที่ในบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับนักการเมืองที่เป็นแหล่งข่าว นั้น จะเห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นหากดูจากกรณีของนักข่าวหนังสือพิมพ์ อย่างกรณีของนายคำรณ ชูดี (อ้างแล้ว) อดีตนักข่าวการเมือง หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าข่าวการเมือง ของหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ฉบับนี้

“บางครั้งเรากลายเป็นกึ่งๆ ที่ปรึกษานักการเมืองไป ..ตัวอย่างง่าย ๆ บิ๊ก จิว ช่วงแปรรับ ครม. แล้วเสนาจะออก ให้หลานชายโทร.มาปรึกษา.. เฮ้ยเนี่ยจะออกดีไหม เราก็ บอกว่ารับ ครม. เสรีจับ บ. ออกบับ คนก็ดำตายเลย ...อย่างนี้เป็นต้น ..เหมือนคนปรับทุกข์กันมากกว่า เราคุยได้จริง แต่เราไม่มีอำนาจที่จะบอกให้เขาทำอย่างนั้นอย่างนี้ได้ แต่เขาอาจจะไว้ใจเรา เขาจึงโทร.มาปรับทุกข์ เราก็แนะนำไป แต่ว่าเขาจะไปตัดสินใจอย่างไรเป็นเรื่องของเขา เหมือนกับว่า เขาคงฟังเราส่วนหนึ่ง เหมือนกับระบายความคับข้องใจให้ฟังมากกว่า..เขาโทร.มาหาเรา มันจะมีตลอดเวลาโทรศัพท์ ถ้าสมมุติว่าเราอยากจะทำอะไรจริงๆ ต้องยกหูออก เพราะบางทีห้าทุ่มเที่ยงคืน ก็โทร.มา เรื่องนี้เป็นอย่างนั้นอย่างนั้น จะทำยังไงดี คล้ายๆกับเป็นเชิงหารือ..ซึ่งแหล่งข่าวที่ โทรศัพท์มาปรึกษานั้น บางที บางคน เขาอาจจะติดนิสัยการให้มา บางทีเขาก็ให้ของมีค่า เราก็ บอกว่า เราไม่เคยใช้ของพวกนี้หรอก ไม่ใช่ของในชีวิตประจำวันเราด้วย ถ้าจะให้ เลี้ยงข้างดีกว่า คุยกัน โอเค เขาเข้าใจ ส่วนใหญ่ เขาให้แหวนเพชรมายังี้ เราไม่เคยใส่แหวนเพชร ไม่มีประโยชน์ เอาพระมาให้ผมดีกว่า เราบอกเขาตรงๆ ...นั่งคุยกินข้าว ยื่นให้ นี่แหวน ผมก็บอกว่า ไม่ใส่แหวน เพชรหรอก กลัวช็อกลากขึ้น เอายังี้ เอาพระมาให้ผมดีกว่า ไม่ใช่ตัดความสัมพันธ์โดยสิ้นเชิง แต่ เรามีวิธีที่จะประนีประนอมเพื่อคงความสัมพันธ์กันไว้ บางทีมีคนปรารถนาดีเอามาให้ โดยที่เราไม่รู้ ว่าเขาเอามาให้ บางทีก็เก็บไว้เป็นพิพธิภัณฑ์ ...มันเป็นไปไม่ได้เลยที่นักข่าวจะไม่มีความสัมพันธ์ แบบไม่เป็นทางการกับแหล่งข่าว.. บางคนอาจจะมีความคิดที่ว่า ทำตัวอย่างนี้ไป มันก็ไม่ต่างกัน อยู่แล้ว จะรับหรือไม่รับ คนก็มองว่าเรารับอยู่แล้ว อาจจะทำหน้าที่โดยถาวร เป็นที่ปรึกษาหารือ รับเป็นรายเดือน เยอะแยะไปหมด ส่วนใหญ่เป็นนักข่าวอาวุโส หรือบางคนอยู่กับแหล่งข่าวโดยตรง ประจำกระทรวง จนถึงระดับหัวหน้า” (คำรณ, อ้างแล้ว)

ขณะเดียวกัน จากการบอกเล่าของบุคคลที่เป็นแหล่งข่าว ก็พบว่า แหล่งข่าวก็ยอมรับในบทบาทของการเป็นผู้รับคำปรึกษาจากนักข่าว เช่นในกรณีของนางปวีณา หงสกุล (อ้างแล้ว) ที่กล่าวว่า “มีนักข่าวเป็นที่ปรึกษาเยอะ บางทีกับนักข่าวเราก็ทานข้าว นั่งคุยกัน ขอคำแนะนำว่าเป็นยังไง ก็ดีแล้วนะ ปรับตรงนั้นะ ตรงนั้นหน่อย เราก็จะเข้าใจ เราต้องเข้าใจว่านักข่าว เขากว้างกว่าเรา เขาจะเป็นกระจกส่องให้เรา เราทำงาน เราไม่รับฟังความคิดเห็นเขาเลย เราอาจจะเดินผิดพลาดได้ คนเราแน่นอนที่สุด จะทำงานให้เพอร์เฟกส์ร้อยเปอร์เซ็นต์ไม่ได้ ผิดพลาดบ้าง แต่เราต้องให้ผิดพลาดน้อยที่สุด ดังนั้นต้องฟังที่ปรึกษา เพราะว่่านักข่าวเป็นที่ปรึกษามาก”

และด้วยศักยภาพของนักข่าวที่เป็นผู้เสาะหารวบรวมข้อมูลข่าวสาร บางครั้งนักข่าวก็ต้องเล่นบทบาทของการเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับแหล่งข่าวในทางกลับกันด้วย

นางสาวกัญญา ศิลปอาษา (อ้างแล้ว) กล่าวถึงการอาศัยไหว้วานนักข่าวที่สนิทสนมกันว่า “ บางทีพี่จะถามข้อมูลว่าเรื่องนี้ข่าวมันเป็นยังไง ความจริงมันเป็นยังไง นี่ เราถามความคืบหน้าของข่าวหนึ่ง หรือบางที พี่ได้ยินเรื่องนี้มาจากที่อื่นก็ให้น้องนักข่าวช่วยสืบ ถามให้หน่อยว่า เรื่องนี้ ข้อเท็จจริงมากกว่านี้ลึกกว่านี้เป็นอย่างไร ส่วนใหญ่ น้องเขาจะหาให้ ซึ่งก็มีที่น้องๆ มาบอกเล่าให้เราฟังโดยที่เราไม่ได้ถาม น้อง ๆ ก็บอกว่า นี่นะผลการประชุม ครม.ออกมาอย่างนี้ บางทีน้องก็เพจ(page)มาบอก..ส่วนกรณีที่เจอกับปัญหาหนักอกหนักใจเกี่ยวกับงานการเมืองหรืออะไรก็แล้วแต่ เนื่องจาก นักข่าวที่สนิทเหมือนน้อง พี่ก็จะระบาย รำพึงรำพันกัน อันนั้นไม่รู้ว่าจะพิจารณาว่าเขาเป็นนักข่าวหรือเขาเป็นน้อง พี่ไม่ได้พิจารณาเขาเป็นนักข่าว อย่างนั้น มีหลายคน ซึ่งเขาก็ไม่เอาเป็นข่าว ส่วนมากที่คุยกัน น้องเขาไม่เอาเป็นข่าว เขาเป็นถือว่าเป็นการคุยกันฉันพี่น้อง”

ง. เป็นพยานให้แหล่งข่าว

สำหรับคู่ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวบางคู่ นั้น นักข่าวอาจจะต้องทำหน้าที่เป็นประจักษ์พยานให้กับแหล่งข่าว กรณีการทำงานบางอย่างของแหล่งข่าวหมิ่นเหม่หรือเสี่ยงต่อการขึ้นโรงขึ้นศาล ซึ่งกรณีที่ชัดเจนที่สุดเท่าที่ได้สัมภาษณ์มานั้นคือ กรณีของนางปวีณา หงสกุล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เวลาที่นำชุดเฉพาะกิจออกจับกุมหรือสะกดรอยผู้กระทำความผิดละเมิดสิทธิเด็ก เยาวชน และสตรี ซึ่งการทำหน้าที่เช่นนี้ของนักข่าว ก็ย้อนกลับไปอธิบายว่า บทบาทของนักข่าว ซึ่งแน่นอนว่าย่อมรวมถึงนักข่าว อ.ส.ม.ท. ที่ทำข่าวประเภทนี้ด้วย จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม บางครั้งก็ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในบทบาทของการเป็นช่องทางการสื่อสารหรือบทบาท C ตามแบบจำลองการสื่อสารของ Westley & Maclean(อ้างแล้ว)เท่านั้น หรือบางครั้งความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวนั้น ก็ไม่ได้เป็นอิสระต่อกัน หากแต่ต้องทำงานด้วยกันเสมือนหนึ่งเป็นหน่วยเดียวกัน อันเทียบเคียงได้กับแบบจำลองความสัมพันธ์แบบที่ 3 ของ กีเบอร์ และ จอห์นสัน นั่นเอง

“ความจริงแล้ว ขณะนี้ กลายเป็นว่ากับผู้สื่อข่าวเราทำงานร่วมกันไป เพราะว่าการทำงานอย่างเช่น ชุดเฉพาะกิจ เราจะมีนักข่าวร่วมด้วยทุกครั้ง เพราะฉะนั้น เราทำงานประสบความสำเร็จได้ จะต้องมีนักข่าวร่วมด้วย หมายความว่า ช่วยเป็นสายลับแอบอยู่ หรือช่วยเป็นพยานหลักฐานอะไรให้เรา การทำงานประสบความสำเร็จทุกครั้งเราทำงานด้วยตัวเอง ไม่ได้ถ้าปราศจากนักข่าวเพราะว่านักข่าวคือพยานให้เรา คือ ทีวี วิดีโอ เทป อัดไว้ ก็รู้ว่าเราพูด

อะไรบ้าง เช่น การประชุมครั้งนั้น เราได้พูดถึงเรื่องว่าแรงงานหญิงขณะนี้เป็นแรงงานอุตสาหกรรมถึง 85 % แต่ว่าคนไปพูดว่าแรงงานตงานถึง 85 % อะไรยังงี้ เราก็ไปเอาเทปนักข่าวมาแย้งว่าเราพูดอย่างนี้ ไม่ถูกต้อง เขาฟังไม่ได้ศัพท์ เราสามารถให้สื่อช่วยเราได้ หรือในสถานที่เราจะไปช่วยเหลือเด็กที่ถูกขายตัวหรือไปในช่องค้าประเวณี เมื่อเราไปกับผู้สื่อข่าว เราไปถึงจุดนั้น บางทีบางพื้นที่เขาไม่ยอมเรา เขามีผู้มีอิทธิพล เขาก็จะบอกว่าที่นี่ไม่มีช่อง เราก็บอกว่าไม่ใช่ช่องได้อย่างไร สื่อถ่ายรูปไปหมดแล้ว อะไรยังงี้ ทีนี้ก็ออกแล้ว ทุกคนเป็นพยาน ว่าคือช่อง เขาก็เถียงเราไม่ได้ ถ้าไม่มีสื่อเราก็เสร็จเหมือนกัน” (ปวีณา, อ้างแล้ว)

จ. เป็น “องค์กรฯ” ปกป้องแหล่งข่าว

จากการสังเกตของผู้วิจัยเอง ประกอบกับข้อสังเกตของนักข่าวที่ให้สัมภาษณ์ พบว่า เนื่องจากความใกล้ชิดสนิทสนม เห็นหน้าพูดคุยกันอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะกับแหล่งข่าวที่ให้ข่าวเก่งๆ มีประเด็นข่าวให้นักข่าวมีวัตถุดิบเขียนข่าวอยู่เป็นประจำ และมีมนุษยสัมพันธ์เป็นเลิศ บางครั้งนักข่าวก็เกิดอาการ “หลง” ในตัวแหล่งข่าวโดยไม่รู้ตัว เมื่อมีข่าวในเชิงลบเกี่ยวกับแหล่งข่าวคนนั้น นักข่าวก็จะออกมาปกป้องทันที และทุกครั้งไป

จากการศึกษาไม่พบกรณีนี้อย่างชัดเจนนักสำหรับนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. แต่พบความชัดเจนในบริบทของนักข่าวการเมืององค์กรอื่น ตัวอย่างที่เป็นเครื่องบ่งชี้ได้ชัดเจนคือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับนักข่าวประจำทำเนียบรัฐบาลแบ่งเป็นสองกลุ่มเป็นอย่างน้อย โดยในวันที่ 31 ธันวาคมของทุกปี นักข่าวประจำทำเนียบรัฐบาลจะประชุมกันเพื่อตั้ง “ฉายา” หรือสมญานามให้กับบุคคลในคณะรัฐมนตรี ซึ่งเมื่อตั้งฉายาออกมาแล้ว นอกจากตัวรัฐมนตรีบางคนจะไม่พอใจในฉายาที่ตนเองได้รับแล้ว ตัวนักข่าวที่ไม่เห็นด้วยกับฉายาเหล่านั้น ก็ออกมาปกป้องรัฐมนตรีที่ตนเองสนิทสนมเหล่านั้น เกิดกรณีพิพาทกันระยะหนึ่งถึงขั้นที่นักข่าวคู่อริใช้สื่อที่ตนเองมีอยู่ “ออกโรง” โจมตีกันเอง เหตุผลต้นเหตุคือ ความไม่พอใจที่แหล่งข่าวของตนถูกตั้งฉายาในลักษณะที่เสียหาย เช่น นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ได้ฉายาว่า “ช่างทาสี” นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ได้ฉายาว่า “สาระแนหน้าจอ” คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ได้ฉายาว่า “อุยฉาย” ฯลฯ นักข่าวกรมประชาสัมพันธ์คนหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักในแวดวงนักข่าวทำเนียบรัฐบาลว่าเลื่อมใสศรัทธาพรรคประชาธิปัตย์ เป็นกรณีพิเศษ เกิดความรู้สึกชุ่นเคืองกับฉายาเหล่านั้น และออกมาทำหน้าที่ปกป้องเกียรติให้กับแหล่งข่าวแทน เป็นเรื่องราวใหญ่โต

นักข่าวการเมืองที่ทำข่าวสายทหารกับแหล่งข่าวก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งมีความสนิทสนมใกล้ชิด ถึงขั้นที่นักข่าวมักจะออกมาปกป้องอยู่ในที่เมื่อมีข่าวในเชิงลบเกี่ยวกับแหล่งข่าวในสายตน ซึ่งเหตุผลที่นักข่าวสายทหาร “มีใจ” ให้กับแหล่งข่าวถึงขนาดออกมาปกป้องนั้น จากการบอกเล่าของนักข่าวสายทหารของ อ.สม.ท. พบว่า เป็นเพราะแหล่งข่าวสายนี้ โดยเฉพาะนายทหารระดับสูง ซึ่งเป็นข้าราชการประจำ จะมีการวางตัวที่น่านับถือ มีความจริงใจสูง ไม่ให้สัมภาษณ์พร่ำเพรื่อ พูดน้อย ตรงไปตรงมา ไม่ค่อยมีอะไรแอบแฝง ผิดกับนักการเมืองที่พูดมาก และกลับไปกลับมา ที่สำคัญด้วยนิสัยอันเป็นลักษณะที่เป็นภาพตายตัวอย่างหนึ่งของทหาร คือ การแสดงความเป็นสุภาพบุรุษต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า โดยเฉพาะนักข่าวหญิง ลักษณะของ “ลูกผู้ชายชาติทหาร” ที่พร้อมจะดูแล “Take Care” ใจถึง ถึงไหนถึงกัน ไม่ว่าจะเดินทางไปดูงานที่ไหน ในเขตทหาร การเลี้ยงดูปูเสื่อ การดูแลอำนวยความสะดวก ความเป็นห่วงเป็นใยที่ให้กับนักข่าว สิ่งเหล่านี้คือ เหตุผลหนึ่งที่แหล่งข่าวเอาชนะใจหรือ “ซื้อใจ” นักข่าวได้ ประกอบกับแวดวงนักข่าวกับแหล่งข่าวสายทหารค่อนข้างจำกัดในวงแคบ คือ จะมีเฉพาะนายทหารผู้บังคับบัญชาาระดับสูงไม่กี่คนเท่านั้นที่จะทำตัวเป็นแหล่งข่าวให้นักข่าว เพราะฉะนั้น ความใกล้ชิดทั่วถึงจึงมีมากกว่าเมื่อเทียบกับแวดวงการเมืองที่รัฐสภาหรือทำเนียบรัฐบาล

“ครั้งหนึ่งไปประชุมสัมมนา เคยได้ยินนักการเมืองคนหนึ่งเขาเอ่ยปากเลยว่า ทำอย่างไรเราจึงจะผูกพันใกล้ชิดกันได้ดีเหมือนกับแหล่งข่าวกับนักข่าวสายทหาร” (ศุทธิชัย, อ้างแล้ว)

“อย่างตอนที่ พลเอกชวลิต (ยงใจยุทธ) เป็น ผบ.ทบ. เราทำข่าวทหารอยู่ ต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่า เขาเป็นคนที่น่านับถือมาก เคยตามเขาไปทำข่าวเขาไม่จำเป็นจะต้องมาดูแลเอาใจใส่เรามากก็ได้ เขาจะใช้นายทหารติดตามมาดูแลให้ก็ได้ แต่เขาจะคอยถามไถ่เอาใจใส่เราตลอดเวลา มันทำให้เรามีความรู้สึกที่ดีกับเขาได้เป็นธรรมดา” (สุปวีณ์, อ้างแล้ว)

คำกล่าวข้างต้น เป็นเพียงแค่ตัวอย่างหนึ่งซึ่งแสดงถึงทัศนคติที่ดีที่นักข่าวมีต่อแหล่งข่าวสายทหาร ซึ่งเป็นการย้ำถึงปัจจัยกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวที่ระบุไว้ในบทที่ 4 ว่า ทัศนคติ คือหนึ่งในปัจจัยเหล่านั้น และทัศนคติที่ดีนี้เองที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกพ้อง และปกป้องแหล่งข่าวสายทหารมีสูง ซึ่งมีปรากฏการณ์เกิดขึ้นหลายครั้งที่แสดงถึงการเล่นบทบาท “องครักษ์” ปกป้องแหล่งข่าวของนักข่าวสายนี้ ที่ นักข่าวต่างสายหรือ “คนต่างถิ่น” ไม่ลืทธิเข้าไปต่อแยะแหล่งข่าวของเขาได้ นักข่าวนอกสายเข้าไปถามอะไรไม่ดี นักข่าวสายนี้จะออกมาปกป้อง ปิดกั้นไม่ให้นักข่าวสายอื่นเข้า

ตัวอย่างแรก เมื่อหลายปีก่อน สมัยที่ พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ อดีตผู้นำทางทหาร ประธานคณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ(รสช.) ยังมีอำนาจอยู่ เย็นวันหนึ่ง พลเอกสุนทร หรือ “บิ๊กจ๊อด” ของแหล่งข่าว เปิดบ้านแกลงข่าว ฝ่ายข่าวโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ส่งนักข่าวนอกสายที่ไม่ใช่สายทหารคือ นางสาวพัสดราพร วงศ์กรขวลิต ซึ่งขณะนั้นเป็นนักข่าวสายเศรษฐกิจ ไปทำข่าวในวันนั้นด้วย ขณะที่นักข่าวจากที่อื่นส่วนใหญ่เป็นนักข่าวสายทหารโดยตรงและติดตามข่าวพลเอกสุนทรมาโดยตลอด เมื่อแกลงข่าวจบ นักข่าวทุกคนโยนคำถามในลักษณะ “โปร” ทหารสุดๆ แต่นางสาวพัสดราพร “แตกแถว” จะโดยตั้งใจหรืออาจจะไม่รู้วัฒนธรรมของนักข่าวสายนี้ก็เป็นได้ โยนคำถามที่แตกต่างจากผู้อื่น เป็นคำถามที่ไม่เพียงจี้ใจดำแหล่งข่าวเท่านั้น แต่ยังสร้างความขุ่นเคืองใจให้กับนักข่าวสายทหารไปด้วย ทันทันทีที่แกลงข่าวจบ นักข่าวสายทหารกลุ่มหนึ่งเข้ามาทักท้วงเชิงตำหนินางสาวพัสดราพรในลักษณะที่ว่า ถามอย่างนั้นได้อย่างไร นางสาวพัสดราพรก็ได้กลับไปในลักษณะที่ว่า เป็นนักข่าว ทำไมจะถามไม่ได้ เกิดการวิวาทกันพักใหญ่

ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยอีกครั้ง เมื่อปีที่แล้ว นักข่าวการเมืองที่ไม่ใช่สายทหารคนหนึ่งของช่อง 9 ได้รับมอบหมายให้ไปทำข่าวสายทหารแทนนักข่าวประจำสายโดยตรง และไปยิงคำถามในลักษณะเดียวกันกับกรณีนางสาวพัสดราพร แล้วนักข่าวสายทหารโดยตรงก็เกิดความไม่พอใจ แสดงท่าทีจะเอาเรื่องกับนักข่าวคนนั้นเช่นเดียวกันกับกรณีแรก

จากการศึกษา แม้ไม่พบว่า นักข่าว อ.ส.ม.ท. มีความรู้สึกร่วม มีใจให้หรือ “อิน (in)” กับแหล่งข่าว ถึงกับแสดงการปกป้องแหล่งข่าวจนออกนอกหน้าเช่นนั้น แต่นักข่าวการเมืองสายทหารของฝ่ายหนังสือข่าว สำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. บางคน ก็มักแสดงความเห็นที่เข้าข้าง เอนเอียงเข้ากับฝ่ายทหารอยู่บ้าง จนเพื่อนๆในสำนักข่าวไทยพูดล้อเล่นด้วยการ เรียกชื่อนักข่าวคนนั้นแล้วตามด้วย นามสกุลของนายทหารระดับสูง เพื่อแสดงถึงความชอบและฝักใฝ่ในตัวแหล่งข่าวคนนั้น

2.3 ผลเสียของความสัมพันธ์แบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายการเมืองที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นเพียงด้านที่เป็นประโยชน์ของความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว ผลเสียที่มีต่อองค์กรและต่อตัวนักข่าวนั้น ก็มีเช่นกัน ทั้งจากความสัมพันธ์แบบทางการที่ค่อนข้างห่างเหินหรือผูกกันไว้แบบหลวมๆ (Weak Tie) และแบบไม่เป็นทางการที่สัมพันธ์กันแบบแน่น (Strong Tie)

จากข้อสังเกตที่ได้จากการบอกเล่าของนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. พบว่า ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการหรือแบบแน่นกับแหล่งข่าวจนเกินไปจะก่อให้เกิดผลเสียดังนี้

2.3.1 เอนเอียงไม่เป็นกลาง

ความเอนเอียงไม่เป็นกลาง ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แหล่งข่าวคนใดคนหนึ่ง เกิดขึ้นได้เสมอ โดยเฉพาะนักข่าวที่ประจำแหล่งใดแหล่งหนึ่งเป็นเวลาดูต่อเนื่องยาวนานจนรู้จักคุ้นเคยกันดี ประกอบกับการได้รับข้อมูลจากแหล่งข่าวแหล่งเดียวเสียส่วนใหญ่ โอกาสที่นักข่าวจะเชื่อฟังแหล่งข่าวจึงมีสูง หรือในกรณีมีความขัดแย้งอะไรเกิดขึ้น นักข่าวที่ใกล้ชิดก็มีแนวโน้มที่จะเข้าข้างหรือเห็นใจ ความเอนเอียงไม่เป็นกลางแสดงออกได้จากข่าวที่นำเสนอ การให้น้ำหนักข่าวที่ไม่เท่ากันทุกฝ่าย หรือข่าวที่ไม่ดีเกี่ยวกับตัวแหล่งข่าว นักข่าวก็จะเขียนได้ไม่เต็มทีเพราะเกรงว่าเขาจะได้รับความเสียหาย ข่าวแทนที่จะเขียนแรงตามข้อเท็จจริง ก็จะลด “ดรีกรี” ความร้อนแรงหรือทำให้เนื้อหาและอารมณ์ข่าวอ่อนลงเพราะเกรงใจแหล่งข่าว

จากการบอกเล่าของนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. พบว่า นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. บางคน เมื่อมีความใกล้ชิดกับแหล่งข่าวฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง พรรคหนึ่งพรรคใดแล้ว จะทำตัวเป็นคนของพรรคนั้นโดยอัตโนมัติ เมื่อถูกส่งให้ไปข่าวพรรคการเมือง กับแหล่งข่าวคนอื่นก็มักจะเกียงงอนหรือบ่ายเบี่ยง เข้าลักษณะที่ว่าคบคนหนึ่งแล้วจะคบกับอีกคนอีกพรรคไม่ได้ แต่เป็นเพียงบางรายเท่านั้นที่นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. ด้วยกันเองกล่าวถึงในลักษณะดังกล่าว

สำหรับกรณีของนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. ต่างก็มองเห็นผลเสียในข้อนี้ แต่ยืนยันว่า แม้จะมีความรู้สึกเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่ง แต่เมื่อลงสู่การปฏิบัติงาน ข่าวที่นำเสนอจะรายงานตามความเป็นจริง และด้วยเงื่อนไขการเสนอข่าวของ อ.ส.ม.ท. ที่เน้นความถูกต้อง เป็นกลาง และน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะข่าวสำนักข่าวไทยที่สื่ออื่นจะต้องนำไปอ้างอิงต่อนั้น หากเป็นข่าว

ที่มีความเห็นแตกต่างกันหลายฝ่าย ต้องพยายามนำเสนอให้ครอบคลุมทุกฝ่ายมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และข่าวการเมืองทางโทรทัศน์ช่อง 9 เอง เนื่องจากภาพมันฟ้อง จึงไม่เสี่ยงที่จะนำเสนอข่าวเพียงด้านเดียว แม้ว่าในความเป็นจริง นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. บางคนจะมีความรู้สึกเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่ง และต่อต้านอีกฝ่ายหนึ่งก็ตาม

“ รักชอบใคร ไม่ชอบใคร เป็นธรรมดา เพราะนักข่าวก็เป็นปุถุชน แต่เมื่อเป็นงาน ข่าวที่นำเสนอจะต้องให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ไม่มีใครอยากเสี่ยงในการเสนอข่าวเอาใจแหล่งข่าวฝ่ายเดียว เพราะประชาชนจับตาดูอยู่ ประชาชนรู้ ถ้าทำอย่างนั้นเท่ากับทำลายตัวตายเอง สื่อก็กินหมดความเชื่อถือ” (สุวิษ, อ้างแล้ว)

2.3.2 ถูกเพ่งเล็งว่ารับใช้แหล่งข่าว

จากการบอกเล่าของนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. พบว่า นักข่าวการเมืองทั่วไปที่พยายามสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวนั้นแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งต้องการข่าวเจาะพิเศษ หรือข่าว exclusive ส่วนหนึ่งอยากได้ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวเพื่อเป็นเครื่องมือขยายผลต่อไปในเชิงการแสวงหาผลประโยชน์จากงานอื่นๆ แต่จะเป็นกลุ่มใดก็ตาม การพยายามสร้างทำให้ตัวเองได้ชื่อว่าเป็น “คนสนิท” กับแหล่งข่าวนั้น นักข่าวก็มักถูกมองด้วยข้อครหาว่ารับใช้แหล่งข่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

“ปัญหาคือ นักข่าวบางคนอยากจะได้ชื่อว่าเป็นคนสนิทสนมกับแหล่งข่าว เพื่อสร้าง power ให้กับตัวเอง เพื่อให้เหนือคนอื่น เบ่งทับคนอื่นได้ ส่วนแหล่งข่าวเขาจะรู้สึกยังไงไม่รู้นะ แต่ที่แน่ๆ นักข่าวคนนั้นก็ถูกมองว่ารับใช้แหล่งข่าว ใช่ว่าจะดี มันเป็นเรื่องศักดิ์ศรีของนักข่าวเองด้วย” (สุปวีณ์, อ้างแล้ว)

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. เอง และนักข่าวการเมืองจากสื่ออื่น ไม่พบว่า นักข่าวการเมืองของ อ.ส.ม.ท. ในปัจจุบันคนใดมีพฤติกรรมพยายามแอบอ้างหรือใช้ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวเพื่อแสดงท่าทีเหนือหรือ “เบ่ง” ทับนักข่าวคนอื่น นอกเสียจากการแสดงความผูกพันสนิทสนมกับแหล่งข่าวในระดับที่เท่าๆกันกับนักข่าวคนอื่นทั่วไป

2.3.3 ปิดกั้นโอกาสที่จะได้รู้จักกับแหล่งข่าวคนอื่น ๆ

ทั้งนี้ หากนักข่าวมีความรู้สึกหรืออารมณ์ร่วมกับแหล่งข่าวคนใดคนหนึ่งพรรคใดมากมาย นอกจากจะทำให้เชื่อฟังแหล่งข่าวแล้ว บางครั้งจะทำให้ปิดกั้นตัวเองไม่ยอมสัมพันธ์กับแหล่งข่าวอื่นเพราะเกรงว่าจะกระทบความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเดิม ทำให้ขาดข้อมูลและการเรียนรู้ที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม ไม่พบว่า นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. เข้าข่ายผู้ที่มีพฤติกรรมปิดกั้นตัวเองด้วยความสัมพันธ์อันจำกัดเช่นนี้

2.3.4 ตกข่าว

สาเหตุของการตกข่าว บางครั้งไม่ใช่เพราะไม่รู้ว่ามีข่าวอะไรเกิดขึ้น แต่บางครั้งเกิดจากความเกรงใจของนักข่าวที่ไม่กล้ายิงคำถามบางคำถามต่อแหล่งข่าวที่สนิทกัน เพราะเกรงว่าเขาจะไม่พอใจหรือไม่สบายใจที่จะตอบ ความสนิทสนมทำให้การทำหน้าที่ของนักข่าวที่ดีบกพร่องไป และกลายเป็นมูลเหตุของการตกข่าว หรือบางครั้ง การสนิทสนมมากเกินไป บางครั้งทำให้ละเลยประเด็นข่าว พุดคุยเรื่องอื่นมากกว่าเรื่องงาน หรือบางทีเกิดความชะล่าใจ แหล่งข่าวพูดอะไรออกมา แล้วบอกว่าไม่สำคัญ นักข่าวก็ไม่เอะใจที่จะซักถามต่อ มองเป็นเรื่องหรือประเด็นที่ไม่สำคัญตามแหล่งข่าวไปด้วย ขณะที่นักข่าวที่ไม่สนิทกับนักข่าวคนนั้นฟังเรื่องเดียวกัน บางครั้งก็สามารถจับประเด็นไปเขียนเป็นข่าวได้อย่างดี เพราะประการแรกคือ เมื่อไม่สนิทก็ไม่เกรงใจที่จะเขียนข่าวแม้ว่าอาจจะทำให้แหล่งข่าวเสียหายก็ตาม

“สนิทมากก็ไม่ดี เพราะไม่ค่อยคุยกันเรื่องข่าว เกิดความเกรงใจ เรื่องที่เขาไม่อยากจะพูด เราก็มองไม่อยากจะซัก ไม่อยากถาม ไม่อยากเขียนข่าว และบางครั้งเขาพูดอะไรมาสำคัญหรือไม่สำคัญ เขาขอไม่ให้เขียน เราก็รับปากเขาเพราะความเกรงใจ “ (สุปวีณ์, อ้างแล้ว)

ด้วยสาเหตุดังกล่าวข้างต้น จึงย้อนกลับไปตอบคำถามก่อนหน้านี้ว่า เพราะสาเหตุใดที่นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. จึงพยายามกำหนดระยะห่างในความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวไว้พอประมาณ ไม่ให้ใกล้ชิดหรือห่างเหินจนเกินไป

2.3.5 อำนาจภายนอกเข้ามาก้าวร้าวการบริหารงานภายในองค์กร

จากการศึกษาพบว่า นักข่าวสายการเมือง อ.ส.ม.ท.บางคน ในยุคหนึ่งสนิทสนมกับนักการเมืองที่มีอำนาจมาก เมื่อมีปัญหาภายในองค์กร ก็มักจะนำข้อมูลไปรายงานให้นักการเมืองที่เป็นแหล่งข่าวที่ตนสนิทได้ทราบ แหล่งข่าวที่มีอำนาจนั้นก็คอยปกป้องนักข่าว บางครั้งก็รวมถึงการฝากฝังจากแหล่งข่าวมายังผู้บริหาร อ.ส.ม.ท. ให้ช่วยดูแลเรื่องความดีความชอบหรือหน้าที่การงานของนักข่าวคนนั้นด้วย หรือไม่ก็ฝากมายังผู้บริหาร อ.ส.ม.ท. ไม่ให้โยกย้ายนักข่าวคนนั้นไปสายอื่น นักข่าวเองที่สนิทกับแหล่งข่าว ก็ได้ชื่อว่าสนิทหรือ “ซี้” กับแหล่งข่าว บางรายก็จะ “เบ่ง” เพราะรู้สึกว่าได้ได้รับความเกรงใจจากผู้บังคับบัญชาโดยตรง “เจ้านาย” ไม่กล้าทำอะไร จะย้ายไปทำข่าวสายอื่นหมุนเวียนก็ไม่กล้า เพราะนักข่าวคนนั้นมีแหล่งข่าวเป็น “ยันต์กันผี” ปราบภูการณณ์เช่นนี้ เกิดขึ้นในยุคที่นักการเมืองและทหารเข้ามามีอำนาจสั่งการ หรือ “ล้วงลูก” ใน อ.ส.ม.ท. มากๆ นักข่าวบางคนสมัยนั้นก็ได้อำนาจวิ่งเต้นเพื่อตำแหน่งของตนเอง สำเร็จบ้าง ไม่สำเร็จบ้าง แต่อย่างน้อยก็ทำให้ “ผู้ใหญ่” ในองค์กรเกรงใจ ผลเสียที่เกิดขึ้น เปรียบเสมือน “ซักศึกเข้าบ้าน” และยิ่งนักข่าวมักจะเอาข้อมูลของฝ่ายบริหารไปรายงานต่อแหล่งข่าวที่มีอำนาจ ก็ยิ่งเป็นการเปิดช่องให้แรงกดดันจากอำนาจภายนอกเข้ามามากอย่างไรก็ตาม จากการศึกษา ปราบภูการณณ์เช่นนี้ในปัจจุบันไม่มีให้เห็นชัดเจนเหมือนเมื่อก่อน เพราะอำนาจทางการเมือง การทหารที่กดทับ อ.ส.ม.ท. ผ่อนคลายไปมาก

“อาจจะเป็นเพราะกระแสการตรวจสอบทางประชาธิปไตยในปัจจุบันนี้มีมากขึ้น สื่อมีการเรียกร้องความเป็นอิสระในตัวเองสูงขึ้น มาตรการด้านกฎหมาย รัฐธรรมนูญที่ป้องกันไม่ให้อำนาจการเมืองเข้ามาแทรกแซงหรือควบคุมกิจการสื่อมีส่วนทำให้ลดกระแสแรงกดดันลง และนักข่าวจะไปหวังพึ่งอำนาจภายนอกมาเอื้อประโยชน์ของตนเองในองค์กรก็คงยากขึ้น” (ศุทธิชัย, อ้างแล้ว)

สำหรับความสัมพันธ์แบบทางการที่ไม่สนิทกับแหล่งข่าวนั้น นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. มองว่า ผลดีอาจจะได้ชื่อว่าเป็นนักข่าวที่ไม่มีข้อครหาทำให้ต่างพร้อมให้เสียเกียรติยศว่าเป็นผู้รับใช้แหล่งข่าว เป็นผู้เขียนข่าวได้ตรงกับความเป็นจริง ไม่ต้องห่วงเรื่องความสัมพันธ์กับแหล่งข่าว แต่ผลเสียคือ ประโยชน์ที่ควรจะได้จากแหล่งข่าวแต่ไม่ได้ คือ ข่าวดี ข่าวเดียว ข่าวลึก ข่าวไว ข่าวถูกต้อง ทิศทางข่าวในอนาคต หรือร้ายที่สุดคือตกข่าว

“คุณไม่ต้องสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวก็ได้ ถ้าคุณคิดว่าไม่จำเป็น แต่คุณก็จะได้เฉพาะข่าวแถลง ข่าวประชาสัมพันธ์ คุณทำหน้าที่ของคุณ แหล่งข่าวก็ทำข่าวแจกให้คุณ ซึ่งมันก็จะวัดคุณภาพของคุณว่า เป็นนักข่าวที่ดีแค่ไหน” (ภาคภูมิ, อ้างแล้ว)

ทั้งนี้ จากการศึกษาโดยมีประเด็นผลดีผลเสียของความสัมพันธ์ทั้งสองแบบเป็น
 วิทยุ นั้น ได้ข้อสรุปว่า นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. พอใจกับความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวในระดับ
 กลาง ๆ ไม่น่า หรือใกล้ชิดจนเกินไป

2.4 กรณีตัวอย่างความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ

เพื่อเป็นการอธิบายให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นในเรื่องความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทาง
 การระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายการเมืองของ อ.ส.ม.ท. ผู้วิจัยได้หยิบยกความสัมพันธ์ระหว่าง
 นักข่าวคือ นางสาววานิด้า อรรถอนุชิต นักข่าวสายการเมือง ฝ่ายหนังสือข่าวและข่าววิทยุ สำนัก
 ข่าวไทย กับ แหล่งข่าวคือ นายสุพร ดนัยตั้งตระกูล รองโฆษกพรรคความหวังใหม่ มาเป็นกรณี
 ตัวอย่าง โดย อาศัยมุมมองจากองค์กรอื่นคือ นางสาวนิภาวรรณ แก้วรามุกข์ นักข่าวสายรัฐสภา
 สำนักข่าวเนชั่น สำรวจดูความสัมพันธ์ของทั้งสองอีกทางหนึ่ง

นางสาววานิด้า ทำข่าวที่สำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. มาเป็นเวลา 8 ปีแล้ว โดยทำ
 ข่าวสายการเมืองมาโดยตลอด ระยะเวลาที่เข้ามา รับผิดชอบข่าวสายทหาร ต่อมาทำข่าวรัฐสภา
 และปัจจุบันเป็นนักข่าวสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. ประจำกระทรวงมหาดไทย นางสาววานิด้ารู้จัก
 กับแหล่งข่าวคือ นายสุพร เมื่อประมาณ 5 - 6 ปีก่อน ในฐานะ ส.ส. พรรคความหวังใหม่ เมื่อครั้ง
 ที่นางสาววานิด้า ทำข่าวสายรัฐสภา และติดตามความเคลื่อนไหวของพรรคความหวังใหม่ด้วย จุด
 เริ่มต้นของความสัมพันธ์เริ่มจากการรู้จักกันธรรมดา ในฐานะนักข่าวกับแหล่งข่าว แต่ต่อมาไม่
 นานความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการระหว่างกันเริ่มมีขึ้นเรื่อยๆ จนถึงขั้นสนิทสนม โดยมีความ
 เลื่อมใสศรัทธาต่อดัวแหล่งข่าว และต่อพรรคการเมืองในสังกัดเป็นปัจจัยกำหนดความสัมพันธ์ที่มี
 ต่อแหล่งข่าวคนดังกล่าว

“ หนูมองเห็นความรู้ความสามารถของพี่เขา เขามุ่งมั่นในการทำงาน เราได้รับความ
 ความรู้ ความเข้าใจจากเขา เราเห็นเขาเสียสละ ทำงานกับเขาเราสบายใจ พี่เขาไม่หลอกลวงเรา
 เรื่องไหนบอกได้ก็บอก เรื่องไหนบอกไม่ได้ เขาก็จะบอกว่าเปิดเผยไม่ได้ ตรงไปตรงมา เชื่อใจสนิท
 ใจกัน สนิทกับเขามา 5 ปีแล้ว เป็นเพราะศรัทธาเลื่อมใส ผลงานพี่เขาประจักษ์ชัด เขาจริงใจ เรา
 สัมผัสได้ว่าที่เขาทำไม่ใช่เพื่อตัวเองหรือพรรคเท่านั้น แต่เพื่อส่วนร่วม เขามีทัศนคติต่อสังคม
 เหมือนกับหนู ...บุคลิกภาพส่วนตัวก็ดีติดดิน ง่ายๆ ไม่หุนหัน พูฟ่า ... พรรคการเมืองก็มีล้วน รู้สึกว่า
 คนของพรรคนี้ส่วนใหญ่จะเปิดเผย จริงใจ พรรคความหวังใหม่อยู่กับคนจน อยากรช่วยคนจนมา

โดยตลอด ทำงานใกล้ชิดกับประชาชน ไม่เหมือนบางพรรค ที่เล่นการเมืองเกินไป พุดอะไรก็มีวัตถุประสงค์แอบแฝง แต่พื่อน้อย (ชื่อเล่นของนายสุรพร) บริสุทธิ์ใจ กันเอง ..และที่เขาคบกับหนู ก็อาจจะเป็นเพราะการวางตัวหนู ที่รู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร แค่นั้น ทำให้เขาเชื่อถือ ทำข่าวเราก็ไม่บีบบังคับกดดันเขา จะถามด้วยเหตุด้วยผล ตามข้อเท็จจริง ไม่ใช่อารมณ์ ” (วานิด้า,อ้างแล้ว)

ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการของทั้งสองฝ่ายเริ่มปรากฏขึ้นเมื่อมีการรับประทานอาหารด้วยกัน โดยแหล่งข่าวเป็นฝ่ายเลี้ยงเสียส่วนใหญ่ ไปร้องเพลง หรือฟังเพลงด้วยกัน แต่ทั้งนี้ ไม่ใช่ตามลำพัง แต่เป็นการไปเป็นหมู่คณะ รวมนักข่าวคนอื่นๆด้วย เครื่องบ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิด คือ สามารถโทรศัพท์มือถือคุยได้ตลอดเวลา ติดตามตัวง่าย ต้องการซักถามประเด็นข่าวประเด็นใดก็พร้อมที่จะรับโทรศัพท์ หรือในทางกลับกัน บางครั้ง แหล่งข่าวคือนายสุรพร เป็นฝ่ายที่ติดต่อมาเองเพื่อบอกประเด็นข่าวแก่นางสาววานิด้า

“บางทีพี่เรามี hint ข่าวอะไร เขาก็จะโทรมาบอก หรือบางทีเขาอยากรู้ความเคลื่อนไหวของข่าวเรื่องไหน เขาก็จะโทรมาถามเรา เป็นลักษณะแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน ..” (วานิด้า)

“ บางครั้ง มีอะไรก็จะโทรถามต้า วันนี้มีอะไรบ้าง บางทีอยู่ต่างจังหวัด ก็โทรถามความเคลื่อนไหวต่างๆ เพราะเขาตามข่าว เขาจะรู้ดีกว่าเรา เราสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้ทันต่อเหตุการณ์” (สุรพร)

ความสัมพันธ์ระหว่างนางสาววานิด้ากับนายสุรพร จะมีลักษณะพึ่งพาอาศัยกันในเรื่องข่าวเป็นสำคัญ ไม่มีผลประโยชน์อื่นใดแอบแฝง หากจะมีก็แต่เพียงความนับถือที่มีต่อกัน อันเป็นคุณค่าสำคัญของมิตรภาพเท่านั้น โดยสิ่งที่นายสุรพรในฐานะแหล่งข่าวสามารถเอื้อให้กับนางสาววานิด้าได้มากที่สุดคือ การให้ความเห็นที่เป็นประเด็นข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวทั่วไปทางการเมือง หรือในกรณีที่ต้องการตรวจสอบความถูกต้องของข่าวเกี่ยวกับพรรคความหวังใหม่ ก็จะได้คำตอบทุกครั้ง โดยสามารถติดต่อขอสัมภาษณ์ได้ตลอดเวลา

นอกจากบทบาทของการเป็น “นักข่าว - แหล่งข่าว” แล้ว ด้วยหน้าที่ที่แสดงออกและด้วยการกระทำ บางครั้ง นางสาววานิด้ากับนายสุรพร ก็เล่นบทบาทคล้ายๆเป็น“พี่-น้อง” และ “ที่ปรึกษาษา” โดยสามารถปรึกษาหารือกันได้ไม่จำกัดเฉพาะเรื่องงาน แต่รวมถึงเรื่องส่วนตัวบ้าง แต่นางสาววานิด้า ไม่ได้อาศัยความสัมพันธ์เพื่อประโยชน์ในข้อนี้สัก นอกจากเรื่องงานเป็นสำคัญ

“ บางครั้งความสนิททำให้เรารู้สึกว่าเขาเป็นพี่เรา นอกงานแล้ว เขาก็เป็นพี่เรา ปรีกษาหรือเรื่องส่วนตัวได้ เป็นเพื่อนกัน ไม่มีความลับต่อกัน เป็นที่ปรึกษากันและกัน จะแถลงข่าวแต่ละครั้ง ก็จะทำหรือกัน เราจะช่วยเขาวิเคราะห์หากลั่นกรองว่าเรื่องนี้เหมาะสมไหม ควรพูดหรือไม่ควรพูดถึง เรื่องนี้ไม่ต้องพูดนะ พูดไปมันจะเสีย การแถลงควรมีอะไรประกอบบ้าง ..เขาจะรับฟังความเห็นเรา” (วานิด้า)

“ นักข่าว อ.ส.ม.ท. ที่ซีที่สุดคือ วานิด้า เพราะเขาอยู่ประจำพรรคความหวังใหม่ มานาน ด้าเขาเป็นผู้ใหญ่ ถ้าในวงการเพื่อนนักข่าว เขาค่อนข้างจะอยู่ในลักษณะเป็นผู้นำน้องๆ หลายคน เขามีความอาวุโสกว่า ประเด็นข่าวเขาดี หลายครั้งที่ด้าเขาจะเป็นผู้ช่วยเรียบเรียง สรุปประเด็นข่าวให้เพื่อน และให้ผมด้วย เขาไม่ใช่คนที่จุกเราเอาให้จน หรือเข้าซีจะถามเรื่องนั้นเรื่องนี้มากจนเกินไป .. ด้าเขาจะช่วยเหลือเราดูว่า วันนี้ปริมาณข่าวแค่ไหน และควรจะพูดเรื่องอะไรแค่ไหน เพื่อให้ข่าวออกมาดี ..ที่รู้จักมักคุ้นกันก็เพราะเรื่องหน้าที่การงานที่ต้องพบปะพูดคุยกัน และการคบกันที่ก็ไม่ได้มองหอกว่า น้องๆนักข่าวมาจากไหน ด้าก็เหมือนกัน ที่พูดคุยกันคบกันก็เพราะสนิทกับเขา ไม่ใช่ว่าเขามาจาก อ.ส.ม.ท. หรือจากหนังสือพิมพ์อะไร ปกติแล้วพี่จะให้ความสำคัญกับนักข่าวเหมือนกันหมด ” (สุรพร)

บทบาทการเป็นที่ปรึกษาหรือเพื่อนคู่คิดกำหนดทิศทางหรือประเด็นข่าวดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า บางครั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าว ก็มีลักษณะใกล้ชิดเป็นหนึ่งเดียว ไม่เป็นอิสระต่อกันโดยสิ้นเชิง ซึ่งเทียบเคียงได้กับแบบจำลองความสัมพันธ์แบบที่ 3 ของ กีเบอร์ และจอห์นสัน (อ้างแล้ว)

จากคำบอกเล่าของสองฝ่าย ได้ข้อสรุปตรงกันว่า การพึ่งพาอาศัยกันของแหล่งข่าวกับนักข่าวคู่นี้มีอยู่สองลักษณะ คือ การพึ่งพาอาศัยกันในเรื่องงานเป็นหลัก และเรื่องส่วนตัวโดยในความสัมพันธ์นั้น ไม่มีการเสนอหรือสนองผลประโยชน์ในลักษณะอำมิสนินจ้าง แต่ความสัมพันธ์อยู่บนพื้นฐานของการนับถือกัน ซึ่งขยายผลทำให้บทบาทที่มีต่อกันไม่จำกัดอยู่เฉพาะการเป็นนักข่าวกับแหล่งข่าวเท่านั้น หากแต่บางสถานการณ์ก็กลายเป็นเพื่อน พี่-น้อง และที่ปรึกษา แต่สถานภาพเดิมคือ การเป็นแหล่งข่าว - นักข่าว ไม่ได้สลายไป เพราะการพึ่งพาอาศัยกันก็ยังอยู่ในบริบทของข่าวเป็นหลัก

ในการรักษาความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเอาไว้ นั่น นางสาววานีต้า อาศัยการติดต่อสื่อสารกันอยู่เสมอ แม้ว่าปัจจุบันนางสาววานีต้า จะไม่ได้รับมอบหมายให้ตามข่าวพรรคความหวังใหม่เป็นหลักแล้วก็ตาม แต่ก็แวะเวียนไปทำข่าวของพรรคนี้อยู่เป็นประจำทุกครั้งที่มีโอกาส

“ จะติดต่อไม่ขาดสาย โอกาสเจอกันมีมาก เพราะเขาเป็นนักการเมือง และมีข่าวอะไรเกี่ยวข้องถึงพรรคความหวังใหม่ เราก็จะนึกถึงเขา โทร.ไปสอบถามไม่เคยขาด เราไม่ทิ้งความสัมพันธ์ ตอนเขาเป็นรัฐมนตรี (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ) อาจจะทำให้เราห่างไปบ้าง เพราะสายงานรับผิดชอบเปลี่ยนไป แต่เมื่อกลับมาเป็น ส.ส.ธรรมดา และยังเป็นฝ่ายค้านด้วยแล้ว ยังมีเวลาเจอกัน คุยกันบ่อย จะเข้าพบก็ง่าย ไม่มีใครคอยกัน” (วานีต้า)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า จะสนิทกับแหล่งข่าวระดับโฆษกพรรคคนนี้นักเพียงใด แต่นางสาววานีต้า ก็ไม่สามารถที่จะใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ใกล้ชิดเพื่องานข่าวให้ได้ข่าวดี ในเชิงลึก กว่านักข่าวคนอื่นมากนัก ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะนักข่าวไม่มีความสามารถ แต่เป็นเพราะเงื่อนไขข้อจำกัดของสื่อสำนักข่าวไทย ที่เล่นข่าวลึกๆที่เน้นประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองแรงๆ ไม่ได้นั่นเอง แต่การที่นักข่าว อ.ส.ม.ท.อย่างนางสาววานีต้า สามารถสร้างสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวได้ถึงขั้นนี้ อย่างน้อยก็บรรลุเป้าหมายของงานข่าวสำนักข่าวไทยได้ในระดับที่น่าพอใจแล้ว คือ ได้ข่าวที่ถูกต้อง และครอบคลุมประเด็น ข่าวไว และไม่ตกข่าว แม้ว่าอาจจะไม่ลึกพอ

“ ข่าวลึกเรา ถึงจะรู้ เราก็เล่นไม่ได้ ยิ่งข่าวที่ไม่สามารถระบุชื่อผู้พูดได้ เราก็ลงไม่ได้ ไม่เหมือนหนังสือพิมพ์ แต่เราทำได้ดีที่สุด คือข่าวของเรามีความน่าเชื่อถือ ถูกต้อง” (วานีต้า)

และในมุมมองของแหล่งข่าวเอง นายสุรพร มีข้อสังเกตว่า ที่ผ่านมานักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. ยังไม่ได้อาศัยประโยชน์จากความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวอย่างเต็มที่ ทั้งที่มีศักยภาพพร้อมกว่าสื่ออื่นๆ ในการที่จะนำเสนอข่าวในเชิงลึก

“..โดยบุคลิกภาพของ อ.ส.ม.ท.แล้ว มีอะไรต้องใส่ให้เต็ม ใส่เข้าไปเลย ไม่ต้องกลัวว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ เพราะการแข่งขันในปัจจุบันรุนแรงมาก อ.ส.ม.ท. มีสิทธิ์น้อยมากที่จะเลือกว่าอันไหนเป็นประโยชน์หรือเสียประโยชน์ต่อรัฐ เพราะการแข่งขันมีสูง อ.ส.ม.ท. นอกจากต้องรักษาจุดของการแข่งขันคือ ความถูกต้องของข่าว นานนักหรือคำพูดบางครั้งก็ปรับเปลี่ยนบ้างเพื่อให้เหมาะสมแล้ว ต้องเน้นความลึกด้วย ซึ่งอ.ส.ม.ท. เล่นข่าวลึกได้ โดยไม่จำเป็นรุนแรง เพราะความเป็นสื่อรัฐ เนื้อข่าวประเด็นข่าวไม่เพี้ยนอยู่แล้ว แต่ลดความhotลงไปบ้าง เพราะต้องกระจาย

ข่าวออกไปสู่ต่างประเทศด้วย ลักษณะตรงนี้เป็นบุคลิกภาพของ อ.ส.ม.ท. ชาวที่ผ่าน อ.ส.ม.ท.ทุกฉบับจะไม่หลุดเลย จะกระจายได้หมด นักข่าว อ.ส.ม.ท. ต้องใช้ศักยภาพทั้งของตัวเอง และองค์กรให้เต็มที่ ” (สุรพร)

ในสายตาของนักข่าวหนังสือพิมพ์ที่มองความสัมพันธ์ของนางสาววานีดำกับแหล่งข่าว พบว่า เป็นความสัมพันธ์ในระดับที่ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวพอสมควร แต่ไม่ได้พิเศษไปกว่าความสัมพันธ์ที่นายสุรพรมีกับนักข่าวคนอื่นๆมากนัก ยกเว้นความเกรงใจที่นักข่าวอ.ส.ม.ท.ได้รับจากแหล่งข่าวเพราะความอาวุโสและการวางตัว และความสัมพันธ์นั้นไม่ได้อยู่ในข่ายที่ถูกเพ่งเล็งว่าต่างฝ่ายต่างมีประโยชน์แอบแฝงต่อกัน และความไว้วางใจที่แหล่งข่าวมีให้นางสาววานีดำนั้น เป็นเพราะการวางตัวที่เหมาะสม รู้กาลเทศะ ไม่ก้าวร้าว และความมีมนุษยสัมพันธ์ ทั้งนี้ องค์กรในสังกัดของ วานีดำ คือ อ.ส.ม.ท. จะมีส่วนเป็นปัจจัยกำหนดความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายอยู่บ้าง ในประเด็นที่ว่า อ.ส.ม.ท. ไม่เสนอข่าวก้าวร้าวรุนแรง ทำให้แหล่งข่าวสบายใจที่จะคบหากับนักข่าว อ.ส.ม.ท.

“ พี่ดำก็เหมือนกับนักข่าวคนอื่นๆที่แหล่งข่าวเขาสนิท ถ้าถามว่าสนิทใกล้ชิดแค่ไหน ก็จะอยู่ในระดับกลางๆ ไม่ได้ใกล้ชิดแบบรับใช้จนน่าเกลียด ถ้าเทียบกับนักข่าวคนอื่นๆ แหล่งข่าวอาจจะเห็นความสำคัญของพี่ดำ ตรงที่อาวุโสกว่าคนอื่นๆ มีอะไรจะสื่อสารกับนักข่าว แหล่งข่าวก็จะบอกผ่านพี่ดำ ซึ่งความสัมพันธ์ที่พี่ดำมีกับแหล่งข่าว นั้น คิดว่าเป็นเพราะตัวเขาเองมากกว่า ความเป็น อ.ส.ม.ท. จะมีส่วนทำให้แหล่งข่าวเห็นความสำคัญของพี่ดำบ้าง ก็ตรงที่ อ.ส.ม.ท. ไม่เล่นข่าวแรง หรือข่าวล่อแหลม แหล่งข่าวจึงวางใจที่จะคบหา เพราะเขาไม่ต้องระมัดระวังตัวมาก .. ความสัมพันธ์ก็มีลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นข่าว ความเคลื่อนไหวเหตุการณ์ต่างๆ พี่ดำจะได้เปรียบตรงประเด็นข่าว เพราะเขามีประสบการณ์มาก” (นิภาวรรณ แก้วรากมุกข์, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม นางสาวนิภาวรรณ มองว่า ประโยชน์ในงานข่าวของนางสาววานีดำ จากความสัมพันธ์ที่มีกับนายสุรพร หรือแหล่งข่าวคนอื่นๆนั้น ถ้าเทียบกับนักข่าวคนอื่นแล้วไม่ได้เหนือกว่าแต่อย่างใด ทั้งนี้ เพราะเหตุผลเดียวกันกับที่กล่าวไว้ข้างต้นคือ ข้อจำกัดในการนำเสนอข่าวของสำนักข่าวไทยเอง ที่ไม่สามารถเสนอข่าวการเมืองในเชิงลึกที่เป็นประเด็นความขัดแย้งรุนแรงได้ ซึ่งจากข้อจำกัดนี้ ทำให้มองว่า บางครั้งไม่จำเป็นเลยที่นักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. จะต้องสร้างความสนิทสนมกับแหล่งข่าว

“แม้แต่คำพูดแรงๆที่แหล่งข่าวพูด สำนักข่าวไทยก็ต้องหลีกเลี่ยงใช้คำพูดอื่นที่เบา
ลง การเสนอข่าวของ อ.ส.ม.ท.จะให้กระทบรัฐบาลมากก็ไม่ได้ เพราะเป็นสื่อถึงราชการ ข่าวที่ออก
จากฝ่ายค้านต้องระมัดระวังไม่ให้กระทบต่อรัฐบาล...ถ้ามองอย่างผิวเผินแล้ว ไม่จำเป็นเลยที่นัก
ข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. จะต้องสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวเพื่องานข่าว เพราะถึงยังไงก็
มีข้อจำกัดในการนำเสนอ เว้นเสียแต่ว่า นักข่าว อ.ส.ม.ท.บางคนมีเป้าหมายที่จะสร้างความ
สัมพันธ์เอาไว้ เพื่อจะขยับขยายตัวเองไปอยู่ที่อื่นหรือทำงานอื่นในอนาคต” (นิภาวรรณ, อ้างแล้ว)

ด้วยเหตุผลข้างต้น จึงไม่ต้องกล่าวถึงผลประโยชน์ส่วนตัวในเชิงอำิสสินจ้างที่
แหล่งข่าวจะมีให้กับนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. เพราะไม่คุ้มกับการลงทุน

3. ข่าวเศรษฐกิจ

จากการหยุดดูความลึกซึ้งของสัมพันธภาพระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. นั้น พบว่านักข่าวส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวในระดับปานกลาง คือ ไม่ห่างหรือใกล้ชิดมาก ถ้าเทียบแล้ว ความสัมพันธ์ของนักข่าวอ.ส.ม.ท.สายนี้ที่มีกับแหล่งข่าว จะสอดคล้องกับแบบจำลองความสัมพันธ์แบบที่ 2 ของกีเบอร์และจอห์นสัน(อ้างแล้ว) ทั้งนี้ เหตุผลที่นักข่าวสายเศรษฐกิจของ อ.ส.ม.ท. ไม่เข้าไป “คลุก” กับแหล่งข่าวมาก มีอยู่ 3 ประการหลักด้วยกันคือ

ประการแรก เนื่องจากตัวนักข่าวเองเกรงว่าจะเกิดผลเสียต่อการทำงาน โดยเฉพาะการเอนเอียงหรือเข้าข้างแหล่งข่าว ทำให้เสนอข่าวไม่ได้เต็มที่ เพราะความเกรงใจ โดยเฉพาะในกรณีที่มีข่าวลบเกี่ยวกับตัวแหล่งข่าวเหล่านั้น อันเป็นเหตุผลเดียวกันกับปัจจัยที่กำหนดระยะห่างความสัมพันธ์ที่มีกับแหล่งข่าวของนักข่าวการเมือง อ.ส.ม.ท. ที่กล่าวถึงโดยละเอียดไปแล้วก่อนหน้านี้

ประการที่สอง แหล่งข่าวสายเศรษฐกิจของนักข่าว อ.ส.ม.ท. ส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการประจำกระทรวงหรือหน่วยงานต่างๆ มากกว่าจะเป็นนักการเมือง ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับข้าราชการประจำนั้น ทำไม่ได้สะดวกเหมือนกับการสร้างความสัมพันธ์กับนักการเมือง

ประการที่สาม แม้ว่าแหล่งข่าวของนักข่าวสายเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. จะเป็นผู้ที่อยู่ในภาคเอกชนบ้าง แต่การเสนอข่าวเศรษฐกิจของ อ.ส.ม.ท. มักจะให้น้ำหนักไปกับทางภาคราชการ และภาคกึ่งราชการ และแม้จะเสนอข่าวของภาคธุรกิจเอกชนอยู่บ้าง แต่โดยข้อจำกัดของสื่อสำนักข่าวไทยอ.ส.ม.ท. โดยเฉพาะเอกสารข่าวที่ไม่ได้วางขายหรือถึงมือผู้อ่านโดยตรง แต่ผ่านสื่ออื่นๆ อีกทอดหนึ่ง ก่อนถึงสาธารณชนนั้น ทำให้เกิดผลกระทบ (impact) ต่อผู้รับสารน้อย ประกอบกับข่าวของ อ.ส.ม.ท. ไม่สามารถลงลึกได้เท่ากับสื่อเอกชนอย่างหนังสือพิมพ์ เพราะข่าวสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. ไม่มีลักษณะของการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่จะเป็นช่องทางเอื้อประโยชน์ต่อแหล่งข่าวได้ ข่าวโทรทัศน์ช่อง 9 ก็เช่นกัน ซึ่งงานข่าวจะแยกออกจากธุรกิจการตลาดอย่างชัดเจน แหล่งข่าวภาคธุรกิจเอกชนจึงไม่ได้รับประโยชน์จากสื่อ อ.ส.ม.ท. เต็มที่นักเมื่อเทียบกับสื่อเอกชนอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในภาพรวมความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวของนักข่าวเศรษฐกิจจะไม่แนบแน่นมากมาย แต่ประโยชน์ที่ได้จากความสัมพันธ์ก็มีอยู่พอสมควร โดยเฉพาะประโยชน์ต่องานข่าว ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

3.1 ประโยชน์ในงานข่าว

ประโยชน์หลักของการทำความรู้จักมักคุ้นกับแหล่งข่าวนั้น เหมือนกันกับนักข่าวราชสำนักและนักข่าวการเมืองที่ได้กล่าวมาข้างต้น คือ จะเปิดช่องให้นักข่าวสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่าย ได้ไว และลึก(ในบางเรื่อง) ได้ข่าวที่ถูกต้อง ข่าวพิเศษคนเดียวและอย่างน้อยที่สุดคือไม่ตกข่าว ซึ่งถ้ามองความสัมพันธ์ไปในเชิงอุปถัมภ์ ทรัพยากรสำคัญของแหล่งข่าวในฐานะผู้อุปถัมภ์ที่เอื้อประโยชน์นักข่าวในฐานะผู้รับอุปถัมภ์ในกรณีนี้ก็คือนักข่าวสารนั่นเอง และผลที่องค์กรสื่อได้รับอีกทอดหนึ่ง ก็คือผลผลิตข่าวที่มีคุณภาพ

“ความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าวมันมีข้อดีคือ ถ้าสนิทกันแล้ว แหล่งข่าวเขาสบายใจที่จะคุยกับเรา เขาจะบอกในเรื่องที่มันเป็นความจริงกับเรามากกว่า ซึ่งก็สามารถที่จะคุยได้ว่า โอเค ตรงนี้เล่าให้ฟังเฉยๆนะ ถ้าเป็นความสัมพันธ์แบบผิวเผินระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว เขาก็จะพูดได้เฉพาะเท่าที่จะพูด” (ประสาน รุ่งสว่าง, อ่างแล้ว)

จากการศึกษาพบว่า นักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. จะอาศัยความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับแหล่งข่าวเพื่อประโยชน์ในงานข่าวในลักษณะของการเจาะข่าวเดี่ยว ข่าวพิเศษคนเดียว หรือที่เรียกว่า “ข่าวเจาะ” เป็นอันดับแรก เพราะข่าวเดี่ยวที่มีประเด็นแปลกแตกต่างไปจากสื่ออื่นๆ ทำให้ข่าวของสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. มีคุณค่า เป็นหน้าตา จุดขาย หรือ “เครดิต” ของสำนักข่าว ส่วนประโยชน์จากความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าวในลักษณะของการได้ข่าวไว ได้ปริมาณข่าวมาก และการใช้แหล่งข่าวเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข่าวนั้น เป็นประเด็นที่ให้ความสำคัญรองลงมาจากข่าวเดี่ยว เพราะข่าวเดี่ยวที่ฉีกประเด็นไปจากคนอื่น นักข่าว อ.ส.ม.ท. มองเห็นและได้ก่อนคนอื่นนั้น ทำให้สื่อต่างๆ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ เห็นความสำคัญของสำนักข่าวไทย ไม่เพียงแต่เป็นแหล่งตรวจสอบประเด็นข่าวประจำวันทั่วไปว่าเขาตกหล่นข่าวไหนไปบ้างเท่านั้น หากแต่ต้องคอยดูด้วยว่าวันนี้ สำนักข่าวไทยเจาะลึกเรื่องใดด้วย

กรณีของนางสาวจิตเกษม ณ ระนอง (อ่างแล้ว) หัวหน้าแผนกประมวลข่าวและข่าวประกวดราคา อดีตนักข่าวและหัวหน้าข่าวเศรษฐกิจ ฝ่ายหนังสือข่าวและข่าววิทยุ อ.ส.ม.ท.

คือตัวอย่างที่โดดเด่นของนักข่าวเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับแหล่งข่าวในวงการพลังงานและน้ำมัน ซึ่งได้กล่าวถึงวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวไปแล้วในบทที่4แล้วถึงตัวอย่างของการใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวว่า “ตอนนั้นถูกส่งไปอบรมการเขียนข่าวที่มาเลเซีย ขณะนั้นมีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับโครงสร้างราคาน้ำมัน ติดอบรมอยู่ แต่กลัวตกข่าวจึงโทรศัพท์กลับมาเมืองไทยเช็คข่าวจากแหล่งข่าวหลายคน ตอนนั้นยังไม่มีใครอยากจะพูดเรื่องราคาน้ำมันว่าจะขึ้นหรือไม่ขึ้น เพราะมันมีผลกระทบ แต่อาศัยว่าเราตามเรื่องนี้มาตลอด แหล่งข่าวเรารู้จักเรา เขายอมพูด เสร็จแล้วก็เขียนข่าวส่งแฟกซ์กลับมา เป็นข่าวเดี่ยวของสำนักข่าวไทย รุ่งเช้าหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเอาข่าวนั้นลงหน้าหนึ่ง หัวหน้าแผนกเขียนประกาศภายในชมเชยให้”

นางสาวมนชยา ศุจิมนัส หัวหน้าแผนกข่าวเศรษฐกิจ ฝ่ายหนังสือข่าวและข่าววิทยุ (สัมภาษณ์) กล่าวถึงการอาศัยประโยชน์จากแหล่งข่าวระดับสูงที่รู้จักคุ้นเคยดีเมื่อตอนทำข่าวที่กระทรวงพาณิชย์ว่า “ได้ข่าว.. นักข่าวมันก็ต้องมีข่าวออกมา โดยเฉพาะข่าวเล็กๆ ในระดับนโยบาย เช่น ตอนนั้น คือเรื่องกฎหมายบังคับสวมหมวกกันน็อค เราก็ตามเจาะว่ากระทรวงพาณิชย์จะเตรียมป้องกันควบคุมเรื่องราคาหมวกอย่างไรเป็นการล่วงหน้า นโยบายบางอย่างกระทรวงเขาไม่ยอมเปิดเผย เพราะมันมีผลกระทบ แต่ในแง่ข่าวมันก็ต้องมี เราก็อทราบhintได้จากแหล่งข่าวที่รู้จัก”

จากการบอกเล่าของนักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. พบว่า ในระยะแรกๆของการทำข่าวนั้น สำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. ไม่เป็นที่รู้จักหรือยอมรับจากแหล่งข่าวเท่าใดนัก แต่เมื่อนักข่าวเริ่มเจาะข่าว เริ่มผูกพันกับแหล่งข่าว ทำให้สำนักข่าวไทยเป็นที่รู้จักของแหล่งข่าวสายเศรษฐกิจมากขึ้น ยิ่งแหล่งข่าวเริ่มเห็นว่า มีข่าวดีๆมีจุดเริ่มต้นออกไปจากนักข่าวสำนักข่าวไทย การให้การยอมรับและให้ความสำคัญจากแหล่งข่าว ก็ตามมา ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อมีแหล่งข่าวที่สนิทแล้ว กรณีที่แหล่งข่าวคนนั้นเป็นผู้บริหาร การที่นักข่าวจะขอข้อมูลจากหน่วยงานนั้น แหล่งข่าวก็มักจะสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาของเขาให้ความร่วมมือกับนักข่าวด้วย

ตัวอย่างกรณีของนางสาวอิสสรียา พรายทองแยม นักข่าวสายกระทรวงคมนาคม ฝ่ายหนังสือข่าวและข่าววิทยุ สำนักข่าวไทย (อ้างแล้ว) ซึ่งเป็นนักข่าวคนหนึ่งซึ่งเป็นที่รู้จักมักคุ้นของผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงคมนาคมคือ กล่าวไว้ว่า “แรกๆ เขาก็ไม่ค่อยรู้จักเรา(สำนักข่าวไทย) เท่าไหร่ เราก็อพยายามสร้างผลงานให้เขาเห็น เมื่อเขายอมรับเรา รู้จักเรามากขึ้น ต่อมาอะไรมันก็ง่ายขึ้น บางครั้งแหล่งข่าวที่เราสนิทก็มีส่วนช่วย อย่างน้อยก็ในหมู่แหล่งข่าวเอง อย่างเราสนิทกับผู้บริหารสูงสุดของเขา เราจะเอาข้อมูลอะไร เขาก็จะให้ความสำคัญ หรือบางอย่างปลัด(ปลัด

กระทรวงคมนาคม) ก็จะบอกว่า อันนี้มีความสำคัญนะ ต้องให้ความร่วมมือ ...เขาจะบอกข้าราชการ ให้ความร่วมมือกับเรา หรืออย่างกรณีคุณมีชัย (วีระไวทยะ ประธานบอร์ดองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย) ที่เรารู้จักดี เขาเป็นประธานคณะกรรมการประเมินผล อ.ส.ม.ท.ด้วย เขาบอกเลยว่า ถ้ามีเรื่องไหนเป็นพิเศษ ผมจะให้ข่าวคุณก่อน เป็นสื่อให้หนังสือพิมพ์มาลอก เขาพูดแบบนี้เลย ข่าวไหนที่สำคัญๆ ดีมากๆ เขาอยากจะทำให้เราเป็นหน่วยแรกที่เผยแพร่...สำนักข่าวไทยเรามีบทบาทน้อยกว่าหนังสือพิมพ์ ไม่เคยมีใครเสนอผลประโยชน์ แต่เราก็กังต้องสร้างความสัมพันธ์ เพราะเราต้องได้ข่าวสive (exclusive) ไซ้ใหม่ อย่างน้อยเราต้องได้ข่าวไม่เหมือนคนอื่น ..บางคนเขาจะมีความเข้าใจว่า เราเป็นศูนย์รวมของการบริการ ข่าวได้ออกที่เราก่อนฉบับเดียว หนังสือพิมพ์ลอกไปลงแน่นอน”

“แต่ก่อน ไปไหน บอกว่ามาจากสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท.แหล่งข่าวไม่รู้จัก เพราะมันไม่ได้เป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนเหมือนกับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ หรือเดลินิวส์ มติชน ที่ไปไหนแหล่งข่าวโดยเฉพาะที่อาร์จะล้อมหน้าล้อมหลัง แต่เมื่อเขาได้รู้จักกับเรา ได้เห็นผลงานเรา เมื่อให้ข้อมูลเรา เราเขียนข่าวเดี่ยวได้ลงหนังสือพิมพ์หลายฉบับ เขาก็รู้จัก และเริ่มให้ความสำคัญ แต่ก่อนเราเหมือนนักข่าว “ผี” ในสายตาของพวกเขาแหล่งข่าว แต่ตอนนี้เขารู้จักและยอมรับ” (จิพร มรกตจินดา, สัมภาษณ์)

จากข้อมูลที่ได้ข้างต้น กล่าวโดยเป็นความสัมพันธ์ได้ว่า ความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าวทำให้นักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท.ได้ประโยชน์ในเชิงของข่าวเจาะพิเศษ เมื่อข่าวเหล่านั้นได้รับการเผยแพร่ต่อโดยสื่ออื่นๆที่เป็นสมาชิก สร้างผลในเชิงข่าวได้เนืองกว้าง และแหล่งข่าวทราบต้นตอว่ามาจากนักข่าวสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. ก็ทำให้สำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. เป็นที่รู้จักและยอมรับและให้ความสำคัญจากแหล่งข่าวมากขึ้น เมื่อเกิดการยอมรับ ก็ขยายผลทำให้นักข่าวได้รับความสะดวกหรือความร่วมมือจากแหล่งข่าวมากยิ่งขึ้นไปอีก

ประโยชน์ที่ตามมาอีกประการหนึ่งคือ การอำนวยความสะดวกในการทำงานข่าว เนื่องจากแหล่งข่าวของนักข่าวสายเศรษฐกิจ ถ้าไม่นับรวมถึงข้าราชการประจำกระทรวงเศรษฐกิจหลักๆแล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่อยู่ในภาคธุรกิจอุตสาหกรรม และการพาณิชย์ รวมถึงการเงิน ตัวบุคคลที่เป็นแหล่งข่าวมักจะหมายรวมถึงเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานต่างๆ ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการติดต่อสัมพันธ์กับนักข่าว และโดยธรรมชาติของการประชาสัมพันธ์ก็คือการเสนอบริการที่จะสามารถสร้างความประทับใจให้กับนักข่าวได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ นักข่าวสายเศรษฐกิจคือผู้ที่ได้รับการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆจากแหล่งข่าว

เหล่านี้โดยตรง และแน่นอนว่าอานิสงส์ก็เกิดแก่องค์กรในสังกัดด้วย กล่าวคือ ทรัพยากรของแหล่งข่าวที่นำมาบริการเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำข่าวแก่นักข่าวนั้น ถือว่าช่วยองค์กรลดต้นทุนการผลิตข่าวได้อีกทางหนึ่ง

“ทุกอย่างเท่าที่เขาจะหาให้ได้ เช่น กระจาดข่าวก่อน สุมุดจืดข่าวก่อน เอกสารต่างๆ ครอบถั่ววน เลี้ยงข่าว ไปทำข่าวต่างจังหวัดก็มีเอนเตอร์เทน(entertain) เดินทางฟรี มีห้องพักฟรี จะบอกว่าสิ่งที่ได้รับบริการจากแหล่งข่าวมันช่วยให้องค์กรเราประหยัดค่าใช้จ่ายลงไป จะพูดอย่างนั้นก็ได้” (จิรพร, อ่างแล้ว)

และที่สำคัญยิ่งไปกว่าสิ่งของเครื่องใช้เหล่านั้นแล้ว แหล่งข่าวในระดับประชาสัมพันธ์ หรือเลขานุการ ที่นักข่าวสร้างสายสัมพันธ์เอาไว้ ยังเป็นตัวนำไปสู่การเข้าถึงตัวผู้บริหารของหน่วยงานนั้นๆ ได้

นายสุพิน ปัญญามาก (สัมภาษณ์) ผู้ช่วยผู้อำนวยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) แหล่งข่าวคนสำคัญคนหนึ่งของนักข่าว อ.ส.ม.ท. กล่าวว่า “ในฐานะแหล่งข่าว เราจะต้องให้ความสำคัญคือ การอำนวยความสะดวกในการจัดให้ไปพบให้สัมภาษณ์คนโน้นคนนี้ ให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นหรือใช้ประกอบในการทำข่าวต่อไป เรื่องต่อมาคือ การไปดูสิ่งต่างๆ ที่มันแปลกใหม่ เราทำงานตรงนี้ แน่นนอนผู้สื่อข่าวเขาไม่มีเวลาไปดูด้วยตัวเอง เพราะงานเขาเยอะ แต่ถ้าเราจัดให้เขาไปดูที่นั่นที่นี่ อาจจะไม่เกี่ยวข้องกับงานของหน่วยงานเรานักแต่ถ้าจะเป็นประโยชน์ หรือการติดต่อสื่อสารให้นักข่าวกับผู้บริหารได้พบกัน ก็เป็นสิ่งที่เราต้องทำให้นักข่าว”

การทำข่าวเศรษฐกิจไม่ถนัดสำหรับนักข่าวที่ไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเงิน การคลัง อุตสาหกรรม หรือพาณิชย์ นักข่าวเศรษฐกิจของ อ.ส.ม.ท. ส่วนใหญ่ไม่ได้จบการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์มาโดยตรง การจะทำข่าวเศรษฐกิจได้ดีต้องมีความรู้เรื่องเศรษฐกิจดีด้วย แหล่งความรู้สำคัญของนักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. ก็คือ บุคคลที่เป็นแหล่งข่าวนั่นเอง ภูมิปัญญาหรือความรู้ความชำนาญเฉพาะตนของแหล่งข่าวที่ถ่ายทอดให้กับนักข่าวที่รู้จักมักคุ้นนั้น ย่อมหมายถึงการมีส่วนร่วมได้ช่วยพัฒนานักข่าวอันเป็นทรัพยากรบุคคลขององค์กรสื่อด้วยทางหนึ่ง และการพึ่งพาอาศัยแหล่งข่าวในลักษณะนี้ บางทีก็ทำให้แหล่งข่าวกับนักข่าวสายเศรษฐกิจของ อ.ส.ม.ท. สัมพันธ์กันแบบ “อาจารย์ กับ ลูกศิษย์”

“เราอาศัยความที่เรารู้จักเขาให้เป็นประโยชน์ โทรศัพทหรือไม่ก็ไปหาเขาเลย ขอ ความรู้เขา เรื่องกลไกตลาดdemand/supply โครงสร้างเป็นยังไง เศรษฐกิจเป็นเรื่องยาก เรื่อง อ้อย น้ำตาล น้ำมัน หรือการเงินอะไรก็ตาม ..องค์กรเราไม่ได้ให้ความรู้ตรงนี้ เราก็เอาความรู้เขา(แหล่ง ข่าว) มาเสริม... เราพยายามทำอย่างนี้ ตอนหลังก็กลายเป็นวัฒนธรรมเลยที่หน่วยงานพวกนี้เขา จัดอบรมสัมมนาให้ความรู้แก่นักข่าวเป็นประจำ” (จิตเกษม, อ่างแล้ว)

นายสุพิน ปัญญามาก (อ่างแล้ว) กล่าวถึงกรณีของ กฟผ.ว่า “เรามีการสัมมนา สื่อมวลชนปีละครั้งสองครั้งเสมอ เพื่อให้สื่อมวลชนมองเห็นถึงการพัฒนาการไฟฟ้าในบ้านเราห้าปี สิบปี มันจะไปทางใด ยามเศรษฐกิจดี เศรษฐกิจฟุบ เราจะพัฒนาไปอย่างไร เราจะมี การสัมมนา อย่างนี้ตลอด ค่าไฟฟ้าในอนาคตมันจะสูงหรือหกคะเมนลงข้างล่างขึ้นอยู่กับอะไรบ้างปัจจัย ให้นัก ข่าวเขารู้ระบบ คิด เสนอแนะ แต่ก่อนอื่นให้เขารู้background ก่อนว่า ธุรกิจไฟฟ้ามันเกิดขึ้นมา อย่งไร ทำไมการไฟฟ้าฯ ให้ประชาชนค่าเรื่องสร้างเขื่อนๆ เพราะความหนาหนาเพราะอะไร เพราะราคาค่าไฟฟ้าจะถูกมาก เพราะเราไม่ได้ซื้อน้ำจากใครอยู่ในบ้านเรา นี่คืออธิบายเป็นความรู้ ทำให้เกิดความรับรู้ เข้าใจ เข้าใจแล้ว จะยอมรับหรือไม่ เป็นเรื่องของเขา”

“จะสนิทกับข้าราชการประจำที่เขาคุ้นเคยต่อเนื่อง การที่เข้าไปหาเขาบ่อยๆ หรือว่าไปถามเรื่องที่ว่าอันนี้ไปถึงไหนแล้ว ในเชิงของการให้ความรู้แล้ว มันเป็นเรื่องที่เราต้องถาม แหล่งข่าวเขาจะ educate เรา ไม่ใช่แค่ให้ข่าวอย่างเดียว แต่จะให้ความรู้ การมองแนวของวิธีการ ปฏิบัติงานของคนปฏิบัติงานกระทรวงพาณิชย์ วิสัยทัศน์ การมองคน อย่างกับปลัด พชร อิศร เสนา ณ อยุธยา อดีตปลัดกระทรวงพาณิชย์ เราได้เรียนรู้วิธีการมองคน วิธีการปฏิบัติงานของเขา เวลาคุยกับเขา เขาจะพูดถึงคนอื่นอย่างไร พูดถึงวิธีการทำงานอย่างไร พยายามที่จะปรับมาใช้ใน ส่วนที่คิดว่าน่าจะดี” (มนชยา, อ่างแล้ว)

“การเขียนหรือเสนอข่าวเศรษฐกิจมันจะมีธรรมชาติที่แปลกจากข่าวอื่นคือ มัน ต้องอาศัยข้อมูลค่อนข้างจะเยอะ ข่าวมันต้องอาศัย background เช่น ค่าเงินบาทลอยตัว เพราะ ฉะนั้น คนที่ขยันทำการบ้าน ขยันอ่าน ขยันถาม ขยันทำความเข้าใจ ข่าวมันก็จะสามารถทำให้ลึก ได้ กรณีพิเศษที่เราต้องการข่าวลึก แต่เราไม่มีความรู้ เราก็ถามด้วยขอความรู้ด้วยจากแหล่งข่าว โดยตรง” (วัชระ สันตะกมลพงศ์ ,สัมภาษณ์)

“ส่วนหนึ่งของการที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สื่อข่าว ในฐานะเราเป็นแหล่งข่าว ไม่ใช่ให้ข่าวอย่างเดียว แต่ต้องทำให้สื่อมวลชนรู้สึก ว่า เราเป็นที่พึ่งได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องไหนที่เราตอบ

ได้ เคยสัมผัสมาเราก็ตอบไป แต่บังเอิญมันมีข่าวเกี่ยวกับหน่วยงานอื่น มันเกี่ยวข้องกับเรา เราก็บอกข้อมูลไป เขาก็สามารถที่จะไปหาข้อมูลเพิ่มเติมได้ มันก็เป็นประโยชน์ บางครั้งอย่างผมเป็นอาจารย์ ผมมีลูกศิษย์ มีหลักการในการวิชาการ เรื่องนี้เป็นจรรยาบรรณ off the record คืออะไรบอกให้เขารู้ เขาเข้าใจ บางคน นักข่าวไม่ได้จับสื่อสารมวลชน แต่เราก็บอกว่า ในเรื่องนี้ ในแง่วิชาการเขาว่าอย่างนี้ คุณจะเขียนอย่างนี้ ให้ความรู้ไปด้วย ประเด็นข่าวอะไรบ้างที่น่าสนใจ” (สุพิน ปัญญามาก, อ่างแล้ว)

3.2 ประโยชน์ด้านธุรกิจขององค์กร

จากการศึกษาพบว่า บางครั้ง นักข่าวเศรษฐกิจของ อ.ส.ม.ท. บางคน ก็ทำหน้าที่คล้ายกับพนักงานการตลาดไปด้วย โดยอาศัยความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวในแวดวงธุรกิจ โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมการผลิตในการติดต่อขอการสนับสนุนด้านการเงินและสิ่งของในรูปแบบของการอุปถัมภ์แก่องค์กร ทั้งในลักษณะของการเป็น “สปอนเซอร์” รายการโทรทัศน์ และวิทยุ และการลงโฆษณาในหนังสือของ อ.ส.ม.ท. ที่จัดทำขึ้นในโอกาสต่างๆ รวมทั้งการสนับสนุนกิจกรรมอื่นๆที่ อ.ส.ม.ท. จัดขึ้นในวาระต่างๆ เช่น ช่วงการทำข่าวการเลือกตั้ง หรือทำข่าวกิจกรรมพิเศษ การสนับสนุนที่ดึงเข้ามาทั้งด้านการเงิน และสิ่งของเช่น เสื้อยืด แจ็คเก็ต ของที่มข่าว ตัวอย่างของนักข่าวอ.ส.ม.ท. ที่สามารถดึงความร่วมมือจากภาคธุรกิจเข้ามาสนับสนุนองค์กรในลักษณะนี้คือ นางสาวจิตเกษม ณ ระนอง (อ่างแล้ว)

“ที่ได้มานั้นเพราะความสัมพันธ์ที่ดีที่เรามีต่อเขา บางรายที่สนิทกันก็ขอเลย ..ทำหนังสือครบรอบ 20 ปีสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. บางแห่งเขาเกือบจะตัดงบประมาณสัมพันธภาพไปทั้งแผนกเลย เรารู้จักผู้บริหารเขา เขาก็เจียดงบตรงนั้นให้ เราทำเพื่อองค์กรเรา เงินแต่ละแห่ง 2 หมื่นบ้าง 3 หมื่นบ้าง ...การขอความร่วมมือจากแหล่งข่าวในลักษณะดังกล่าวเป็นการได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และบางครั้งยังเผื่อแผ่เจือจานไปยังสังคมภายนอกได้อีกด้วย ซึ่งจะช่วยให้ยกระดับภาพลักษณ์ขององค์กรในสายตาของสังคมได้อีกทางหนึ่ง...จริงๆแล้วเขา(แหล่งข่าวที่เข้ามาเป็นสปอนเซอร์)ก็ได้ประโยชน์จากเราที่ว่า ถึงเขาไม่ให้เรา เขาก็ให้คนอื่น ที่สำคัญ เราจะทำยังไงให้เราอยู่ในอันดับต้นๆของเขาได้หรือเปล่า ...อย่างทำหนังสือครบรอบ 20 ปี สำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. ได้มาก็รายไม่รู้ แต่ยอดรวมทั้งหมดเกือบ 6 ล้านบาทบาท เราสามารถเอาไปให้สถาบันการศึกษาที่อื่นด้วย ถือว่าเป็นประโยชน์ร่วมกัน ...การเป็นนักข่าว ที่สำคัญคือ ต้องไม่มีกรอบ ...โอเค ไม่ใช่หน้าที่ของเรา แต่ในใจลึกๆ ต้องคิดว่าเราทำให้กับองค์กร ..ไม่ใช่ทำแต่งงานข่าว ...เวลาบอกนักข่าว(คนอื่นๆ) เขาบอกว่าไม่ถนัด ความจริงเขายังไม่ได้เริ่มต้น เขากลัวว่าบทบาทนักข่าวกับแหล่งข่าวมัน

จะมากลบบลปล้างกัน เป็นนักข่าวไปขอเขา แต่ความเป็นจริงมันไม่ใช่ ถ้าคุณแยกออก ความจริงเราชี้แจงให้เขา(แหล่งข่าว)รู้ได้ว่า บทบาทตรงนั้นเราคืออะไร แต่ถ้าเขามาต่อรอง(เรียกห้องกลับ)กับเรามาก คุณถอยกลับมาได้เลย ที่ถอยกลับเลย ที่ก็จะไม่ไปยุ่ง ที่จะขอเฉพาะกรณีที่เรารอรองกับเขาได้ว่า เราทำยังไงนะ ถ้ามีโอกาส มึงบเหลือ ช่วยเรานิดหนึ่ง คืออันนี้เราจะเอาไปให้ทางโรงเรียนสถาบันอื่นๆที่เขาต้องการ อย่าง ธ.ก.ส.(ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นสปอนเซอร์รายการข่าวเพื่อนเกษตรกรทางช่อง 9) เราช่วมมือกับเขา องค์กรเราได้ชื่อ ธ.ก.ส ได้ผลงาน เขาดีใจที่ได้ออกสื่อเราแล้ว เราก็ได้ลูกค้าที่แน่นอน support ให้องค์กรเรา... ในการร่วมมือกันต้องคุยกันเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุด ประโยชน์ที่เราได้คือ เขาเป็น Data Base เราได้ข้อมูลหลักจากเขา เราเป็นสื่อกลางให้”(จิตเกษม,อ้างแล้ว)

นางสาวบริندا กลัสนิมิ ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ บริษัทโรงกลั่นน้ำมันระยอง ในเครือของบริษัท เซลล์(ประเทศไทย)จำกัด (สัมภาษณ์) ซึ่งมีความสนิทสนมกับ นางสาวจิตเกษม ณ ระนอง และนักข่าวสายเศรษฐกิจของสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. คนอื่นๆ เป็นพิเศษ และเป็นผู้นำทรัพยากรของบริษัทฯและบางครั้งก็ของส่วนตัวมาสนับสนุนกิจกรรมของอ.ส.ม.ท.อยู่อย่างสม่ำเสมอ กล่าวว่า “ที่จะขอทางบริษัทฯเขาให้เป็นพิเศษเรื่อยๆ เพราะเราจะมีความสัมพันธ์ที่ดีมาโดยตลอด เพราะฉะนั้นเขาเอ่ยปากอะไร ที่ช่วยได้ ที่จะช่วย ไม่ว่าจะเป็นการทำงานอะไร เช่น เสื่อฟอร์มของทีมข่าวเวลาออกไปทำข่าวเลือกตั้ง จะทำรายการ หาสปอนเซอร์ ทำหนังสือขอการสนับสนุนพี่มาพี่จะให้โดยตลอด”

อย่างไรก็ตาม กรณีของนางสาวจิตเกษม ณ ระนอง เป็นเพียงส่วนน้อยของนักข่าวที่อาศัยประโยชน์จากความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเพื่อประโยชน์ต่อองค์กรในลักษณะนี้ ซึ่งนักข่าวคนอื่นๆ ส่วนหนึ่งเห็นด้วย แต่อีกส่วนหนึ่งเห็นเป็นอย่างอื่น ซึ่งมักจะมีคำถามตามมาอยู่เสมอว่าบทบาทนักการตลานั้น นักข่าวควรหรือไม่ควรทำ เพราะการอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าวในลักษณะดังกล่าวนี้มักจะมีผลเสียตามมา

“วรรณ (ชื่อเล่น) ไม่เคยขอสปอนเซอร์แหล่งข่าว แต่พี่เเมก (ชื่อเล่นจิตเกษม ณ ระนอง) มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าว เช่น บริษัทน้ำมัน ปิโตรเลียมหลายอัน รายการโทรทัศน์ เช่น 9 วันใหม่ หรืออะไร ก็ได้สปอนเซอร์มาจากความสัมพันธ์ส่วนตัวของพี่เเมกกับแหล่งข่าว ซึ่งมันเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เลียนแบบไม่ได้” (จิรพร, อ้างแล้ว)

นายวัชร สันตะกมลพงศ์ นักข่าวสายเศรษฐกิจ ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. (อ้างแล้ว) กล่าวว่า “ไม่เคยคิด ไม่เคยลอง แม้รายได้จะงาม คอมมิชชั่น 10 % แต่มันไม่ใช่หน้าที่ของนักข่าว มันไม่ใช่ เราทำใจไม่ได้.. สร้างความคุ้นเคยกับเขา แล้ววันดีคืนดีไปบอกกับเขา(แหล่งข่าว)ว่า เรามีรายการอย่างนี้ อยากจะขอสปอนเซอร์ ทำไม่ได้.. อย่างเคยเจอกรณีเพื่อนนักข่าวหนังสือพิมพ์ธุรกิจฉบับหนึ่ง เขาสนิทกับแหล่งข่าวคนหนึ่งมาก วันหนึ่งนัดสัมภาษณ์พิเศษ บรรณาธิการส่งพนักงานการตลาดตามหลังมาด้วยเพื่อเจรจาขอสปอนเซอร์จากแหล่งข่าวคนนั้น นักข่าวคนนี้เข้าใจมาก อายมาก เกิดแรงกดดันจนต้องลาออกจากหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นเลย”

“ทำไม่ได้ เขาเปิดโอกาสให้ทำ แต่ผมไม่เคยทำซักที มันลำบากใจที่จะพูด ไม่รู้ว่า จะพูดยังไงกับเขา..แต่ถ้าจะทำก็สามารถทำได้ทางอ้อม คือเป็นตัวเชื่อมให้กับฝ่ายการตลาดได้มีโอกาสเจรจากับแหล่งข่าวเอง ..ผมได้ประโยชน์จากทางตรงกันข้าม ..เราไปทำข่าวให้กับบริษัทเอกชนสักรายหนึ่งจนมีความสนิทสนมกับเขา เราจะหาสปอนเซอร์ให้สถานนี้ได้ โดยไปดึงให้เขามาซื้อโฆษณาเรา โดยนัดให้ฝ่ายการตลาดเขาติดต่อกันอีกที” (ภูสพงค์ ฉายประเสริฐ, อ้างแล้ว)

“เคยติดต่อประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ เช่น การทางพิเศษแห่งประเทศไทย หรือติดต่อ กทม. เราจะบอกว่า พี่เราจะมีหนังสือครบรอบ 20 ปี สนใจจะเป็นสปอนเซอร์ไหม ถ้าสนใจให้เขาติดต่อฝ่ายการตลาดของเรา เราเป็นตัวเชื่อม แต่ทำไม่ก็ครั้ง” (อิสสรียา, อ้างแล้ว)

3.3 ลักษณะการเอื้อประโยชน์ต่อกันระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวเศรษฐกิจ

เมื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายเศรษฐกิจของ อ.ส.ม.ท. ด้วยแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์แล้ว พบว่า ทั้งสองฝ่ายจะมีลักษณะการพึ่งพาอาศัยกันเช่นเดียวกับนักข่าวกับแหล่งข่าวสายการเมือง คือ มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งบางครั้งก็เป็นการยากที่จะแยกให้ออกชัดเจนว่าเป็นประโยชน์ส่วนตัวหรือประโยชน์ต่อองค์กร หรือว่าทั้งสองอย่าง ซึ่งประโยชน์ที่ต่างฝ่ายต่างเอื้อต่อกันนั้น สามารถแยกอธิบายตามบทบาทที่คู่ความสัมพันธ์มีต่อกัน คือ บทบาท ผู้อุปถัมภ์ และ ผู้รับอุปถัมภ์ ได้ดังนี้

3.3.1 เมื่อแหล่งข่าวเป็นผู้อุปถัมภ์

เมื่อมองจากบทบาทของแหล่งข่าวในฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์แล้ว ประโยชน์ที่นักข่าวเศรษฐกิจของ อ.ส.ม.ท. ได้รับการอุปถัมภ์จากแหล่งข่าวที่สนิทนั้น ถ้าไม่นับรวมเรื่องข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ก็ไม่ได้แตกต่างจากนักข่าวสายการเมือง ดังที่กล่าวมาข้างต้น ส่วนใหญ่จะเป็นในลักษณะการได้รับของที่ระลึกในโอกาสต่างๆ หรือไม่ก็ได้เดินทางไปพักผ่อนฟรี และนานๆ ครั้ง นักข่าวจะได้เดินทางไปต่างประเทศ แต่นั่นเป็นบริการที่แหล่งข่าวมีไว้ให้บริการแก่นักข่าวจากทุกสำนัก ไม่เฉพาะของ อ.ส.ม.ท. จึงไม่ถือว่าเป็นกรณีพิเศษ และบางครั้งนักข่าวเองก็แยกแยะลำบากว่าผลประโยชน์ที่ได้รับจากแหล่งข่าวนั้นเป็นผลประโยชน์ต่อองค์กรหรือผลประโยชน์ส่วนตัว แต่ไม่พบกรณีใดที่ลำบากใจจะรับประโยชน์จากแหล่งข่าว เพราะเหตุผลสามประการคือ ประการแรก ประโยชน์ที่แหล่งข่าวเสนอให้ไม่เกินวิสัยที่จะรับได้ ประการที่สองไม่รู้สึกรู้ว่ามีข้อผูกมัดใดๆที่จะรับประโยชน์จากแหล่งข่าวตราบดีที่สิ่งนั้นอยู่ในเกณฑ์ที่กล่าวไว้ในข้อแรก และประการที่สาม นักข่าวเชื่อในหลักการที่ว่า “มีรับก็ต้องมีให้” ตราบใดที่เชื่อว่าสิ่งที่รับไว้ในวันนี้ จะไม่เป็นหนี้บุญคุณไปตลอดชาติ แต่ยังมีโอกาสตอบแทนได้ ก็สบายใจที่จะรับ

“ถ้าจะคิดว่าได้ผลประโยชน์ในระดับส่วนตัวใหม่ การได้ไปเที่ยวต่างจังหวัดฟรี ก็ยอมรับว่าเป็นความสนิทสนมส่วนตัว อันนี้ก็ตอนทำข่าวที่กระทรวงเกษตรฯ ทำข่าวกรมป่าไม้ รู้จักกับอธิบดี ผ่อง เล่งอี่ ได้ไปเที่ยวฟรีที่อุทยานแห่งชาติ แทนที่จะขออนุญาตก่อนล่วงหน้าเป็นเดือน ก็ขอความอนุเคราะห์ ไม่ต้องผ่านกระบวนการขีดยาว เขาเป็นสปอนเซอร์ให้ จัดเรือจัดรถให้ ผลประโยชน์ที่ได้ส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะของการได้เที่ยวฟรีมากกว่า ส่วนจะมองว่าเป็นการได้ผลประโยชน์ เราต้องทำข่าวในแง่ดีอย่างเดียวให้กับเขาหรือไม่ สำหรับเราไม่ใช่ แหล่งข่าว เขาก็ไม่ได้คาดหวังจากเราอย่างนั้น” (จิรพร , อ่างแล้ว)

“เคยได้ไปต่างประเทศ คือ ไปดูงานที่สิงคโปร์ กับมาเลเซีย บริษัทน้ำมันแห่งหนึ่งเขาจัดไป เขาเชิญนักข่าว ตอนนั้นพี่ไม่ได้รับผิดชอบแล้ว นักข่าวที่ดูแลอยู่ก็ได้ไป ประชาสัมพันธ์เขาก็โทร.มาถามว่าทำไมไม่ไปเอง เราก็ชี้แจงไปว่านักข่าวที่รับผิดชอบเขาต้องไป แต่ทางประชาสัมพันธ์เขาก็มีหนังสือเชิญตรงมาที่เราอีกที ให้เราไปด้วยอีกคนหนึ่ง นั่นเป็น favour ส่วนตัวที่เขาให้เรา เขา treat เราเหมือนคนใน office เขา ...ผลประโยชน์บางทีก็แยกไม่ออกว่าเป็นประโยชน์องค์กร หรือส่วนตัว ...สิ่งที่เขาเสนอมา ถ้าเราไม่คิดมาก ไม่เกินวิสัยที่เราจะรับได้มันก็ไม่เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นนักข่าวเศรษฐกิจแล้วนี่เขาจะมีบ entertain เลี้ยงเรา มันขึ้นอยู่กับ

กับการตีความ บางoffice(สำนักข่าว) เขาห้ามรับของ พี่ว่านั่นมันเกินไป ขอเพียงให้เรารู้ว่า เรา take เขา ก็ต้องมีเวลาที่เราก้iveเขาได้เหมือนกัน” (จิตเกษม,อ้างแล้ว)

สำหรับรูปแบบของการอุปถัมภ์ในลักษณะการหยิบยื่นผลประโยชน์ที่เป็นเงินทองหรือ“ของขวัญ” นั้น จากการบอกเล่าของนักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. พบว่า เป็นปรากฏการณ์ที่ “ลือ”กันและเชื่อกันว่าปัจจุบันยังมีอยู่ในแวดวงนักข่าวสายนี้ เพียงแต่ไม่มีหลักฐานยืนยันเท่านั้น ส่วนกรณีของนักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. เอง ไม่พบว่ามีใครได้รับการอุปถัมภ์จากแหล่งข่าวในลักษณะนี้ แต่ลักษณะของการแจกลิงของที่ระลึก หรือเลี้ยงอาหารนั้น ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ แต่เมื่อเทียบกับนักข่าวหนังสือพิมพ์แล้ว นักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. ไม่ค่อยได้รับการเสนอผลประโยชน์ในลักษณะดังกล่าวมากนัก เนื่องจากเหตุผลเงื่อนไขที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า นักข่าว อ.ส.ม.ท.ส่วนใหญ่มักจะจำกัดระยะห่างความสัมพันธ์ที่มีกับแหล่งข่าว และด้วยข้อจำกัดของสื่อ อ.ส.ม.ท. ที่ไม่สามารถเสนอข่าวในทางที่เอื้อประโยชน์ในเชิงโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้กับแหล่งข่าวได้โดยตรง

นางสาวมนชยา ศุจินันต์ (อ้างแล้ว)กล่าวถึงการอุปถัมภ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายกระทรวงพาณิชย์ ในยุคหนึ่งว่า “มี..แต่ไม่มีหลักฐาน เท่าที่รู้ ได้ยินเป็นข่าวลือมากกว่า ให้ของ ให้อะไรกัน แต่ในลักษณะให้เป็นเงินเดือนประจำไม่เคยได้ยิน แต่มีการแจกเหล้า แจกไวน์ มี เป็นแหล่งข่าวระดับอธิบดี.. ส่วนตัวโส่ย(ชื่อเล่นของมนชยา)เอง ไม่มีใครมาเสนออะไรให้เลย อยากได้เหมือนกัน อย่างแหล่งข่าวคนเดียวกันเราก็สนิทกับเขา นักข่าวคนอื่นเข้าไปในห้อง กลับออกมาพร้อมพระเลี่ยมทอง เราเข้าไปบ้าง ไม่เห็นเขาให้เราเลย ”

ส่วนสายกระทรวงคมนาคม นางสาวอิสสรียา พรายทองแย้ม (อ้างแล้ว) กล่าวว่า “แหล่งข่าวระดับรัฐมนตรีบางคน (สมัยหนึ่ง) เลี้ยงนักข่าวหนังสือพิมพ์บางฉบับ ให้เงินเป็นเดือน แต่ไม่เคยมีใครมาเสนอผลประโยชน์ให้หนูเลย อย่งไปต่างประเทศ หนูก็ไม่เคยได้ไปฟรีกับเขาเลย เพราะแหล่งข่าวในแวดวงธุรกิจ เขาจะเน้นสื่อทางธุรกิจ หนังสือพิมพ์ใหญ่ๆมากกว่า .. แต่หนูก็ไม่ได้หวังว่าจะได้ประโยชน์อะไรจากแหล่งข่าว นอกจากข่าว ...แต่ก็มีนะ อย่างการสื่อสารแห่งประเทศไทย ปีใหม่เขาจะแจกรางวัลเยอะ แจกโทรศัพท์มือถือ จัปสลากแจกทอง ตัดเค้กมีทอง ..ตอนนั้นมีข่าว นักข่าวบางฉบับได้มือถือ แต่ก็เอาไปคืน แต่ตอนหลังไม่ได้แจกฟรี แต่มีการขายโทรศัพท์มือถือราคาถูกเป็นพิเศษแก่นักข่าว”

ปรากฏการณ์ “ของขาว” ในแวดวงนักข่าวสายเศรษฐกิจ มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อไหร่ ไม่มีใครทราบ แต่จากการบอกเล่าของนักข่าวเศรษฐกิจ อ.สม.ท. พบว่า ลักษณะของการอุปถัมภ์กันเช่นนี้มีมานานแล้ว

นายประสาน รุ่งสว่าง (อ้างแล้ว) เล่าประสบการณ์เมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้วให้ฟังว่า “ก่อนเข้ามาทำงานที่ อ.สม.ท. พี่เคยทำข่าวเศรษฐกิจที่หนังสือพิมพ์สยามรัฐว่า เคยได้รับของขาวแล้วก็เอาไปคืน ได้จากบริษัทเงินทุนแห่งหนึ่ง ได้มาแล้ว ก็เอาไปให้พี่จ๋อง (จัดวากลิ่นสุนทร บรรณาธิการ น.ส.พ.สยามรัฐ ในขณะนั้น) พี่จ๋องก็เขียนข่าวขึ้นหน้าหนึ่งเลยว่า แห่ส่งข่าวคนนั้นแจกเงินนักข่าว ตั้งแต่นั้นมา กับแห่ส่งข่าวคนนั้นเลิกคบกันเลย ตอนนั้นรู้สึกเขาจะจ่ายนักข่าวประมาณ 50 ของได้ ยุคนั้น ของละ 3,000 , 5,000 ก็มี สมัยนั้นถือว่าเยอะมากแล้วนะ .. สมัยนั้น นักข่าวปริญญาตรีเงินเดือน 1,750 บาท ก็มีย่างหนังสือพิมพ์เล็กๆก็ให้ไปหากินเอง .. อย่างคอลัมนิสต์ กับ นักข่าว สมัยนั้น จะได้อัตราไม่ต่างกัน เพราะคอลัมนิสต์จะมีความรับผิดชอบน้อย แทบจะไม่ได้เข้าโรงพิมพ์เลย เขียนต้นฉบับที่บ้าน แล้วให้เด็กมาส่งต้นฉบับหรือไม่ก็มานั่งเขียน คอลัมนิสต์สมัยก่อนไม่ได้มีบทบาทมากเหมือนตอนนี้ อาจจะเป็นแค่ักข่าวอาวุโสหรือบรรณาธิการปลดเกษียณแล้ว”

จากการบอกเล่าของนักข่าวสายเศรษฐกิจของอ.สม.ท. ข้างต้น ทั้งจากเหตุการณ์ที่ประสบมาจริงด้วยตนเอง และจากคำรำลือ แม้ไม่มีหลักฐานก็ตาม ทำให้เห็นว่า ในความสัมพันธ์ของแหล่งข่าวกับนักข่าวนั้น มักจะมีผลประโยชน์นอกเหนือจากเรื่องข่าวเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ

3.3.2 เมื่อนักข่าวเป็นผู้อุปถัมภ์

จากการศึกษาพบว่า การตอบแทนผลประโยชน์กลับไปให้แหล่งข่าวนั้น นักข่าวเศรษฐกิจ อ.สม.ท. จะมีลักษณะการเอื้อต่อแหล่งข่าวในลักษณะที่ไม่ต่างกับนักข่าวการเมือง กล่าวคือ การนำเสนอข่าวให้ ซึ่งยังผลประโยชน์ในด้านการประชาสัมพันธ์ให้กับแหล่งข่าว และที่สำคัญคือ แหล่งข่าวจะอาศัยประโยชน์ด้านข้อมูลจากนักข่าว อันถือเป็นฐานทรัพยากรหลักที่นักข่าวมีตอบแทนให้แก่แหล่งข่าว ซึ่งบางที ในทางกลับกัน นักข่าวเองก็เปลี่ยนบทบาทไปเป็น “แหล่งข่าว” ทำหน้าที่แจ้งข่าวให้แหล่งข่าวเสียเอง

“บางอย่างที่พี่รู้มา และรู้ว่าแหล่งข่าวคนนั้นอยากรู้ เช่นมติของคณะรัฐมนตรีหรืออะไรสักอย่าง พี่จะโทรบอกแหล่งข่าวทันที ..เนี่ยตรงนี้เป็นมายังงี้ๆ เป็นการแลกเปลี่ยน เรายังถึงเขา เขาเป็นเบอร์หนึ่งของเราตลอด พี่คบกับคนนี้ คนนี้คือคนสำคัญสำคัญที่สุดสำหรับพี่ ณ ปัจจุบัน เพราะฉะนั้น เวลาข้อมูลมันเข้ามา พี่ก็ต้องถ่ายเท ความที่เราให้ความสำคัญกับเขา เวลาที่เราติดต่อ เขาก็ผูกความสัมพันธ์ตอบแทน นั่นคือการให้” (จิตเกษม, อ่างแล้ว)

ด้านแหล่งข่าว, นางสาวบริندا กลัสนิมิ (อ่างแล้ว) กล่าวถึงประโยชน์ตอบแทนที่ได้รับกลับมาจาก “ความจริงที่มีเพื่อนในทุกสื่อ แต่ว่าความสัมพันธ์ในแง่ของความช่วยเหลือด้านข้อมูล พี่มักจะไปที่สำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. เพราะเรามีความสนิทสนมกัน และอีกเหตุผลหนึ่งคือ พี่เองเคยทำงานที่นั่นมาก่อนด้วย ..ถ้าเวลาที่พี่ต้องการค้นหาข้อมูลอะไรที่เกี่ยวข้องกับราชการ ที่บังเอิญเกี่ยวกับบริษัทพี่ หรือเรื่องประกาศทางราชการ เรื่องของสเปกน้ำมัน เรื่องค่าแถม พี่ก็จะขอมา ซึ่งก็ขอให้น้องๆ นักข่าวที่ link อยู่กับพี่ช่วยที คือ พี่เองก็ได้รับความช่วยเหลือจากทาง อ.ส.ม.ท. ด้วย ขณะที่ อ.ส.ม.ท.ขอความช่วยเหลือมา พี่ก็จะทำให้เต็มที่ ”

อีกตัวอย่างหนึ่งของการที่นักข่าวเศรษฐกิจสวมบทบาทเป็นแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูลให้กับบุคคลที่เป็นแหล่งข่าว คือกรณีที่นายสุพิน ปัญญามาก ผู้ช่วยผู้ว่าการ กฟผ.(อ่างแล้ว) แหล่งข่าวคนหนึ่งที่นักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. ให้ความสนิทสนม เล่าให้ฟังว่า “ อย่างผม ผมใช้ประโยชน์จากนักข่าวมาก โดยเฉพาะนักข่าวสายเศรษฐกิจ เช่น ข้อมูลว่าอุตสาหกรรมจะขึ้น ไฟฟ้ามันก็น่าเริ่มขึ้นตรงไหน เราก็ต้องดูไฟฟ้าของเรา ว่าเออของเราขึ้นใหม่ ทำ planning แผนพัฒนาสอดคล้องกันหรือเปล่า เราได้รู้จากนักข่าว เราได้ข้อมูลมา และสามารถตรวจสอบต่อไปได้ หรือว่านักข่าวก็โทรมาบอกว่า อาจารย์เขากำลังทำไอน้ำไอน้ำขึ้นนะ.. หลายเรื่องที่สำคัญ รับผิดชอบที่มีผลกระทบต่อเรา โดยที่เราไม่ได้รู้มาก่อน เราได้รู้จากนักข่าว เช่น มติ ครม. ซึ่งเขาปิด เรื่องบอร์ดเรายังงี้พอการประชุม 4 โมงเย็นจบ มาแถลง นักข่าวโทรมาบอกว่า อาจารย์ เขาเล่นแล้วนะ ปลดบอร์ดการไฟฟ้าฯ จริงเหออ ส่งแฟกซ์เข้ามาหน่อย เรายู้ เราตั้งตัวได้ทัน นี่เป็นส่วนหนึ่ง ถ้าเราสนิทชิดเชื้อกัน มีความเข้าใจกัน มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารกันมากขึ้น”

ขณะเดียวกัน นางสาวจิรพร มรกตจินดา นักข่าวสายอุตสาหกรรม(อ่างแล้ว) ซึ่งคุ้นเคยกับนายสุพิน ปัญญามาก กล่าวถึงการเอื้อประโยชน์แก่แหล่งข่าวว่า “อย่างสนิทกับ ผอ.ประชาสัมพันธ์ กฟผ.(นายสุพิน ปัญญามาก ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ในขณะนั้น) เขาใช้เรา เราก็ใช้เขา ในการเช็คข่าว เช่น เวลาเกิดม็อบ(การประท้วงของมวลชน) เกิดผลกระทบต่อกฟผ. เรายอมรับว่า เราเป็นเครื่องมือของเขาด้วยส่วนหนึ่ง แต่ไม่ใช่

ว่าสิ่งไม่ดีแล้วเราเป็นเครื่องมือเขา อย่าง case ปัญหาการเปลี่ยนบอร์ดกฟผ. หลายครั้งที่ผ่านมาสมาชิกคุณรักเกียรติ สุขธนะ (รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี สมัยนั้น) แต่งตั้งบอร์ดที่เป็นพวกพ้องตนเองเข้าไปหลายคน เขา (สุพิน) รีบโทรศัพท์มาบอกเราว่า ครม. อนุมัติเรื่องนั้นนะ เราก็ยอมรับว่า เราลงข่าวตามที่เขาบอก ..หรือมีอะไรใน กฟผ. เขาก็จะกระซิบบกระซิบ คนนั้นเป็นยังงั้น ยังงี้ เรามีอะไรเราก็บอกเขาเช่นกัน ซึ่งก็มองว่ามันเป็นผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ผลประโยชน์ในแง่ส่วนตัว แต่เป็นผลประโยชน์ในแง่งานมากกว่า”

หรือตัวอย่างของนางสาวমনชยา ศุภินันต์ (อ้างแล้ว) เมื่อครั้งที่ทำข่าวประจำที่กระทรวงพาณิชย์ มักจะให้ข้อมูลใหม่ๆแก่แหล่งข่าวที่สนิทอยู่เป็นประจำเพื่อประกอบการตัดสินใจดำเนินนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่งของกระทรวง...“จะช่วยเขาในลักษณะที่ว่า ให้ข้อมูลที่หลากหลายแตกต่างไปจากข้อมูลที่เขา มีอยู่ เช่น การตัดสินใจเรื่องบุนหรี เวลาเราคุยกับแหล่งข่าวกระทรวงพาณิชย์ เขาก็จะมีข้อมูลอย่างหนึ่งด้านเดียว แต่เรามีข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุขหรือคณะกรรมการอาหารและยา เราก็เอามาแลกเปลี่ยนกับเขา ให้เขานำไปพิจารณาประกอบการตัดสินใจในระดับนโยบายของเขา เราเอาข้อมูลจากแหล่งอื่นไปคุยกับเขาว่า จะแก้ปัญหาอย่างไร เขาได้ประโยชน์จากเราตรงนี้ด้วย”

นอกจากการทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลให้กับแหล่งข่าวแล้ว จากการศึกษา พบว่านักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. ก็ทำหน้าที่เป็น “ที่ปรึกษา” ด้านการข่าวให้กับแหล่งข่าวที่สนิทสนมด้วย ดังตัวอย่างที่นางสาวบริندا กลัสสินิมิ (แหล่งข่าว) มักจะได้รับคำปรึกษาจากนักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. อยู่เป็นประจำ

“...ถ้าพี่จะไปโมตหรือเสนอข่าวในลักษณะที่อยากให้ประชาชนทราบ ..ทำยังไงที่ข่าวพี่จะออกไปสู่ประชาชนได้ อันนี้คือการขอคำปรึกษาจากน้องนักข่าว เพราะในแง่ของบริษัทเอกชนแล้ว เราก็ต้องการสร้าง image เหมือนกัน ซึ่งน้องๆที่ อ.ส.ม.ท. ก็ช่วยคิดหาช่องทางหรือวิธีที่ทำให้ข่าวเกิดผลด้านประชาสัมพันธ์ได้มากที่สุด นอกจากนี้ ผลตอบแทนที่นักข่าวอ.ส.ม.ท.เขาได้ช่วย ก็คือการลงโฆษณา โปรมิตผ่านสื่อที่เขาจะสามารถทำได้ ว่าเราเป็นผู้ให้การสนับสนุน ซึ่งก็เป็นธรรมดาของระบบธุรกิจ” (บริندا กลัสสินิมิ,อ้างแล้ว)

จากการศึกษาพบว่า การตอบแทนแหล่งข่าวด้วยอาหารการกิน แม้จะเล็กน้อยมากสำหรับแหล่งข่าว แต่เป็นวิธีที่นักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. บางคน ใช้ได้ผลในการกระชับความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเอาไว้ได้เนิ่นนาน นางสาวจิตเกษม ณ ระนอง คือกรณีตัวอย่างดังกล่าว

“เวลาเราจะไปไหน ผ่านไปเราซื้อขนมไปฝาก .. พี่นี่ทานขนมนะ เขาให้เราเยอะ แต่เรามีกำลังน้อย แต่แค่นี้เขาก็ชื่นใจแล้ว แหล่งข่าวที่พี่รู้จัก พี่มักจะซื้อขนมไปฝาก .. บางทีพี่ไปประชุมเจอแหล่งข่าว ก็เอาขนมให้เขา บอกว่า พี่.. ฝากขนมไปให้น้องใน Office หน่อยนะ อะไรยังงี้ ระดับปลัดกระทรวงที่เรารู้จัก ใกล้เกษียณ เรานัดคุย .. ท่านปลัดทานข้าวณะคะ โดย nature เขาอยากจะเลี้ยงเราอยู่แล้ว เขาก็จะเลี้ยงโรงแรม แต่โอกาสสำคัญของเขาแล้ว เขาก็นัดเลี้ยงเขาบ้าง .. เราต้องมีวิธีการพูดเช่น.. ขอให้ได้มีโอกาสได้เลี้ยงท่าน ชีวิตเราจะไม่มีโอกาสเลี้ยงปลัดอีกแล้ว ที่ผ่านมามีท่านเมตตาเรามาก ทั้งในแง่ของจิตใจความห่วงใยการให้ข้อมูลในวิชาชีพเรา อะไรยังงี้ คือมันขึ้นอยู่กับวิธีการพูดและวิจารณ์ญาณของเรา.. หาเวลาตอบแทนให้เร็วที่สุด เหมือนกับบริษัทประชาสัมพันธ์ เราทำหนังสือก็แจกเขา ตอบแทนเขา นี่ถึงเขา เขาก็ดีใจแล้ว สมมุติเราต้องการข้อมูล ขอให้เขาแฟกซ์มาให้ หรือให้เราไปเอาเองก็ได้ตอนไปก็ซื้อขนมติดไม้ติดมือไป” (จิตเกษม, อ้างแล้ว)

การตอบแทนแหล่งข่าวของนักข่าวเศรษฐกิจ ที่พบได้จากการศึกษาครั้งนี้นั้น ยังรวมถึงการแสดงออกด้วยการ ส่ง ส.ค.ส.อวยพรปีใหม่ให้ไม่ขาด การโทรศัพท์ไปอวยพรวันเกิดหรือในวาระที่แหล่งข่าวได้รับตำแหน่งหน้าที่การงานใหม่ และการให้กำลังใจในยามที่แหล่งข่าวประสบปัญหาความยุ่งยากในการทำงาน ซึ่งมีรายละเอียดปลีกย่อยเป็นกรณีไป

3.4 ผลเสียของความสัมพันธ์แบบทางการและไม่เป็นทางการ

จากการศึกษาพบว่า นอกจากประโยชน์อันเป็นผลดีที่ได้จากการมีสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับแหล่งข่าวดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว การใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการในด้านธุรกิจก็เกิดผลเสียตามมาได้เช่นกันโดยเฉพาะการถูกรวบงำจากแหล่งข่าว

ตัวอย่างกรณีของนักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. คนหนึ่ง ที่มีความผูกพันกับแหล่งข่าวหลายๆสามารถดึงแหล่งข่าวภาคธุรกิจเอกชนเข้ามาสนับสนุนธุรกิจของ อ.ส.ม.ท. ได้ในรูปแบบต่างๆ ถูกรักข่าวด้วยตัวเอง มองว่ามีความเชื่อถือแหล่งข่าวมากจนถึงขั้น “เชื่อฟัง” หรือถูกรวบงำทางความคิด และมักจะแสดงท่าทีในลักษณะปกป้องแหล่งข่าวทุกครั้งที่เกิดข่าวลบเกี่ยวกับแหล่งข่าวของตน ผลเสียต่องานข่าวคือ ประเด็นข่าวจะแคบ ไม่หลากหลาย ไม่ยอมเปิดรับข้อมูลในแง่มุมมองอื่นในเรื่องเดียวกันจากแหล่งข่าวอื่น

“ ไม่ควรใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าวไปในด้านอื่น นอกเหนือจากงานข่าว โดยเฉพาะด้านธุรกิจแล้วยังไม่ควร เพราะมันเป็นหนี้บุญคุณ ถ้ามัวผิตระเบียบ อ.ส.ม.ท. ที่นักข่าวหาสปอนเซอร์เข้าองค์กร ไม่ผิต แต่มันไม่ควร เพราะผลเสียมันตามมา โอกาสที่จะลำเอียงเข้าข้างแหล่งข่าวฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเกิดขึ้นได้ เพราะความใกล้ชิดทำให้โน้มน้ำหนัก นักข่าวบางคน ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวมากจนถูกครอบงำทางความคิด ถูกล้างสมองไป” (ศุทธิชัย บุนนาค, อ่างแล้ว)

“ เรื่องดึงประโยชน์จากแหล่งข่าวเข้าองค์กร ถ้าพิจารณาตัวเองเป็น lobbyist ขององค์กรเราก็ได้ แต่นักข่าวกับโฆษณา มันมี give มี take คุณไปเอาเงินเขามา 5 หมื่น เขาก็ต้องมาขอเราในมูลค่าที่ทัดเทียมกัน อย่างนักข่าวบางคน(ไม่ระบุชื่อ) ตอบแทนแหล่งข่าวด้วยข้อมูล จะกลายเป็นสายลับให้กับอีกบริษัทหนึ่ง โดยที่เขาก็เต็มใจ โอเค เขาช่วยเหลือเรานะ ให้สปอนเซอร์เรา มาเขาข้อมูลอะไรเราแค่นี้ไม่ได้หรอก ” (ประสาน รุ่งสว่าง, อ่างแล้ว)

จากการศึกษานักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. นอกจากกรณีการถูกครอบงำโดยแหล่งข่าวแล้ว ไม่พบผลเสียด้านอื่นๆ ของการมีความสัมพันธ์แบบแนบแน่นกับแหล่งข่าว เนื่องจากกรณีนักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. ที่มีความใกล้ชิดกับแหล่งข่าวแบบแนบแน่นกับแหล่งข่าว นั้นมีไม่กี่รายและส่วนใหญ่ไม่ได้อาศัยความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเพื่อประโยชน์อื่นๆ มากไปกว่าเรื่องงานข่าว ขณะเดียวกัน จากการบอกเล่าของนักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. พบว่า นักข่าวมีความระมัดระวังในการสร้างความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวให้อยู่บนทางสายกลาง คือไม่ให้ใกล้ชิดจนเกินไปเพราะเกรงจะมีผลเสียต่อการทำงาน คือ ไม่กล้าเสนอข่าวที่ไม่ดีเกี่ยวกับตัวแหล่งข่าวคนนั้น หรือแม้ว่าจะเสนอข่าว ก็จะไม่กล้าเขียนไปตามอารมณ์จริงๆ ของข่าว แต่จะทำให้อ่อนลง และการสนิทกับแหล่งข่าวมากเกินไป บางครั้งจะทำให้ละเลยการซักถามในประเด็นที่ควรจะเจาะลึก อันเนื่องมาจากความรู้สึกเกรงใจแหล่งข่าว

ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์แบบเห็นห่างเป็นทางการมากเกินไปนั้น ศึกษาพบว่า มีผลเสียต่อการทำงานข่าว คือ นักข่าวจะไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูล หรือมีโอกาสได้ข่าวแบบเจาะลึก หรือข่าวพิเศษคนเดียวเลย ไม่ต้องเอ่ยถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับองค์กร อ.ส.ม.ท. โดยเฉพาะสำนักข่าวไทย ที่จะต้องขายข่าวให้กับสมาชิกว่าจะทำให้ลูกค้าพอใจในสินค้าหรือไม่ ซึ่งกรณีความสัมพันธ์ที่ห่างจนเกินไปนี้ สำหรับนักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. จะมีเฉพาะกับแหล่งข่าวบางคน ที่ “ปิดตัว” เท่านั้น ซึ่งโดยพื้นฐานของแหล่งข่าวก็ไม่ปรารถนาจะสัมพันธ์กับนักข่าวเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

3.5 กรณีตัวอย่างความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ

นางสาวอิสสรียา พรายทองแย้ม คือตัวอย่างของนักข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. ที่มีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับแหล่งข่าวหลายคน ในที่นี้จะยกตัวอย่างความสัมพันธ์ที่มีต่อนายมีชัย วีระไวทยะ ประธานคณะกรรมการบริหาร(บอร์ด) องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย และประธานคณะกรรมการบริหาร ธนาคารกรุงไทย

“รู้จักอาจารย์มีชัยมาตั้งแต่เริ่มทำข่าวกระทรวงคมนาคม เริ่มรู้จักด้วยการขอสัมภาษณ์ อยากได้ข่าว ต่อมาสัมภาษณ์เจอหน้าบ่อยๆก็สนิท ขอเบอร์โทรศัพท์เอาไว้ ทั้งเบอร์มือถือและเบอร์ที่ทำงาน ..ติดต่อง่าย โทรไปเมื่อไหร่ก็รับสาย ถ้าไม่ว่าง ก็บอกว่า เดี่ยวโทรกลับ ..มีประเด็นข่าวอะไรน่าสนใจ ก็โทร สัมภาษณ์ได้ทันที ได้ข่าวเดียวประจำ คิดว่าที่เขาให้ favour กับเราเป็นเพราะเขาไว้ใจเรา เราเขียนข่าวไม่บิดเบือน ตรงไปตรงมา ไม่ใส่สี ” (อิสสรียา, อ่างแล้ว)

จากคำบอกเล่าข้างต้น พบว่า ความสัมพันธ์ถูกกำหนดด้วยปัจจัย “ความอยากได้ข่าว” เป็นประการแรก ต่อมาพัฒนาเป็นความสนิทสนม ปฏิสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการก็เกิดขึ้น การเข้าหา เข้าพบง่าย ติดต่อสื่อสารได้ตลอดเวลา คือเครื่องบ่งชี้ถึงระดับความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด และสิ่งที่ผูกสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเอาไว้ได้คือ ผลงานที่สร้างความไว้วางใจให้แหล่งข่าว

จากการบอกเล่าของนายมีชัย วีระไวทยะ พบว่า การเสนอข่าวที่ตรงไปตรงมา ด้วยข้อเท็จจริงของ นางสาวอิสสรียา ประกอบการหมั่นซักถาม ตามสัมภาษณ์ และกริยามารยาที่มีสัมมาคารวะ รู้กาลเทศะ มีมนุษยสัมพันธ์ เป็นเหตุสมควรที่มีความสนิทสนมกับนักข่าวคนนี้

“ ความตรงไปตรงมา เป็นการสร้างสะพานให้นักข่าวที่จะเข้าถึงแหล่งข่าว เข้าถึงข้อมูลมากขึ้น ..ความสัมพันธ์กับนักข่าวเป็นผลพลอยได้จากความจริงใจ ไว้วางใจกัน ..นักข่าวบางคนที่วางใจกันได้เท่านั้น จึงให้เบอร์โทรศัพท์มือถือไป เขาโทรศัพท์เช็คข่าวได้ตลอดเวลา เพราะผมแสดงให้เห็นได้ว่าไม่หนีความจริง” (มีชัย วีระไวทยะ, สัมภาษณ์)

นอกจากคุณสมบัติส่วนตัวของนางสาวอิสสรียา ที่แหล่งข่าวกล่าวมาข้างต้นแล้ว องค์กรโนสังกัด หรือความเป็นนักข่าวของสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. ก็มีส่วนทำให้แหล่งข่าวเกิดความไว้วางใจและอยากจะให้ข่าวเป็นพิเศษกว่านักข่าวคนอื่น ๆ

“ อาจารย์เขาบอกเลยว่า มีชาวอะไรจะให้กิง(ชื่อเล่นของอิสสรียา)เป็นพิเศษกว่าคนอื่น ๆ เพราะเราเป็นสำนักข่าวไทย เป็นแหล่งอ้างอิงที่มีความถูกต้อง น่าเชื่อถือของข่าว และข่าวเราเผยแพร่กระจายไปหลายสื่อ.. หรือบางทีเวลาโทรไปสัมภาษณ์ ได้ข่าว กิงก็จะบอกว่า อย่าให้สัมภาษณ์นักข่าวคนอื่นในเรื่องนี้นะ เขาก็จะไม่ให้คนอื่น เขาให้เราคนเดียว” (อิสสรียา)

คำกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับคำกล่าวของนายมีชัยที่ว่า “ผมให้ข่าวนักข่าว อ.ส.ม.ท. ก่อนคนอื่น เพราะหนึ่ง..ตัวของนักข่าวที่เขามีความน่าเชื่อถืออยู่ในตัวเอง และดูที่ตัวองค์กร คือ อ.ส.ม.ท.ด้วย ผมจะให้ข้อเท็จจริงกับนักข่าว อ.ส.ม.ท. ไปมากที่สุด คนอื่นสามารถแต่งเติมข่าวได้ แต่ อ.ส.ม.ท. บิดเบือนไม่ได้ ถ้าเขียนพลาดไปจะทำให้เสียหาย อ.ส.ม.ท. ขายข้อเท็จจริงเพราะฉะนั้น การให้ข่าว นักข่าว อ.ส.ม.ท. จึงเป็น priority แรก ..ตัวนักข่าวเอง (หมายถึงอิสสรียา) ก็มีความเป็นสุภาพชน ทำให้ไว้ใจซึ่งกันและกัน ผมถือเรื่องความเป็นสุภาพชน และคารวธรรมซึ่งกันและกัน”

จากการศึกษา พบว่า ความสัมพันธ์ของแหล่งข่าวกับนักข่าวคู่นี้มีผลประโยชน์ต่อกันเฉพาะในเรื่องข่าว และแม้จะสนิทสนมกันเพียงใดหรือสามารถพูดจาหารือกันได้ไม่เฉพาะงานในหน้าที่ก็ตาม แต่สถานภาพของการเป็นนักข่าว-แหล่งข่าว ก็ไม่สลายหรือเปลี่ยนแปลงไป และความสัมพันธ์ที่ดำเนินมาก็ดำเนินไปด้วยดี ตราบเท่าที่ทั้งสองฝ่ายมีเรื่องที่จะแลกเปลี่ยนในเรื่องข้อมูลข่าวสารกัน นักข่าวยังคงยึดถือเรื่องผลประโยชน์ในด้านข่าวจากแหล่งข่าวเป็นหลัก ส่วนสิ่งอื่นที่แหล่งข่าวได้รับตอบสนองกลับจากนักข่าว อ.ส.ม.ท. นั้น อย่างมากที่สุดคือ คำแนะนำจากนักข่าวที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในบางโอกาส

“ จะสนิทแค่ไหน ก็ยังคงรู้ว่าเราคือนักข่าว เขาคือแหล่งข่าว แต่เรื่องอื่นๆที่เราช่วยเขาได้ เราก็ช่วย เช่นให้คำแนะนำ เวลามีสาวลบเกี่ยวกับตัวเขา เราก็แนะนำเขาว่าให้หยุดพูดสักระยะ มันจะดีขึ้น อันไหนเป็นข่าว ควรแถลงก็แถลง อันไหนไม่ควรพูดก็อย่าพูด เขาก็เชื่อในคำแนะนำของเรา แต่จะบอกแหล่งข่าวเสมอว่า สนิทยังงี้ก็ตาม หนูก็เป็นนักข่าวนะคะ ให้เข้าใจว่า สิ่งที่เขาพูดออกมา ถ้าเป็นข่าว หนูก็ต้องเขียนไปตามนั้น มันเป็นหน้าที่ ไม่ใช่ทำอะไรไม่ดี แล้วหนูจะช่วยปกปิดให้ไม่ใช่ซะ ซึ่งเขาก็เข้าใจ” (อิสสรียา)

ด้วยคำกล่าวข้างต้น นอกจากนางสาวอิสสรียา จะยืนยันในบทบาทของการเป็นนักข่าวอย่างเหนียวแน่นแล้ว ยังยืนยันว่า มีความระมัดระวังตลอดเวลาที่จะไม่ให้ความสัมพันธ์ก่อ

ผลเสียต่องานข่าว โดยยึดหลักการว่า ในแง่ข่าวที่ไม่ดีสำหรับตัวแหล่งข่าวแล้ว แม้จะมีความสัมพันธ์แนบแน่นเพียงใด ก็จะรายงานไปตามนั้น ขณะเดียวกัน ก็จะใช้ความสัมพันธ์นั้นบอกกับแหล่งข่าวว่าสิ่งที่เขากำลังกระทำอยู่นั้นจะไม่เป็นผลดีอย่างไร

ขณะเดียวกัน นายมีชัย ก็ยืนยันว่าความสัมพันธ์ที่มีกับนักข่าว อ.ส.ม.ท.ว่าไม่มีข้อผูกมัดเงื่อนไขใดๆ นอกเหนือจากเรื่องงานข่าว แต่ด้วยความคุ้นเคย ก็สามารถพูดคุยกันได้ไม่เฉพาะงานในหน้าที่อย่างเดียว และบางครั้งนอกจากให้ข่าวแล้ว ยังให้ความรู้แก่นักข่าวไปด้วย ซึ่งหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นมานี้สอดคล้องกับสรรพนามที่นางสาวอิสศรียาเรียกว่า “อาจารย์”

“นักข่าวมีสิทธิที่จะถามได้ทุกอย่าง เขียนได้ทุกอย่างตามความเป็นจริง ไม่ต้องเกรงใจเลย ยืนยันได้ว่า สัมพันธ์กับนักข่าวไม่ได้มีไว้เพื่อเขียนเชียร์ .. ผมไม่มีเงื่อนไขกับนักข่าวในลักษณะนั้น และผมก็ไม่ต้องรักษาความสัมพันธ์กับนักข่าว บางคนต้องรักษาความสัมพันธ์เอาไว้ด้วยผลประโยชน์ ก็เพราะมีมลทิน ต้องการปกป้องมลทินของตัวเอง และตัวนักข่าวที่รับประโยชน์อย่างนั้นก็ไม่ใช่นักข่าวที่แท้จริง... ความตรงไปตรงมาสร้างความสัมพันธ์ได้ คุณกันได้ไม่เฉพาะงานในหน้าที่อย่างเดียว มีเรื่องอื่นด้วย ผมมีหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ผู้สื่อข่าว ให้คนทั่วไปได้รับ บางครั้งก็ต้อง educate ผู้สื่อข่าวไปด้วย”

และเมื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ของสองฝ่ายโดยอาศัยมุมมองของ “คนนอก” คือนักข่าวจากสื่ออื่นเป็นเครื่องมือแล้ว ก็พบว่า สัมพันธภาพระหว่างนักข่าว อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าวคู่นี้ ไม่ได้มีผลประโยชน์อื่นใดแอบแฝงนอกจากเรื่องข่าว และเหตุผลที่แหล่งข่าวคนเดียวกันนี้ให้ความสำคัญกับนักข่าว อ.ส.ม.ท. มากกว่าคนอื่นๆ ในสายเดียวกันก็คือคุณสมบัติส่วนตัวของนักข่าว อ.ส.ม.ท. เอง ขณะที่องค์กรในสังกัดคือ อ.ส.ม.ท. ก็มีส่วเป็นปัจจัยเกื้อหนุนอยู่บ้าง

นางสาวจิราพร จิตสมบุญ นักข่าวหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ(สัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า “สาเหตุที่กิง(ชื่อเล่นของอิสศรียา) เขาได้ข่าวอะไรเป็นพิเศษจากคุณมีชัย เป็นเพราะเขาน่ารัก รู้จักซักถาม มีไหวพริบ หัวไว มีกริยามารยาท อ่อนหวาน รู้ควรไม่ควร มีมนุษยสัมพันธ์ แหล่งข่าวที่เป็นผู้ใหญ่ที่รู้จัก ไม่เฉพาะคุณมีชัย ก็เอ็นดูกิงทั้งนั้น อย่างคุณมีชัยกับกิง เขาจะมีลักษณะเหมือนญาติผู้ใหญ่กับลูกหลาน ..กิงเขาจะได้ข่าวเดียวจากคุณมีชัยประจำ โทรไปได้ตลอดเวลา แต่เท่าที่สังเกตก็ไม่เห็นมีผลประโยชน์อื่นนอกจากเรื่องข่าว ซึ่งก็เป็นไปได้ที่ว่าเป็นเพราะกิงเป็นนักข่าว อ.ส.ม.ท. ที่แหล่งข่าวอาจจะให้ข่าวเป็นพิเศษกว่าคนอื่น เช่น โทรมาบอกข่าวกิงคนเดียว เพราะความไว้วางใจด้วยส่วนหนึ่ง และเชื่อถือเรื่อง fact ของข่าว อ.ส.ม.ท. ด้วย”

กรณีตัวอย่างข้างต้น แม้ไม่สามารถแทนภาพความสัมพันธ์ที่นักข่าวเศรษฐกิจ อ.สม.ท.มีกับแหล่งข่าวได้ทุกคน แต่อย่างน้อยก็ชี้ให้เห็นว่า นักข่าวจะต้องอาศัยปัจจัยอะไรบางอย่างในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับแหล่งข่าว และจะสามารถใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีกับแหล่งข่าวเพื่อประโยชน์ของงานของตัวเอง ขององค์กรอย่างไรบ้าง

4. ข่าวสังคม

แหล่งข่าวทางด้านสังคมค่อนข้างมีหลากหลายและกว้างขวาง แต่ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเน้นการหาข้อมูลจากนักข่าวสายสังคมของ อ.สม.ท. ที่เป็นนักข่าวประจำกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และกรุงเทพมหานคร (กทม.) เป็นหลัก เนื่องจากนักข่าวที่ประจำหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งจะมีความสัมพันธ์ที่ชัดเจนกับแหล่งข่าว

4.1 ประโยชน์จากความสัมพันธ์

จากการศึกษาพบว่า นักข่าวสายสังคม อ.สม.ท. มักจะมีความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวในระดับกลางๆ ไม่ใกล้ชิดมาก และไม่ห่างมาก เทียบได้กับแบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวแบบที่ 2 ของ กีเบอร์และจอห์นสัน (อ้างแล้ว) ที่สองฝ่ายมีบทบาทกลมกลืนกันบางส่วน โดยในส่วนของกลมกลืนนั้น นักข่าว อ.สม.ท. มองเห็นประโยชน์ไปในแนวเดียวกันว่าสามารถนำมาซึ่งข้อมูลข่าวสารเพื่องานข่าวขององค์กรเป็นสำคัญ หากประโยชน์อื่นใดเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์อันถือเป็นประโยชน์ส่วนตนนั้น ถือเป็นผลพวงของมิตรภาพอันไม่เกินวิสัยที่คู่สัมพันธ์จะพึงมีต่อกัน

นางสาวจันทร์แรม สัมพันธ์วิวัฒน์ นักข่าว อ.สม.ท.ประจำกระทรวงศึกษาธิการ (สัมภาษณ์) กล่าวถึงจุดยืนและประโยชน์ของการมีความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวว่า “ การสนิทกับแหล่งข่าว เราต้องอยู่ในระดับหนึ่ง ไปอื่นไม่ได้เลย เราต้องกำหนดระยะห่าง ไม่เช่นนั้นเราจะทำหน้าที่ของผู้สื่อข่าวได้ไม่ครบถ้วน บางครั้งเรายังโดนต่อว่าจากแหล่งข่าวที่เราไปสัมพันธ์กับเขา เฉพาะเรื่องข่าว ถ้าเป็นเรื่องข่าวแล้วโทรหาเขา ถ้าไม่ใช่เรื่องข่าว ก็ไม่เคยโทรไป แต่เราคิดว่าเป็นเรื่องของคนต่างคนต่างทำหน้าที่ แหล่งข่าวเขาเปิดให้เราเข้าไปได้จริง แต่เรากลัวว่า ถ้าเข้าไปมาก เราจะถูกกลั่นแกล้งไป กลายเป็นพวกเขา เราไม่กล้าเอาตัวไปคลุกมาก และมีเหมือนกันที่นักข่าวบางคนเข้าไปเป็นพวกใดพวกหนึ่งกับแหล่งข่าว แต่เราไม่ทำ แต่จะให้ห่างออกมาเลยก็ไม่ได้ เพราะทำข่าว

เราต้องอาศัยเขาในเรื่องข้อมูล เกิดเรื่องอะไรขึ้นมา เราสามารถเช็คข่าวได้ ถ้าเกิดองค์กรเรามีนักข่าวที่สามารถเจาะข่าวได้เร็ว ลึก แน่นนอนองค์กรเราได้เครดิตจากตรงนี้เยอะ อย่างไรก็ตาม แหล่งข่าวเรารู้ว่าคุยกับเรา (นักข่าว อ.ส.ม.ท.) แล้วได้แค่นั้น ก็คงได้ในกรอบของเรา”

จากคำบอกเล่าข้างต้น พบว่า ประโยชน์ของความสัมพันธ์ที่มีกับแหล่งข่าวของนักข่าวสายสังคมนั้น จำกัดอยู่ในเรื่องข้อมูลข่าวเป็นสำคัญ คือ ได้ข่าวเจาะ ข่าวเร็ว และลึก แต่จะลึกเพียงใด ยังมีกรอบขององค์กรเป็นเงื่อนไขกำกับอยู่ ซึ่งข้อสังเกตนี้มีลักษณะเดียวกันกับข่าวการเมือง และข่าวเศรษฐกิจ อ.ส.ม.ท. ที่ว่า การใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวนั้นจะมีข้อจำกัดด้วยเงื่อนไขขององค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยเชื่อมโยงถึงการจัดวางระยะห่างของความสัมพันธ์ด้วย

นางอำมร บรรจง นักข่าว อ.ส.ม.ท. ประจำกระทรวงสาธารณสุข (สัมภาษณ์) กล่าวว่า “ ถ้าเทียบกับนักข่าวหนังสือพิมพ์แล้ว เราค่อนข้างจะห่างจากแหล่งข่าว เพราะเราขุดคุ้ยหรือเสนอข่าวที่ลึกจนทำให้เกิดความเสียหายกับแหล่งข่าวมากไม่ได้ เราเน้นเสนอข่าวที่มีลักษณะกลางๆ และให้ความสำคัญกับข่าวที่ออกไปในแนวสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลสุขภาพหรือให้ความรู้แก่ประชาชนมากกว่าการขุดคุ้ยเรื่องทุจริตหรือเสนอความขัดแย้งภายในกระทรวง เช่น พยายามทำให้เห็นว่านโยบายแบบนี้ของกระทรวงจะสร้างผลกระทบอย่างไรให้กับสังคมบ้าง เพราะฉะนั้น เราจึงไม่มีภาพของการเป็นพวกใดพวกหนึ่ง แหล่งข่าวไม่ว่าจะเป็นหมอนหรือนักวิชาการทั้งหลายจะให้ความสำคัญกับเราในจุดนี้ เราติดต่อสอบถามอะไร ก็มักจะไม่มีปัญหา อย่างคุณหมอ ปรากรม (น.พ.ปรากรม วุฒิพงศ์ อดีตปลัดกระทรวงสาธารณสุข) เวลาโทรศัพท์ไป ถามว่า อาจารย์สนใจเรื่องนี้ มีความคืบหน้าอย่างไรบ้างคะ..ท่านก็ให้อธิบายให้ฟัง ไม่ค่อยขัด ..หรือคนอื่นๆก็เช่นกัน เราจัดรายการวิทยุเรื่องสุขภาพ เรื่องธรรมะ ต้องโทรศัพท์คุยกับแหล่งข่าวทุกวัน เราก็ได้คนเหล่านี้ที่เรารู้จักนี่เองมาเป็นแหล่งข้อมูลเรา เขามีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพเขาก็อาศัยสิ่งเหล่านั้นมานำเสนอ มาถ่ายทอด ช่วยให้อาชีพของเรามีคุณค่าสาระ หรืออย่าง ดร.ปริศนา ไกรสินธุ์ ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนา องค์การเภสัชกรรม ที่สนิทกัน แก่มีประเด็นอะไร ก็โทรมาบอกเราอยู่เรื่อยๆไม่ต้องรอว่าเราจะต้องเป็นฝ่ายโทรไปหาเขา”

แม้ความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวของนักข่าวสายสังคม อ.ส.ม.ท. จะไม่ใกล้ชิดแนบแน่นเหมือนกับสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้น แต่จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์เหล่านั้นช่วยทำให้องค์กรข่าวของ อ.ส.ม.ท. คือ สำนักข่าวไทย เป็นที่รู้จักและยอมรับมากขึ้น ทั้งนี้ความเป็นสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. ในระยะแรกแหล่งข่าวอาจจะไม่รู้จักและมักไม่ค่อยให้ความสำคัญ แต่เมื่อได้สัมผัสและสัมพันธ์กับนักข่าวสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. แล้ว แหล่งข่าวก็เริ่ม

ตระหนักว่าสำนักข่าวไทยคือแหล่งกระจายข่าวที่สำคัญแหล่งหนึ่ง ซึ่งไม่อาจมองข้าม ขณะที่นักข่าว อ.สม.ท.เอง ก็อาศัยศักยภาพตรงนี้ขององค์กรเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความร่วมมือจากแหล่งข่าวต่อไป

ทั้งนี้ หากกล่าวเฉพาะประโยชน์ด้านข่าวแล้ว พบว่า ความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวของนักข่าวสายสังคม อ.สม.ท.นั้น ไม่ได้แน่นหนาไฉน เพราะโดยธรรมชาติของข่าวสังคมไม่แข่งขันกันที่ความไว แต่แข่งขันกันที่เนื้อหา ความแปลกใหม่ กระทบความสนใจของผู้คน ซึ่งนักข่าวสายสังคม อ.สม.ท. อาศัยการเข้าหาแหล่งข่าวเพื่อให้ได้มาซึ่ง “ข่าวเจาะพิเศษ” เป็นเป้าหมายหลัก เช่นเดียวกับนักข่าวเศรษฐกิจ ซึ่งข่าวเจาะพิเศษที่นักข่าวคนอื่นไม่ได้เป็นเจ้าของคือ “จุดขาย” ของข่าวสังคม อ.สม.ท. ซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านการแพทย์ สาธารณสุข การศึกษา คุณภาพชีวิต และวิทยาการใหม่ๆ ที่สื่ออื่นๆที่เป็นสมาชิกของสำนักข่าวไทยคัดลอกนำไปใช้เผยแพร่ต่อ การที่สำนักข่าวไทยเป็นต้นตอของข่าวที่น่าสนใจอยู่เรื่อยๆ ทำให้แหล่งข่าวเริ่มรู้จักและซบเซบเซบเกิดการยอมรับในองค์กร

นายภุสพงศ์ ฉายประเสริฐ อดีตนักข่าวประจำกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวถึงความสัมพันธ์ที่มีกับแหล่งข่าวที่กระทรวงศึกษาธิการว่า “ แหล่งข่าวที่กระทรวงฯ โดยเฉพาะนักการเมืองที่มีตำแหน่งในกระทรวง จะสนิทสนมกับนักข่าวหนังสือพิมพ์ใหญ่ๆมากกว่าเรา เราเป็นสำนักข่าวไทย เขาจะให้ความสำคัญน้อยกว่าเพราะว่า power เราน้อยกว่า ไม่ว่าจะเรามีความสามารถในการทำข่าวแค่ไหนก็ตาม แต่อย่างไรก็ตาม อยู่ไปนานๆเข้า คำนึงหน้าคำนึงตาเข้า พอรู้ว่าอะไรเป็นอะไร เขาก็จะมาสนิทสนมกับเรามากขึ้น เราทำข่าวดีๆ มีสื่ออื่นๆนำเอาไปเสนอต่อ พอเป็นข่าว เขารู้แหล่งต้นตอว่ามาจากเรา เขาก็เริ่มให้ความสำคัญกับเรา ..ถ้าถามว่า องค์กรเราได้อะไรจากแหล่งข่าวที่นี้บ้าง ที่ชัดเจนคือ เราพึ่งแหล่งข้อมูลข่าวสารจากแหล่งข่าวมาก เพราะเราเปรียบไปแล้ว สำนักข่าวไทยก็เหมือนศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารของสื่ออื่นๆ และหน่วยงานต่างๆที่เป็นสมาชิก เรามีสื่อที่เผยแพร่ข่าวสารทั้งโทรทัศน์ช่อง 9 วิทยุในเครือข่ายทั่วประเทศ เราก็ได้จากแหล่งข่าวเหล่านี้ โดยเฉพาะเรื่องทางวิชาการ การศึกษาของคนทั่วประเทศ ที่เราเน้นเป็นพิเศษ สื่อหนังสือพิมพ์หลายฉบับ หรือสื่อวิทยุอื่นๆ ที่เขาไม่มีนักข่าวประจำกระทรวงเหล่านี้ เขาก็อาศัยข่าวจากเรา บอกได้เลยว่า ข่าวการศึกษา ข่าวสังคมในหน้าหนังสือพิมพ์ต่างๆ ส่วนใหญ่เขาจะใช้ข่าวจากเอกสารข่าวของสำนักข่าวไทย ถ้าเรามีข่าวดีๆขายให้เขา เครียดีตกอยู่กับองค์กรเรา.. ที่เราได้เต็มๆจากแหล่งข่าวคือ ภูมิปัญญาความรู้ ในแง่สังคม เราได้ประโยชน์เยอะ คือ อ.สม.ท. เป็นที่รู้จักมากขึ้น บางทีแหล่งข่าวเองเขาก็ช่วยแนะนำต่อกันไป ” (สัมภาษณ์)

“หน่วยงานเราได้รับความน่าเชื่อถือ อย่างน้อยเขารู้จักเรา เขามั่นใจว่านักข่าว สำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. ไม่มีการรับเงิน รับทอง ไม่มีการเรียกร้องขอผลประโยชน์ ข่าวของเราเชื่อถือได้ ความไว้วางใจได้มาเหมือนกัน บอกเลยว่า ข่าวสำนักข่าวไทยทำมาแล้ว ถึงสมาชิก บางข่าว หมอคนหนึ่งให้สัมภาษณ์เราคนเดียว หนังสือพิมพ์เขาไปลงหมด หมอโทรทัศน์มาถามเราว่า คุณกับอำมรคนเดียว ทำไมข่าวหมอเยอะจัง เราก็ได้โอกาสประชาสัมพันธ์หน่วยงานของเราได้ด้วยว่า อย่างนั้นอย่างนี้ ” (อำมร บรรจง, สัมภาษณ์)

4.2 การพึ่งพาอาศัยกันของแหล่งข่าวกับนักข่าวสายสังคม

เมื่ออธิบายความสัมพันธ์ด้วยแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ จะพบว่า ธรรมชาติโดยทั่วไปของบุคคลที่เป็นแหล่งข่าว มักจะอาศัยนักข่าวเป็นสื่อกลางเพื่อประชาสัมพันธ์ตนเอง หน่วยงาน และพวกพ้อง ด้วยการเสนอผลตอบแทนแก่นักข่าวในรูปแบบต่างๆกัน ขณะที่นักข่าวเองก็สวมบทบาทผู้อุปถัมภ์สำหรับแหล่งข่าวในหลายลักษณะดังได้จำแนกมาบ้างแล้วในการอธิบายถึงข่าวอื่นๆข้างต้น และลักษณะเช่นนี้ไม่มีข้อยกเว้นสำหรับข่าวสังคมเช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างแรก กรณีของนายภุสพงค์ ฉายประเสริฐ (อ้างแล้ว) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ในลักษณะต่างฝ่ายต่างตอบแทนระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายกระทรวงศึกษาธิการว่า “มีตั้งแต่ระดับที่เราช่วยเขาเผยแพร่ข่าวบางอย่าง ซึ่งบางที่เรารู้ว่าเขาต้องการปล่อยข่าวโดยมีวัตถุประสงค์แอบแฝง เช่น ต้องการสร้างผลงาน หาเสียงหรืออะไรก็ตาม แต่เราก็เผยแพร่ข่าวนั้นออกไปให้เขา เพราะเราเห็นว่าข่าวนั้นน่าจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนที่บริโภคข่าวด้วย จะเรียกว่าเป็นการอุปถัมภ์อย่างหนึ่งก็ได้ คือ เราเป็นฝ่ายอุปถัมภ์เขา โดยเผยแพร่ข่าวให้เขา สร้างชื่อเสียงและผลงานให้เขา ขณะเดียวกัน แหล่งข่าวบางคนก็ให้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่นักข่าวในลักษณะต่างๆ เช่น หาอุปกรณ์อำนวยความสะดวกให้นักข่าว ตู๋เย็น โทรศัพท์ พัดลมไว้ประจำห้องสื่อมวลชน เวลาไปต่างจังหวัดก็จัดพาไปเที่ยว กินข้าว เที่ยวไนท์คลับ คือ เอนเตอร์เทน(entertain) กัน แต่ก็ไม่ถึงขั้นเลี้ยงดูอุปถัมภ์ ส่วนในระดับการให้เป็นเงินสดเลยกับนักข่าวบางคนก็มีเหมือนกัน เป็นแหล่งข่าวนักการเมือง โดยเลือกสนิทสนมเป็นส่วนตัวด้วยส่วนหนึ่ง เลือกให้ตามหัวหนังสือพิมพ์ด้วยส่วนหนึ่ง แต่ของอย่างนี้มันพิสูจน์ไม่ได้ แต่เชื่อว่ามีจริง ...สำหรับผมสนิทกับแหล่งข่าวกระทรวงศึกษาธิการหลายคน เช่น ท่านโกวิท วรพิพัฒน์ สนิทตั้งแต่ตอนเป็นอธิบดีกรมสามัญศึกษาในสมัยนั้น เรื่อยไปจนกระทั่งเป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ตอนนี้อันตรายผมก็ยังโทรศัพท์ไปหาแกอยู่เลย ไปคุยกับแก ตอนผมแต่งงานก็ยังเป็นประธาน (ภุสพงค์แต่งงานกับนักข่าวหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งซึ่งประจำสายกระทรวงศึกษาธิการเช่นกัน) นอกจากนี้ ยังมีรู้จักมักคุ้นกับอาจารย์เรือง เจริญชัย

อดีตเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ตอนนี้เสียชีวิตไปแล้ว อาจารย์ ดร. รุ่ง แก้วแดง ก็รู้จักแกตั้งแต่นั้นเป็นอธิบดีกรมต่างๆ แล้วย้ายไปเป็นเลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งแกเป็นคนติดต่อขอห้องประชุมเล็กศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยจัดงานแต่งงานให้กับผม”

นอกจากความช่วยเหลือข้างต้น นายภุสพงค์ (อ้างแล้ว) เล่าว่า เคยได้รับความช่วยเหลือจากแหล่งข่าวเรื่องการฝากลูกหลานเข้าโรงเรียน และฝากฝังเรื่องการโยกย้ายให้กับคนที่รู้จัก ...“เคยฝาก และส่วนใหญ่จะสำเร็จ ที่สำเร็จนั้น นอกเหนือจากความสนิทสนมส่วนตัวเพราะทำข่าวอยู่ที่กระทรวงแล้ว เพราะแหล่งข่าวที่อยู่ที่กระทรวง ถ้าเป็นนักข่าวที่กระทรวงฯขอ เขาจะรับอยู่แล้ว รับไปก่อน รับจะช่วยอยู่แล้ว แต่เขาก็มีบรรทัดฐานของเขาเหมือนกัน ว่าเขาจะช่วยได้มากน้อยแค่ไหนบ้าง บางทีถ้าจำนวนมากเกินไป เขารับไว้ก่อน แต่อาจจะไม่ได้ทุกคน ...การฝากลูกหลานเข้าโรงเรียน นักข่าวบางคนอาศัยความสนิทกับแหล่งข่าวหาประโยชน์โดยกินหัวคิวก็มี แต่ไม่มีหลักฐานยืนยัน และนักข่าวกระทรวงศึกษาฯจริงๆ ประเภทนี้ไม่ค่อยมี จะเป็นนักข่าวที่ไม่ได้อยู่ประจำกระทรวง แต่เขารู้จักนักการเมืองที่มาประจำกระทรวง...ส่วนการฝากเรื่องโยกย้ายข้าราชการนั้น ...เคยแต่ไม่ใช่ญาติตัวเอง เป็นคน อ.ส.ม.ท.เองที่ญาติเขาอยากจะทำ ย้าย เป็นครูสอนโรงเรียนแห่งหนึ่ง ถ้าย้ายด้วยความจำเป็นอะไร ขออธิบดีกรมสามัญศึกษา ขอได้ไม่ยาก”

หากวิเคราะห์ด้วยแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ตามแนวทางของ Scott (1977,อ้างแล้ว) จะพบว่า ฐานทรัพยากรสำคัญของแหล่งข่าวในฐานะผู้อุปถัมภ์ที่นำมาเอื้อให้กับนักข่าวสายนี้ นั่น ตามตัวอย่างข้างต้นนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นทรัพยากรประเภทที่ผู้อุปถัมภ์ไม่ได้เป็นเจ้าของโดยตรง หากแต่ได้มาเพราะอาศัยตำแหน่งหน้าที่ที่มีอำนาจสั่งการได้ ไม่ว่าจะเป็นการ อนุญาตให้นักข่าวใช้หอประชุมศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติจัดงานแต่งงาน การฝากลูกหลานเข้าโรงเรียน หรือช่วยเหลือญาติมิตรคนที่รู้จักของนักข่าวในเรื่องการโยกย้ายทางราชการ

จากการศึกษา พบว่า ท่าทีของนักข่าวสายสังคม อ.ส.ม.ท. ต่อการรับความช่วยเหลือจากแหล่งข่าว มีทั้งสองลักษณะคือ ส่วนหนึ่งรับได้ถ้าไม่เกินขีดเส้นจรรยาบรรณ และอีกส่วนหนึ่งปฏิเสธที่จะรับ

“ ผมว่าสังคมไทยไม่มีขีดเส้นที่แน่นอน จริงๆแล้วมันน่าจะมี มันแล้วแต่แต่ละคน บางคนอาจจะมีบรรทัดฐานสูงมาก ผมไม่ว่าเขา แต่บางครั้งสิ่งที่เขาให้ มันเป็นประโยชน์ มันอาจจะทำให้เราทำงานสะดวกขึ้น บางคนไม่รับเลยมันก็เกินไป” (ภุสพงค์, สัมภาษณ์)

“เราไม่อยากทำ ไม่ว่าจะฝากลูกหลานหรือญาติพี่น้อง เพราะรู้สึกว่าจะเป็นบุญคุณต่อกัน เพราะฉะนั้นเมื่อมีใครมาขอให้เราช่วยขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ในกระทรวง เราไม่สามารถรับปากหรือการันตีให้กับเขาได้” (จันทร์แรม, สัมภาษณ์)

กรณีของนักข่าว อ. ส. ม. ท. ประจำ กทม. นางสาวอิสศรียา พรายทองแยม(อ้างแล้ว) ซึ่งเคยปฏิบัติงานข่าวประจำที่นั่น เปิดเผยถึงการให้ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการที่มีต่อแหล่งข่าวระดับสูงเพื่อประโยชน์นอกเหนือจากงานข่าวว่า “ มีบ้างที่เราบกรวนเขา แต่ต้องเป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจเขา เช่น การแก้ไขปัญหบางเรื่อง ที่เขาต้องทำอยู่แล้ว อย่างสมมุติแถวบ้านเรา ท่อประปาแตก เราก็จะเรียนท่านปลัด กทม. ว่า แถวบ้านหนูแย่งจ้ง เขาก็จะจะให้ ผอ. เขตมาดูให้ทันที แต่ไม่ใช่ว่าหนูได้ประโยชน์คนเดียว ส่วนรวมก็ได้ด้วย หรืออย่าง ผอ. เขตบางเขต จะสนิทกับเรา เช่น เขตสาทร ผอ. เขตจะเรียกเราว่า ลูกบ้าน อย่างนี้ มีอะไรเราก็จะแจ้งให้เขาทราบ การช่วยเหลือแก้ไขก็เร็วขึ้น เขาก็ได้ประโยชน์ตรงที่ได้รับข้อมูลจากเรา เราช่วยเป็นหูเป็นตาให้กับเขา และได้รับความนับถือยกย่องจากสังคม มันก็สมประโยชน์กันทั้งสองฝ่าย”

นางอำมร บรรจง (อ้างแล้ว) เป็นนักข่าวคนหนึ่งซึ่งมักจะบอกปฏิเสธกรณีที่มีใครมาขอให้เจรจาขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ในกระทรวง โดยยกกรณีตัวอย่างให้ฟังว่า “เขารู้ว่าเราเป็นนักข่าวกระทรวงสาธารณสุข สนินชิดเชื้อกับผู้ใหญ่ในกระทรวง เขาก็มาขอให้เราฝากญาติเข้าโรงพยาบาลดีๆ เป็นพิเศษ แต่เราจะบอกเขาไปว่า เราก็เป็นประชาชนคนหนึ่ง เราเองไม่เคยใช้สิทธิประโยชน์”

อย่างไรก็ตาม ถ้านับรวมว่า การที่แหล่งข่าวให้คำปรึกษาในเรื่องส่วนตัวหรือการเป็นที่พึ่งทางใจว่าเป็นการอุปถัมภ์จนเจือกันอีกรูปแบบหนึ่งแล้ว นักข่าวบางคนก็ไม่ปฏิเสธว่าเคยได้รับประโยชน์ตอบแทนจากความสัมพันธ์ที่มีต่อแหล่งข่าว ตัวอย่างกรณีของ นางอำมร บรรจง ที่นอกจากจะทำข่าวแล้ว ยังจัดรายการวิทยุทางสถานีวิทยุ 100.5 ของ อ. ส. ม. ท. ด้วย

“ อย่าง ดร.ปริศนา (กล่าวถึงแล้ว) เวลาเรามีปัญหาอะไร ก็ขอคำปรึกษาได้ เรื่องส่วนตัว เรื่องทุกข์ใจ หรือแม้แต่แหล่งข่าวที่เป็นพระสงฆ์ อย่างพระมหากิตติศักดิ์ วัดโพธิ์ เคยทำข่าวเรื่องการบวช แล้วโทร. ไปขอความรู้จากท่าน จากนั้น มีข้อธรรมะใด หรือแม้แต่เรื่องไม่สบายใจ เรื่องส่วนตัว ครอบครัว ก็โทร. ไปคุยกับท่านเช่นกัน ท่านเป็นแหล่งข่าวก็ได้ เป็นศิรัณิกก็ได้” (อำมร, อ้างแล้ว)

ประโยชน์อีกอย่างหนึ่งซึ่งนักข่าวมักจะให้แก่แหล่งข่าวที่สนิทสนมโดยบางครั้งก็ไม่คิดว่าจะสำคัญนัก หากเป็นผลตอบแทนที่แหล่งข่าวต้องการอย่างยิ่งเวลาที่ตกเป็นข่าวด้านลบจากสื่ออื่นๆ อย่างกรณีข้อกล่าวหาการทุจริตจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ในกระทรวงสาธารณสุขเมื่อเร็วๆ นี้ที่ปลัดกระทรวงสาธารณสุขถูกโจมตีอย่างหนักจากข้าราชการในกระทรวงส่วนหนึ่ง และจากสื่อมวลชนด้วย ขณะที่นักข่าวบางคน ซึ่งรวมถึงนักข่าว อ.ส.ม.ท. ด้วย ที่รู้จักมักคุ้นกับปลัดกระทรวงฯ คนนี้ ก็มีแนวโน้มว่าจะเสนอข่าวด้วยท่าทีที่เห็นอกเห็นใจไม่รุนแรงซ้ำเติมจนเกินไป

“ ถ้าเราสนิทกับแหล่งข่าวมาก ๆ ย่อมรับว่าจะความเห็นอกเห็นใจ เขียนข่าวก็จะใช้ถ้อยคำที่อ่อนลง เขาเองก็รู้สึกว่ามีกำลังใจเหลืออยู่บ้าง เพราะอย่างน้อยสื่อบางสื่อก็ไม่ได้ตอกย้ำซ้ำเติมจนเกินเลย แต่อย่างเรา ก็ทำให้เขาได้แค่นั้น เพราะข่าวเราก็ต้องเสนอไปตามข้อเท็จจริง ซึ่งก็คิดเขาก็คงเข้าใจในบทบาทของเราเช่นกัน ” (อำมร, อ่างแล้ว)

จากการศึกษา ได้ข้อสรุปว่า นักข่าวสายสังคม อ.ส.ม.ท. มีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับแหล่งข่าวในระดับที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่องานข่าว ต่อดวงค์กร และประโยชน์ในเรื่องส่วนตัวได้ แต่การพึ่งพาอาศัยกันอยู่ในกรอบของอำนาจหน้าที่ ที่คู่ความสัมพันธ์จะสามารถเอื้อต่อกันได้ โดยในความรู้สึกของนักข่าวสายสังคม อ.ส.ม.ท. เองแล้ว การเอื้อประโยชน์ต่อกันนั้นเป็นเรื่องปกติของสังคมไทย ตราบใดที่ไม่ได้สร้างความเสียหายให้กับส่วนรวม หรือกระทบกรอบจรรยาบรรณของสื่อมวลชน นักข่าวก็ไม่ปฏิเสธว่าได้ขอและได้รับความช่วยเหลือจากแหล่งข่าวในเรื่องอื่นนอกเหนือจากงานข่าว อย่างไรก็ตาม จากการศึกษา ไม่พบว่า มีนักข่าวสายสังคมคนใดที่รับประโยชน์ในรูปของเงินอำมสินจ้างรางวัลจากแหล่งข่าว

4.3 กรณีตัวอย่างความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสังคม อ.ส.ม.ท.

ความสัมพันธ์ระหว่าง นางอำมร บรรจง นักข่าวสายสังคม กับ นายแพทย์ ธงชัย ทวีชาชาติ ผู้ตรวจราชการ กระทรวงสาธารณสุข ทำหน้าที่โฆษกประจำกระทรวง คือ ตัวอย่างของความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวสายสังคม อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าวที่ผู้วิจัยยกมาเป็นกรณีศึกษา

ความสัมพันธ์ดำเนินมานานประมาณ 5 ปี ซึ่งจากการบอกเล่าของทั้งสองฝ่ายพบว่า ความสนิทสนมมีจุดเริ่มต้นจากความไว้วางใจและการยอมรับของแหล่งข่าวที่มีต่อการทำข่าวของนักข่าว ที่เขียนข่าวแล้วมีผลทำให้ข่าวได้รับการเผยแพร่ต่อสาธารณชน และข่าวที่เขียนมีทั้งความถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่องานกระทรวงสาธารณสุข เพราะนักข่าวสำนักข่าวไทย ไม่

เน้นการเล่นข่าวลอบในเชิงความขัดแย้งของบุคคลมากนัก ประกอบกับบุคลิกภาพและอุปนิสัยส่วนตัวของนักข่าว อ.ส.ม.ท.ที่ไม่ก้าวร้าวรุนแรงหรือรุกเร้าแหล่งข่าว ทำให้แหล่งข่าวสบายใจที่จะวิสาสะด้วย กล่าวคือ การที่แหล่งข่าวมอบไมตรีให้กับนักข่าว อ.ส.ม.ท. มีองค์ประกอบสำคัญสองประการคือ ประการแรกมองเห็นศักยภาพของนักข่าว ว่าสามารถทำข่าวที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของแหล่งข่าวได้ และประการที่สองบุคลิกภาพและอุปนิสัยส่วนตัวของนักข่าวที่เป็นปัจจัยทำให้แหล่งข่าวอยากคบ ทั้งนี้ องค์กรในสังกัดของนักข่าว คือ อ.ส.ม.ท. ความเป็นหญิงหรือชายของนักข่าว และพื้นฐานด้านอื่นๆ ของนักข่าวไม่ได้เป็นปัจจัยกำหนดความสัมพันธ์แต่อย่างใด

“ ไม่ใช่ว่าเขาเป็น อ.ส.ม.ท. หรือหน่วยงานรัฐ แต่เป็นเพราะตัวเขาเอง เป็นคนช่างยิ้ม ไม่แสดงอาการจุนเจียวก้าวร้าว ไม่มีความรู้สึกว่าจะเป็นผู้ที่มีอำนาจ ใช้อำนาจสื่อเข้ามาทำให้ผมเกิดความกังวล ความเป็นหญิงชายของนักข่าว ผมไม่เคยแยกแยะว่าจะให้ความสำคัญกับเพศไหน ผม treat เหมือนกันหมด ” (ธงชัย ทวีชาติ, สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกัน นางอำมร มองว่า ความคุ้นเคยกับแหล่งข่าวคนนั้นเป็นส่วนหนึ่งเป็นเพราะบุคลิกภาพส่วนตัวของแหล่งข่าวเองที่มีมนุษยสัมพันธ์ เข้าหาง่าย เปิดตัว อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ที่ตนมีกับแหล่งข่าวก็ไม่ได้แตกต่างหรือพิเศษจากนักข่าวคนอื่นแต่อย่างใด เพียงแต่โอกาสที่จะขอความร่วมมือจากแหล่งข่าวคนนี้มีมากกว่านักข่าวคนอื่น เพราะนอกจากจะต้องทำข่าวรายงานข่าวแล้ว ต้องจัดรายการเกี่ยวกับสุขภาพและธรรมะทางวิทยุด้วย ซึ่งตนได้อาศัยนายแพทย์ธงชัย เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ และสัมภาษณ์ออกรายการวิทยุอยู่เป็นประจำ หรือไม่ก็อาศัยนายแพทย์ธงชัยในการช่วยหาแหล่งข่าวคนอื่นเป็นวิทยากรในรายการให้

จากการบอกเล่าของแหล่งข่าวกับนักข่าว พบว่า เครื่องบ่งชี้ของความสัมพันธ์ไม่เป็นทางการนั้น สังเกตได้จากการได้รับความสะดวกในการเข้าพบเข้าหา สามารถติดต่อสื่อสารกันได้โดยตรงตลอดเวลาที่นักข่าวต้องการ นอกจากเวลางาน แหล่งข่าวกับนักข่าวมีโอกาสพบปะพูดคุย สังสรรค์ สรวลเสเฮฮา แต่ลักษณะเช่นนั้น จะเป็นหมู่คณะ

จากการบอกเล่าของทั้งสองฝ่าย พบว่า การพึ่งพาอาศัยกันของแหล่งข่าว - นักข่าว คู่นี้ อยู่บนพื้นฐานของงานข่าวเป็นสำคัญ ไม่มีประโยชน์อื่นใดแอบแฝง โดยการได้“ข่าวเจาะ” หรือข่าวพิเศษเพียงคนเดียว คือเป้าหมายสำคัญประการแรกของการมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวของนักข่าว อ.ส.ม.ท. สายนี้ เพราะข่าวสังคมไม่ได้แข่งขันกันที่ความไวเหมือนข่าวเหตุการณ์ทางการเมือง แต่แข่งที่ประเด็นเนื้อหาที่น่าสนใจ ในลักษณะ Human Interest และจากการ

ศึกษาพบว่า บทบาทของความเป็นแหล่งข่าว-นักข่าวในความสัมพันธ์ของแหล่งข่าว-นักข่าว อ.ส.ม.ท.สายนี้ยังมีความมั่นคงตลอดเวลา แม้ว่าในบางครั้งนักข่าวอาจจะต้องการแหล่งข่าวในบทบาทอื่น โดยเฉพาะบทบาทของการเป็น “ที่ปรึกษา” “อาจารย์” “วิทยากรรายการวิทยุ” และแหล่งข่าวต้องการนักข่าวในบทบาท “เพื่อนร่วมงาน” ก็ตาม

“ไม่เคยขอความช่วยเหลืออะไรจากแหล่งข่าวนอกจากเรื่องงานที่ทำอยู่ คือ ขอข่าว เราเน้นข่าวเจาะ ข่าวเดี่ยว ซึ่งเป็นจุดขายของข่าวสายสังคมของสำนักข่าวไทย ขอความรู้ ข้อมูล เพราะข่าวสังคม โดยเฉพาะข่าวแพทย์ ข่าววิทยากรต่างๆบางที่มันเขียนยาก เป็นวิชาการ เราต้องอาศัยแหล่งข่าวช่วยอธิบาย ให้ความรู้แก่เรา เราจัดรายการวิทยุ หาผู้ที่จะพูดเรื่องโรคร้ายใช้เจ็บไม่ได้ เราก็ได้เขาเป็นวิทยากร ถ้าเราไม่รู้จักใครเขาก็ช่วยแนะนำว่าเรื่องนี้ควรจะสัมภาษณ์ใคร” (อำมร, อ่างแล้ว)

น.พ.ธงชัย กล่าวถึงการปฏิบัติต่อนักข่าวว่า “โดยนิสัย การทำงานกับใครก็ตาม ผมถือว่าบุคคลตั้งแต่ผมลงไปเป็นเสมือนเพื่อนร่วมงาน ยกเว้นผู้บังคับบัญชา สำหรับนักข่าว ผมไม่ถือว่าเขาเป็นคนอื่นผมถือว่าเป็นเพื่อนร่วมงานตลอดเวลา จะแตกต่างกันตรงที่เป็นเพื่อนร่วมงานคนละสังกัดหน่วยงานเท่านั้น .. กับนักข่าว อ.ส.ม.ท. ถึงจะคุ้นเคยกัน ผมก็ไม่เคยเรียกพบ หรือเรียกใช้เขา แต่จะเป็นลักษณะเข้าหาปรึกษาหารือ ผมไม่เคยคิดที่จะใช้นักข่าว อย่างในช่วงที่ผ่านมา กระทรวงสาธารณสุขมีข่าวลบมากเรื่องการทุจริตซื้อยา ผมไม่เคยขอร้องนักข่าวว่าข่าวนี้เขียนเบาๆหน่อยนะ ข่าวนี้ขอร้องอย่าเขียนนะ มันเสียหายต่อกระทรวง ถึงสนิทแค่ไหนผมไม่เคยทำ และนักข่าวก็ไม่ต้องมาเกรงใจผมด้วย เพราะนักข่าวเองเขาก็มีเกียรติศักดิ์ศรีของเขา ถ้ามองว่าเราให้อะไรเขา แล้วเขาจะต้องได้รับผลตอบแทน มันไม่ถูก ..ระบบอุปถัมภ์ในแวดวงนักข่าวสาธารณสุขมีหรือไม่แม่แน่ใจ แต่มีขบวนการที่สื่อได้ว่าลักษณะเช่นนั้นอยู่เหมือนกัน แต่เราไม่มีหลักฐานชี้ชัดไม่ได้ สำหรับผมกับนักข่าว ..สิ่งที่ผมให้นักข่าวคือ ความจริงใจเต็มที่ ไม่เคยหวังผลตอบแทน ..กับนักข่าว อ.ส.ม.ท. เราก็ได้ปรึกษาหารือกันในรายละเอียดในเรื่องของงานข่าว ผมมีโอกาสก็ได้รับเชิญร่วมรายการของ อ.ส.ม.ท. ผมพยายามช่วยเหลือรายการต่างๆในกรณีที่เขาจะทำ.” (สัมภาษณ์)

จากการอาศัยมุมมองของนักข่าวต่างสื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ของนางอำมร ในฐานะนักข่าว อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าว รวมถึงนายแพทย์ธงชัย ด้วย พบข้อสังเกตที่สอดคล้องกับการบอกเล่าของนางอำมร และแหล่งข่าว กล่าวคือ ความสัมพันธ์ทำให้นักข่าว อ.ส.ม.ท. ได้ข่าวเจาะพิเศษมากกว่าคนอื่นจากแหล่งข่าวคนเดียวกัน แม้ข่าวเจาะนั้นจะไม่ใช่นักข่าวลึกในเชิงลบก็ตาม และความสัมพันธ์ของนักข่าวสังคม อ.ส.ม.ท. ไม่มีผลประโยชน์อื่นใดแอบแฝงนอกจากเรื่องงาน

และปัจจัยที่ทำให้แหล่งข่าวเห็นความสำคัญของนักข่าว อ.ส.ม.ท. นั้น องค์กรในสังกัด คือ อ.ส.ม.ท. มีปัจจัยเกื้อหนุนด้วย เพราะแหล่งข่าวมองเห็นประโยชน์ว่า อ.ส.ม.ท. สามารถเผยแพร่ข่าวสารของเขาได้อย่างกว้างขวางและแพร่หลาย

นายพริษฐ์ เอี่ยมพงศ์ไพบุลย์ นักข่าวสายสังคม หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ มีข้อสังเกตว่า “ พี่อ๋ามมีความสนิทสนมกับแหล่งข่าวแต่ละคนในกระทรวงสาธารณสุขค่อนข้างมาก ไม่เฉพาะหมอธงชัย แต่จะรู้จักหมอบเกือบทุกคนในกระทรวง เพียงแค่พี่อ๋ามรอยากสัมภาษณ์เกี่ยวกับโรคอะไร เรื่องอะไร ก็สามารถที่เข้าถึงแหล่งข่าวได้หมด แหล่งข่าวเขารู้จักพี่อ๋ามทั้งนั้น อาจจะ เป็นเพราะพี่อ๋ามรออนาน และนอกจากจะทำข่าวแล้ว ยังจัดรายการวิทยุเกี่ยวกับสุขภาพ ทำให้ สร้างความสนิทสนมกับแหล่งข่าวได้เยอะ และได้ง่าย แหล่งข่าวอาจจะเห็นความสำคัญตรงนี้ว่า เพราะพี่อ๋ามสามารถเป็นช่องทางสื่อสารงานของเขาได้ และองค์กรที่พี่อ๋ามทำงานอยู่คือ อ.ส.ม.ท. มีเครือข่ายกว้างไกล แหล่งข่าวจึงเห็นความสำคัญ แต่อย่างไรก็ตาม คิดว่า แหล่งข่าวเขา มองที่ตัวพี่อ๋ามมากกว่า เพราะโดยอุปนิสัยส่วนตัวที่เรียบง่ายใจเย็นมีสัมมาคารวะ ทำให้ใครก็ อยากรู้อยากคุยด้วย .. พี่อ๋ามเขาจะได้ข่าวเจาะเยาะจากแหล่งข่าว สื่ออื่นๆก็เอาไปเล่นต่อ แต่ข่าวพี่ อ๋ามจะไม่ออกมาในเชิงลบ และเล่นข่าวลือความทุจริตขัดแย้ง ไม่ได้ เพราะอ.ส.ม.ท. จะเขียนข่าว โดยไม่อ้างอิงแหล่งข่าวไม่ได้ ไม่เหมือนหนังสือพิมพ์ ข่าวพี่อ๋ามส่วนใหญ่จึงออกมาในทางบวก แหล่งข่าวก็สบายใจที่จะให้ข่าว” (สัมภาษณ์)

สำหรับบทบาทในความสัมพันธ์ที่นางอ๋ามมีกับแหล่งข่าวนั้น ตามข้อสังเกตของ นายพริษฐ์ พบว่า ยังคงความเป็นนักข่าวกับแหล่งข่าวอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าการคบหาแหล่งข่าว ของนางอ๋าม บางครั้งจะมีลักษณะคล้ายๆ “ลูกศิษย์ กับ อาจารย์” คือการสอบถามขอความรู้ การใช้สรรพนามเรียกกัน การให้ความเคารพ แต่ไม่มีลักษณะที่สื่อหรือสื่อไปทางการแสวงหาผลประโยชน์อื่นใดแอบแฝง

“ บทบาทในความสัมพันธ์ของพี่อ๋ามกับแหล่งข่าว จะไม่พิเศษหรือต่างจากนักข่าวอื่นๆเท่าไรนัก เพราะพี่อ๋ามเขารู้จักวางตัว ไม่คิดว่าเขาจะมีผลประโยชน์อะไรกับแหล่งข่าว เพราะไม่มีอะไรสื่อออกมาอย่างนั้น ไม่มีลักษณะการทำตัวแบบ นายจ้าง - ลูกจ้าง ไม่ถึงกับเป็น พ่อ - ลูก แต่ลักษณะ พี่ - น้อง อาจจะมี แต่ลักษณะ องค์กรกษพิทักษ์แหล่งข่าว ไม่มี แต่มีลักษณะ การให้คำปรึกษา ประโยชน์จริงๆที่พี่อ๋ามได้จากแหล่งข่าวคือเรื่องข่าวและทรัพยากรหรือวัตถุดิบ ในการทำรายการวิทยุ แหล่งข่าวที่สนิทกับพี่อ๋าม จะช่วยเป็นแหล่งข่าวข้อมูล และ Guide แนวทางข่าวให้อยู่เสมอ ว่าเรื่องไหน โครงการไหนจะเป็นยังไง คืบหน้าถึงไหนแล้ว” (พริษฐ์, สัมภาษณ์)

ตัวอย่างข้างต้นคือภาพสะท้อนลักษณะการใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวของนักข่าวสายสังคม อ.ส.ม.ท. ได้ในระดับหนึ่ง

5. ข่าวอาชญากรรม (ข่าวตำรวจ)

จากการศึกษาพบว่า ข่าวอาชญากรรมหรือข่าวสายตำรวจของ อ.ส.ม.ท. สมัยเมื่อประมาณ 7 - 8 ปีก่อน ค่อนข้างคึกคัก มีทีมข่าวที่ได้รับความเชื่อถือในฝีมือของการทำข่าวอาชญากรรม และความสัมพันธ์ของนักข่าวอาชญากรรม อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าวก็มีความใกล้ชิดดีกว่าในปัจจุบัน แต่เมื่อหมดยุคของนักข่าวอาชญากรรมรุ่นก่อนแล้ว ทำให้การทำข่าวสายอาชญากรรมขาดช่วง ไม่ได้รับการสานต่อ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับนโยบายของสำนักข่าวไทยด้วยที่ไม่ได้เน้นการทำข่าวอาชญากรรมในลักษณะเจาะลึกขุดคุ้ยความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องไปถึงเรื่องการเมือง ทำให้ข่าวอาชญากรรมหรือสายตำรวจของ อ.ส.ม.ท. ในปัจจุบัน ไม่โดดเด่นเท่าที่ควร สังเกตจากทีมข่าวอาชญากรรมของช่อง 9 มีนักข่าวเพียง 2 คน และทั้งคู่เป็นผู้หญิง การทุ่มเทให้กับงานข่าวมีข้อจำกัด เพราะหนึ่งในสองคนนั้นเพิ่งแต่งงานและมีภาระต้องดูแลครอบครัว ซึ่งโดยเงื่อนไขส่วนตัวแล้วจะขัดกับธรรมชาติการทำงานของข่าวอาชญากรรม ซึ่งถ้าจะทำให้ได้ดีต้องตามติดสถานการณ์ เกาะติดแหล่งข่าวตลอดเวลา เพราะไม่ทราบว่าจะเกิดเหตุการณ์ก่อการร้ายขึ้นเมื่อไร ไม่ใช่การทำงานตามเวลา “เช้า 9 โมงเช้า ออก 5 โมงเย็น” หรือ routine อย่างปัจจุบัน และกรณีของฝ่ายหนังสือข่าวสำนักข่าวไทย แต่เดิมมีนักข่าวอาชญากรรมประจำสายตำรวจแน่นอนอยู่ 1 คน ต่อมาเมื่อนักข่าวคนนั้นเปลี่ยนตำแหน่งงานใหม่ สำนักข่าวไทยไม่ได้ให้ความสำคัญกับสายนี้เท่าที่ควร เพราะนอกจากจะไม่มีแผนกข่าวอาชญากรรมโดยเฉพาะแล้ว (ข่าวอาชญากรรมของสำนักข่าวไทยแฝงตัวอยู่ในแผนกข่าวสังคม) ยังไม่มีการบรรจุนักข่าวลงปฏิบัติงานข่าวอาชญากรรมอย่างเต็มตัว เพียงแต่มอบหมายให้นักข่าวสายการเมืองที่ว่างเว้นจากข่าวประจำที่ทำอยู่ไปดูแลงานข่าวที่กรมตำรวจเป็นบางวันเป็นครั้งคราว และต่อมาในปัจจุบัน สำนักข่าวไทยไม่มีนักข่าวของสำนักข่าวไทยเองทำข่าวสายนี้เลย เพียงแต่จ้างนักข่าวพิเศษหรือที่เรียกว่า สติงเกอร์ ส่งข่าวให้แล้วให้คำตอบแทนเป็นรายชิ้น เพราะฉะนั้น ปัจจุบันจึงกล่าวได้ว่า สำนักข่าวไทยไม่ได้ให้ความสำคัญกับข่าวอาชญากรรมเหมือนกับข่าวสายอื่นๆ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา จึงเป็นสาเหตุให้ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวอาชญากรรมของ อ.ส.ม.ท. ไม่มีความต่อเนื่อง และขาดช่วงไป ลักษณะการพึ่งพาอาศัยแหล่งข่าวเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ต่อองค์กรในปัจจุบันจึงแทบจะไม่มี

“เดี๋ยวนี้ข่าวอาชญากรรม อ.ส.ม.ท. แทบไม่มีเลย ทั้งๆที่เป็นข่าวชาย เป็นข่าวที่อยู่ในความสนใจของประชาชน ไม่ต้องเอ่ยถึงความสัมพันธ์กับแหล่งข่าว เพราะตอนนี้เรา(สำนักข่าวไทย) ไม่มีนักข่าวประจำแล้ว” (ยุทธพงศ์, อ้างแล้ว)

จะอย่างไรก็ตาม จากการศึกษาข่าวอาชญากรรมของฝ่ายหนังสือข่าวและข่าววิทยุ ของสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. ย้อนกลับไปเมื่อประมาณ 10 ปีก่อน ในยุคที่มีนักข่าวประจำสายนี้อยู่ 1 คน คือ นายยุทธพงศ์ วิชัยดิษฐ (ปัจจุบันมีตำแหน่งเป็นพนักงานประชาสัมพันธ์ระดับ 7) นั้น พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายตำรวจของ อ.ส.ม.ท. นั้น มีลักษณะที่ใกล้ชิดกันมาก มีหลายพฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ ที่ยังประโยชน์ให้กับงานข่าวขององค์กร ทำให้องค์กรได้รับการยอมรับ ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่นักข่าว อ.ส.ม.ท. มีกับแหล่งข่าวระดับสูงของกรมตำรวจสมัยนั้น ก็มีผลเสียเกิดขึ้นกับองค์กรเช่นกัน โดยจะกล่าวถึงแง่มุมที่เป็นประโยชน์ก่อน ดังต่อไปนี้

5.1 ประโยชน์จากความสัมพันธ์

ประโยชน์ข้อแรกของความสัมพันธ์อันดีที่มีกับแหล่งข่าวคือ ประโยชน์ด้านข่าว คือ ได้ข่าวเจาะ ข่าวเด่น เมื่อข่าวเหล่านั้นได้รับการเผยแพร่ ขยายผลต่อโดยสื่อแขนงอื่นๆ ก็ทำให้แหล่งข่าวรู้จักและยอมรับองค์กรมากขึ้น โดยเฉพาะชื่อสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท.

“เมื่อก่อนสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. ทำเฉพาะหนังสือข่าวพาวเวอร์(power)น้อยมาก ข่าวตำรวจเราไม่เน้น เบอร์โทรศัพท์สำนักข่าวไทยในหนังสือตำรวจยังไม่มีด้วยซ้ำเลย ผมก็ไปบุกเบิก อาศัยความมีมนุษยสัมพันธ์ รู้จักใครต่อใครในกรมตำรวจ ชยันเข้าไปคุย และแสดงผลงานให้เขาเห็น ยิ่งตอนหลังมีเราวิทยุ 100.5 มันก็เสริมpowerขึ้นมาอีกเพราะออกข่าวต้นชั่วโมงทั่วประเทศ ไปด้วย เลยทำให้หน่วยงานเราได้รับการยอมรับมากขึ้น จากแหล่งข่าวที่ไม่เคยดูดีเราเลย ก็มาสนใจเราบ้าง พอเขาได้สัมผัสเรา ได้คุย ได้วิเคราะห์อะไรร่วมกัน ก็รู้จักกันมากขึ้น เพราะฉะนั้น การสร้างความสนิทสนมกับแหล่งข่าว ก็เพื่อองค์กร เพื่อให้ได้ข่าว ช่วงนั้น ผมได้ชื่อว่าเป็นผู้นำของนักข่าวในกรมตำรวจ เพราะเข้านอกออกนอกในห้องไหนได้หมด สมัยนั้นนักข่าวคนเก่าๆ ไม่เดินหาข่าวแล้ว เขาจะรอเอาข่าวจากผมทั้งหมด ไม่ว่าจะข่าวเจาะ หรือไม่เจาะก็ตาม ผมคุยกับแหล่งข่าวมาแล้วมาเขียนแจกกันหมด การสร้างความสนิทสนมกับแหล่งข่าวก็เพื่อได้ข่าว และเพื่อองค์กรเราด้วย” (ยุทธพงศ์, อ้างแล้ว)

เมื่อมองถึงประโยชน์ในด้านการสร้างการยอมรับให้กับองค์กรแล้ว จากการศึกษาพบว่า นักข่าวอ.ส.ม.ท.ที่เคยทำข่าวสายตำรวจในอดีต และนักข่าวที่กำลังทำอยู่ในปัจจุบัน ต่างมองเห็นประโยชน์จากการมีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับแหล่งข่าวสายนี้ไม่ได้แตกต่างไปจากนักข่าวสายอื่นที่กล่าวมาข้างต้น โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ที่ได้กับงานข่าว นั่นคือ นักข่าวสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ดี แม้บางเรื่องที่ได้รับทราบมาอาจจะนำเสนอเป็นข่าวไม่ได้ แต่การที่นักข่าวทำให้แหล่งข่าวไว้วางใจได้ว่าจะไม่หักหลังนั้น ก็ยังผลต่อความมั่นคงในสัมพันธภาพ ความน่าเชื่อถือหรือ “เครดิต” ของนักข่าว อ.ส.ม.ท. ซึ่งถือเป็นตัวแทนขององค์กร ทำให้การปฏิบัติงานข่าวมักได้รับความร่วมมือจากแหล่งข่าวด้วยความเต็มใจ สบายใจ ไม่บ่าเบียด โดยเฉพาะกรณีที่ต้องอาศัยแหล่งข่าวเหล่านั้นเวลาสัมภาษณ์ขอความเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นรายการสดหน้าจอโทรทัศน์หรือสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ เพียงแต่ข่าวในเชิงลบ นักข่าวอ.ส.ม.ท.จะไม่ลงลึกเหมือนช่องอื่น

“ อ.ส.ม.ท. เราได้เครดิตจากแหล่งข่าวสายนี้ค่อนข้างมาก ขณะที่เขารู้สึกว่าเขาไม่ได้รับความยุติธรรมจากช่องอื่น เวลาที่มีข่าวอะไรที่ไม่เป็นผลดีต่อตำรวจ แต่เมื่อเขาพูดถึงช่อง 9 เกี่ยวกับข่าวเดียวกันนั้น แหล่งข่าว(ตำรวจ)รู้สึกว่าเขาได้รับความยุติธรรม เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเราขอสัมภาษณ์เมื่อไร ขอข้อมูลในเรื่องใด เขามักจะไม่ขัดเรา เพียงแต่เราไม่ค่อยเล่นข่าวอาชญากรรมในลักษณะเจาะลึกเท่านั้น ” (จุฑามณี ระวีแสงสุรย์, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายอาชญากรรม อ.ส.ม.ท. ในปัจจุบัน พบว่า นักข่าวสายอาชญากรรม อ.ส.ม.ท. ไม่ได้ใช้ประโยชน์เต็มที่จากความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเหมือนนักข่าวอาชญากรรมจากสื่ออื่นหรือโทรทัศน์ช่องอื่น โดยพบข้อที่น่าสังเกตว่า สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะนโยบายการทำข่าวอาชญากรรมของ อ.ส.ม.ท. ที่ไม่เน้นการเสนอข่าวการก่อการร้ายที่หวือหวา หวาดเสียว หรือเจาะลึกชุดคู่ย์พฤติกรรมอันไม่ชอบของตำรวจ สาเหตุนี้ จึงทำให้ดูเหมือนว่า นักข่าวอาชญากรรมช่อง 9 ตกข่าวอยู่เป็นประจำ ซึ่งส่วนหนึ่งก็ตกข่าวจริง เพราะไม่มีแหล่งข่าวคอยแจ้งข่าวด้วยประการหนึ่ง

“ เข้าใจว่าเป็นนโยบายขององค์กรเรา ที่ไม่ค่อยเน้นข่าวอาชญากรรม ไม่เหมือนข่าวการเมือง หรือข่าวอื่นๆ เราไม่เน้นการเสนอข่าวที่ชุดคู่ย์พฤติกรรมของตำรวจ หรือข่าวหวือหวา จึงทำให้ดูเหมือนว่า ข่าวอาชญากรรมเราไม่เด่นเหมือนช่องอื่น และทีมข่าวเราก็น้อย ขณะที่ช่องอื่นมีครบทุกที่ ทั้งสายตระเวน สายกองปราบ หรือประจำสำนักงาน ความสัมพันธ์กับแหล่งข่าว

เราก็มีในระดับหนึ่ง อย่างที่บอกว่า เขาคนนั้นช่างชอง 9 เขาสบายใจ เพราะเราไม่ตีใคร ไม่ฆ่าใคร แต่การใช้ประโยชน์จากแหล่งข่าว เราจะได้ไม่ลึกเท่ากับชองอื่นเขา” (จุฑามณี , อ้างแล้ว)

ข้อสังเกตข้างต้นอธิบายได้ด้วยคำกล่าวของนายชิตณรงค์ คุณะกฤดาธิการ ผู้อำนวยการสำนักข่าวไทย (สัมภาษณ์) ผู้กำหนดนโยบายข่าวของ อ.ส.ม.ท. ที่ว่า “ ข่าวอาชญากรรม เราต้องดูเจตนาว่าจะให้อะไรกับใคร ถ้าทำเพื่อให้ชอง 9 ดัง เพื่อให้ให้นักข่าวดัง ทำให้แหล่งข่าวได้หน้า เสนอให้นายเลื่อนั้น มันไม่ใช่สื่อมวลชนจริงๆ สื่อมวลชนจริงๆ ต้องมุ่งประโยชน์ และตอบคำถามให้ได้ว่า สาธารณะได้อะไรจากข่าวอาชญากรรม ผมจึงถามน้องๆอยู่บ่อยๆว่า ข่าวนี้ทำไปทำไม ข่าวความยาว 3 นาที เราควรให้อะไรแก่ประชาชนมากกว่านั้น โดยเฉพาะเรื่องวิธีการดำรงชีวิต เราควรให้ประโยชน์อะไรแก่ประชาชนมากกว่านั้น โดยเฉพาะเรื่อง”

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า นโยบายของผู้บริหารสำนักข่าวไทย มีส่วนกำหนดระยะห่างของความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวสายอาชญากรรมของ อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าวอยู่พอสมควร กล่าวคือ จากการสังเกตของผู้วิจัยเอง และจากการพูดคุยกับนักข่าว อ.ส.ม.ท. ส่วนหนึ่ง ตลอดจนจากการสัมภาษณ์ นายชิตณรงค์ คุณะกฤดาธิการ ผู้อำนวยการสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. คนปัจจุบัน ได้ข้อสรุปประการหนึ่งว่า ผู้บริหารสำนักข่าวไทย ให้ความสำคัญกับข่าวอาชญากรรมหรือข่าวตำรวจน้อยกว่าข่าวสายอื่น โดยเฉพาะข่าวเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้ผู้บริหารสำนักข่าวไทยเล็งเห็นว่า ข่าวสารด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี การประกอบธุรกิจ วิทยาการก้าวหน้า หรือข่าวในแนวที่ให้ความรู้แก่ประชาชนจะเป็นประโยชน์มากกว่าการนำเสนอข่าวอาชญากรรมทั่วไป แม้ว่าในเชิงของการเป็นข่าวแล้ว ข่าวอาชญากรรม ซึ่งรวมถึงข่าวเจาะลึกในแง่มุมด้านลบของตำรวจ จะเป็นข่าวที่ผู้คนสนใจก็ตาม แต่เมื่อเทียบกับข่าวสารอันเกี่ยวข้องกับประเด็นการทำมาหากิน หรือความทันสมัยในวิทยาการแล้ว สำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. น่าจะมุ่งเน้นเรื่องเหล่านั้นมากกว่า เพราะฉะนั้น จะสังเกตเห็นว่า ข่าวอาชญากรรมของโทรทัศน์ชอง 9 เมื่อเทียบกับชองอื่นแล้ว จะไม่หวือหวา หรือเจาะลึก เพียงแต่เสนอข่าวตามกระแสเท่านั้น ซึ่งด้วยสาเหตุนี้ด้วยประการหนึ่งซึ่งมีผลต่อเนื่องทำให้นักข่าวสายอาชญากรรม อ.ส.ม.ท. ไม่มีแรงจูงใจหรือแรงกดดันมากเท่าที่ควรที่จะพยายามสร้างหรือมีความสัมพันธ์แบบแนบแน่นกับแหล่งข่าวเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม ในประเด็นนโยบายขององค์กรหรือนโยบายของผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับข่าวอาชญากรรมดังกล่าวข้างต้น ไม่ได้มีการเขียนหรือระบุเป็นลายลักษณ์อักษรเอาไว้อย่างชัดเจน หากแต่เป็นนโยบายที่รับรู้กันจากการพูดคุย และบอกต่อให้รับรู้กันตามลำดับสายงานการบังคับบัญชา ทั้งนี้ ในประเด็นดังกล่าว นักข่าว อ.ส.ม.ท. ส่วนหนึ่งมีข้อสังเกตว่า นอกเหนือจากเหตุผลที่

ผู้บริหารสำนักข่าวไทย อ.สม.ท. มุ่งความสำคัญไปที่ข่าววิทยากรที่ทันสมัยมากกว่าข่าวอาชญากรรมและตำรวจ อีกสาเหตุหนึ่งที่ผู้บริหารเองไม่ต้องการให้มีการนำเสนอข่าวเจาะลึกในเชิงลบของตำรวจมากนักนั้น เป็นเพราะไม่ต้องการกระทบกระทั่งกับบุคคลในแวดวงตำรวจด้วยส่วนหนึ่ง เพราะถึงอย่างไร อ.สม.ท. ก็เป็นหน่วยงานกึ่งราชการ โอกาสที่ผู้บริหารของ อ.สม.ท. จะถูกแรงกดดันจากอิทธิพลการเมืองภายนอกองค์กรยังมีอยู่

และในสายตาของผู้ปฏิบัติงานข่าวอาชญากรรมของสื่ออื่น ก็พบว่าความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวและการใช้ประโยชน์จากแหล่งข่าวของนักข่าวสายอาชญากรรม อ.สม.ท. นั้นเทียบไม่ได้เลยกับสื่ออื่น

“ เรียกว่าไม่มีเลยก็ได้เรื่องความสัมพันธ์กับแหล่งข่าว เพราะช่อง 9 ไม่ให้ความสำคัญกับข่าวสายนี้ ไม่มีแผนกข่าวอาชญากรรมด้วยซ้ำ ไม่เห็นมีนักข่าวอาชญากรรมช่อง 9 คนไหนตามติดหรือใกล้ชิดแหล่งข่าว อย่างช่อง 3 มีทีมข่าวสายอาชญากรรมถึง 5 ทีม เราไม่เคยตกข่าว เรามีแหล่งข่าวแจ้งตลอดเวลา” (สนมพร จิมเฉลิม, ช่อง 3, สัมภาษณ์)

และนอกจากประเด็นข้างต้นแล้ว จากการศึกษาถึงประโยชน์ต่อองค์กรที่เกิดจากความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายตำรวจของ อ.สม.ท. โดยมีนายยุทธพงศ์ วิชัยดิษฐ์ เป็นกรณีตัวอย่าง พบว่า นอกจากประโยชน์ด้านข่าวเจาะ ข่าวเดี่ยว ที่สมาชิกที่รับหนังสือข่าวของสำนักข่าวไทยได้นำไปใช้จนสร้าง “เครดิต” ให้กับสำนักข่าวไทยแล้ว การที่นายยุทธพงศ์ สนับสนุนกับแหล่งข่าวระดับสูงสายตำรวจในสมัยนั้น ยังเป็นประโยชน์ในแง่ของการลดแรงเสียดทานจากอำนาจภายนอกองค์กรได้ ในลักษณะเดียวกันกับนักข่าวสายการเมือง ดังตัวอย่างที่เกี่ยวข้องข่าวคดียกยอกเพชรชเอาดีอาระเบีย ที่เกิดคดี “อุ้มฆ่า” สองแม่ลูกคู่หนึ่ง เป็นข่าวครึกโครมต่อเนื่องเป็นเวลานาน

นายศุทธิชัย บุนนาค (อ้างแล้ว) ซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายหนังสือข่าวและข่าววิทยุในสมัยนั้น เล่าว่า “ในคดีดังกล่าว พลตำรวจเอกชลอ เกิดเทศ นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่สมัยนั้นตกเป็นผู้ต้องหา และมีการไต่สวนในศาล นักข่าวสายกระทรวงยุติธรรมของสำนักข่าวไทยได้ออกข่าววิทยุ โดยเอาคำให้การในศาลของ พลตำรวจเอกชลอ เกิดเทศ มาออกข่าว แต่การเสนอข่าวไม่รัดกุมเกิดการผิดเพี้ยนในข้อมูล เรา quote คำพูดเขาไม่หมด มีการตัดตอน ทำให้ดูเหมือนว่า พลตำรวจเอกชลอ ได้รับความเสียหาย พลตำรวจเอกชลอจึงให้นาย ยื่น notice ถึงสำนักข่าวไทย และให้แก้ข่าว และเตรียมดำเนินคดีตามกฎหมายกับสำนักข่าวไทย หัวหน้ากองบรรณาธิการพยายาม

เจรจาเพื่อประนีประนอมไม่ให้มีการฟ้องร้องเกิดขึ้น แต่ทางพลตำรวจเอกชลอ ทำท่าไม่ยอม สำนักข่าวไทย จึงส่งเป๊ะ (ชื่อเล่นของยุทธพงศ์) ซึ่งสนิทกับพลตำรวจเอกชลอ ไปพูดคุยเป็นผลสำเร็จ ปรากฏว่า พลตำรวจเอกชลอ ก็ยอมความ ไม่มีการฟ้องร้องเกิดขึ้น”

5.2 ลักษณะการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายอาชญากรรม

5.2.1 เมื่อนักข่าวเป็นผู้อุปถัมภ์

จากการศึกษาพบว่า ในความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าว บางกรณี บทบาทของนักข่าวไม่ได้จำกัดอยู่ที่บทบาท C หรือบทบาทการเป็นช่องทางการสื่อสารให้กับแหล่งข่าว ตามแบบจำลองการสื่อสารของ Westley & Maclean (อ้างแล้ว) เท่านั้น แต่มีบทบาทที่นอกเหนือไปกว่านั้น ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ก. การทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับแหล่งข่าว

หากอธิบายด้วยแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ของScott (อ้างแล้ว) นักข่าวในบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับแหล่งข่าวนั้น อาจถือว่าได้เปลี่ยนสถานภาพมาอยู่ในฐานะผู้อุปถัมภ์(Patron) มากกว่าจะเป็นผู้รับอุปถัมภ์ (Client) ทั้งนี้พิจารณาจากฐานทรัพยากรของนักข่าวที่เชื้อให้กับแหล่งข่าวนั้น ในกรณีนี้หมายถึงความรู้และความเชี่ยวชาญ อันเป็นทรัพย์สินสมบัติที่นักข่าว(ในฐานะผู้อุปถัมภ์)เป็นเจ้าของโดยตรง

ตัวอย่างของนักข่าว อ.ส.ม.ท. ที่ทำหน้าที่นี้คือ นายยุทธพงศ์ วิชัยดิษฐ์ (อ้างแล้ว) อดีตนักข่าวสายตำรวจ ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นเป็นการส่วนตัวกับ พล.ต.อ.สวัสดิ์ อมรวิวัฒน์ อธิบดีกรมตำรวจสมัยนั้น ซึ่งนายยุทธพงศ์ เปิดเผยว่า นอกจากจะใช้ความสามารถในการวิเคราะห์การเมืองในเชิงแลกเปลี่ยนกับผู้ใหญ่ในกรมตำรวจ ซึ่งรวมถึงอธิบดีกรมตำรวจในสมัยนั้นแล้ว บางครั้งเมื่อถึงคราวที่อธิบดีกรมตำรวจกำลังถูกเลื่อยขาเก้าอี้ นายยุทธพงศ์ก็เป็นคนหนึ่งที่จะเข้าไปช่วยวางแผนในการเขียนข่าวตอบโต้ฝ่ายตรงข้ามให้

“ ตอนนั้นบักจิว(พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ) เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีนายวีระ มุสิกพงศ์ เป็นที่ปรึกษา เขาต้องการให้เอาอธิบดีสวัสดิ์ออกจากตำแหน่ง โดยโยงเข้าซื้อหาว่าอธิบดีฯหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งเราเห็นว่าไม่เป็นธรรม เราก็ช่วยอธิบดีวางแผนออกข่าว ได้กันวันต่อวันเลย ก็เขียนกันเลย เขียนแล้วส่งไปลงมติชน ไทยรัฐ เดลินิวส์ ทางนั้นก็หักกลับ มีนายวีระ มุสิกพงศ์เป็นกุนซื่อ ..มันส์มาก.. เราปรึกษากัน เราชู้อ่ามันไม่เป็นธรรม... เราก็ดึงกลับทุกเรื่องเลย เรื่องที่จิว กับพรรคพวก คุณหญิงหลุยส์ (คุณหญิงพันธุ์เครือ ยงใจยุทธ) ผากว้างเดินนายตำรวจที่คนต่อที่คน ตำรวจแจ่มด ” (ยุทธพงศ์,อ้างแล้ว)

ข. บทบาท “ประชาสัมพันธ์” ให้แหล่งข่าว

แม้จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม บางครั้งนักข่าวก็ทำหน้าที่เป็นนักประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานให้กับแหล่งข่าว ซึ่งธรรมชาติแหล่งข่าวจะเหมือนกันทุกสาย ที่ต้องการให้ข่าวที่เกี่ยวข้องกับตนเอง พวกห้อง หน่วยงาน หรือองค์กร เป็นข่าวที่ออกมาดีและเป็นประโยชน์มากที่สุด โดยเฉพาะตำรวจ ที่ต้องพึ่งพานักข่าว เพราะต้องการเผยแพร่ผลงาน และนักข่าวก็มักจะทำให้ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการนั้นได้รับการตอบสนองอยู่เสมอเพราะต่างฝ่ายมีประโยชน์โยงโยงกันอยู่

“ตำรวจเขาใช้วิธีการเป็นข่าวในการสร้างผลงาน ตำรวจคนไหนที่นักข่าวไม่ชอบอย่าได้หวังว่าผลงานจะปรากฏเป็นข่าว ตำรวจบางคนขอให้มีชื่อตัวเองเป็นข่าวด้วยเวลาไปจับกุมคนร้าย เช่น รายละเอียดของข่าวว่า ...หลังจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้มีนโยบายแล้ว นายตำรวจคนนี้ได้สั่งการให้นายตำรวจคนนั้นคนนี้ และนายตำรวจคนนี้ได้สั่งการต่อ ... คนนี้พร้อมด้วยคนนี้ .. มีคนพ่วงยาวเหยียด บางทีสายสืบ แถลงข่าวที่ เต็มเวทีไปหมด ผมคุยกับเขาตรงๆ หลังจากสนิทแล้วว่าทำไมต้องให้ใส่ชื่อตำรวจตั้งมากมายลงไปในข่าวพวกนั้น เขาบอกว่า ไม่มีผลงานแล้วนายจะเห็นหรือ” (สร้างบุญ, อ้างแล้ว)

“ตำรวจต้องการพึ่งพานักข่าว เพราะตำรวจเองต้องการเผยแพร่ผลงาน เวลาที่ไปทำอะไรได้มา เวลาเขาคิดโครงการอะไรได้มา เขาอยากให้นักข่าวนำเสนอเพราะว่าจริงๆแล้วตำรวจพวกที่จะก้าวหน้าได้เร็วต้องมีความสามารถและมีการประชาสัมพันธ์ตัวเองดีด้วย นอกเหนือจากต้องเข้าหาผู้มีอำนาจของประเทศ ...ตำรวจไม่วิ่งไม่ได้ ตำรวจเป็นอาชีพที่เปิดกว้างให้นักการเมืองเข้าไปตลอดเวลาเลย ขณะที่สื่อมวลชนเป็นตัวช่วยเสริมให้เขาให้เป็นคน well-known ในสังคม ผลงานที่ออกเป็นข่าว ต้องติดกันนะ ผมคิดว่าหนังสือพิมพ์ขายดีมากเพราะตำรวจซื้อนี่

แหละ ตั้งแต่ห้องผู้กำกับ ห้องผู้การ ห้องผู้ช่วย อ. ตร. รอง อ.ตร. ต้องมีสตีฟตัดข่าว หนังสือพิมพ์นี้ ทุกฉบับเลย... ถ้าผลงานออกมาดี ก็จะไปเข้าแฟ้ม ...ตำรวจบางที่เขาพิจารณาความดีความชอบจาก รูปที่ลงข่าว เคยเห็นไหม ตำรวจต้องออกมายืนข้างหลังกันเต็ม เวลาเขียนข่าวแจก สังเกตไหม จากอนุสนธิที่อธิบดีกรมตำรวจ พล.ต.อ.ประชา พรหมนอก มีนโยบายการปราบปรามยาบ้า จึงได้สั่งการให้รองอธิบดีกรมตำรวจ พล.ต.อ.... ดำเนินการปราบปราม แล้วก็สั่งการไปยังผู้การปราบปรามยาเสพติด สั่งให้ผู้กับสืบสวน ไปจับกุมจนไอนายดาบจับได้ ...กว่าจะถึงคนจับจริง เวลาเขาเขียนข่าวแจกจะรายงานว่ามาตั้งแต่อธิบดี แล้วก็มาเขียนแถลงข่าวร่วมกัน” (ยุทธพงศ์, อ้างแล้ว)

ค. นักข่าวเป็นเครื่องมือในการ “ปล่อยข่าว” ของแหล่งข่าว

นายยุทธพงศ์ วิชัยดิษฐ์ (อ้างแล้ว) กล่าวถึงพฤติกรรมของแหล่งข่าวที่กรมตำรวจ ในสมัยหนึ่งว่า “ เขาจะพยายามเอาข่าวมาเปิดในบางเรื่อง ให้เราปล่อยข่าวให้ ถ้าเรามองว่าข่าวนั้นไม่ได้เสียหายอะไร มันเป็นเรื่องไหน เราก็ส่ง...ในกรมตำรวจมันมีความขัดแย้งกันสูง รุ่นเดียวกันก็จริง คนหนึ่งเป็น อ.ตร.(อธิบดีกรมตำรวจ) คนหนึ่งเป็นรอง อ.ตร. บางคนก็จะดันให้ไป กูจะขึ้นรองด้วยกันทุกคนขัดแย้งกันหมดเลย เพราะต้องการจะขึ้นเป็น อ.ตร. ที่นี้บางคนก็มา approach นักข่าว ให้ออกข่าวอย่างนั้นอย่างนี้บ้าง บางทีออกข่าวต่อนักการเมืองบ้าง ในลักษณะปล่อยข่าวเพื่อทำลายภาพพจน์ซึ่งกันและกัน”

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า สำหรับข่าวโทรทัศน์นั้น การปล่อยข่าวเพื่อให้ร้ายแก่ฝ่ายตรงข้ามของแหล่งข่าวจะทำได้ยาก เพราะเหตุผลเรื่องเวลาเสนอข่าวนั้นจำกัด และที่สำคัญ โทรทัศน์ต้องมีภาพ มีเสียง ทุกอย่างต้องยืนยันได้ชัดเจน ไม่เหมือนหนังสือพิมพ์ ที่บางครั้งไม่ต้องอ้างชื่อบุคคลที่ให้ข่าว แต่อ้างว่า “แหล่งข่าว” ก็เขียนได้ตามที่อยากจะทำ และให้รายละเอียดได้เต็มที่มากกว่า และด้วยเหตุนี้ จึงได้พบข้อสังเกตว่า หากแหล่งข่าวจะเสนอผลประโยชน์ในลักษณะเชื้อเพื่อต่อนักข่าวเพื่อหวังผลตอบแทนในด้านข่าวนั้น โอกาสที่แหล่งข่าวจะหยิบยื่นให้แก่ นักข่าวหนังสือพิมพ์มีสูงกว่านักข่าวโทรทัศน์

5.2.2 เมื่อแหล่งข่าวเป็นผู้อุปถัมภ์

เมื่อศึกษาถึงลักษณะการพึ่งพาอาศัยกันในส่วนส่วนตัวนั้น จากการศึกษาพบว่า นักข่าวสายอาชญากรรมหรือสายตำรวจส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะนักข่าวหนังสือพิมพ์ ในสมัยก่อน มักจะมีความสัมพันธ์แบบที่มีผลประโยชน์ร่วมกันกับแหล่งข่าวที่เป็นนายตำรวจ โดยมีเรื่องอาชญากรรม

จ้างเข้ามาเกี่ยวข้อง ขณะนี้นักข่าวของ อ.ส.ม.ท. ยอมรับว่ามีความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์กับแหล่งข่าวในบางกรณีที่ไม่เกินวิสัยที่จะกระทำได้ โดยถือข้ออ้างว่าโครงสร้างสังคมไทยเปิดโอกาสให้คนที่รู้จักมักคุ้นกันอุปถัมภ์ค้ำจุนกันได้เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ตราบใดที่ผลประโยชน์ส่วนตัวนั้นไม่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ และหลักจรรยาบรรณของสื่อมวลชนเอง

จะเป็นข้ออ้างของนักข่าว อ.ส.ม.ท. หรือของนักข่าวสำนักใด อย่างไรก็ตาม แต่ข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าพฤติกรรมของแหล่งข่าวกับนักข่าวสายตำรวจบางส่วนนั้น แม้ไม่อาจเหมารวมว่าเป็นพฤติกรรมร่วมของทั้งหมด แต่การอุปถัมภ์ค้ำจุนกันในบางลักษณะก็ทำให้ภาพลักษณ์ของสถาบันมัวหมองเพราะถูกมองไปในด้านลบจนฝังลึกที่ยากจะลบล้างได้โดยง่าย

“นักข่าวกับแหล่งข่าวสายตำรวจมีความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์กันเลย มันมีแต่ไม่ใช่ทุกคน แต่ส่วนใหญ่นะ นักข่าว อย่างเช่น นักข่าวสายตระเวน สาย บชน. (กองบัญชาการตำรวจนครบาล) ตำรวจกับนักข่าวจะใกล้ชิดกันมาก เหมือนกับว่าใครมาอยู่ตำแหน่งตรงนั้น ก็จะมีเพื่อนนักข่าวไว้ อาจจะไม่ใช่อามิสสินจ้าง แต่อาจจะเป็นสิ่งของ หรือจัดงานเลี้ยง มีรางวัลให้บ่อยๆ อุปถัมภ์ในโอกาสที่มันจะทำให้จิตใจกลายเป็นเชียร์ไปได้ ...ที่เขาบอกว่ามีการจ่ายเป็นเงินเดือนให้นักข่าวเลยนั้น ไม่เห็นชัดเจน อาจจะมี เพราะนักข่าวหนังสือพิมพ์ฉบับเล็กๆ มันอยู่ไม่ได้ บางฉบับให้นักข่าวไปหากินกันเอาเอง เงินเดือนพันกว่าบาท เป็นนักข่าวตระเวนอยู่ มันก็ไปหาไปไกลจากตำรวจ เขาก็ให้มันเป็นเดือนก็มี เพื่อให้ออกข่าวให้เขาเต็มที่ ...นอกจากเรื่องเงิน ก็อาจจะเป็นของรางวัล บางที เวลามีงาน เช่นปีใหม่ ก็จับสลากให้ทองสามสีเส้น ตู้เย็น พัดลม...ซึ่งการอุปถัมภ์ตำรวจจะเลือก ส่วนใหญ่เขาจะอุปถัมภ์นักข่าวหนังสือพิมพ์ฉบับใหญ่ๆ จะเอาใจเป็นพิเศษ เพราะถือว่า ถ้าได้ลงข่าวแล้ว มันมีน้ำหนัก และในทางตรงข้ามข่าวอะไรที่มันเลวๆเกี่ยวกับตัวเขา ถ้าพวกฉบับใหญ่ๆ ไม่ลงให้ มันก็ตีอีก...นอกจากเงินแล้ว พวกนี้บางที่ร่วมมือกับตำรวจเลยก็มี แต่เป็นบางคน ในลักษณะกรรโชกทรัพย์ เช่น เมื่อไปจับผู้กระทำผิดกฎหมายแล้วยื่นข้อเสนอว่าอยากเป็นข่าวใหม่ ให้ลงใหม่ 5 ฉบับเนี่ยะ ถ้าไม่ให้ลง เขามารายละ 2 หมื่นบาท หรือเป็นแสน ถ้ายอมก็ปิดข่าวไป ทำอย่างนี้เป็นแก๊ง พวกดารา คนที่มีชื่อเสียงที่โดนจับบางที นักข่าวปิดข่าวให้ส่วนใหญ่มันพวกนักข่าวตระเวนตอนดึกๆ เป็นหัวหน้าแก๊งนักข่าว ตำรวจก็ได้ด้วย นักข่าวก็แบ่งกัน นี่เป็นเรื่องกรรโชกทรัพย์เวลาไปจับคดีเล่นการพนัน ขายยาบ้า เล็กๆน้อยๆ พวกคนดังที่ไม่อยากเป็นข่าว ให้นักข่าวที่ทำหน้าที่ ก็เลิกกัน ตำรวจก็รับ นักข่าวก็รับ ถ้ามันไปด้วยกัน มันแก๊งเดียวกันแล้วนี่ แต่เดี๋ยวนี้มันมีน้อยลง เพราะตอนหลังมันมีปัญหาถูกไล่กันไปบ้าง หนังสือพิมพ์เดี๋ยวนี้เริ่มสกรีนคน พวกนักข่าวรุ่นใหม่อายุจบปริญญาตรี ไฟแรง มีอุดมการณ์บ้าง ไม่เหมือนรุ่นเก่าที่บางคนจบ ป.4 ป.6 บางคนมาจากช่างภาพ ซึ่งคนพวกนั้นพื้นฐานเขาไม่แน่นพอ

แล้วก็เป็นคนที่ชอบไปไถเขา นักข่าวพวกสายตระเวนเงินเดือน 1,350 บาท คงเหลือไม่กี่ฉบับ ไม่รู้ว่าที่ บชน. ยังมีไหม แต่อาจจะมียู่... ความใกล้ชิด อยู่ที่นั่น นอนที่นั่น เข้าเวร ตระเวนข่าว 24 ชั่วโมง ความที่อยู่ด้วยกัน ก็กลายเป็นเพื่อน มึงเอา กูเอา... นักข่าวเองก็เงินเดือนน้อย ตำรวจเองก็เงินเดือนไม่พอกิน ค่าใช้จ่ายมันเยอะ ฟุ้งเฟ้อ มีเมียหน่อย มีอิหนู ต้องมีรายได้อะไรเฉพาะเงินเดือนไม่พอหรอก” (ยุทธพงศ์, อ้างแล้ว)

อย่างไรก็ตาม ต่อข้อถามที่ว่านักข่าวสายตำรวจของ อ.ส.ม.ท.เองมีผลประโยชน์เช่นนั้นด้วยหรือไม่ คำตอบที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือ นักข่าว อ.ส.ม.ท. เคยรับผลประโยชน์เล็กๆ น้อยๆ จากแหล่งข่าว ในลักษณะการอำนวยความสะดวกบางอย่าง แต่ไม่ถึงขั้นมีพฤติกรรมรับ “ซองขาว” ซึ่งเหตุผลหนึ่งตามข้อสังเกตของนักข่าว อ.ส.ม.ท. คือ นักข่าว อ.ส.ม.ท. เป็นกึ่งราชการสังกัดหน่วยงานสื่อของรัฐ การที่แหล่งข่าวจะเสนอผลประโยชน์อะไรให้เพื่อแลกกับการ “โปรโมต” หรือ “เขียนเชียร์” นั้น เทียบกับนักข่าวหนังสือพิมพ์แล้ว โอกาสที่ อ.ส.ม.ท. จะทำอย่างนั้นเพื่อให้เกิดผลที่คุ้มค่านั้นมีน้อย ไม่ว่าจะข่าวโทรทัศน์ช่อง 9 หรือหนังสือข่าวสำนักข่าวไทย โดยเฉพาะสื่อประเภทหลังนั้นไม่ได้เป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนโดยตรง หากแต่ส่งผ่านสมาชิกเพื่อไปขยายผลต่อเท่านั้น ส่วนประโยชน์ในลักษณะอื่นๆ จากแหล่งข่าวนั้น นักข่าว อ.ส.ม.ท. ไม่ปฏิเสธว่าเคยได้รับ

“สำหรับส่วนตัว (ซึ่งสนิทสนมกับ พล.ต.อ.สวัสดิ์ อมรวิวัฒน์ อดีตอธิบดีกรมตำรวจในสมัยนั้นมากเป็นพิเศษ) ที่เคยขอความช่วยเหลือเต็มที่เลย คือ ขอโทรศัพท์ไว้ที่บ้าน เพราะบ้านผมขอไม่ได้ (อธิบดีกรมตำรวจ) มอบหมายให้นายเวรจัดการให้ และตอนที่รถผมหายก็ได้รับการดูแลเป็นพิเศษจากทางตำรวจ แต่ก็ตามกลับมาไม่ได้หรอก... อย่างอื่นก็ขอให้แกฝากลูกเข้าโรงเรียนสาธิตที่เกษร แต่ไม่ได้เหมือนกัน” (ยุทธพงศ์, อ้างแล้ว)

นอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จากการศึกษา นักข่าว อ.ส.ม.ท. ที่ผ่านประสบการณ์การทำงานข่าวสายตำรวจมาก่อน และที่กำลังทำอยู่ในปัจจุบัน พบว่ามีพฤติกรรมการเสนอและสนองประโยชน์กันระหว่างแหล่งข่าวและกับนักข่าวที่น่าสนใจในหลายลักษณะ ดังคำบอกเล่าที่ผู้วิจัยยกมาเพื่อให้เห็นเป็นตัวอย่างดังนี้

“ตำรวจ เรื่องการเลี้ยงมีบ่อยและชัดเจนที่สุด แทบทุกวัน ไม่รู้ว่าเขาจ่ายค่าเหล้าเท่าไรในแต่ละเดือน แกมพาไปอาบอบนวดฟรี มีของฟรีทุกอย่างมาเสนอนักข่าว แจกเสื้อ แจกของบ่อยมาก เช่นปีใหม่ ส่วนนักข่าวก็ตอบแทนด้วยการแลกข่าว บางทีก็เข้าไปห้องนายตำรวจคนหนึ่งเพื่อให้ข้อมูลของตำรวจอีกห้องหนึ่ง ห้องนั้นเขาคุยอย่างนี้ เรื่องนี้กันนะ กองบัญชาการนี้เขา

พูดอย่างนี้กันนะ พวกนี้อยากรู้ข่าวความเคลื่อนไหวของตำรวจด้วยกัน ก็ต้องอาศัยนักข่าว ... เมื่อก็
 ออตร. พูดถึงนี่นะ ใช้วิธีการแลกข่าว ตำรวจไม่มีใครเสี่ยงกับนักข่าว เขาจะ deal กับนักข่าว ตำรวจ
 ฆูใครได้ แต่กับนักข่าวจะเกรงใจมาก ” (สร้างบุญ, อ่างแล้ว)

“อย่างตอนทำข่าวที่กรมตำรวจ ทุกทีที่มีการแถลงข่าวเขามักจะหยิบยื่นสิ่งเหล่านี้ให้ สายตำรวจนี่ชัดเจน มีลักษณะของการเลี้ยงข่าว การให้ซอง(เงิน)” (สมบัติ, อ่างแล้ว)

“ เรื่องผลประโยชน์มันมีอยู่แล้ว ขึ้นอยู่กับว่าเราจะเอาหรือไม่ อย่างสมัยก่อนใคร
 ก็รู้ว่าแหล่งข่าวบางคนเลี้ยงนักข่าว โอนเงินเข้าบัญชีเลย สมัยนี้ก็ น่าจะมีอยู่ แต่ไม่มีใครพิสูจน์ได้
 เพราะเรื่องอย่างนี้ ไม่มีใครพูดความจริงทั้งหมดหรอก” (จุฑามณี, อ่างแล้ว)

5.3 ผลเสียของความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการต่อองค์กร

ในการศึกษาถึงความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการของนักข่าวอาชญากรรม
 อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าว ถ้าไม่นับรวมถึงประโยชน์ทั้งหลายที่ได้กับองค์กร ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้าง
 ต้นนั้น พบว่า ผลเสียจากความสัมพันธ์ต่อองค์กรก็มีเช่นกัน ในที่นี้ ผู้วิจัยพบตัวอย่างจากกรณี
 ความสัมพันธ์ของนายยุทธพงศ์ วิชัยดิษฐ์ กับ พล.ต.อ. สวัสดิ์ อมรวิวัฒน์ อดีตอธิบดีกรมตำรวจ

จากคำบอกเล่าของ นายศุทธิชัย บุณนาค (อ่างแล้ว) สรุปได้ว่า หลังจากที่ข่าว
 ที่กรมตำรวจมานานพอสมควร มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก (ดังสังเกตได้จากพฤติกรรมของ
 การพึ่งพาอาศัยกันที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น) เมื่อถึงเวลาที่ทางกองบรรณาธิการข่าวจะปรับโครงสร้าง
 สร้างการบริหารงานภายใน โดยจะโยกย้ายนายยุทธพงศ์ ไปทำข่าวสายอื่น ซึ่งมีใช่เป็นการกลั่น
 แกล้งแต่อย่างใด เพียงแต่จะสลับสับเปลี่ยนผู้ปฏิบัติงานกับนักข่าวคนอื่น เพื่อความเหมาะสมตาม
 นโยบายของผู้บริหารเท่านั้น และนายยุทธพงศ์เองก็ไม่ได้ขัดข้องแต่ประการใด อย่างไรก็ตาม อดีต
 อธิบดีกรมตำรวจสมัยนั้นที่สนิทสนมกับนายยุทธพงศ์ ไม่ต้องการให้นายยุทธพงศ์พ้นไปจากกรม
 ตำรวจ เพราะคุ้นเคยและสนิทกัน และเห็นว่านายยุทธพงศ์ช่วยเหลืองานข่าวของกรมตำรวจ รวมถึง
 ถึงการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาได้ดี จึงให้คนสนิทโทรศัพท์มาพูดคุยกับผู้อำนวยการ อ.ส.ม.ท. สมัยนั้น
 (นายแสงชัย สุนทรวัฒน์) ว่าไม่ให้ย้ายนายยุทธพงศ์ และผู้อำนวยการ อ.ส.ม.ท. ก็ขอให้กอง
 บรรณาธิการสำนักข่าวไทยพิจารณา และกองบรรณาธิการก็ตัดสินใจไม่ย้ายนายยุทธพงศ์ไปทำ
 ข่าวสายอื่น ด้วยเหตุผลความเกรงใจแหล่งข่าวคืออธิบดีกรมตำรวจคนดังกล่าวด้วยส่วนหนึ่ง และ
 พิจารณาแล้วไม่ได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการทำงานโดยภาพรวม แต่อย่างไรก็ตาม จากเหตุ

การณดังกล่าว ทำให้มองเห็นว่า บางครั้งการที่นักข่าวมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวมากก็เป็นการเปิดช่องให้แหล่งข่าวที่มีอำนาจเข้ามาก้าวก่ายการบริหารงานภายในองค์กรได้เช่นกัน

ผลเสียดังกล่าว ยังไม่รวมถึงกรณีที่ นายสร้างบุญ กิตติกรณ์ (อั้งแล้ว) อดีตเคยทำข่าวสายตำรวจ ยกตัวอย่างให้เห็นว่า “แหล่งข่าวตำรวจเขาแคร่ เขาให้อภิสสิทธิ์แก่นักข่าว แต่เวลาเขาขอ เขาก็ขอละเออะเหมือนกัน เช่นเขาขอให้ลงข่าวให้ เขาขอละ แต่นักข่าวก็ไปขอเขามาเหมือนกัน โดยเฉพาะเรื่องใบสั่งใบจับขี้ เวลามีปัญหาคุยกับเขาได้ ซึ่งเวลานักข่าวทำอย่างนี้ ข้อเสียคือ ตอนแรกขอของตัวเองก่อน ให้ตำรวจช่วยเซ็นช่วยขอใบจับขี้คืนให้ ของญาติ ของเพื่อนสุดท้ายของใครไม่รู้ เอมมาเป็นปีกเลย กลายเป็นเหมือนกับอาชีพหนึ่ง ใครทำอย่างนี้ สุดท้ายความสัมพันธ์ นักข่าวอยู่เบียดกลางเลย เขาเรียกมาเลย เรียกมาให้ข่าวเลย”

6. ข่าวกีฬา

นักข่าวสายกีฬาเป็นอีกสายหนึ่งที่มีจะถูกมองว่ามีความสัมพันธ์แนบแน่นในเชิงอุปถัมภ์กับแหล่งข่าว แหล่งข่าวสายกีฬา นอกจากตัวนักกีฬาเองแล้ว ยังรวมถึงกรรมการสมาคมกีฬาต่างๆ โค้ช ผู้ฝึกสอน และบุคคลในวงการธุรกิจที่สนับสนุนรายการกีฬาด้วย นักข่าวสายกีฬา อ.ส.ม.ท. ไม่เพียงแต่อาศัยความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเพื่องานประโยชน์ในข่าวเหมือนกับนักข่าวสายอื่นๆเท่านั้น หากแต่อาศัยความสัมพันธ์เพื่อประโยชน์ด้านอื่นด้วย ซึ่งสรุปรายละเอียดในแต่ละประเด็นได้ดังนี้

6.1 ประโยชน์จากความสัมพันธ์ต่อองค์กร

6.1.1 ประโยชน์ด้านงานข่าว

ประโยชน์ของความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวของนักข่าวสายกีฬา อ.ส.ม.ท. ที่มีต่อองค์กร ถ้าหมายถึงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ได้ข่าวลือ ข่าวดี ข่าวไวแล้ว ในความเห็นของนักข่าว อ.ส.ม.ท.เอง มองว่ามีในระดับหนึ่ง แต่บางครั้งไม่ใช่ประเด็นที่เห็นได้ชัดเจนนัก เนื่องจากการเสนอข่าวกีฬาโดยเนื้อหาจริงๆส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเรื่องที่จะต้องขุดคุ้ยล้วงเอาข้อมูลความลับมาโจมตีหรือ “แฉ” เพื่อตอบโต้กันแบบข่าวการเมือง แต่เป็นเรื่องของเกมการแข่งขันเสียมากกว่า ซึ่งนักข่าวที่ไปทำข่าวมีโอกาสได้ข่าวเท่าๆกัน ความเห็นของนักกีฬา หรือผู้ฝึกสอนที่สามารถพูดได้ก็อยู่ในเรื่องเกมการแข่งขันขึ้นอยู่กับการที่นักข่าวคนไหนถามอย่างไร ต้องการทราบอะไรเสียมากกว่า

“ แหล่งข่าวสายกีฬา ถึงเราสนิทหรือไม่สนิท เขาก็มักจะให้สัมภาษณ์อยู่แล้ว มันขึ้นอยู่กับว่าเราจะไปถามอะไรเขา แหล่งข่าวสายกีฬาก็จะมีลักษณะง่ายๆ ไม่พิธีรีตอง ข่าวเกี่ยวกับเกมการแข่งขันก็ไม่ใช่ว่าเรื่องความลับแบบลึกสุดยอด สังเกตได้ว่า ไม่ว่าจะป็นสื่อไหน ในการแข่งขันกีฬาต่างๆไป ข่าวเกี่ยวกับเกมการแข่งขันมันก็ออกมาคล้ายๆกัน ใครแพ้ใครชนะ แพ้ตรงไหน ชนะอย่างไร แต่อาจจะมีนักข่าวบางคน บางสถานี ที่เล่นข่าวแบบฉีกประเด็นออกไป ไม่เหมือนคนอื่น ไม่เฉพาะเรื่องเกมการแข่งขัน เช่น ถามแหล่งข่าวในเรื่องอื่นๆ เพื่อสร้างจุดขายของตัวเอง แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า การได้ข่าวนั้นมาเพราะมีความสัมพันธ์เป็นพิเศษ แต่มันขึ้นอยู่กับมุมมองของการเสนอข่าวของนักข่าวเองมากกว่า” (อภิชาติ, อ้างแล้ว)

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดสนิทกับแหล่งข่าว ไม่ว่าจะป็นตัวนักกีฬา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในสมาคมกีฬานั้นเชื่อว่าจะไม่มีความสำคัญหรือเชื่อว่าจะไม่สร้างความแตกต่างในการทำข่าวจากผู้อื่นเลย เนื่องจากนักข่าวกีฬามักจะอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าวเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารหรือตัวแหล่งข่าวให้ได้เป็นพิเศษทุกครั้งที่มีการแข่งขันกีฬานัดสำคัญๆ เช่น กีฬาซีเกมส์ เอเชียนเกมส์ เป็นต้น โดยก่อนเวลาการแข่งขัน หรือหลังจบการแข่งขันนักข่าวโดยเฉพาะข่าวโทรทัศน์ที่แข่งขัน“ความสด”ในการถ่ายทอดมักจะเกิดศึกแย่งชิงตัวนักกีฬาหรือแหล่งข่าวไปสัมภาษณ์ออกอากาศสดๆอยู่เป็นประจำ ไม่ว่าจะป็นคำพูดเพียงไม่กี่คำที่กล่าวถึงความรู้สึกต่างๆหรือความเห็นเกี่ยวกับการแข่งขันที่กำลังจะเกิดขึ้นในอีกไม่กี่นาทีข้างหน้า หรือหลังจากการแข่งขันจบไปแล้วเมื่อไม่กี่นาทีที่ผ่านมา นักข่าวมักจะใช้ความไวบวกกับความรู้จักมักคุ้นกับแหล่งข่าวเป็นการส่วนตัวดึงตัวมาสัมภาษณ์ที่ขอบสนามเลยทันที ขณะที่นักข่าวคนอื่นๆที่ช้ากว่า หรือสนิทกับแหล่งข่าวน้อยกว่า อาจจะไม่สามารถดึงตัวแหล่งข่าวเอาไว้ได้

“ อย่างช่อง 7 ที่เขาซึ่กับแหล่งข่าวด้านกีฬามากกว่าใคร แข่งเสร็จ ได้เหรียญ เขาล็อคตัวได้เลยทันที บางทีสมมุติว่าเกมมันแพ้ นักกีฬาส่วนใหญ่ไม่ค่อยอยากจะถูก แต่เพราะความเกรงใจ หรือไม่ก็คุ้นเคยกันอยู่ ก็พูดเสียหน่อย ได้ระบายความกดดันไปด้วย” (สัจจพล, อ้างแล้ว)

ประโยชน์ต่อของของ ข.ส.ม.ท. วิชาทางหนึ่งที่คล้ายคลึงกับงานข่าว คือ อ.ส.ม.ท. มีรายการกีฬาทางสถานีวิทยุที่สำนักข่าวไทยดำเนินรายการเองที่สถานี เอฟเอ็ม 100.5 ในรายการดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยแหล่งข่าวให้สัมภาษณ์ออกรายการอยู่ตลอดเวลา นักข่าว อ.ส.ม.ท. ที่จัดรายการก็อาศัยความสัมพันธ์ที่มีกับแหล่งข่าวทั้งหลายให้เป็นประโยชน์ โดยโทรศัพท์เรียกตัวขอสัมภาษณ์อยู่แทบทุกวัน

นายสุเทพ คงเปี่ยม (อ่างแล้ว) นักข่าวสายกีฬา อ.ส.ม.ท. และนักจัดรายการกีฬา ทางสถานีวิทยุของ อ.ส.ม.ท.กล่าวว่า “เรามีแหล่งข่าว ก็ติดต่อออกรายการ ใช้ความสัมพันธ์สนิทสนมให้เป็นประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็น วิทยา เลานกุล ชาญวิทย์ ผลชีวิน โทรได้ตลอด เขาบอกว่า โทรมาแล้วกัน ถ้าเขาไม่หลับ เขาพูดได้อยู่แล้ว”

6.1.2. ประโยชน์ทางธุรกิจต่อองค์กร

จากการศึกษานักข่าวสายกีฬา อ.ส.ม.ท. พบว่า ประโยชน์ในระดับองค์กรที่ อ.ส.ม.ท. ได้รับจากการที่นักข่าวมีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับแหล่งข่าวนั้น นอกเหนือจาก ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่องานข่าวแล้ว ประโยชน์อีกทางหนึ่งที่เข้าสู่องค์กรคือ เรื่องธุรกิจ โดยนักข่าวใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวดึงภาคธุรกิจเอกชน เจ้าของสินค้าต่างๆ เข้ามาเป็นสปอนเซอร์ รายการข่าวกีฬา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแข่งขันกีฬานัดสำคัญที่มีการถ่ายทอดทางโทรทัศน์

นายอภิชาติ จุละจาริตต์ อดีตหัวหน้าข่าวกีฬา ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. (อ่างแล้ว) ซึ่งเคยอาศัยประโยชน์ดังกล่าว กล่าวว่า “องค์กรเราได้ประโยชน์มาก .. ยกตัวอย่าง .. เมื่อก่อนนี้ อ.ส.ม.ท. เคยถ่ายทอดเทนนิสวิมเบลตัน เวลาจะถ่ายทอดเราจะต้องหาสปอนเซอร์ .. เราก็วิ่งไปหาบรรดาสปอนเซอร์ทั้งหลายที่เรารู้จัก .. ซึ่งคนเหล่านี้ก็มักจะเป็นแหล่งข่าวของเราด้วยทางหนึ่งบอกว่า .. เนี่ย.. ช่วยหน่อย อ.ส.ม.ท. ต้องใช้ตั้งค์เยอะ เราใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวด้วย เขาก็จะถามกับการตลาดเราว่า .. นาที่ละเท่าไร .. ถ้ามันแพงมากเขาก็จะซื้อ(เวลาโฆษณา)น้อย .. ถ้ามันไม่แพง เขาก็ซื้อมาก .. ถ้า match ใหญ่ๆ .. ไปทำข่าวที่ต่างประเทศ ทางเจ้าหน้าที่ฝ่ายการตลาดเขาก็หา .. เราในฐานะนักข่าวที่รู้จักใครต่อใครก็ช่วยหา .. ช่วยแนะนำ .. ใน อ.ส.ม.ท. สมัยหนึ่งนั้น .. ถ้าเป็นรายการข่าว .. มีเฉพาะข่าวกีฬาอย่างเดียวที่สามารถหาสปอนเซอร์ได้ .. ช่วงที่พี่อยู่ข่าวกีฬาประมาณ 6 ปี .. คำนวณแล้วพี่น่าจะทำได้ให้ อ.ส.ม.ท. .. ไม่ต่ำกว่า 20 - 30 ล้านบาท .. โดยใช้ทีมงานของนักข่าวและส่วนหนึ่งอาศัยความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการกับแหล่งข่าวที่เป็นภาคเอกชนเหล่านั้น”

นอกจากกรณีของการได้มาซึ่งการสนับสนุนในรูปแบบของสปอนเซอร์แล้ว การที่นักข่าวได้รับความสะดวกจากแหล่งข่าว .. ในการเดินทางไปทำข่าวในต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ โดยองค์กรในสังกัดไม่ต้องออกค่าใช้จ่ายเลย .. หากมองในแง่ของการลดค่าใช้จ่าย .. ก็อาจถือเป็นประโยชน์ที่องค์กรได้รับทางอ้อม

“องค์กรเราจะได้ประโยชน์เช่นว่า กรณีที่เขาไปแข่งกีฬาต่างประเทศ เขามึงบปให้ นักข่าว เรารู้จักมักคุ้นกับเขา เขาก็มีเราอยู่ใน list ด้วย เขาจะถามว่า เราจะไปไหม เราให้ชื่อเขาไป ก็จะได้รับความสะดวกทุกอย่าง ค่าใช้จ่ายอะไรต่อมิอะไร แทนที่องค์กรจะเสียค่าใช้จ่ายเอง เราก็ได้ประโยชน์ทั้งสองทางคือ นักข่าวของเราได้มีโอกาสพัฒนาตัวเองในการทำข่าวต่างประเทศ องค์กร เราได้ประหยัดค่าใช้จ่าย แถมยังได้ข่าวด้วย” (สุเทพ คงเปี่ยม, อ่างแล้ว)

6.2 ประโยชน์ที่ อ.ส.ม.ท. นำจะได้แต่ไม่ได้

จากการศึกษาพบข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า ประโยชน์จากความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวของนักข่าวสายกีฬา อ.ส.ม.ท. ที่มีต่องานข่าว และต่อด้านธุรกิจขององค์กรนั้น ค่อนข้างจะเห็นเป็นปรากฏการณ์ที่ชัดเจนในอดีต แต่ในปัจจุบัน ประโยชน์ทั้งสองทางลดลงไป ส่วนหนึ่งเพราะการเสนอข่าวด้านกีฬาของช่อง 9 อ.ส.ม.ท. หันไปเน้นข่าวกีฬาต่างประเทศ ซึ่งรับข่าวจากสำนักข่าวต่างประเทศแล้วมาแปล ส่วนข่าวกีฬาภายในประเทศมีสัดส่วนน้อยลง และเท่าที่มีก็เน้นการทำข่าวเกมการแข่งขันกีฬานัดสำคัญๆมากกว่าจะเจาะลึกหรือเล่นข่าวในเชิงสืบบรรยากาศ ประกอบกับเวลาเสนอข่าวกีฬาของช่อง 9 อ.ส.ม.ท. มีเวลาจำกัด และแม้ว่าบางทีนักข่าวออกไปทำข่าวกลับมา ข่าวนั้นก็ไม่ได้ออกอากาศ เพราะมีเวลาไม่พอ ทั้งหมดเป็นเหตุทำให้โอกาสที่นักข่าวกีฬา อ.ส.ม.ท. จะได้พบปะกับแหล่งข่าว หรือได้แสดงผลงานข่าวที่เด็ดๆ เพื่อแลกกับการยอมรับของแหล่งข่าวนั้นมีไม่มากนัก ซึ่งยังผลทำให้นักข่าวสายกีฬาของ อ.ส.ม.ท. ห่างเหินกับแหล่งข่าวกว่าเมื่อก่อน โอกาสที่จะมีข่าวกีฬาภายในประเทศในเชิงข่าวเจาะหรือข่าวที่สร้างสีสันออกอากาศทางช่อง 9 มีน้อย ซึ่งไม่ต้องเอ่ยถึงการที่จะดึงความร่วมมือจากแหล่งข่าวภาคเอกชนให้มาสนับสนุนด้านธุรกิจขององค์กรเลย เพราะการอาศัยความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเพื่อเป็นช่องทางในการสร้างประโยชน์ให้กับองค์กรในลักษณะนั้น ปัจจุบันได้ขาดตอนไป

นายสัจจพล จันทราช (อ่างแล้ว) ให้ข้อสังเกตว่า “ ถ้าพูดในแง่หารายได้เข้าองค์กร แล้วผมถามนิดหนึ่งว่า ข่าวสายอื่นโดยเฉพาะข่าวการเมืองสามารถหา สปอนเซอร์ให้รายการข่าว ได้ไหม ไม่ได้ แต่สปอนเซอร์ข่าวกีฬา เขาช่วยได้ทันที แต่เราขาดผู้ที่ทำตรงนี้ จุดที่พีจิว(ชื่อเล่นของ อภิชาติ) เคยทำ พวกเอกชนทั้งหลายเขาแฮปปี้(happy)ที่จะสนับสนุนเรา เพียงเพื่อแลกกับการโฆษณาสินค้า ตัวโลโก้ขึ้นให้เขา เขาได้ประโยชน์ แต่เราขาดคนทำ อาจจะเป็นเพราะคนในองค์กรเราบางส่วนมองว่า ถ้าใครทำอะไรแล้วจะได้ประโยชน์ อิจจาริษา แต่ไม่มองในภาพรวมกัน ผมถือว่าเวลานี้เราพลาดโอกาส ส่วนหนึ่งอาจจะเพราะเราให้ความสำคัญกับข่าวกีฬาน้อยไป ด้วย.. เราพลาดที่ขาดความต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ที่เคยมีมันขาดไป ต่อไปจะลำบาก เพราะผมคิด

ว่า ถ้าจะไปขอความร่วมมือจากเขาก็คงยาก เหมือนกับเพื่อนกัน หายไปนาน จู่ๆ ไปขอความช่วยเหลือเขา เขาก็คงสองจิตสองใจ ความสัมพันธ์กับบุคคลเหล่านี้เราต้องมียาวต่อเนื่อง การอุปถัมภ์ของแหล่งข่าวสายการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ไม่เข้าองค์กร แต่กีฬา องค์กรได้เต็มๆ และมากกว่าสายอื่นด้วย”

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ข่าวกีฬา อ.ส.ม.ท. จะได้รับผลกระทบจากนโยบายผู้บริหารของสำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. ในลักษณะเดียวกันกับข่าวสายอาชญากรรม กล่าวคือ ผู้บริหารให้ความสำคัญน้อยกว่าข่าวสายอื่นๆ โดยเฉพาะข่าวไอที ซึ่งนโยบายที่ไม่ได้ระบุไว้ชัดเจน แต่สามารถสังเกตเห็นได้นี้ มีส่วนกำหนดระยะห่างของความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวสายกีฬา ของ อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าวอยู่พอสมควร กล่าวคือ ทำให้นักข่าวสายกีฬา อ.ส.ม.ท. ไม่มีแรงจูงใจหรือแรงกดดันมากเท่าที่ควรที่จะพยายามสร้างหรือมีความสัมพันธ์แบบแนบแน่นกับแหล่งข่าว ข่าวกีฬาช่อง 9 อ.ส.ม.ท. จึงไม่เข้มข้นหรือมีสีสันมากนักเมื่อเทียบกับสถานีอื่น

แหล่งข่าวในแวดวงกีฬาไทยคนหนึ่งคือ นายธวัชชัย สัจจกุล หรือ รู้จักกันดีในนาม “บ๊ิกหอย” มีข้อสังเกตต่อข่าวกีฬาช่อง 9 ในลักษณะเดียวกันว่า ยังขาดการเสนอข่าวในเชิงสร้างสีสัน หรือข่าวในลักษณะเจาะลึก ซึ่งต้องอาศัยความสนิทสนมกับแหล่งข่าวในการเข้าไปทำข่าวในลักษณะดังกล่าว

“ ส่วนใหญ่นักข่าวจะไปทำข่าวตามหนังสือเวียน(หมายข่าว)ที่เขาออกมา สิ่งที่ต้องทำคือ สื่อต้องสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าว สามารถที่จะโทรศัพท์ แฟกซ์ หรือถ้าหาตัวยาก ก็ต้องรู้ว่าจะต้องติดต่อแหล่งข่าวคนนั้นผ่านใคร แหล่งข่าวสายกีฬาเขาเปิดตัวกับนักข่าวอยู่แล้ว ไม่ว่าจะ เป็นกรรมการสมาคมกีฬา นายกสมาคม เลขาธิการทีม ผู้จัดการทีม แต่เท่าที่สังเกตนักข่าว (อ.ส.ม.ท.) ยังไม่เกาะติดแหล่งข่าวเท่าที่ควร ข่าวที่น่าสนใจ ข่าวพิเศษ ข่าวที่มันสร้างสีสัน ที่หาได้จากแหล่งข่าวทั้งหลายจึงไม่ค่อยมี” (ธวัชชัย สัจจกุล, สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกัน นักข่าวสายกีฬาจากต่างองค์กร นางสาวศรสวรรค์ ภูวิจิตร จากช่อง 7 (สัมภาษณ์) ให้ข้อสังเกตเช่นเดียวกันว่า นักข่าวกีฬา อ.ส.ม.ท. ในปัจจุบัน ถ้าเทียบกับนักข่าวที่อื่นแล้ว มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวน้อยมาก จึงไม่ค่อยมีข่าวกีฬาเด่นๆ ปรากฏทางช่อง 9 มากนัก

“ไม่ค่อยเห็นนักข่าว อ.ส.ม.ท. เกาะติดหรือสนิทสนมกับแหล่งข่าวเท่าไรเลย สมมุติมีงานกีฬา 10 งาน จะเห็นนักข่าวช่อง 9 ไปทำข่าวประมาณ 3 งาน ถ้างานไหนต้องอยู่รอหน่อย ช่อง 9 ก็ไม่รอทำข่าว กลับก่อน ข่าวก็ไหลไปตามประเด็น ไม่มีข่าวเดี่ยว ‘ไม่นำประเด็น’ (ศรสวรรค์, อ่างแล้ว)

6.3 ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายกีฬา

เมื่อนำเอาแนวความคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์มาอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายกีฬาโดยทั่วไป ไม่จำกัดเฉพาะนักข่าวอ.ส.ม.ท. แล้ว พบว่าทั้งสองฝ่ายคือแหล่งข่าว และ นักข่าวสายนี้มัน มีลักษณะการพึ่งพาอาศัยกันอยู่ในหลายลักษณะ โดยต่างก็เล่นบทบาทของผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์สลับกันไป ซึ่งหากจะเรียกสิ่งที่ทั้งสองฝ่ายหยิบยื่นให้กันว่า “ผลประโยชน์” แล้ว ผลประโยชน์เหล่านั้นมีด้วยกันหลายรูปแบบ ทั้งการให้บริการหรืออำนวยความสะดวกต่าง ๆ, วัตถุ สิ่งของ และ “ของขาว”

นายถาวร นาคนบุตร ผู้ตรวจการ อ.ส.ม.ท. อดีตนักข่าวรุ่นแรกวงการข่าวโทรทัศน์ นักข่าวรุ่นแรกของบริษัทไทยโทรทัศน์ จำกัด ช่อง 4 บางขุนพรหม ก่อนจะมาเป็น อ.ส.ม.ท. ในปัจจุบัน ให้ข้อสันนิษฐานถึงตำนานการแจกเงินนักข่าวหรือที่เรียกกันติดปากว่า “ของขาว” นี้ว่ามีต้นกำเนิดมาจากข่าวกีฬาตัวเอง โดยกล่าวด้วยความเชื่อว่า “ของขาวรุ่นผม(ประมาณ 30-40 ปีที่ผ่านมา)ก็มี สนามม้านางเลิ้งนี่แหละเป็นจุดเริ่ม นักข่าวไปเซ็นชื่อรับเงินกัน มันมีเงินให้ผู้สื่อข่าว... มีการแข่งม้า เขารวย... เงินมันเยอะ มันเริ่มจากการทำข่าวแข่งม้านี่แหละ นักข่าวก็ไปทำข่าว บางทีไม่ได้ออกข่าว แต่ไปรับซอง ผมคิดว่ามันเริ่มจากตรงนั้น ให้เป็นซองเลย เจ้าหน้าที่ของสนามม้าราชตฤณมัยนี่แหละ ให้เงินเป็นวัฒนธรรมมาเลย เขามีเงินเหลือเยอะ ไม่รู้จะทำอะไร เขาจึงบริจาคนักข่าว แต่ผมไม่ได้รับ เพราะผมไม่เคยไปยุ่งกับข่าวกีฬา” (สัมภาษณ์)

ไม่ว่าระบบอุปถัมภ์ด้วย “ของขาว” จะเริ่มจากแวดวงนักข่าวสายกีฬาตามข้อสันนิษฐานข้างต้นหรือไม่ ไม่สำคัญเท่ากับข้อเท็จจริงในปัจจุบันที่นักข่าว อ.ส.ม.ท. ต่างก็ยืนยันว่าปรากฏนี้ยังมีอยู่ในแวดวงข่าวสายนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแวดวงกีฬา มวยและฟุตบอล

นายสุเทพ คงเปี่ยม (อ่างแล้ว) กล่าวถึงการแจกของขาวให้กับนักข่าวสายกีฬาว่า “มวยจะมีมากที่สุด มีการแจกของขวัญมากที่สุด แต่ละครั้งไม่ต่ำกว่า 500 บาท เขาจะให้ตอนไปทำข่าวเลย เซ็นชื่อแล้วรับเลย คนที่แจกเขาจะมีบัญชีอยู่ ...อย่างฟุตบอล ก็เป็นขบวนการ เป็น

สมาคมที่เรียกว่ามาเฟีย เพราะเหมือนกับว่านักข่าวกับกรรมการระดับสูงของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยรู้ไส้รู้พุงกันอยู่ ใครก็รู้ว่าผู้บริหารสมาคมบางคนเลี้ยงนักข่าว โดยเฉพาะพวกคอลัมนิสต์หนังสือพิมพ์กีฬาต่างๆ เขาจะเขียนเชียร์ตลอด ที่ผมรู้มา เขาจะได้รับประมาณเดือนละ 4 - 5 หมื่น เป็นที่น่าสังเกตว่า บุคคลที่อยู่ในสื่อใหญ่ เช่น เดลินิวส์ ไทยรัฐ ข่าวสด สยามกีฬา พวกนี้ จะได้รับเป็นกรณีพิเศษ คือ ชาวบางข่าวไม่มีคุณค่าของความเป็นข่าวเท่าไร เป็นแค่ข่าวประชาสัมพันธ์ แต่ข่าวพวกนี้ จะได้รับการโปรโมตมากเป็นพิเศษ ...อย่างงานแต่งงานนักข่าวบางคน แห่ข่าวช่วยงานที่ 5 หมื่น 3 หมื่น โดยเฉพาะพวกคอลัมนิสต์ นอกจากจะได้รับเป็นเงินเดือนแล้ว ยังได้รับเป็นชิ้นๆ(ข่าวแต่ละเรื่อง)อีก มันขึ้นอยู่กับว่า คนนั้นเป็นคนระดับไหน ถ้าระดับอาวุโส หรือคอลัมนิสต์ที่มีชื่อเสียงก็จะได้เยอะ .. ประเด็นก็คือว่า สมาคมกีฬาบางสมาคมไม่ค่อยมีเงินที่จะจ่าย สมาคมเหล่านั้นจะไม่ได้รับการโปรโมตเท่าที่ควร สมาคมเล็กๆ เขาจะไม่มีเงินตรงนี้ แต่อย่างมวย หรือฟุตบอล มีผู้สนับสนุนเยอะ”

นายสร้างบุญ กิตติกรณ์ (อ้างแล้ว) ซึ่งเริ่มต้นชีวิตนักข่าวด้วยการทำข่าวกีฬาให้กับฝ่ายหนังสือข่าวและข่าววิทยุ สำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. มาตั้งแต่ปี 2531 มีข้อสังเกตทำนองเดียวกันว่า “ไปทำข่าวในวงการมวยมีเงินให้ด้วย ไส้ของเลย ผมเคยรับมาครั้งหนึ่ง โดยไม่รู้ มันอยู่ในแฟ้ม ผมกลับถึงสำนักงาน เปิดแฟ้มเขียนข่าว พบซอง 500 บาท ผมก็ให้คนที่ไปกับเรา รุ่งขึ้น ไปกินข้าวกัน จากนั้นก็พยายามระมัดระวังมากขึ้น จะเจออยู่เสมอที่เขาให้มา อาจจะบอกว่าเป็นค่ารถ ค่าอะไร บางทีโปรโมเตอร์มวย เขาบอกว่า ..พวกเรานะ อย่าว่ายังงั้นอย่างงี้เลย เขาพยายามพูดยังไงก็ได้ให้รู้สึกว่ามันไม่ผิด เช่นบอกว่า จัดมวยได้กำไร พวกเราทำข่าวที่โรงพิมพ์ได้เงินเดือนน้อยเนี่ยนะ มีเงินใช้พอหรือเปล่า ช่วยได้กับออกนะ เราพวกเดียวกันเอง เขาจะพูดในลักษณะที่ว่า เป็นคนใจดี เขาก็ฝากข่าวประชาสัมพันธ์ให้เราช่วยลง ฝากข่าวนั้นน้อยนะ ลงหน่อยนะ อะไรอย่างงี้”

นายยุทธพงศ์ วิชัยดิษฐ์ (อ้างแล้ว) กล่าวถึงธรรมชาติความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายกีฬาโดยทั่วไปว่า “มันใกล้กันมาก ส่วนใหญ่จะซีกันและถึงกันหมด มีของ มีเงิน โดยเฉพาะพวกจัดมวย แค้ไปถ่ายภาพลงหน้าหนังสือพิมพ์ได้จ่ายตั้งค้กันแล้ว เวลาที่มีข่าวมวย มีข่าวแถลงอะไรมาออกบางทีไปดูแชมชั่น(ชื่อนักมวย)ช้อมก็ได้ตั้งค้แล้วนะ ..พวกนี้เขาจัดอยู่ในงบของเขาเลย เวล่านักการเมืองอยากประชาสัมพันธ์ตัวเองด้วยการจัดแข่งมวย มาเอาแชมชั่นขึ้นชก เขาคิด 3 ล้านเลย นักการเมืองจ่าย 3 ล้าน ผู้จัดการเขาเวลาสถานีโทรทัศน์ให้เสร็จ การช้อม การประชาสัมพันธ์ต้องมึงบจ่าย มีเลี้ยง จ้างนักข่าวเป็นที่ปรึกษา นักมวยสถาบันเล็กๆไม่มีข่าวลงเวลาแถลงข่าวทุกครั้ง อย่างน้อยต้องมีของแจก ..นักข่าวกีฬาบางคนได้รับเงินเป็นเดือน เพราะถือว่าเป็นพวกกันเวลาเขียนข่าวจะต้องเชียร์กันให้สุดๆ”

เหตุผลที่แหล่งข่าวสายกีฬาทุ่มเทการอุปถัมภ์ให้กับสื่อมวลชนได้มากมายนั้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากกีฬาสร้างชื่อเสียงให้ได้ไม่ยากนั่นเอง ขณะที่สื่อช่วยสร้างวีรบุรุษระดับวงการกีฬาได้ สื่อก็มีส่วนช่วยสร้างผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จให้กลายเป็นใหญ่ในสังคมได้เช่นกัน

“อย่างกรณีสมรักษ์ คำสิงห์ ได้เหรียญทองโอลิมปิก ฝีมือเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่มันมีขบวนการเบื้องหลัง มีการลงทุนไม่ต่ำกว่า 10 ล้าน เพื่อจัดคิวให้สมรักษ์อยู่ในสายอ่อน (สายที่นักมวยคนอื่น ๆ มีฝีมือเป็นรอง หลีกเลี้ยงสายที่มีนักมวยฝีมือดี) เพราะเขาต้องการให้สมรักษ์ชนะให้ได้ เนื่องจากต้องการให้ผู้ใหญ่ในสมาคมมีผลงานโดดเด่น ได้ขึ้นเป็น ผบ.ทบ. แต่ทุกคนไม่พูด สมรักษ์ได้เหรียญทองก็พอแล้ว เลยมตามเลยไป... ชาวกีฬามันสร้างชื่อเสียงง่าย มันดูง่าย อย่างบุญเลี้ยง อดุลย์ฤทธิกุล หรือ ส.ส. ขึ้นเวทีมวยแจกทองแชมป์โลกออกโทรทัศน์สดๆ มันทำให้คนรู้จักและจำได้ง่าย อาศัยพื้นฐานว่าคนชอบดูกีฬา บางสมาคมมีสมาชิก 20 คน ตั้งขึ้นมาเอง เอานักมวยฟิลิปปินส์มาต่อย ส.ส. มีเงินสัก 1 ล้าน ก็ได้ออกทีวีแล้ว ขึ้นกล่าวรายงาน ถ่ายทอดสด มีวิธีการจัดการแข่งขัน กล่าวรายงาน ออกทีวี ง่ายที่สุดแล้วสำหรับการประชาสัมพันธ์... อย่างบ๊ิก หอย (นายธวัชชัย สัจจกุล ผู้จัดการทีมฟุตบอลทีมชาติไทยหลายชุด) ตอนสร้างดรีมทีม เขาเด็กมาจากไหน ไม่มีอะไรเลย มาสร้างดรีมทีมกัน ออกทีวีบ่อยๆ ก็คุ้มแล้ว ...ทำชาวกีฬาทำให้เห็นว่าสื่อมีส่วนช่วยในกระบวนการสร้างแหล่งข่าวให้ขึ้นมาเป็นผู้ที่มีอำนาจในสังคมไทย ” (สุเทพ, อ้างแล้ว)

ขณะเดียวกัน นายอภิชาติ จุละจาริตต์ (อ้างแล้ว) กล่าวว่า “การแจกของชาวโดยทั่วไปอาจจะไม่ชัดเจน ยกเว้นสมาคมมวย ซึ่งส่วนใหญ่จะให้ช่างภาพด้วย เพราะช่างภาพถ่ายภาพออกมาแล้ว จะเห็นชัด อย่างสมาคมมวยเขาจัดมวยแต่ละครั้ง เงินเป็นล้าน เขาต้องการให้ภาพของช่างภาพที่ไปทำข่าว 15 - 20 คน นี่ให้ได้ออกหรือลงตีพิมพ์ทั้งหมด ก็อาจจะแจกของ ซึ่งประเด็นตรงนี้ มันจะคล้ายๆกับวงการกีฬาเมื่อสมัยก่อนที่มีการแจกของนักข่าวคนละ 300, 500 บาท... บางครั้งแหล่งข่าวพวกธุรกิจเอกชนมักจะเข้าหาช่างภาพมากกว่านักข่าว เพราะช่างภาพทำอะไรให้เขาได้มากกว่า โอกาสที่ช่างภาพจะรับผลประโยชน์มีมากกว่านักข่าว ที่เห็นมากที่สุดคือการแจกเสื้อ เพราะว่าเสื้อมันจะเห็นชัดเจนเวลาที่มีตรา logo สมมุติว่าไปแข่งขันอะไรก็แล้วแต่ match ใหญ่ ยกตัวอย่าง ซีเกมส์ บริษัทฟุตบอลไทยหรือ FBT เขาจัดทำเสื้อให้กับนักข่าว เขาก็จะเอาเสื้อมาให้ เขาก็จะเอาตราช่อง 3 ช่อง 9 ช่อง 5 อะไรก็แล้วแต่ไปติดเสื้อให้พร้อมตราสินค้าเขา”

“งานของช่างภาพต้องมีภาพออก มีงานแถลงข่าว อย่างจัดมวย มันจะมีสถาบันต่างๆ สมาคมมวยโลก หลายสมาคมมาก สมาคมเหล่านี้ต้องการโปรโมต มีการจัดแชมป์โลกอะไรที่ จะมีการแจกของ นักข่าว,ช่างภาพข่าวก็ฟ้าชอบไปงานอย่างนี้ ยิ่งช่างภาพนี้จะวิ่งรอก สมมุติว่าวันนี้มีหลายงาน งานที่จะได้ตั้งค์ เขาจะไป เช่น มวย...” (สุเทพ คงเปี่ยม, อ้างแล้ว)

จากการศึกษา พบว่าการที่ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายกีฬา (ส่วนหนึ่ง) มักจะมีลักษณะของการอุปถัมภ์กันด้วยผลประโยชน์อย่างชัดเจนนั้น เป็นเพราะธรรมชาติของกีฬากับธุรกิจไม่สามารถแยกให้ขาดออกจากกันได้ เนื่องจากการจัดการแข่งขันกีฬาแต่ละครั้งต้องใช้งบประมาณสนับสนุนจำนวนมาก ซึ่งแน่นอนว่า งบประมาณหนึ่งถูกใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ และผู้ที่เป็นเครื่องมือหรือสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ก็คือสื่อมวลชนนั่นเอง ผู้จัดการแข่งขัน ก็ต้องการประชาสัมพันธ์เพื่อดึงธุรกิจเข้ามาร่วมสนับสนุน ผู้ที่อยู่ในแวดวงธุรกิจก็ต้องการโปรโมตโฆษณาสินค้าที่ตนผลิตหรือจัดจำหน่ายอยู่ การลงทุนของทุกฝ่ายจะสมประโยชน์กันได้ก็ต้องใช้สื่อมวลชนช่วยเผยแพร่ข่าวสารประชาสัมพันธ์

“ระบบอุปถัมภ์ในข่าวสายกีฬาดูเหมือนจะมีมาก เนื่องจากมันเข้าไปเกี่ยวข้องกับธุรกิจ จะเห็นได้ชัดเลยว่า ภาคเอกชนจะเป็นสปอนเซอร์การแข่งขันกีฬาต่างๆ และภาคเอกชนโดยเฉพาะภาคธุรกิจจะโดดเข้ามาให้การสนับสนุนพวกนักกีฬา หรือว่าการแข่งขันกีฬามากกว่าด้านอื่นๆ เพราะฉะนั้น ถ้าจะพูดถึงในแง่ของการอุปถัมภ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวหรือว่าเจ้าของธุรกิจหรือเจ้าของสินค้า ก็คิดว่าคงมีอยู่มาก เนื่องจากธุรกิจเหล่านั้นก็อยากจะให้นักข่าวทำข่าวตัวเองที่เป็นผู้อุปถัมภ์อยู่ ... ส่วนใหญ่ผลประโยชน์จริงๆ มันน่าจะมาจากภาคเอกชน จากสมาคมก็ฟ้าจริงๆ ไม่ค่อยมีเท่าไร ยกเว้นบางสมาคมที่เงินเยอะๆ ภาคเอกชนที่เป็นสปอนเซอร์มักต้องการให้ช่างภาพหรือนักข่าวทำข่าวในส่วนที่เขาสนับสนุนสมาคมกีฬานั้นๆ อยู่ ในช่วงการแข่งขันmatch นั้นๆ เขาก็อยากจะให้เป็นข่าว.. การหยิบยื่นผลประโยชน์ให้นักข่าวปกติจะมีขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่มีการแข่งขัน ปกติสมาคมกีฬาเขามีเงินหมุนเวียนตามปกติ ถ้ามีการแข่งขันอะไร สปอนเซอร์ก็จะเข้ามาเป็นผู้สนับสนุน match นั้นๆ สปอนเซอร์พวกนี้ก็มักต้องการให้นักข่าวหรือช่างภาพไปทำข่าวของเขา เช่น บอกว่า ถ่ายให้เห็น(สินค้า)หน่อยนะ...” (อภิชาติ, อ้างแล้ว)

นายยุทธพงศ์ วิชัยดิษฐ์(อ้างแล้ว) กล่าวว่า “กีฬาเป็นเรื่องผลประโยชน์ บุคคลในวงการกีฬาอยู่ได้เพราะธุรกิจและผลประโยชน์ พวกคณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทยที่เข้ามาอยู่กันนานๆ ก็เพราะมันเป็นผลประโยชน์ อยู่อย่างนั้นจนตาย ผลประโยชน์ที่เขาได้มา ส่วนหนึ่งก็มาอุปถัมภ์นักข่าว คนในแวดวงกีฬาเขาอยากให้อัดแข่งขันกีฬาเพราะมันเป็นผลประโยชน์ทั้งนั้น

รัฐบาลไม่ค่อยอยากให้อัดเท่าไรหรอก มันมีผลประโยชน์เข้าออก สิทธิประโยชน์ สมาคมกีฬาทุกสมาคม โดยเฉพาะสมาคมใหญ่ๆ อย่างฟุตบอล มีเงินหมุนเวียนปีหนึ่งๆ 2 - 3 ล้านบาท 20 เปอร์เซนต์นายกสมาคมได้ไป ตั้งแต่จากการประมูลเสื้อ ใครได้ค่ายไหน เก็บตัวนักกีฬา มีสปอนเซอร์สนับสนุนทั้งนั้น... เพราะธุรกิจเข้ามาเป็นสปอนเซอร์ เขาก็ต้องการโปรโมตสินค้า โดยอาศัยช่องทางของสื่อในการโปรโมต จริงๆแล้ว ของที่ระลึกที่แจกกัน ก็คือตัวสปอนเซอร์ที่สนับสนุนการแข่งขันในแต่ละครั้งนั่นเอง ไม่ได้มาจากไหนหรอก อาจจะเป็นเสื้อผ้า หมวก อะไรก็แล้วแต่ ต้นทุนของที่แจก มันไม่ได้มีอะไรมากมาย สิ่งที่เขาแจกทุกวันนี้ เขามักจะออกแบบให้สื่อต่างๆสามารถนำไปใช้หรือสวมใส่เวลาลงปฏิบัติหน้าที่ในสนามได้ มันจะเป็นตัวให้เห็น มีโลโก้ เสื้อแจ็กเก็ต หมวก เสื้อยืด มันจะเป็นลักษณะของการตกกะโดพลอยใจ ซึ่งเรานักข่าวที่ใส่ไป เราก็ไม่ได้คิดว่ามันเป็น การโฆษณาสินค้าคิดแต่ว่า เออใส่ดี สวยดี ใช้ประโยชน์ได้”

“กีฬาเป็นผลประโยชน์เลย เพราะเวลาจัดการแข่งขัน มันเป็นธุรกิจกีฬา แม้ว่าในเนื้อหาข่าวไม่ได้เป็นธุรกิจ เช่น จัดฟุตบอล มวย เอาชาติไหนมาแข่ง มันมีนายทุนเข้ามา แกลงข่าวกีฬาทุกครั้ง จะต้องมีข่าวกิน แกลงตอนบ่ายกินน้ำชา ไม่มีใครไปหรอก ต้องแกลงตอนเที่ยง แล้วมีบุฟเฟ่ต์กิน หรือไม่ก็แกลงตอนค่ำ มีเหล้ากิน ปัญหาที่ต้องระวังคือ แจกของ เงิน เสื้อยืด เครื่องดื่ม กระเป๋า บางทีในกระเป๋า มันมีทุกอย่างเลย มีทั้งเอกสารแกลงข่าว มีทั้งซอง ใหม่ๆ เราตะขิดตะขวงใจมากเลย แต่พอรับไป ก็เป็นความเคยชิน แต่เราพยายามรับบางอย่าง เช่น รับเสื้อยืดตัวหนึ่ง พร้อมแฟ้มข่าว ถ้าเป็นฟุตบอลต่างประเทศมาแข่ง ก็เป็นสติ๊กเกอร์ หรือปากกาของทีมนี้ มีทุกวัน” (สร้างบุญ, อ่างแล้ว)

นอกจากคำบอกเล่าของนักข่าวแล้ว การเปิดเผยอย่างตรงไปตรงมาของแหล่งข่าวระดับ “คีย์แมน” ในแวดวงกีฬาไทย อย่างนายรัชชชัย สัจจกุล (อ่างแล้ว) ที่ว่า พร้อมจะให้ความช่วยเหลือนักข่าว ตามจังหวะและเวลาที่เหมาะสม ก็ยืนยันความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายกีฬาได้อย่างชัดเจน และไม่ใช่ว่าสิ่งผิดปกตินี้แต่อย่างใด

“ผมช่วยได้ ผมมีโรงงานแอร์ ถึงเวลานักข่าวแต่งงาน เขาบอกว่า พี่ผมขอซื้อแอร์ ถูกๆสักเครื่องๆ ผมก็บอกคุณไปหาคนนั้นคนนี้นะ โทรศัพทท์ไป เอาราคาโรงงาน มันไม่เสียหายอะไรหรืองานแต่งงานยังงี้ เขาบอก พี่..ผมจะแต่งงาน ผมก็ช่วย ช่วยเป็นพิเศษ เพราะผมถือว่าผมรู้จักเขา ผมรู้ฐานะ กำลังผมมีขนาดไหน เด็กคนนี้นั้นสนิทสนม เอื้อเฟื้อกันมา ขอข่าวได้ อะไรได้ ก็ควรดูแลเขาตามจังหวะอันควร ให้อารมณ์ ให้อะไร หรือมากกว่านั้น ผมไม่มี commitment ข้อผูกมัดอะไร แต่ผมรู้สึกถ้าผมมีมากกว่า ผมก็อยากจะให้หน่อย แต่ไม่ค่อยมีจังหวะ ก็ต้องหาจังหวะให้ .. หรือ

อย่างพ่อตายแม่ตาย ผมก็ช่วย อย่างไปต่างประเทศ ผมช่วยดูแลให้ ไปพักโรงแรม ไปกินข้าว ได้ เจอนักกีฬา ได้ข้าวด้วย ก็เอื้อกันแบบนี้ ซึ่งนักข่าวจริงๆเขาก็ไม่ได้เรียกร้อง แต่เขารู้ว่าผมฟรีๆ สบายๆ เวลาเขาอยากได้ข้าว มานั่งกับผมนี้ สัมภาษณ์ตอนไหนก็ได้ ฟันสนามบอลก็คุยได้ ผมไม่ ปิดตัว เฮฮากัน ไปกับผม ผมดูแลให้หมด ความสะดวก รถพอนไม่พอ การทำบัตรผ่านให้นักข่าว ความพร้อมของผมในการที่จะให้ความช่วยเหลือทุกสถานการณ์ มันทำให้ผมกับสื่อสนิทสนมกัน” (ธวัชชัย, อ่างแล้ว)

จากการศึกษาได้ข้อสังเกตว่า เนื่องจากไม่มีมาตรฐานที่เป็นบรรทัดฐานแน่นอนว่า นักข่าวควรจะรับการอุปถัมภ์จากแหล่งข่าวแค่ไหนอย่างไรจึงจะถือว่าไม่ผิดจรรยาบรรณ ความพอดีของการอุปถัมภ์ค้ำจุนกันจึงเป็นไปในหลายลักษณะและหลายระดับตามบรรทัดฐานของแต่ละบุคคล ซึ่งนักข่าวสายกีฬาบางคนก็อ้าง “ประโยชน์ส่วนรวม” ในการรับการอุปถัมภ์จากแหล่งข่าว

“ นอกเหนือจากเรื่องงาน ก็มีบ้างที่อาศัยแหล่งข่าวในด้านอื่นๆเช่น จัดเลี้ยงให้ ฝ่าย ให้คณะ อะไรต่อมิอะไร ก็ขอข้าวหม้อ แกงหม้อ ขอน้ำ ขอเหล้า เบียร์ ส่วนใหญ่จะเป็นแหล่งข่าวระดับ “คีย์แมน” ในวงการกีฬา หรือสมาคมกีฬาสำคัญๆ แต่มันอยู่ในวิสัยที่ทำได้ไม่น่าเกลียด เราไม่ได้เอาเข้าพกเข้าห่อ เข้าสวนตัว แต่ทุกคนในคณะ ในฝ่ายได้กินได้ใช้ และทุกคนรู้ว่าเราไปขอจากใครมา เสร็จงานเราก็กล่าวขอบคุณอย่างเปิดเผยว่าข้าวหม้อแกงหม้อนั้นเราไปขอจากใครมา” (สมภพ จันทร์พิก ช่อง 11, สัมภาษณ์)

6.4 บทบาทในความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของแหล่งข่าวและนักข่าวสายกีฬา

ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายกีฬาจะมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ และเมื่อศึกษาลึกลงไปในความสัมพันธ์ ทำให้มองเห็นภาพชัดเจนว่าความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายกีฬาบางครั้งนั้นจะมีลักษณะแนบแน่นกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว เทียบเคียงได้กับแบบจำลองความสัมพันธ์แบบที่ 3 ของกีเบอร์และจอห์นสัน(อ่างแล้ว) ซึ่งแหล่งข่าวกับนักข่าวไม่ได้อิสระต่อกันโดยสิ้นเชิง ตรงกันข้าม กลับซ้อนทับกันเป็นหนึ่งเดียว ดังข้อสังเกตของนักข่าวกีฬา อ. ส. ม. ท. ที่ไม่ได้ปฏิเสธข้อเท็จจริงข้อนี้

“การแข่งขันกีฬาแต่ละครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกีฬาในระดับนานาชาติ แหล่งข่าวก็คนไทยนักข่าวก็คนไทย ต่างก็เชียร์นักกีฬาไทยด้วยกัน คนเราคิดอย่างเดียวกัน มุ่งไปในสิ่งเดียวกัน ความสัมพันธ์จึงเกิดขึ้นง่าย เวลาไปทำข่าว เราก็เข้าไปคลุกคลีกับนักกีฬา ถามไถ่ทุกซอกซี้ เป็น

กันเอง หยอกเย้ากัน นักกีฬา กรรมการสมาคม เห็นกัน อยู่ด้วยกันเกือบทุกวัน ความสนิทสนมก็เกิดขึ้น ... พูดง่าย ๆ เวลาเราไปทำข่าว เราไม่ได้ทำแต่ข่าว แต่เราไปเชียร์เขาด้วย ตรงนี้มันก็เลยมีความเป็นกันเองตลอดเวลา ไม่เหมือนกับข่าวสายอื่น” (สัจจพล, อ้างแล้ว)

ข้อสังเกตดังกล่าวสอดคล้องกับมุมมองของนักข่าวกีฬาจากองค์กรสื่อที่อื่น คือ นายสมภพ จันทรพิทักษ์ บรรณาธิการข่าวกีฬา สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 (อ้างแล้ว) ที่กล่าวว่า “ ถ้าจะมองไปแล้ว ความสัมพันธ์ของนักข่าวกับแหล่งข่าวสายกีฬามันจะมีทุกระดับ แนนอน ระดับที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นหนึ่งเดียวกันเลยก็มี เพราะเหตุสำคัญคือ แหล่งข่าวเขาไว้ใจเราประการหนึ่ง ประการที่สอง แหล่งข่าวกับนักข่าวกีฬามักจะมีลักษณะที่ว่าต่างฝ่ายต่างก็มองไปในทิศทางเดียวกันคือ ชัยชนะของนักกีฬาที่เราต่างก็เชียร์ร่วมกัน และประการที่สามคือ ข่าวกีฬามันมีลักษณะของความเป็นบันเทิงหรือ entertainment คือมันไม่ได้มุ่งให้คุณให้โทษแก่ใครออกไป มันไม่ได้ทำอะไรให้ใครเสียหายต่างพร้อยอะไรมากมายเหมือนข่าวการเมือง อาจจะมีข่าวที่เกิดจากความเข้าใจผิด แต่เมื่อได้พูดคุยกัน ก็ไม่มีปัญหาอะไรยืดเยื้อใหญ่โตสำหรับข่าวกีฬา โดยธรรมชาติของข่าวกีฬา มันช่วยบำบัดอารมณ์ของผู้ดู แข่งจบ ข่าวก็จบไป.. กีฬามันจะสร้างความรู้สึก “ชาตินิยม” ขึ้นมา ไม่ว่าจะชาติไทยหรือชาติไหนก็แล้วแต่ ใจความรู้สึกชาตินิยมนี้แหละที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายกีฬาเป็นหนึ่งเดียว”

ข้อเท็จจริงอีกประการหนึ่งที่สะท้อนถึงความเป็นหนึ่งเดียวของแหล่งข่าวกับนักข่าวคือ การช่วยปกปิดภาพที่ไม่พึงประสงค์เพื่อปกป้องภาพลักษณ์ในภาพรวมวงการกีฬาไทย ตัวอย่างเมื่อครั้งการเตรียมจัดการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ครั้งที่ 13 ที่รู้กันในหมู่นักข่าวว่ามีความไม่พร้อมและบกพร่องหลายด้าน แต่ด้วยความสัมพันธ์ที่ดีกับแหล่งข่าวที่จัดการแข่งขันอยู่ แทนที่จะเสนอข่าวเชิงลบโจมตี ก็หลีกเลี่ยงการกระทำเช่นนั้นไป และกรณีมีความขัดแย้งภายในสมาคมกีฬาบางสมาคม แหล่งข่าวที่มี “บุญคุณ” ในลักษณะหนึ่งลักษณะใดต่อนักข่าว ก็สามารถจะขอร้องให้นักข่าวเสนอหรือไม่เสนอข่าวในทางใดทางหนึ่งได้ และนักข่าวก็ยินดีให้ความร่วมมือ

“ สิ่งที่มีมักจะเก็บเป็นความลับในวงการกีฬา คือ ความแตกแยกในวงการ หรือการชิงดีชิงเด่นของกรรมการสมาคมกีฬาต่างๆ แต่แหล่งข่าวจะไม่พยายามพูดขึ้นมา และก็มักจะขอให้นักข่าวได้ว่าไม่ให้เสนอข่าวอะไรออกไปมากมาย เพราะเราเขาก็กีฬา มาสร้างความสามัคคี จู่ๆ มีการบริหารงาน มีการเลื่อยขาเก้าอี้กัน อะไรทำนองนี้ โอเค นักข่าวกีฬาประเภทเจาะลึก ไม่แคร์ แหล่งข่าวก็เสนอขานี้ไป แต่นักข่าวอีกส่วนหนึ่งที่สนิทกับแหล่งข่าวก็มักจะพูดจากรู้กันว่าอย่าออกข่าวเลย ไม่มีประโยชน์ ข่าวกีฬาก็ขอให้เน้นความสามัคคีเอาไว้ดีกว่า.. หรืออย่างการจัดการแข่ง

ชั้นกีฬาเอเชียนเกมส์ครั้งที่ 13 ใครก็รู้ว่าเรามีข้อบกพร่อง ความไม่พร้อมเยอะเยอะ แต่เมื่อถึงเวลาหนึ่งซึ่งประเทศชาติต้องการภาพลักษณ์ที่ดี แหล่งข่าวที่บาร์มีทั้งหลายก็ใช้ประเด็นความเป็น“ชาตินิยม”ขอร้องและขอความร่วมมือจากนักข่าวช่วยเขียนข่าวประชาสัมพันธ์ประเทศชาติมากกว่าจะตำหนิกันเอง แทนที่จะชี้จุดบกพร่อง ก็หันไปเน้นการเสนอข่าวที่จะเสริมส่งภาพความพร้อมของประเทศไทยแทน” (สัจจพล, สัมภาษณ์)

จากข้อสังเกตของผู้วิจัยเอง พบว่า ตัวอย่างการแสดงบทบาทที่กลมกลืนเป็นหนึ่งในเดียวของแหล่งข่าวกับนักข่าวสายกีฬาเห็นได้ชัดในการจัดการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ครั้งที่ 13 ที่ผ่านมา บุคคลในแวดวงกีฬาที่ถือว่าเป็นแหล่งข่าวนั้นทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดกับนักข่าว โดยร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการจัดการแข่งขันเช่นกัน เช่น กรณี นายประดิษฐ์ นิธิยานันท์ บรรณาธิการข่าวกีฬาหนังสือพิมพ์มติชน มีบทบาททั้งการเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่เขียนข่าวและบทความด้านกีฬาลงหนังสือพิมพ์ ขณะเดียวกันก็ทำงานใกล้ชิดในคณะกรรมการเดียวกันกับ นายสันติภาพ เตชะวณิช ซึ่งขณะนั้นเป็นกรรมการในหลายคณะกรรมการจัดการแข่งขันฯ ข่าวที่เสนอทางสื่อมวลชนก็เป็นไปในทิศทางที่ทั้งสองฝ่ายพึงประสงค์ นอกจากนี้ ยังมีนักข่าวอีกหลายคนที่สวมบทบาทเดียวกันกับแหล่งข่าวในการจัดการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ครั้งที่ 13

“ ธรรมชาติที่ไม่เหมือนแวดวงข่าวอื่นๆก็คือ แหล่งข่าวกับนักข่าวสายกีฬามักจะมีความชอบด้านกีฬาเหมือนกันอย่างที่บอก.. การเสนอข่าวมักจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คิดเหมือนกัน อยากรจะให้เหมือนกัน การเสนอข่าว บางที แทนที่เรานักข่าวจะเป็นคนกำหนดประเด็นตามหน้าที่ของนักข่าวทั่วไปพึงกระทำ บางครั้งก็กลายเป็นว่า เรากับแหล่งข่าวกำหนดประเด็นร่วมกัน ..นี่เป็นธรรมชาติเฉพาะของนักข่าวกีฬา .. หรือบางครั้ง แหล่งข่าวไม่รู้อะไรเลย แต่เราต้องสอน ต้องแนะนำว่าต้องออกข่าวอย่างนั้นอย่างนั้น..” (สมภพ, อ่างแล้ว)

6.5 นักข่าวกีฬา อ.ส.ม.ท.กับความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับแหล่งข่าว

ต่อข้อถามว่าแล้วนักข่าวสายกีฬา อ.ส.ม.ท. เคยได้รับการเสนอผลประโยชน์ต่างๆ จากแหล่งข่าวในลักษณะที่กล่าวไว้ในข้อ 6.2 หรือไม่อย่างไร จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีใครปฏิเสธว่าไม่เคย แต่จะมีลักษณะ “แบ่งรับแบ่งสู้” ดูเป็นกรณีไป เพราะการปฏิเสธข้อเสนอเรื่องผลประโยชน์บางครั้ง ก็ยังผลให้ถูกมองว่าเป็น “แกะดำ” และบางครั้งอาจจะทำให้เสียแหล่งข่าวไปเลยก็มี

“ผมเคยไม่รับครั้งหนึ่ง มีปัญหาเหมือนกัน เขาถามว่าทำไม มีอะไรไม่พอใจหรือเปล่า...ผมเลยรับแหละเลย อย่างเสื่อก็แจกทุกวันเลย ถ้าเป็นคนสะสมเสื่อยืดนะ ทำข่าวก็ฟ้าจะเหมาะที่สุดเลย คนในวงการกีฬาซึ่งเป็นนายกสมาคมหรือผู้จัดการทีมกีฬาเขามีวิธีการอุปถัมภ์ ถ้าไม่รับการอุปถัมภ์ สิ่งที่ผมกลัวที่สุดคือ เขาจะมองว่า ใช้นี้ปฏิเสธความอุปถัมภ์ของเขา ในที่สุดเราพยายามหาโอกาสพิเศษไปคุยหรือสัมภาษณ์กับเขา ผมไม่รู้ว่าจะได้ผลแค่ไหน ผมพยายามไปคุยกับเขา คุยเรื่องข่าว สัมภาษณ์ละเอียดด้วยคำถามดีๆ เช่น ตอนนั้น ทำข่าวเรื่องการพัฒนาทีมชาติไทย ผมก็ถามสมาคมกีฬาเป็นชุดๆ เหมาะที่จะออกเป็นตอนๆ เขาก็บอกว่า ไม่ต้องการอะไรหรอก อยากจะคุยด้วย เขาก็บอกว่า อยากให้พี่ช่วยอะไร ก็บอกนะ ผมก็บอกว่าคุณไม่ต้องช่วยอะไรหรอกครับ แต่ว่าถ้าผมโทรศัพท์มาคุย ขอให้ง่ายๆหน่อยเท่านั้น ผมพยายามทำยั้งๆทุกคน ได้รับการสัมภาษณ์ที่ยาว แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับแหล่งข่าวกีฬา คำถามดีๆ ไม่ได้ช่วยให้ทำให้มีความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวดีขึ้นเท่าไรหรอก มันขัดเขินอีกต่างหาก ผมพยายามสร้างกลุ่มนักข่าวรุ่นใหม่ขึ้นมา ไม่รับของ ไม่รับเงิน แต่สร้างไม่ได้ ในที่สุดไม่ต้องการเป็นแกะดำ ผมยอมจำนนจึงเลิกทำข่าวกีฬาเลย... ถ้าไม่รับการอุปถัมภ์จากแหล่งข่าว ข่าวเราก็สู้เขาไม่ได้ ถ้าเป็นข่าววิชาการ เราไม่แคร์เลย แต่ข่าวกีฬามันเขียนด้วยสีส้น ความเร้าใจ สำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท. เราสู้เขาไม่ได้ เราเขียนข่าวดีแค่ไหน เขาก็ไม่มี power ขณะที่เราไม่มี power แถมยังทำตัวไม่ซุกเขาเนี่ย เขาไม่เห็นเราอยู่ในสายตาเลย แม้จะเสี่ยงไปทำข่าวอื่นๆที่เดี๋ยวกก็ตาม หน่วยงานเราไม่ได้ Serious เรื่องข่าวกีฬา ทำไปก็ยั้งงั้นแหละ รู้สึกว่าเป็นการทำข่าวที่ยากมาก ถ้าจะทำข่าวให้ดี” (สร้างบุญ, อ่างแล้ว)

“เคยได้รับการเสนอผลประโยชน์ของข่าว) แต่ผมพยายามปฏิเสธ บอกเขาตรงๆ ว่า จริงๆแล้ว ข่าวที่ดี เราจะต้องออกอากาศให้อยู่แล้ว ถ้าข่าวไม่ดี เขาก็เล่นไม่ได้ อีกอย่างคือ เราอ้างชื่อ อ.ส.ม.ท. ว่า เราเป็นสื่อของรัฐ จะเล่นข่าวตามใจแหล่งข่าวไม่ได้ทั้งหมด หรืออย่างไรไปทำข่าวมวดย เขายื่นของให้เราก็ยกมือบอกว่าไม่รับ ซึ่งนักข่าวคนอื่นบางส่วนก็ไม่รับ บางส่วนก็รับ แล้วแต่ละฉบับแล้วแต่คน” (สุเทพ คงเปี่ยม, อ่างแล้ว)

ขณะเดียวกัน นายสัจจพล จันทราช (อ่างแล้ว) กล่าวถึงการแจกของข่าวให้นักข่าวกีฬาในปัจจุบันว่า “สมัยนี้ผมว่าไม่ค่อยมีนะ หรืออาจจะมึบ้าง ตรงนั้นผมคิดว่ามันอาจจะมองว่าเป็นของที่ระลึกหรือสินน้ำใจอย่างหนึ่งมากกว่า บางครั้งงานบางงานแหล่งข่าวเขาไม่มีโอกาสเลี้ยงหรือ thank you เขาอาจจะให้เงินมา บอกว่าน้อง เอาตังค์ไปกินข้าวกันนะ จะเป็นลักษณะนั้นมากกว่า อาจจะเป็นสินน้ำใจมากกว่า ผมเคยถามนักข่าวกีฬาเมืองนอก เขาก็บอก เขาก็มี...ส่วนที่บอกว่าบางสมาคมให้เงินเดือนนักข่าว เลี้ยงนักข่าวเลยนั้น ผมไม่แน่ใจ แต่กรณีอย่างผม เป็นสื่อโทรทัศน์มันคงจะยากที่จะรับเงินเขามา แล้วออกข่าวโปรโมตให้เขา เพราะภาพมันฟ้อง ทำข่าว

อะไรออกไปมันชัดเจน ยาก ไม่เหมือนสื่อสิ่งพิมพ์ อาจจะมีที่เป็นพวกเขียนคอลัมน์ซุบซิบ แต่คงเป็นส่วนน้อย เมื่อก่อนอาจจะมีมาก เพราะสื่อด้านกีฬามีน้อย โอกาสเปิดตัวมันน้อย อาจจะต้องเอาผลประโยชน์เข้าแลก แต่ปัจจุบัน นักข่าวกีฬาหรือสื่อด้านกีฬามันมาก โอกาสเปิดตัวมันมาก”

6.6 ตัวอย่างการดำเนินความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับนักข่าว ของแหล่งข่าวสายกีฬา

เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้นของความสัมพันธ์ในเชิงระบบอุปถัมภ์ในแวดวงของนักข่าวกีฬา ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการดำเนินความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับนักข่าวของบุคคลที่เป็นแหล่งข่าวสายกีฬาที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งของวงการกีฬาไทยคือ นายธวัชชัย สัจจกุล ซึ่งปัจจุบันมีตำแหน่งทางการเมือง เป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร พรรคประชาธิปัตย์ ส่วนตำแหน่งทางการกีฬา เป็นผู้จัดการทีมฟุตบอลทีมชาติไทยหลายชุด ตั้งแต่ชุด “ดรีมทีม” ที่โด่งดังในอดีต ล่าสุดเป็นผู้จัดการทีมฟุตบอลทีมชาติไทยชุดแข่งกีฬาเอเชียนเกมส์ครั้งที่ 13

นายธวัชชัย สัจจกุล มองเห็นความสำคัญของการที่นักข่าวกีฬาจะต้องมีความสัมพันธ์ในระดับส่วนตัวกับแหล่งข่าวในลักษณะที่ว่า นักข่าวจะสามารถทำข่าวที่น่าสนใจ ข่าวในเชิงลึก และข่าวที่สามารถสร้างสีสันบรรยายกาศได้ดี แทนที่นักข่าวจะออกไปทำข่าวเฉพาะเรื่องเกมการแข่งขันตามหมายข่าวที่ได้รับแจ้งไป ทั้งนี้ บุคคลที่เป็นแหล่งข่าวสายกีฬามักจะมีลักษณะเปิดตัวพร้อมรับความสัมพันธ์จากนักข่าวอยู่แล้ว โดยเฉพาะแหล่งข่าวระดับ นายก อุปนายก และเลขาธิการสมาคมกีฬา เพราะข่าวกีฬาไม่มีความลับที่แหล่งข่าวต้องปิดบัง

“ กีฬามันไม่มีภาพลบ มันจะออกมาในภาพบวก มันเป็นเรื่องของข่าวจริงๆ ไม่มีวัตถุประสงค์แอบแฝงที่ไม่ดี อย่างผมเต็มใจให้ข่าว แต่ด้านการเมืองต้องระวัง อีกอย่างแหล่งข่าวกับนักข่าวกีฬามีจุดยืนและอารมณ์ร่วมกันในการเชียร์นักกีฬา มันจึงเปิดทางให้สร้างความสัมพันธ์กันได้ดี” (ธวัชชัย, สัมภาษณ์)

ในความเห็นของนายธวัชชัย ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวเป็นลักษณะการพึ่งพาอาศัยกัน ต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์

“พยายามมองว่าความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวมันเป็น Two-Way Traffic แหล่งข่าวเขาก็ต้องการเราที่จะประชาสัมพันธ์ตนเอง ประชาสัมพันธ์สมาคม ประชาสัมพันธ์ทีมที่เขาดูแลอยู่ อย่างผมก็ต้องการประชาสัมพันธ์ตัวเอง ประชาสัมพันธ์ทีม ขณะเดียวกันนักข่าวเองก็อย่าถือว่าเขา need เรา เราก็ต้องการเขาเหมือนกัน เราต้องพร้อมที่จะคุย เข้าหาเขา อย่างน้อยสิ่งนี้นักข่าวได้จากแหล่งข่าวก็คือข่าวที่ดี น่าสนใจ ”(สัมภาษณ์)

แม้โดยหลักการของการเป็นแหล่งข่าวโดยทั่วไป จะไม่เลือกปฏิบัติในการให้ข่าวแก่นักข่าวคนใดเป็นพิเศษ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวนักข่าวว่า พร้อมที่จะรับไมตรีจากแหล่งข่าวคนนี้ได้แค่ไหน หรืออีกนัยหนึ่งคือ พร้อมจะ “เล่นข่าว” ให้แหล่งข่าวคนนั้นหรือไม่

“ ไม่ได้ให้ favour นักข่าวคนไหนเป็นพิเศษ เพียงแต่ว่า บังเอิญ ถ้าคุณเล่นด้วยไม่นาน คุณก็จะได้หมด บางคน(นักข่าว)บอก..ผมขออนะเบอร์ตรง (หมายเลขโทรศัพท์) ผมบอกว่าผมไม่มีเบอร์ตรง ขอให้คุณโทร.ต่อไปเบอร์นั้นเบอร์นี้ที่บอก ..ผมอยู่ในวงการนี้มานาน 10 กว่าปี ผมจะเข้าใจว่าจะต้องเล่นข่าวยังไงให้ออกมาแล้วไม่เสีย คุณ(นักข่าว)ก็ไม่เสีย ผมออกข่าวมาอย่างนี้ คุณคิดไว้ตรงไหนบ้าง เพื่อที่คุณจะได้ไม่เสีย ปรีกษาหรือกัน”(สัมภาษณ์)

จากการศึกษาถึงการเอื้อประโยชน์ให้กับนักข่าวนั้น พบว่า นายธวัชชัย ยังเล่นอยู่ในบทบาทของการเป็นแหล่งข่าวอย่างเหนียวแน่น แต่ในบางโอกาส ก็ผันบทบาทเป็น “ที่ปรึกษา”

“ บทบาทก็ยังเป็นแหล่งข่าว แต่ปัญหาคือคุณไม่รู้จะไปเอาข่าวที่ไหน choices อยู่ที่คุณ คุณจะเล่นหรือไม่เล่น นักข่าวบางคนโทร.มา อยากเล่นเรื่องนั้นเรื่องนี้ บางทีรายการที่เขาจัดขาดคนพูด ..พื๋ออย ออกรายการให้ผมหน่อยสิ ผมมีรายการสด พื๋อพูดเรื่องนี้ๆ นะ ผมก็ไปให้ แต่ช่อง 9 ไม่บ่อย เพราะช่อง 9 ไม่ค่อยตามติดแหล่งข่าว เป็นเพราะความเป็นหน่วยงานของรัฐหรือเปล่าไม่ทราบ. ส่วนในบทบาทเป็นที่ปรึกษา ก็หาหรือเรื่องการเรื่องงาน เรื่องส่วนตัวกับนักข่าว..”

สำหรับบทบาทของการเป็น“ผู้อุปถัมภ์” นั้น พบว่า นายธวัชชัย แหล่งข่าวผู้กว้างขวางในวงการกีฬาพร้อมที่จะหาจังหวะและสถานการณ์แสดงความเอื้อเพื่อช่วยเหลือบรรดาผู้ปฏิบัติงานข่าวสายกีฬาอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานศพ หรืองานแต่งงาน ทั้งในเรื่องการช่วยให้นักข่าวที่รู้จักมักคุ้นสามารถซื้อสินค้าได้ในราคาถูกลงกว่าราคาปกติ การช่วยเหลือด้านการเงิน การดูแลและอำนวยความสะดวกสารพัด โดยเฉพาะเวลาที่จัดพานักข่าวเดินทางไปทำข่าวต่างประเทศ

7. ข่าวเกษตร

จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายเกษตรของ อ.ส.ม.ท. ค่อนข้างจะห่าง เนื่องจากนักข่าว อ.ส.ม.ท. เป็นข่าวโทรทัศน์ ไม่ได้ประจำกระทรวงใด หรือหน่วยงานใดโดยเฉพาะ หากแต่จะออกไปทำข่าวเวลาที่มีประเด็นข่าว หรือมีนัดสัมภาษณ์หรือ การแถลงข่าวเท่านั้น กระแสข่าวก็ไม่ได้มีให้ติดตามอย่างใกล้ชิดอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามใน ระยะห่างนั้น ความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ก็ยังคงดำรงอยู่ และสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกันได้ไม่ ต่างจากข่าวสายอื่นเลย

จากการสัมภาษณ์หัวหน้าแผนกข่าวเกษตร และนักข่าว อ.ส.ม.ท. สายนี้ พบว่า แหล่งข่าวสายเกษตรมีบทบาทเป็นอุปถัมภ์ (Patron) โดยจะเอื้อประโยชน์ให้ อ.ส.ม.ท. ได้ดีที่สุดคือ การเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร เพราะฝ่ายข่าวของ อ.ส.ม.ท. ให้ความสำคัญกับข่าวเกษตรเป็นพิเศษ โดยกำหนดเวลาการเสนอข่าวสารด้านการเกษตรเป็นคอลัมน์ประจำแน่นอนทั้งภาคเช้า และภาคค่ำ และการที่แหล่งข่าวอำนวยความสะดวกให้ทีมข่าวเข้าไปถึงแหล่งหรือสถานที่ทำข่าวได้ นั่นคือ ประโยชน์สูงสุดที่ได้รับจากแหล่งข่าว เพราะทีมข่าวเกษตรจะต้องออกไปทำข่าวในพื้นที่ บางทีอาจ จะอยู่ไกล เข้าถึงลำบาก ต้องอาศัยความร่วมมือจากแหล่งข่าว ส่วนประโยชน์ส่วนตัวที่ได้รับ มี บ้างคือของฝากที่ติดไม้ติดมือกลับบ้าน

นายวิโรจน์ ประกอบพิบูล หัวหน้าข่าวเกษตร (สัมภาษณ์) กล่าวว่า “ บุคคลที่เป็นแหล่งข่าวสำคัญของเราคือ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) หน่วยงานราชการต่างๆ ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ไม่ว่าจะเป็นกรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมประมง บางทีกรมป่าไม้ กรมปศุสัตว์ งานเกษตรทั้งหลาย ซึ่งเราใช้เป็นแหล่งข้อมูล ซึ่งเป็นประโยชน์จริงๆ ไม่มีประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง ผลประโยชน์ เท่าที่พื้มองก็คือว่า อะไรที่เราสามารถเข้าถึงแหล่งที่เราจะไปทำข่าวได้ง่าย สามารถบอกและชี้ชัดว่าจะไปทำที่ไหน อย่างไร ความสะดวกสบายที่จะเข้าไปทำข่าว สมมุติว่าเราจะไปทำข่าวในพื้นที่ สูง ดอยสูงชัน เราไม่มีรถ four wheel เข้าไป เขา offer มา มันเป็นผลประโยชน์ที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกในการทำงาน เราอาศัยความสัมพันธ์ไม่เป็นทางการ คืออาศัยความใกล้ชิดสนิทสนมกับแหล่งข่าว เพื่อที่จะอำนวยความสะดวกในการทำงาน อย่างไปทำข่าวต่างจังหวัดไกลๆ การส่งภาพกลับไม่สะดวก สมัยก่อนเราไม่มีดาวเทียม ไม่โครเวฟ link ต้องส่ง by hand บางทีเราก็ต้องอาศัยแหล่งข่าว ช่วยอำนวยความสะดวก โอกาสที่เราจะเอาเทปมาออกทันเวลาไม่มีทาง นอกจากอาศัยคนของเขา ฝากเทปต่อกันมา .แต่ในลักษณะของคนไทย เวลาไปทำงาน ไม่ว่าจะไปที่ไหน พอดีเราเข้าไปถึง

บ้านเขา เขาปลูกแตงโม มะม่วง กัญญา พอเราทำงานเสร็จ เขาให้กลับมา เป็นของที่ระลึก ของฝาก เป็นเรื่องธรรมดาของคนไทย เขามองว่าไม่ใช่เรื่องใหญ่ เขาเห็นเราลำบากลำบากมาทำข่าวให้เขา คิดว่าเป็นเรื่องประเพณีของคนไทยมากกว่า ส่วนใหญ่เป็นของในบ้านเขา เลี้ยงข้าวบ้าง กลางวัน”

นายวีระศักดิ์ ขอบเขต นักข่าวสายเกษตรของช่อง 9 (สัมภาษณ์) กล่าวว่า “ประโยชน์จากความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวสายเกษตร เป็นเรื่องงานข่าวล้วนๆ ข่าวสายนี้ไม่มีผลประโยชน์ส่วนตัว ถ้าเป็นผลประโยชน์ เป็นเงินทองหรือของส่วนตัวแล้ว ไม่เคยมีเลย มันคงจะยาก เพราะว่าเราไปขอข้อมูลเขา เขาให้ข้อมูลเรา เขาเอื้อเพื่อในการพาเราไปถ่ายทำยังสถานที่ต่างๆ เราเป็นฝ่ายขอความร่วมมือจากเขาทุกอย่าง และที่สำคัญ โดยสถานภาพของเขาแล้ว ก็ไม่อยู่ในวิสัยที่จะเอื้อประโยชน์อย่างนั้นให้เราได้ เพราะเขาเป็นข้าราชการ เป็นเกษตรกร ตัวสินค้าที่มาเกี่ยวข้องกับเรื่องผลประโยชน์คิดว่าไม่มี เราจะคัดเลือกโดยปริยายเลยว่า งานนี้น่าไปไหม บางครั้งเราไปทำข่าวที่เป็นงานของเอกชน ที่บริษัทใดบริษัทหนึ่งทำผลิตภัณฑ์เครื่องมือเครื่องไม้จะไร้ออกมา เรานำเสนอในลักษณะที่ว่า นั่นคือความก้าวหน้าทางวิทยาการ ไม่เน้นผลงานของบริษัท แต่เน้นไปในทางที่ว่าประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้ประโยชน์อะไร อย่างไร น่าสนใจว่าจะสามารถเพิ่มผลผลิตได้อย่างไร เสนอในลักษณะที่เป็นกลาง คือ เอาประโยชน์ที่มันจะสามารถใช้ได้ มากกว่าที่จะไปพูดว่านี่ของบริษัทอะไร”

จากการศึกษาพบว่า ประโยชน์ที่ อ.ส.ม.ท. ได้รับเต็มๆจากความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าวสายเกษตรคือ “ชื่อเสียง” และการยอมรับจากผู้ชม โดยเฉพาะเกษตรกร

“องค์กรเราจะได้ในส่วนของเครดิตมากขึ้น ว่า ช่อง 9 เป็นสื่อกลางเผยแพร่ที่ดีใน ส่วนของการเผยแพร่ความสำเร็จของเกษตรกร เหมือนเป็นการช่วย.. ไปไหนมาไหน คนก็พูดว่า ช่อง 9 มีอะไรที่ค่อนข้างจะ “ติดดิน” บางช่องเขาไม่มีแล้ว feed back จากสำนักงานที่เราไปติดต่อ ออกไปทำข่าว ตอนนี่ หลายสถานีเริ่มกลับเข้ามาหาข่าวเกษตร เพราะว่าข่าวเกษตรบางช่องน้อยมาก ซึ่งตอนนี้พูดได้เลยว่า “ข่าวเพื่อนเกษตรกร” ภาคค่าของช่อง 9 เป็นอันดับหนึ่งในการพูดถึง เพราะว่า เวลาติดต่อที่ไหน เราบอกว่าจาก “ข่าวเพื่อนเกษตรกร” เขาก็จะรู้ว่า ออกจากช่อง 9 เขารู้ที่ทันทีว่า “ช่อง 9” เป็นคอลัมน์ประจำของเกษตรกร อีกอย่างหนึ่งคือ ข่าวเกี่ยวกับเกษตรกรของเราค่อนข้างมีมาก ข่าวเข้าเราก็มี เขาจะดูเหมือนกัน บางทีเราไปทำข่าว เขาถามเลยว่า อันนั้นจะออกเช้าหรือค่ำ เขารู้โดยปริยาย ค่อนข้างจะดีสำหรับคนดู” (วีระศักดิ์, อ่างแล้ว)

“องค์กรเราได้เยอะ ถ้าในเชิงการแข่งขันของสื่อ ใครได้แหล่งข่าวคนนั้นมา ได้ข่าวค่อนข้างลึก และเรานำมาเสนอได้ มันก็เป็นความเชื่อถือ ทำให้มองว่า เราทำหน้าที่สื่อได้ดี องค์กรได้เยอะ บางทีมันตีเป็นตัวเงินไม่ได้” (วิโรจน์, สัมภาษณ์)

และเนื่องจากนักข่าวสายเกษตรเองโดยพื้นฐานแล้วจะมีความรู้เฉพาะสาขาด้านนี้จำกัด เพราะฉะนั้น การพึ่งพาอาศัยภูมิปัญญาอันเป็นฐานทรัพยากรสำคัญของแหล่งข่าวสายนี้ จึงค่อนข้างจะชัดเจน

“การพึ่งพาองค์ความรู้ที่ใหม่ เพราะบางเรื่องเราไม่เข้าใจเป็นยังไง ที่เราพึ่งพาคือเรานั่งอยู่ข้างใน เราไม่สามารถรู้ว่าโลกภายนอก หรือในวงการมันมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เราก็ต้องการมุมมองของเขาเพื่อเป็นข้อมูลของเรา และเรื่องของการทำงานข่าว เราก็ได้ประโยชน์มาก เราได้ไวกว่าคนอื่น ได้ด้วยความสะดวก ได้ด้วยความพอใจที่เขาอยากให้เรา นี่คือประโยชน์ที่แท้จริง แต่ความสัมพันธ์ส่วนตัวนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง บางคนนับถือเราเป็นที่เพื่อน้องกัน บางคนไปกินข้าวได้ นั่นเป็นเรื่องธรรมดา เขาเลี้ยงข่าวเราได้เราก็เลี้ยงเขาได้ไม่ใช่เรื่องใหญ่” (วิโรจน์, อ่างแล้ว)

เช่นเดียวกับข่าวสายอื่นๆ นอกจากบทบาทของการเป็นผู้อุปถัมภ์แล้ว แหล่งข่าวสายนี้ ยังมีบทบาทเป็นผู้รับอุปถัมภ์ (Client) จากนักข่าวด้วยอีกทางหนึ่ง โดยผลตอบแทนที่แหล่งข่าวได้รับจากนักข่าวคือ การมีโอกาสได้แสดงผลงานอันเกิดจากภูมิปัญญาในสาขาอาชีพเกษตรกรรม และได้มีโอกาสได้อาศัยสื่อมวลชนเป็นปากเสียงช่วยสะท้อนปัญหาของตน

นายวีระศักดิ์ ขอบเขต (อ่างแล้ว) กล่าวว่า “เวลาที่ข่าวหรือสารคดีของเราได้ออกอากาศ ซึ่งอาจจะเป็นการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรจังหวัด หรือเจ้าหน้าที่ในส่วนวิชาการในพื้นที่ เหมือนกับว่า ผู้ใหญ่ของเขาก็ได้เห็น ก็รู้สึกว่าเขาเชื่อมั่นทำงาน มีการส่งเสริมเกษตรกรได้ดี สามารถช่วยเขาอีกแรงหนึ่ง เพราะว่า งานที่เขาได้ทำไป มีโอกาสถูกผลักดันให้สาธารณชนได้รับรู้ ได้เห็นนั้นน้อยมากถ้าเทียบกับข่าวการเมืองหรือข่าวสายอื่น.. ความสัมพันธ์ของเรากับแหล่งข่าวสายเกษตร จะมีลักษณะ นำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า อาศัยซึ่งกันและกัน อย่างบางที่ เราขอให้เขาหาเรื่องที่น่าสนใจ เขาก็หาให้เราได้ บางทีเขามีเรื่องอยากให้เราช่วย ที่จังหวัดจัดงานนั้นนะ ผนวกกันได้ไหม เราก็บอกว่า ถ้าไม่เห็นอบ่ากว่าแรงที่เราจะไป ก็ช่วยกันบ้างสลับสับเปลี่ยนกัน เราจะพิจารณาว่า ช่วงนั้นเราว่างหรือเปล่า สอง เรื่องนั้นมันมีคุณค่าพอที่จะเป็นข่าวออกอากาศได้ไหม เพราะว่าข่าวทีวี ถ้าประเด็นมันไม่ใหญ่พอหรือประเด็นมันไม่ดีพอ ก็จะตก ถูกทิ้งไปได้ง่ายๆ”

“ ชาวเกษตร เรียกว่าเป็นสายที่มีพระคุณ หมายความว่าเรานำเรื่องราวที่เขาทำ มานำเสนอ เขาทำมาตั้งครึ่งชีวิต กว่าที่คุณจะทำมาได้สักอย่าง เป็นหนี้เป็นสินล้มลุกหลายๆ ครั้ง แต่ว่ามีคนที่นำเรื่องราวมาเปิดเผย ลักษณะที่เป็นตัวอย่างให้กับคนอื่นได้ มันก็ทำให้เขารู้สึกว่าชีวิต ทั้งชีวิตมีคนมาให้ความสำคัญกับเขา เพราะฉะนั้น เขาจะบอกว่าเราดีมาก แต่ผลประโยชน์ในทาง กลับกันก็คือว่า ถ้าเขามีต้นไม้ เขาก็ฝากเรากลับบ้าน หรือว่า ถ้าอยากได้ต้นไม้หรืออะไรยังงี้ ก็ มาหาได้ เป็นน้ำใจของเขามากกว่า เราไม่ได้คิดเป็นตัวเงิน คิดเป็นน้ำใจแล้ว มันมีคุณค่ามากกว่า” (วิโรจน์, สัมภาษณ์, อ่างแล้ว)

8. ข่าวเทคโนโลยีสารสนเทศ

ด้วยข้อจำกัดในการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ(ไอที) ของ อ.ส.ม.ท. ทำให้แหล่งข่าวสายไอที ซึ่งอยู่ในภาคธุรกิจเอกชนเห็นความสำคัญของข่าวไอที อ.ส.ม.ท. น้อยกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวของนัก ข่าวไอที อ.ส.ม.ท. แม้จะมีระยะห่างกว่านักข่าวจากสื่ออื่น แต่ก็มีส่วนทำให้เกิดประโยชน์ต่อการ ปฏิบัติหน้าที่ของนักข่าวและองค์กรอยู่พอสมควร โดยเฉพาะการเป็นแหล่งข้อมูลซึ่งนำมาใช้เป็น วัตถุดิบสำหรับการผลิตและรายงานข่าว และอาศัยแหล่งข่าวเหล่านั้นเป็นวิทยากรในรายการวิทยุ

“ความสัมพันธ์มันจะทำให้อะไรก็ง่ายขึ้น องค์กรเราได้เปิดตัว ข่าวไอทีที่เราได้แน นอน คือข้อมูล แล้วเราสามารถนำข้อมูลดิบนั้นมาทำอย่างอื่นได้อีก เพราะว่าเวลาเราคุยกับแหล่ง ข่าวตัวต่อตัว สามารถที่จะแตกประเด็นออกไปได้หลากหลาย จากแหล่งข่าวคนหนึ่ง ถ้าเขาตอบ เรื่องไหนไม่ได้ เขาจะแนะนำให้เราไปถามจากแหล่งข่าวคนอื่นต่อไป เราได้ขยายฐานข้อมูลไปเรื่อยๆ และได้ตัวเขามาออกรายการวิทยุ สร้างน้ำหนักความน่าเชื่อถือในเนื้อหาให้กับรายการของเรา ทำ ให้ภาพของ อ.ส.ม.ท.เป็นองค์กรข่าวที่ทันสมัย ทันต่อเทคโนโลยี งานข่าวที่เรานำเสนอทำได้ดีกว่า อีกหลายๆสื่อ เราทำความเข้าใจอย่างแท้จริง ” (ซีพีธรรม คำวิเศษณ์, สัมภาษณ์)

เนื่องจากการทำข่าวไอที เป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงเรื่องทางเทคนิค และวิทยาการด้าน เทคโนโลยีไม่ได้ นักข่าวสายนี้ต้องมีการเรียนรู้ พัฒนาตัวเองให้ทันต่อวิวัฒนาการความก้าวหน้า ของเทคโนโลยีอยู่เสมอ หนทางหนึ่งของการพัฒนาตัวเองดังกล่าว ก็คือการเรียนรู้จากแหล่งข่าวที่ มีความรู้ความเชี่ยวชาญนั่นเอง การพึ่งพาทักษะภูมิปัญญาของแหล่งข่าวจึงเป็นการอาศัยประโยชน์จาก ความสัมพันธ์อีกทางหนึ่งของนักข่าวนอกเหนือจากการใช้แหล่งข่าวเป็นฐานข้อมูลข่าวสาร

“ เรื่องทางเทคโนโลยีบางครั้งเราไม่เข้าใจ เพราะเราไม่ได้เรียนมาทางนี้โดยตรง เราก็ได้แหล่งข่าวเป็นคนอธิบายให้เราฟัง บางครั้งติดขัดเรื่องไหน ไม่เข้าใจประเด็นไหน ก็โทรศัพท์ไปถาม และมีแหล่งข่าวในหลายบริษัทที่เขาเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ เขาก็จัดอบรมให้ความรู้เรื่องเทคโนโลยีใหม่ๆ ระบบเครือข่ายต่างๆ ให้กับนักข่าว เช่น ไมโครซอฟท์ ประเทศไทย เวลาเรามีเทคโนโลยีใหม่ๆ อะไรเข้ามา เขาจะจัดอบรมทุกครั้ง บางครั้งก็จัด press tour พาไปชมโรงงานซึ่งเป็นฐานการผลิตในเมืองไทย ซึ่งเราก็ได้รับเชิญอยู่เป็นประจำ เพราะเราก็มี connection กับเขาอยู่ในระดับหนึ่ง เขาเองก็ได้ประโยชน์ที่สื่อจะได้อธิบายแพร่ผลิตภัณฑ์ของเขาให้เป็นที่รู้จักอย่างถูกต้อง ขณะที่เราเองก็ได้ประโยชน์ในแง่ของความรู้” (อรรถพล เลิศล้ำ, สัมภาษณ์)

เนื่องจากแหล่งข่าวสายไอที ส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลในภาคธุรกิจเอกชน เพราะฉะนั้น การเอื้อประโยชน์ทางด้านธุรกิจต่อนักข่าวหรือองค์กรข่าวนั้นถือเป็นเรื่องปกติ ความสัมพันธ์ของข่าวไอที อ.ส.ม.ท. กับแหล่งข่าวสายนี้ ก็สามารถเอื้อประโยชน์ด้านธุรกิจให้กับองค์กรในระดับหนึ่ง เช่นการซื้อสินค้าด้านเทคโนโลยีได้ถูกกว่าราคาตลาด

“ การมี connection กับบริษัทเอกชนทั้งหลาย โอกาสที่เราสามารถซื้อของได้ถูกมีมาก เช่น พวกซอฟต์แวร์ ฮาร์ดแวร์ทั้งหลาย อุปกรณ์บางอย่าง ถ้าเรารู้จักกับเขา และยังเป็นสื่ออยู่ด้วย ก็สามารถซื้อได้ถูกกว่าเท่าตัว อุปกรณ์หลายอย่างเรามีโอกาสได้รู้จัก ได้ใช้ก่อนคนอื่น ไม่ว่าจะป็น พรินเตอร์ เครื่องบันทึกซีดี หรืออื่นๆ เพราะเขาเองก็อยากจะโปรโมตสินค้าโดยอาศัยเราเป็นช่องทาง อย่าง อ.ส.ม.ท. แม้เราจะเสนอข่าวในเชิงโปรโมตให้เขาได้ไม่เต็มที่ แต่ด้วยความเป็นรัฐวิสาหกิจ ระบบการจัดซื้อของเราไม่ยุ่งยาก ก็มีส่วนทำให้เขาเห็นความสำคัญของเราอยู่บ้าง นอกเหนือจากการที่เขาพิจารณาว่าเราเป็นนักข่าวหรือเป็นสื่อมวลชนที่จะเป็นประโยชน์ต่อเขาได้” (อรรถพล, อ้างแล้ว)

และแน่นอน นอกจากระดับองค์กรแล้ว ในระดับส่วนตัวของนักข่าวเองก็มีส่วนได้รับ “สิทธิพิเศษ” อันถือเป็นผลประโยชน์จากแหล่งข่าวเช่นกัน

“ถ้าเราคิดจะซื้อ ก็ซื้อได้ถูก เพราะเรามี connection กับเขาอยู่แล้ว ยิ่งนักข่าวที่ทำข่าวด้านโทรคมนาคมด้วย ก็ยิ่งได้รับสิทธิพิเศษเยอะเยาะจากแหล่งข่าว ถึงไม่ได้ฟรี ก็เหมือนได้ฟรีอย่าง เพจเจอร์ โทรศัพท์มือถือ ถ้าเป็นนักข่าวที่เขารู้จักมักคุ้นกัน จากราคา 4,500 อาจจะลดเหลือแค่ 2,000 หรือบางทีไม่ต้องซื้อเลย ไปงานเลี้ยงที่เขาจัด ผลอๆจับสลากได้ของพวกนี้บ่อยๆ” (อรรถพล, สัมภาษณ์, อ้างแล้ว)

สรุป

จากการศึกษาถึงบทบาทในความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการของแหล่งข่าวกับนักข่าว อ.ส.ม.ท. ในแต่ละสาย พบว่า บทบาทของทั้งสองฝ่ายเกี่ยวเนื่องกับลักษณะของการพึ่งพาและเอื้อประโยชน์ต่อกัน ทั้งนี้ บทบาทหลักก็คือ การเป็น “แหล่งข่าว - นักข่าว” ที่ฝ่ายหนึ่งให้ข้อมูล อีกฝ่ายนำข้อมูลไปเขียนเป็นข่าว แต่หากพิจารณาให้ลึกลงไป ในรายละเอียดของความสัมพันธ์ จะพบว่า ในบางกรณี บางสถานการณ์ แหล่งข่าว กับ นักข่าว อ.ส.ม.ท. ทำหน้าที่ต่อกันมากกว่าการเป็นแหล่งข่าวกับนักข่าว โดยบางราย เป็นที่ปรึกษาให้กันและกัน เป็นเพื่อนคู่คิด เป็นพี่น้อง เป็นญาติผู้ใหญ่กับลูกหลาน เป็นอาจารย์กับลูกศิษย์ เป็นผู้อุปถัมภ์ - ผู้รับอุปถัมภ์ นักข่าวบางคนทำหน้าที่คล้ายๆ เป็นผู้ปกป้อง เป็นประชาสัมพันธ์ให้กับแหล่งข่าว แล้วแต่กรณีไป

จากการศึกษา พบว่า นักข่าวอ.ส.ม.ท.ในทุกสายงาน อาศัยความสัมพันธ์ที่มีกับแหล่งข่าวเพื่อประโยชน์เรื่องงานข่าวเป็นหมายหลัก ประโยชน์ของความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าว อ.ส.ม.ท. นั้น มีทั้งประโยชน์ต่อองค์กร ประโยชน์ส่วนตัว และประโยชน์ที่ยากที่จะแยกให้ออกว่าเป็นประโยชน์ต่อองค์กรหรือประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งประโยชน์ที่ชัดเจนที่สุดคือประโยชน์ต่องานข่าว โดยความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวนั้นจะเอื้ออำนวยให้นักข่าวได้ข่าวที่ถูกต้อง ข่าวพิเศษคนเดียว(ข่าวเจาะ) ข่าวไว ข่าวลึก ได้ปริมาณข่าวมาก และไม่ตกข่าว เพราะความสัมพันธ์ใกล้ชิดทำให้นักข่าวเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารได้โดยง่าย และข่าวในลักษณะต่างๆที่ได้มาส่งผลต่อเนื่องทำให้องค์กรคือ อ.ส.ม.ท. ได้รับความเชื่อถือ และยอมรับมากขึ้น

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับแหล่งข่าวของนักข่าว อ.ส.ม.ท. ยังเอื้อประโยชน์ในด้านธุรกิจแก่องค์กรด้วย ในที่นี้หมายถึงกรณีที่นักข่าวอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าวหาสปอนเซอร์สนับสนุนกิจกรรมขององค์กร คือ นักข่าวสายเศรษฐกิจ และนักข่าวสายกีฬา ประโยชน์ด้านธุรกิจ ยังรวมถึงการที่องค์กรได้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการส่งนักข่าวไปทำข่าวในต่างจังหวัดหรือต่างประเทศในกรณีที่แหล่งข่าวออกค่าใช้จ่ายและอำนวยความสะดวกให้

ประโยชน์อีกด้านหนึ่งคือความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวของนักข่าว อ.ส.ม.ท. บางครั้งสามารถลดกระแสแรงกดดันจากอำนาจภายนอกที่มีต่อองค์กรและผู้บริหารได้ โดยนักข่าวทำหน้าที่เป็นตัวกลางทำให้เกิดความเข้าใจกันได้ระหว่างผู้บริหาร อ.ส.ม.ท. กับ บุคคลภายนอกที่มีอำนาจในบ้านเมือง

ในทางกลับกัน จากการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแหล่งข่าวของนักข่าว อ.ส.ม.ท. บางครั้งก็ก่อให้เกิดผลเสียต่อองค์กรเช่นกัน คือ การเปิดช่องให้อำนาจภายนอกองค์กร เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานภายในองค์กร และผลเสียอีกประการหนึ่งคือ ความใกล้ชิดกับแหล่งข่าวที่มีมากเกินไป เป็นสาเหตุให้นักข่าวเชื่อฟังและถูกครอบงำทางความคิดจากแหล่งข่าวได้ แต่กรณีนี้มีส่วนน้อย แต่นักข่าว อ.ส.ม.ท. ส่วนใหญ่จะจัดวางความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวไว้โดยมีระยะห่างพอสมควร เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดความเอนเอียงในการนำเสนอข่าว เกรงจะตกเป็นเครื่องมือของแหล่งข่าว และเกรงจะถูกครหาว่าเป็นผู้รับใช้แหล่งข่าว และการกำหนดระยะห่างจากแหล่งข่าวมากเกินไปก็มิผลทำให้ไม่ได้ข่าวในเชิงวิเคราะห์เจาะลึกเท่าที่ควร

จากการศึกษา พบว่า แหล่งข่าวกับนักข่าว มีการพึ่งพาอาศัยกันในหลายลักษณะ ถ้าอธิบายด้วยแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์แล้ว ทั้งสองฝ่ายต่างก็เล่นบทบาทของผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์สลับสับเปลี่ยนกันไป แต่สัดส่วนการให้และการรับจะไม่เท่าเทียมกัน โดยนักข่าว อ.ส.ม.ท. มักเป็นฝ่ายได้รับประโยชน์จากแหล่งข่าวมากกว่าที่แหล่งข่าวได้รับตอบแทนจากนักข่าว อ.ส.ม.ท. ทั้งนี้ เมื่อแหล่งข่าวทำหน้าที่เป็นผู้อุปถัมภ์นั้น ประโยชน์ที่หยิบยื่นให้นักข่าว มีตั้งแต่ทรัพย์สินที่เป็นเงินและวัตถุสิ่งของที่ค่าราคาแตกต่างกันไป การให้บริการอำนวยความสะดวก รวมถึงการช่วยเหลือในด้านการศึกษาฝากลูกหลานเข้าโรงเรียน ฝากคนไข้เข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาล และการหางานให้ทำ และการโยกย้ายและเลื่อนตำแหน่งให้ญาติมิตรของนักข่าว ขณะเดียวกัน เมื่อนักข่าวรับบทบาทผู้อุปถัมภ์ ประโยชน์ที่สนองกลับให้แหล่งข่าว มีทั้งการทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ผลงานให้แหล่งข่าว การเป็นเครื่องมือและช่องทางปล่อยข่าวของแหล่งข่าว การเป็นผู้ปกป้องหรือองค์กรรักษาแก่แหล่งข่าว การเป็นที่ปรึกษา และแหล่งข้อมูลให้กับแหล่งข่าว

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาประเด็นการรับผลประโยชน์ในเชิงอำิสสินจ้างจากแหล่งข่าว นั้น พบว่า นักข่าว อ.ส.ม.ท. ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการเสนอผลประโยชน์ในลักษณะนั้น แต่นักข่าวบางส่วนยอมรับว่าได้รับการเสนอผลประโยชน์ในลักษณะดังกล่าว แต่มักจะได้รับโดยไม่เจตนา และมักจะพยายามคืนสิ่งที่ได้รับนั้นกลับคืนไป ส่วนหนึ่งจะรับไว้ตราบดีที่สิ่งนั้นไม่เกินวิสัยที่จะรับเอาไว้ได้